

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU: 343.121(043.3)

CASANDRA Ioana

PEDEPSE PENALE APLICATE MINORILOR

Specialitatea: 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

CUȘNIR Valeriu,
prof. univ., dr. hab.

Autorul:

Chișinău, 2018

© CASANDRA Ioana, 2018

CUPRINS:

ADNOTĂRI.....	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE.....	9
1. MATERIALE ȘTIINȚIFICE REFERITOARE LA RĂSPUNDEREA PENALĂ ȘI PEDEPSELE PENALE APLICATE MINORILOR.....	18
1.1. Materiale științifice privind răspunderea penală și pedeapsa penală publicate în România.....	18
1.2. Lucrări științifice referitoare la sistemul răspunderii penale elaborate în Republica Moldova.....	33
1.3. Materiale științifice privind conceptul răspunderii și sancționării minorilor publicate în alte state.....	46
1.4. Concluzii la Capitolul 1.....	53
2. MINORITATEA PENALĂ: NOȚIUNE, SEMNIFICAȚIE, LIMITE. FORME DE REALIZARE A RĂSPUNDERII PENALE A MINORILOR POTRIVIT LEGISLAȚIEI PENALE A ROMÂNIEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA.....	56
2.1. Criminalitatea minorilor și/sau delincvența juvenilă: caracterizare generală.....	56
2.2. Noțiunea și semnificația răspunderii penale a minorilor.....	60
2.3. Domeniul de incidență a răspunderii penale a minorilor conform legii penale a Republicii Moldova și României.....	66
2.3.1. Legități social-psihologice privind răspunderea penală a minorilor.....	67
2.3.2. Săvârșirea unei infracțiuni (minorul – subiect activ sau pasiv al infracțiunii) - semn care indică la incidența răspunderii penale a minorului.....	69
2.3.3. Capacitatea penală. Etape generale ale vârstei persoanei.....	74
2.4. Limite ale răspunderii și sancționării penale a minorilor (responsabilitatea relativă și responsabilitatea redusă)	79
2.5. Minoratul – cauză incidentă atât perioadei neimputabilității penale, cât și perioadei imputabilității penale, prin prisma unor tehnici normative utilizate în legislația penală a Republicii Moldova.....	90
2.6. Concluzii la Capitolul 2.....	101
3. CARACTERIZAREA SISTEMULUI RĂSPUNDERII PENALE A MINORILOR CONFORM LEGISLAȚIEI PENALE A ROMÂNIEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA.....	104
3.1. Modele de abordare asupra reglementărilor penale în materia sancționării penale a minorilor.....	104
3.2. Modelul liberal de sancționare a minorilor adoptat de legislația penală a României....	108
3.3. Modelul represiv de sancționare a minorilor prevăzut de legislația penală a Republicii Moldova.....	118
3.3.1. Esența și scopul pedepselor penale aplicate minorilor.....	118
3.3.2. Individualizarea răspunderii și pedepsei penale aplicate minorilor.....	121
3.3.3. Particularitățile sancționării cu închisoarea a infractorilor minori potrivit legislației penale a Republicii Moldova.....	124
3.4. Concluzii la Capitolul 3.....	132

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	135
BIBLIOGRAFIE.....	147
ANEXE.....	157
Anexa nr. 1. Forme de operare tehnică a noțiunilor legate de diferite vârste și variantele normative care indică la răspunderea penală a minorului de la vârsta de 14 ani conform CP al RM.....	157
Anexa nr. 2. Individualizarea pedepselor penale și posibilități de operare a formelor de depenalizare și micșorare a pedepsei penale pentru minori.....	175
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	177
CV-ul AUTORULUI.....	178

ADNOTARE

CASANDRA I. Pedepse penale aplicate minorilor. Teză de doctor în drept.
Specialitatea științifică: 554.01 – Drept penal și execuțional penal. Chișinău, 2018

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 152 titluri, 3 tabele, 5 reprezentări grafice (sub formă de 2 anexe), 134 pagini de text de bază. Rezultatele științifice obținute au fost publicate 6 articole științifice.

Cuvinte-cheie: copil, minor, minoritate, adolescență, vârstă, cauză de neimputabilitate, raport juridico-penal, responsabilitate limitată/deplină, răspundere penală, măsură educativă, pedeapsă penală, delincvență juvenilă.

Domeniul de studiu al lucrării vizează dreptul penal general, cu multiple nuanțe specifice și reieșite din conținutul dreptului penal special.

Scopul și obiectivele lucrării: cercetarea multiaspectuală a răspunderii penale a minorilor conform legislațiilor penale ale RM și României și analiza complexă a modelului represiv de sancționare a minorilor conform CP al RM. Obiectivele: analiza generală a etapelor de vârstă ale subiectului activ al infracțiunii; analiza noțiunii și semnificației răspunderii penale a minorilor; identificarea și analiza domeniului de incidență a răspunderii penale a minorilor conform legii penale a RM și României; analiza cantitativă sistematizată a normelor care indică la răspunderea penală a minorilor conform legislației penale a RM și României; elucidarea esenței pedepselor penale a minorilor și a scopului acestora; interpretarea multiaspectuală a sistemului de pedepse penale aplicate minorilor conform CP al RM; evaluarea cantitativă a categoriilor de pedepse penale aplicate minorilor conform CP al RM și posibilităților aplicării unor elemente de depenalizare; identificarea unor concluzii generale și recomandări care să eficientizeze sistemul de răspundere penală a minorilor și forma de realizare a acestei răspunderi, punându-se în seamă necesitatea includerii în CP al RM a unui sistem liberal de răspundere penală a minorilor etc.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în conturarea unor premise științifice de modificare substanțială a cadrului normativ în vigoare, în particular referitor la terminologia utilizată în legea penală a RM în aspectul răspunderii penale a minorilor, precum și propunerea includerii în acțiune normativă distinctă a regimului juridic de răspundere penală a minorilor, după modelul general adoptat în România. În context, totuși se menține sistemul represiv de sancționare în formă mixtă pentru RM, deși România a adoptat un regim liberal.

Problema științifică importantă soluționată: elucidarea semnificației răspunderii penale a minorilor conform CP al RM și României, în particular prin realizarea acesteia sub forma pedepsei penale, fapt care a contribuit la evidențierea necesității de schimbare a modelului represiv de sancționare a minorilor conform CP al RM într-un model liberal, ceea ce ar permite racordarea sistemului de răspundere penală a minorilor la standardele europene și internaționale în acest domeniu.

Semnificația teoretică a lucrării. Lucrarea se înscrie printre cercetările monografice care elucidează una dintre formele de realizare a răspunderii penale a minorilor – pedepsele penale (conform CP RM) și poate fi propusă studenților, masteranzilor și doctoranzilor, în vederea examinării opiniilor anunțate și crearea unor planuri de cercetare de perspectivă.

Valoarea aplicativă a lucrării reiese din: posibilitatea și realitatea utilizării ei în procesul instructiv-educativ în cadrul instituțiilor de învățământ superior juridic; posibilitatea admiterii acesteia ca un ghid pentru persoanele (judecătari, procurori, ofițeri de urmărire penală, avocați) implicate în aplicarea legislației penale în general, în particular a răspunderii penale a minorilor, un interes aparte reprezentând realitatea interpretării sistemului de pedepse penale aplicabile minorilor conform CP al RM; posibilitatea de a configura anumite idei pentru legiuitor în vederea perfecționării mecanismului de răspundere penală a minorilor, prin nuanțarea sistemului liberal de sancționare a acestei categorii de subiecți activi ai infracțiunii.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale lucrării au fost expuse în conținutul a 6 articole științifice publicate, inclusiv participări la conferințe internaționale, în particular: Conferința științifică internațională anuală a doctoranzilor și tinerilor cercetători „*Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova*” (Chișinău: UAȘMD, IISD al AȘM, Universitatea „Petre Andrei” din Iași, România, 2012), Conferința teoretico-științifică internațională „*Importanța instituțiilor democratice în asigurarea drepturilor omului*” (Ministerul Educației RM, 2011).

РЕЗЮМЕ

КАСАНДРА И. Уголовные наказания, применяемые в отношении несовершеннолетних.

Диссертация на соискание ученой степени доктора права по специальности 554.01-

Уголовное право и уголовно-исполнительное право, Кишинэу, 2018

Структура диссертации: введение, три главы, основные выводы и рекомендации, библиография из 152 наименований, 3 таблицы, 5 графических представлений (в форме 2 приложений), 134 страниц основного текста. Достигнутые научные результаты были опубликованы в 6 научных статьях.

Ключевые слова: ребёнок, несовершеннолетний, подростковый период, возраст, причина невменения, уголовное правоотношение, полная/ ограниченная вменяемость, уголовная ответственность, мера воспитательного характера, уголовное наказание, преступность несовершеннолетних. **Область исследования** работы рассматривает общую часть уголовного права с множеством специфических нюансов, вытекающих и из особенной части уголовного права.

Цель и задачи работы: исследование уголовной ответственности несовершеннолетних в соответствии с уголовным законодательством РМ и Румынии и комплексный анализ репрессивной модели наказания несовершеннолетних, согласно УК РМ. Задачи: общий анализ возрастных этапов активного субъекта преступлений; анализ понятия и значения уголовной ответственности несовершеннолетних; анализ сферы уголовной ответственности несовершеннолетних в соответствии с уголовным законодательством РМ и Румынии; количественный анализ норм, определяющих уголовную ответственность несовершеннолетних; выявление сущности уголовного наказания несовершеннолетних; интерпретация системы уголовных наказаний, применяемых к несовершеннолетним; количественная оценка категорий уголовных наказаний, применяемых к несовершеннолетним; определение общих выводов и рекомендаций по улучшению эффективности системы уголовной ответственности несовершеннолетних и формы реализации этой ответственности с учетом необходимости включения в УК РМ либеральной системы уголовной ответственности несовершеннолетних и т. д.

Научная новизна и оригинальность работы заключается в изложении некоторых научных предпосылок для существенного изменения действующей нормативной базы, особенно в отношении терминологии, используемой в Уголовном законодательстве РМ в отношении уголовной ответственности несовершеннолетних, а также предложения о включении в определённое нормативное действие правового режима уголовной ответственности несовершеннолетних, в соответствии с общей моделью, принятой в Румынии. Однако в контексте сохраняется репрессивная система наказаний в смешанной форме для РМ, хотя Румыния приняла либеральный режим.

Решение важной научной проблемы: выяснение значения уголовной ответственности несовершеннолетних в соответствии с УК РМ и Румынии, в частности путем ее реализации в форме уголовного наказания, что способствовало установлению необходимости превращение репрессивной модели наказания несовершеннолетних, согласно УК РМ, в либеральную модель, которая позволила бы привести систему уголовной ответственности несовершеннолетних в соответствие с европейскими и международными стандартами в этой области.

Теоретическая значимость работы Данная работа входит в число монографических исследований, которая выявляет одну из форм уголовной ответственности несовершеннолетних - уголовные наказания (в соответствии с УК РМ) и могут быть предложены студентам, магистрантам и докторантам для изучения указанных мнений и создания перспективных планов исследований.

Применительная ценность работы вытекает из: возможности и реальности ее использования в учебно-образовательном процессе в высших юридических учебных заведениях; возможности её применения в качестве руководства для определённых лиц (судьи, прокуроры и т. д.), участвующих в осуществлении уголовного права в целом, в частности – в уголовной ответственности несовершеннолетних, особый интерес представляет толкование системы уголовных наказаний, применяемых к несовершеннолетним в соответствии с УК РМ; возможность сформировать определенные идеи для законодателя в целях совершенствования механизма уголовной ответственности несовершеннолетних путем детализации либеральной системы наказания этой категории активных субъектов преступления.

Внедрение научных результатов. Научные результаты работы были изложены в 6 опубликованных научных статьях, в том числе в процессе участия в международных конференциях, в частности: Ежегодная международная научная конференция студентов и докторантов «Современные тенденции в историко-правовом наследии РМ» (Кишинев: UASMD , IISD ASM, Университет „Petre Andrei” г. Яссы, Румыния, 2012 г.), Международная научно-теоретическая конференция «Важность демократических институтов в обеспечении прав человека» (Министерство образования, РМ, 2011 г.).

ANNOTATION

CASANDRA I., Criminal punishment of juveniles, PhD thesis in law, Specialty: 554.1 – Criminal law (criminal law, penal execution law), Chisinau, 2018

Thesis structure: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography of 152 titles, 3 tables, 5 graphical representations (2 annexes), 134 basic text pages. The scientific results obtained have been published in 6 scientific articles.

Keywords: child, minor, minority, adolescence, age, cause of impunity, criminal-law relationship, limited / full responsibility, criminal liability, educational measure, criminal punishment, juvenile delinquency. **The field of study** focuses on general criminal law with multiple specific nuances which derived from the content of the special criminal law. In the context the problem is also specific by certain elements of criminological matter

The aim and objectives of the study: investigation of the criminal responsibility of minors according to the criminal laws of the Republic of Moldova and Romania and the complex analysis of the repressive model of punishment of minors under the CC of the Republic of Moldova. Objectives: general analysis of the age stages of the active subject of the offense; identifying and analyzing the goal of criminal responsibility of minors; the systematized quantitative analysis of the norms indicating the criminal responsibility of minors; elucidating the essence of criminal punishment of minors and their purpose; the multi-faceted interpretation of the system of criminal penalties applied to minors under the CC of the Republic of Moldova; the quantitative assessment of the categories of criminal penalties applied to minors under the CC of the Republic of Moldova; identifying general conclusions and recommendations to streamline the system of criminal responsibility of minors and the form of realization of this responsibility, taking into account the necessity to include in the CC of the Republic of Moldova liberal system of criminal responsibility of minors, etc.

The novelty and scientific originality of the study consists in outlining some scientific premises for a substantial modification of the normative framework in force, especially regarding the terminology used in the Criminal Law of the Republic of Moldova regarding the criminal responsibility of minors, as well as the proposal to include in legal normative action the legal regime of the criminal responsibility of minors, according to the general model adopted in Romania. In the context, however, the repressive system of sanctions in mixed form for the Republic of Moldova is maintained, although Romania has adopted a liberal regime.

The important scientific problem solved: the elucidation of the significance of the criminal responsibility of minors according to the CC of the Republic of Moldova and Romania, in particular by its realization in the form of criminal punishment, which contributed to highlighting the need to transform the repressive model of punishment of minors, according to the Criminal Code of the Republic of Moldova, into a liberal model which would allow the system of criminal responsibility of minors to be brought into line with European and international standards in this field.

Theoretical significance of the work. The work is part of the monograph research that elucidates one of the forms of achieving criminal responsibility for juveniles - criminal punishment (according to CC RM) and can be proposed to students, master students and PhD students in order to examine the announced opinions and to create prospective research plans.

The applicative value of the study is derived from: the possibility and the reality of its use in the educational-educational process within the legal higher education institutions; the possibility of its application as a guide for certain persons (judges, prosecutors, criminal prosecution officers, lawyers) involved in the implementation of criminal law in general and in particular in the criminal responsibility of minors, the interpretation of the system of criminal penalties applicable to minors in accordance with the Criminal Code of the Republic of Moldova is of special separate interest; the opportunity to formulate certain ideas for the legislator with a view to improving the criminal responsibility of minors by detailing the liberal system of authorizing this category of active crime subjects.

Implementation of scientific results. The scientific results of the study were presented in the content of 6 published scientific articles including through participation at international conferences in particular: Annual international scientific conference of PhD students and young researchers "Contemporary Trends in the Historical and Legal Patrimony of the Republic of Moldova" (Chisinau: UASMD, IISD of the ASM, "Petre Andrei" University of Iasi, Romania, 2012), International Theoretical and Scientific Conference "The Importance of Democratic Institutions in Human Rights Assurance" (Ministry of Education, RM, 2011).

LISTA ABREVIERILOR

RM	– Republica Moldova
MO	– Monitorul Oficial
CP	– Cod penal
CC	– Cod civil
CP	– Cod de procedură penală
PG	– Parte generală
PS	– Parte specială
Cap.	– capitol
art.	– articol
alin.	– alineat
lit.	– literă
p.	– pagină
pct.	– punct
nr.	– număr

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate

Este perfect subliniat de către autorii Gh. Florian, V. Zaharia, M. Dilion și alții, că „...copilul nu creează lumea adulților, ci este creat de ea”. [56, p. 7] În acest context, cadrul activităților de prevenire și combatere a criminalității în societate pune în evidență în mod principal rolul individual al activității de prevenire și combatere a delincvenței juvenile (criminalitatea minorilor). Această activitate complexă și multiaspectuală poate avea succes doar în ipoteza unor eforturi din partea întregii societăți în asigurarea dezvoltării minorilor și conturarea atenției sporite asupra evoluției personalității lor de la cea mai mică vârstă.

Printre mijloacele de luptă cu infraționalitatea în ansamblu, în special punând accentul pe delicvența juvenilă (criminalitatea minorilor), sunt și cele cu caracter penal. În fapt, CP al RM, adoptat la 18 aprilie 2002, a depășit anumite probleme care se impuneau la nivelul sancționării persoanelor minore, [37] însă a lăsat în vigoare aceleași elemente ale sistemului represiv, punând în evidență mai accentuată modelul mixt al acestuia.

Spre deosebire de legislația penală a Republicii Moldova vizând răspunderea penală a minorilor, CP al României în vigoare a adoptat un sistem liberal de reacție contra infraționalității minorilor, fiind pus în acțiune un mecanism bine conturat de măsuri educative privative și neprivative de libertate. În context, legislația României identifică minoritatea penală drept una dintre cauzele de neimputabilitate penală. [37]

Totuși, în viziunea noastră, controverse și coliziuni normative se identifică și în continuare, mai cu seamă punând în vedere legea penală a Republicii Moldova. Or, din anul 2003 (anul intrării în vigoare a CP al RM) și până în prezent, în scopul eficientizării aplicativității pedepsei penale în cazul minorilor (formă de realizare a modelului represiv în varianta sa mixtă), CP al RM a suferit modificări semnificative.

Deci, un rol aparte în teoria dreptului penal o au formele de realizare a răspunderii penale a minorilor, în particular pedepsele adoptate și aplicate acestora. Desigur, fiecare stat își conturează propria-i teorie cu privire la răspunderea penală a minorilor și limitele acestei răspunderi, formele de răspundere penală a minorilor, consacrându-le și în aspect normativ. În acest sens, domeniul răspunderii penale a minorilor este, cu adevărat, după cum menționează C. Butiuc, unul extrem de delicat. Din aceste considerente nici doctrina de specialitate nu se impune cu o poziție și o concepție unitară, fapt care a repercutat și modul de reglementare a minoratului și a limitelor răspunderii penale a minorilor. [22, p. 32]

În consecință, stabilim că atât legislația penală a Republicii Moldova, cât și cea a României, au luat în considerație vârsta persoanei din mai multe aspecte:

1) vârsta – semn al subiectului activ al infracțiunii (a) sub aspectul unor limite generale sau speciale ale răspunderii penale; b) sub aspectul limitelor pedepselor aplicabile minorilor; c) sub aspectul mijloacelor juridice de diferențiere și individualizare a pedepsei penale; d) sub aspectul cerințelor de executare a pedepsei penale) și

2) vârsta – ca semn al subiectului pasiv al infracțiunii.

În acest sens, devine importantă stabilirea în continuare a unor posibilități de sancționare a minorilor potrivit legislației penale în vigoare a Republicii Moldova și determinarea controverselor și contradicțiilor care nu au fost luate în considerație de către legiuitor și urmează a fi puse în acțiune. Acest ultim fapt este pertinent și pentru legislația penală a României, care a intrat în vigoare în anul 2014, iar eficiența aplicativă încă nu a fost demonstrată pe deplin în practică.

De obicei, se remarcă în literatura de specialitate, publicul larg consideră că față de minorii delincvenți nu se iau măsuri de pedepsire suficient de drastice, impunându-se, în acest aspect, nuanțarea unei game mai largi de sancțiuni adaptate personalității și contextelor specifice în care s-au format aceștia (mai cu seamă se operează în varianta modelului represiv de sancționare a minorilor). [66, p. 78]

Însă, cert este inițierea discursului științific cu momentele legate de aferența sistemului de răspundere penală a minorilor: *la o situație cu totul alta decât răspunderea penală a persoanelor majore* ori *la o situație de excepție de la regulile răspunderii penale a persoanelor majore*. În cazul în care ar fi operantă prima variantă a acestui sistem de analiză, ar trebui configurat un mecanism distinct de răspundere penală a minorilor, punându-se în evidență toate elementele care îi caracterizează individualitatea cauzei. Cu totul alt procedeu se aplică în cazul unei excepții de la regulile răspunderii penale a persoanelor majore, prin invocarea unor reguli speciale care se referă la minori. Analiza sistematică a normativului penal adoptat în România și Republica Moldova pune în evidență definitiv ambele aceste soluții:

a. În România, minoritatea, fiind percepută drept o cauză de neimputabilitate, indică la un sistem nou de valorificare a relațiilor sociale de drept penal, al căror subiect activ incident este minorul, spre deosebire de persoana care a atins vârsta majoratului.

b. În Republica Moldova minoritatea nu este percepută în mod distinct, decât sub aspectul unor excepții de la regulile răspunderii penale a subiectului activ major. Acest fapt rezultă inclusiv din precizarea teoretică de atribuire a minorului la categoria unui subiect activ general al infracțiunii, inclusiv în cazul vârstei acestuia de la 14 ani (dacă art. 21 alin. (1) CP al RM

identifică infracțiunea ca fiind pasibilă de răspundere penală pentru persoanele minore, inclusiv de la vârstă de 14 ani). Infractorii minori răspund pentru anumite categorii de infracțiuni și față de această categorie de infractorii nu se aplică toate pedepsele penale stabilite prin CP al RM.

Desigur, nu poate fi examinată problema pedepsei penale aplicabile/aplicate minorului în afara sistemului de pedepse prevăzut de legea penală, nu poate fi analizat acest sistem de pedepse penale în afara instituției răspunderii penale a minorilor, iar, pe această cale, în afara limitelor răspunderii penale în general.

Luând în vedere faptul că teoria penală face distincție între sancțiuni relativ determinate și sancțiuni alternative în ideea unei pedepse potrivit dreptului penal pozitiv, apelând la interpretarea normativă a art. 70 alin. (3) CP al RM, rezultă cu claritate că se invocă excepția pentru minori și în cazul în care norma punctează pe o sancțiune relativ determinată, cât și în contextul celei alternative.

Mai mult decât atât, la acest capitol apar anumite dificultăți legate de posibilitatea, deși nerațională, dar admisă de lege, de aplicare a unor sancțiuni absolut determinate. Aceste cazuri sunt impuse pentru aplicare în situația în care maximum micșorat al închisorii este mai mic decât minimumul prevăzut de norma de incriminare. Or, în aceste cazuri nu pot fi aplicate mijloacele prevăzute de individualizare a pedepsei penale în cazul minoratului - stare de atenuare a pedepsei penale.

De asemenea, o problemă apar poate fi constatată în cazul săvârșirii unei infracțiuni în formă atipică (pregătire ori tentativă de infracțiune), când legiuitorul din Republica Moldova prevede posibilitatea reducerii maximumului pedepsei penale în contextul caracterului atipic al activității infracționale, neavând în vedere posibilitatea comiterii infracțiunii de către un minor. De fapt, regulile prevăzute de micșorare a pedepsei penale pentru minor în cazul comiterii unor acte preparatorii nu-și pot găsi reflecție. Acest fapt are consecință o singură micșorare de pedeapsă penală, avându-se în vedere posibilitatea de aplicare a pedepsei penale pentru activitatea infracțională neconsumată.

De aici și precizarea că problema răspunderii penale și a pedepsei penale constituie ori trebuie să constituie niște preocupări principiale și permanente ale dreptului penal, în aceste limite de problematici complexe fiind incluse și cele legate de temeiul răspunderii penale, limitele semnelor constitutive esențiale ale infracțiunii (în particular, vârsta subiectului activ al infracțiunii), modalitățile de individualizare a răspunderii penale în baza diferitor criterii adoptate, scopul și sistemul de pedepse penale, diferențierea pedepsei penale raportată la diferite criterii și în baza diferitor mijloace juridice etc.

În acest sens, examinarea multiaspectuală și în formă monografică a subiectului general al formelor de realizare a răspunderii penale a minorilor, în particular a pedepselor penale aplicabile minorilor, conform legii penale a Republicii Moldova, devine o necesitate imperativă, mai cu seamă punctând pe realitățile statelor europene de a liberaliza regimul de sancționare a minorilor, prin abandonarea treptată și definitivă a sistemului represiv de sancționare în acest sens. Aceste și alte momente principiale au dictat actualitatea și importanța studiului desfășurat sub forma acestei teze de doctorat.

Scopul și obiectivele tezei

Scopul tezei de doctorat a constatat în cercetarea multiaspectuală a răspunderii penale a minorilor, conform legislațiilor penale ale Republicii Moldova și României și, pe această cale, analiza complexă a modelului represiv de sancționare a minorilor conform CP al RM, care se identifică cu elemente definitorii de natură mixtă, în particular sub forma pedepselor aplicabile minorilor – în cazul formei alternative de realizare a răspunderii penale a acestora.

În calitate de obiective (sarcini), care au pus în materializare scopul identificat, se pot nominaliza:

- cercetarea complexă a opiniilor științifice remarcante în materia particularităților specifice legate de răspunderea penală a minorilor, expuse de către autorii din diferite timpuri (interpretarea istorică) și din state diferite (interpretarea sistematică);
- studierea unor repere generale privind noțiunea și caracterizarea de ansamblu a fenomenului de infracționalitate a minorilor și/sau delincvență juvenilă (trăsăturile definitorii ale acestora);
- analiza generală a etapelor de vârstă ale subiectului activ al infracțiunii (*copilăria, adolescența, maturitatea, bătrânețea*) și corelarea acestora cu categoriile juridice de perioadă a neresponsabilității penale, perioadă a responsabilității penale dubioase, perioadă a responsabilității penale limitate, perioadă a responsabilității penale depline;
- analiza noțiunii și semnificației răspunderii penale a minorilor, în particular descrierea acestora prin intermediul unor categorii de natură dialectică (necesitatea și realitatea);
- particularizarea legităților social-psihologice ale răspunderii penale a minorilor;
- identificarea și analiza domeniului de incidență a răspunderii penale a minorilor conform legii penale a Republicii Moldova și României;
- analiza cantitativă sistematizată a normelor care indică la răspunderea penală a minorilor, conform legislației penale a Republicii Moldova și României;
- cercetarea elementelor terminologice utilizate în contextul CP al RM, în vederea delimitării minorilor de adulți (majori);

- fundamentarea teoretică a capacității penale a minorilor, prin delimitarea clară a categoriilor de *minor care răspund penal* și *minor care nu răspund penal*;
- elucidarea esenței pedepselor penale a minorilor și a scopului acestora;
- configurarea generală a formelor de realizare a răspunderii penale a minorilor conform CP al RM;
- interpretarea multiaspectuală a sistemului de pedepse penale aplicate minorilor conform CP al RM;
- evaluarea cantitativă a categoriilor de pedepse penale aplicate minorilor conform CP al RM și a posibilităților aplicării unor elemente de depenalizare;
- identificarea unor concluzii generale și recomandări, care să eficientizeze sistemul de răspundere penală a minorilor și forma de realizare a acestei răspunderi, punându-se în seamă necesitatea includerii în CP al RM a unui sistem liberal de răspundere penală a minorilor.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării constă în conturarea unor premise științifice de modificare substanțială a cadrului normativ în vigoare, în particular:

- 1) modificarea terminologiei juridice utilizate în contextul răspunderii penale a minorilor, astfel ca normativul penal în acest aspect să fie bine detalizat și previzibil;
- 2) includerea în acțiune normativă distinctă a regimului juridic de răspundere penală a minorilor, după modelul general adoptat în România; în context, totuși, se menține sistemul represiv de sancționare în formă mixtă pentru RM, deși România a adoptat un regim liberal;
- 3) excluderea caracterului de excepție a răspunderii penale a minorilor și promovarea unui regim juridic disinct în acest sens.

Printre cele mai importante concluzii științifice se înscriu:

- 1) în context doctrinar, sintagmele de *criminalitate juvenilă* și *criminalitate a minorilor* indică la același lucru;
- 2) minoritatea nu poate diferenția gradul de pericol social al faptei;
- 3) dacă termenul civilistic indică la minor, ca fiind persoana care nu a atins vârsta majoratului (18 ani), legislația penală poate să se bazeze anume pe această diferențiere tehnică și constitutivă între minor (minorat) și major (majorat);
- 4) există, din punctul de vedere al imputabilității penale, două perioade distinct (*perioada neimputabilității penale* și *perioada imputabilității penale*);
- 5) perioada imputabilității penale constă din *perioada imputabilității relative*, *perioada imputabilității reduse*, *perioada imputabilității depline*;
- 6) la identificarea limitelor de fapte pentru minorii în vârstă de la 14 la 16 ani, aceștia se consideră responsabili, dar nu limitat, ci cu responsabilitate deplină, în timp ce în raport cu alte

fapte minorul se recunoaște neresponsabil și acest fapt este indicat în lege prin identificarea limitei de răspundere penală de la vârsta de 16 ani;

7) imputabilitatea nu trebuie confundată cu noțiunea de răspundere și nici cea de vinovăție;

8) scopurile pedepsei penale a minorilor comportă anumite particularități specifice, mecanism propriu de atingere, ele sunt legate între ele și intercondiționate;

9) luarea corectă în vedere a unității și legăturilor dialectice permite a elucida mai evident esența pedepsei minorului și a urmări căile de eficientizare a acestora;

10) caracterul represiv al pedepselor penale prevăzute de CP al RM rezultă din analiza desfășurată; or, în circa 70 de cazuri (ceea ce constituie 83,35%) din infracțiuni, pentru care răspunderea penală a minorilor este prezumată ca fiind posibilă de la vârsta de 14 ani, este prevăzută aplicarea, în calitate de pedeapsă principală unică, închisoarea.

Problema științifică importantă soluționată prin teza de doctorat elaborată a constatat în elucidarea semnificației răspunderii penale a minorilor conform CP al RM și României, în particular prin realizarea acesteia sub forma pedepsei penale, fapt care a contribuit la evidențierea necesității de schimbare a modelului represiv de sancționare a minorilor conform CP al RM într-un model liberal, ceea ce ar permite racordarea sistemului de răspundere penală a minorilor la standardele europene și internaționale în acest domeniu.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării

Teza de doctorat este importantă din mai multe puncte de vedere, punând în evidență, la această etapă, aspectul ei teoretic. Astfel, această lucrare se înscrie printre cercetările monografice care elucidează una dintre formele de realizare a răspunderii penale a minorilor – pedepsele penale (conform CP al RM). În acest sens, este analizată însăși semnificația teoretică a răspunderii penale a acestei categorii de subiecți activi ai infracțiunii ori faptelor socialmente periculoase. Lucrarea monografică în cauză poate fi propusă studenților, masteranzilor și doctoranzilor, în vederea examinării opiniilor anunțate și crearea unor planuri de cercetare de perspectivă.

Valoarea aplicativă a lucrării rezultă din:

1) posibilitatea și realitatea utilizării ei în procesul instructiv-educativ, în cadrul instituțiilor de învățământ superior juridic;

2) posibilitatea admiterii acesteia ca un ghid pentru persoanele (judecători, procurori, ofițeri de urmărire penală, avocați) implicate în aplicarea legislației penale în general, în particular a răspunderii penale a minorilor, un interes aparte reprezentând realitatea interpretării sistemului de pedepse penale aplicabile minorilor conform CP al RM;

3) posibilitatea de a configura anumite idei pentru legiuitor, în vederea perfecționării mecanismului de răspundere penală a minorilor, prin nuanțarea sistemului liberal de sancționare a acestei categorii de subiecți activi ai infracțiunii.

Aprobarea rezultatelor.

Rezultatele științifice ale lucrării au fost expuse în conținutul a 6 articole științifice publicate, inclusiv participări la conferințe internaționale, în particular: Conferința științifică internațională anuală a doctoranzilor și tinerilor cercetători „*Tendențe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova*” (Chișinău: UAȘMD, IISD al AȘM, Universitatea „Petre Andrei” din Iași, România, 2012), Conferința teoretico-științifică internațională „*Importanța instituțiilor democratice în asigurarea drepturilor omului*” (Ministerul Educației RM, 2011), Conferința științifico-practică internațională „*Reformele cadrului legal și instituțional din Republica Moldova prin prisma practicilor europene*” (Chișinău: USEM, ICEȘD, IISD al AȘM, 2010).

Sumarul compartimentelor tezei

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, 2 anexe (3 tabele și 5 reprezentări grafice), 149 pagini de text de bază.

Introducerea descrie în mod complex actualitatea și importanța problemei abordate, scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute, problema științifică importantă soluționată prin teza de doctorat, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor, sumarul compartimentelor tezei.

Capitolul 1 al tezei, intitulat **Materiale științifice legate de răspunderea penală și pedepsele penale aplicate minorilor**, este structurat în patru paragrafe: 1.1. *Materiale științifice privind răspunderea penală și pedeapsa penală publicate în România*; 1.2. *Publicații științifice referitoare la sistemul răspunderii penale elaborate în Republica Moldova*; 1.3. *Materiale științifice privind conceptul răspunderii și sancționării minorilor publicate în alte state*; 1.4. *Concluzii la Capitolul 1.*

Se identifică faptul că, pe parcursul anilor, în diferite state, minoritatea a fost și este tratată în mod diferit (cauză de neculpabilitate, de neimputabilitate și cauză care atenuază răspunderea, pedeapsa penală). Tratarea minorității din diferite puncte de vedere, inclusiv prin abordarea unui complex de problematice rezultate din această cauză, a constituit obiectul unui ansamblu de opinii de certă valoare științifică expuse în literatura de specialitate din Republica Moldova și din alte state, în special: X. Ulianovschi, A. Mariș, A. Borodac, M. Bârgău, V. Rusu, S. Botnaru, N. Vladiuc, D. Vasilo, I. Ciobanu, V. Rotaru, Gh. Gladchi, A. Opalco, M. Strulea, M. Gal, A. Teleucă, A. Corcenco, V. Florea, O. Rotari, V. Dongoroz, T. Pop, C. Bulai, N. Giurgiu, I.

Pitulescu, M. Basarab, M. M. Basarab, A. Boroi, G. Ș. Ungureanu, O. Brezeanu, A. I. Stoian, E. Boțian, O. Pop, M. A. Hotca, I. Tănoveanu, Gh. Alecu, C. Butiuc, D. Ciuncan, Gh. Nistoreanu, C. Păun, S. Rădulescu, D. Banciu, V. Păvăleanu, D. Ziadova, Ș. Jarîlgapova, Ȃ. Mirovșchii, C. Aitbaev, V. Galchin, V. Voloșin, E. Marcoviceva, A. Avacova, N. Cosevici, A. Djorobecova, N. Saleva, A. Niciporovici, Z. A. Astemirov, V. Cudravțev, N. Cuznețova, J. Korczak, Grahon W. Giles etc. Aceste opinii analizate sunt bazate pe legislația penală a unor state, dar cercetarea opiniilor a fost corelată cu legătura și posibilitatea de modificare a cadrului normativ, incident răspunderii penale a minorilor conform situației curente în Republica Moldova.

În concluzie, se anunță că fiecare etapă a vârstei este suplimentată de anumite particularități specifice, care conferă personalității umane și individuală stare psiho-fizică. Literatura de specialitate constată, în mod justificat, că limita până la care trebuie întinsă etapa copilăriei este greu de fixat. Or, această etapă nu este dependentă doar de anumite particularități psiho-fiziologice, dar și de considerațiuni de igienă socială și de politică criminală. În context, literatura de specialitate din Republica Moldova descrie trei paradigme ale justiției juvenile, apelându-se la pedepse, individualizarea tratamentului și justiția restaurativă.

Capitolul 2, intitulat **Minoritatea penală: noțiune, semnificație, limite. Forme de realizare a răspunderii penale a minorilor potrivit legislației penale a României și Republicii Moldova**, este structurat în șase paragrafe: 2.1. *Criminalitatea minorilor și/sau delincvența juvenilă: caracterizare generală*; 2.2. *Noțiunea și semnificația răspunderii penale a minorilor*; 2.3. *Domeniul de incidență a răspunderii penale a minorilor conform legii penale a Republicii Moldova și României*; 2.4. *Limite ale răspunderii și sancționării penale a minorilor (responsabilitatea relativă și responsabilitatea redusă)*; 2.5. *Minoratul – cauză incidentă atât perioadei neimputabilității penale, cât și perioadei imputabilității penale, prin prisma unor tehnici normative utilizate în legislația penală a Republicii Moldova*; 2.6. *Concluzii la Capitolul 2*.

Acest capitol al tezei este de bază și identifică tendințele politicii penale în domeniul reglementării răspunderii penale a minorilor pe parcursul dezvoltării statelor lumii, în particular România și Republica Moldova. În context, se face distincție între perioada copilăriei, adolescenței, maturității și bătrâneței, iar, de aici, și etapa neimputabilității penale și cea a imputabilității penale (cu faza imputabilității dubioase, relative, absolute). În context, se identifică situațiile normative de descriere a răspunderii penale a minorului potrivit CP al României și Republicii Moldova.

Capitolul 3, intitulat **Caracterizarea sistemului răspunderii penale a minorilor conform legislației penale a României și Republicii Moldova**, este structurat în patru paragrafe: 3.1.

Modele de abordare asupra reglementărilor penale în materia sancționării penale a minorilor;
3.2. Modelul liberal de sancționare a minorilor adoptat de legislația penală a României; 3.3.
Modelul represiv de sancționare a minorilor prevăzut de legislația penală a Republicii Moldova;
3.4. Concluzii la Capitolul 3.

În această gamă complexă de subiecte abordate se evidențiază diferențierea între modelul represiv și modelul liberal de reacție pe cale penală în raport cu faptele prejudiciabile comise de către minori.

Astfel, se constată că România a adoptat regimul liberal de răspundere penală a minorilor, iar în Republica Moldova se menține regimul represiv, cu caracter mixt, al reacției sociale față de criminalitatea comisă de către minori.

1. MATERIALE ȘTIINȚIFICE LEGATE DE RĂSPUNDEREA PENALĂ ȘI PEDEPSELE PENALE APLICATE MINORILOR

1.1. Materiale științifice privind răspunderea penală și pedeapsa penală publicate în România

O primă lucrare examinată în contextul tezei de doctorat este cea a autorului I. Tănoveanu - *Tratat de drept și procedură penală*, care datează cu anul 1923.

Minoritatea, menționează I. Tănoveanu, este o cauză de neculpabilitate până la etatea de 8 ani, după cum este și nebunia, constrângerea etc. [100, p. 712] Uneori, însă, etatea nu are ca efect să apere de pedeapsă, ci numai micșorează pedeapsa; în acest caz minoritatea este o scuză atenuantă generală. [100, p. 712]

Prin urmare, subliniază autorul citat, ideea legiuitorului este că minorul totdeauna trebuie să fie pedepsit corecțional, iar nu criminal; chiar de ar comite crima cea mai mare, din cauza *frăgezimei* vârstei este speranța de îndreptare și, de aceea, nu se pedepsește minorul decât cu închisoarea corecțională. [100, p. 713]

Infrațiunile calificate de lege crime, atunci când sunt săvârșite de minor, devin delictе. Cauza, care ar face ca crimele comise de minor să fie delictе, este pur și simplul principiul că responsabilitatea minorului este mult mai redusă decât a omului matur, principiu pe care legiuitorul a voit să-l exprime prin această corecționare generală a crimelor comise de minori. [100, p. 715-716]

I. Tănoveanu consideră că, odată ce infrațiunile comise de minori se pedepsesc totdeauna corecțional, ele nu pot să constituie decât delictе și, prin urmare, toate regulile delictelor le sunt aplicabile. [100, p. 716]

Dacă se admite generalitatea în cazul minorității – cauză de neculpabilitate, nu este niciun motiv pentru a nu admite aceeași generalitate – ca scuză atenuantă. Dacă legea protejează pe minorii cu lipsă de pricepere, apărându-i de pedeapsă, apoi tot legea protejează și pe minorii cu pricepere, scăzându-le considerabil pedeapsa fără nicio distincțiune. [100, p. 719]

Încă în anul 1923, I. Tănoveanu sublinia că toate persoanele care se îngrijesc de binele public se preocupă cu deosebire de criminalitatea minorilor. [100, p. 720] Această creștere era datorată, după cum se menționa, faptului că nu s-a făcut nimic în această direcție. [100, p. 723]

În același an a fost publicată o altă lucrare, care a stat la fundamentul teoriei penale române actuale, lucrare elaborată de către T. Pop – *Drept penal comparat. Partea generală* (1923). [87]

În acest context, T. Pop menționează că doctrina română distinge (n.a. – *pe atunci* , anul 1923) patru perioade ale responsabilității penale:

1. *Perioada neresponsabilității absolute*, care se întinde până la etatea de 8 ani deplini. În această etate, se menționează, nu există pricepere sau discernământ; față cu această prezumțiune, constată T. Pop, *juris et de jure* a neimputabilității nu se admite proba contrară. [87, p. 396]

2. *Perioada adolescenței problematice*, care se întinde de la 8 ani deplini la 15 ani deplini. În această epocă a etății se pune problema discernământului. Adică criteriul responsabilității este *priceperea* sau *discernământul*. [87, p. 396]

3. *Perioada responsabilității limitate*, care se întinde de la 15 ani deplini la 20 ani deplini. În această etate responsabilitatea, menționează T. Pop, este sigură și incontestabilă, dar este mai mică, adică limitată și, din acest motiv, pedeapsa se micșorează. [87, p. 396]

În context, T. Pop definește minoritatea ca fiind nu numai adolescența sau impubertatea, ci perioada minorității, cu toate epocile sale, adică etatea până la majoratul penal [87, p. 398].

Astfel, anterior, se menționa că represiunea era aceeași pentru minori ca și pentru maturi.

Studiile desfășurate, însă, după stabilirea unei rate mari a criminalității minorilor, a determinat faptul că combaterea acestui tip de criminalitate și dispozițiile penale în materia aceasta trebuie așezate pe principii cu totul noi, la care centrul de gravitate să fie:

- educațiunea morală a minorului moralmente abandonat,
- ridicarea minorului din mediul socialmente primejdios,
- reformarea minorului,
- protecția și tratamentul necesar minorului anormal,
- reabilitarea minorului. [87, p. 398-399]

O altă lucrare de notorietate examinată din perspectiva prezentelor cercetări științifice o constituie cea a autorului V. Dongoroz - *Drept penal*, datată cu anul 1939. [48]

După cum indică autorul român, viața omului poate parcurge, în declinul ei, patru etape:

- *copilăria*,
- *adolescența*,
- *maturitatea* și
- *bătrânețea*.

Fiecăreia dintre aceste etape îi corespunde o particulară stare psiho-fizică și de aceea, constată autorul citat, dreptul penal, care trebuie să se sprijine pe realități, se cuvine să țină seama, în disciplinarea sa, de toate aceste etape. [48, p. 403]

În acest curs de analize, V. Dongoroz menționează că omul matur (adultul) este presupus, întotdeauna, ca având capacitate penală. Spre deosebire de această categorie de vârstă, copilăria constituie o perioadă de formațiune, dezvoltare fizică, fiziologică și psihică, în care lipsește

capacitatea de a înțelege și capacitatea de a-și manifesta voința conform cu cerințele legii penale. [48, p. 403-404]

V. Dongoroz o consideră, pe bună dreptate, o incapacitate normală, fiindcă ea nu rezultă din vreo deviațiune, ci din natura lucrurilor. [48, p. 404] Această capacitate are și caracter absolut. [48, p. 404]

Un moment care prezintă interes în evaluarea categoriei copilăriei în dreptul penal este detalizarea de către V. Dongoroz a premiselor care condiționează identificarea limitei superioare a acestei vârste. Or, menționează autorul, limita până la care trebuie întinsă epoca copilăriei este greu de fixat, fiindcă această limită nu depinde numai de condițiuni pur psiho-fiziologice, ci și de considerațiuni de igienă socială și de politică criminală. În acest sens, V. Dongoroz indică la faptul că pentru un popor care voiește să întreprindă o serioasă operă de igienă socială și o eficace luptă contra criminalității, nu se poate recomanda o mai înțeleaptă măsură decât de a prelungi etapa copilăriei din punctul de vedere penal, pentru a scoate de sub incidența legii penale un cât mai mare număr de copii și a face ca măsurile de educare și reeducare să funcționeze față de toți cei care sunt încă apti de a fi corecți pentru o viață onestă. [48, p. 404]

Referitor la adolescență, V. Dongoroz o califică ca fiind o perioadă de desăvârșire, de expansiune și de așezare psiho-fizică. Uneori, însă, se poate manifesta ca o simplă prelungire a epocii de formațiune. [48, p. 404] Adolescența presupune, în opinia autorului citat, două faze:

- 1) adolescența propriu-zisă;
- 2) sfârșitul adolescenței. [48, p. 404-405]

În prima fază a adolescenței se presupune existența capacității, dar a unei capacități imperfecte, nedesăvârșite, relative. Același adolescent poate fi socotit ca fiind capabil, într-un anumit caz, și ca fiind incapabil, în alt caz. De aceea, constată autorul V. Dongoroz, în doctrină se propune ca prima fază a adolescenței să fie reglementată în mod separat de ultima fază. [48, p. 405]

În a doua fază a adolescenței, se menționează că adolescentul se găsește în plină desăvârșire psiho-fizică. Or, deși capacitatea sa se învecinează cu cea a omului matur, sub raportul aptitudinii de a înțelege și voi, lipsește numai tonalitatea și ponderea pe care experiența o dă omului matur. [48, p. 405]

În doctrina penală, constată de asemenea autorul V. Dongoroz, a fost întotdeauna folosit termenul civilistic *minoritate* pentru a indica pe copii și adolescenți. [48, p. 405] Cum însă, subliniază autorul citat, limita superioară a adolescenței este, în genere, inferioară limitei minorității din civil, s-a ajuns la detașarea unei categorii de minori care sunt asimilați cu adulții, în sensul că sunt supuși exact aceluiași tratament. Unii autorii, se menționează, au susținut că

acești minori sunt majori din punct de vedere penal, deoarece, în penal, minoritatea sfârșește mai înainte decât în civil. De aici și concluzia autorului V. Dongoroz, precum că termenii de minori, minoritate și majorat, din civil, trebuie evitați în penal, deoarece ei nu pot avea nici același tratament juridic, nici aceeași valoare juridică. Se propunea de către autorul citat operarea cu termenii de *copil*, *adolescent primar* și *adolescent secundar*. [48, p. 405]

Referitor la consecințele juridico-penale adoptate față de infractorii de diferite vârste se stabilește că copilul, fiind considerat lipsit de capacitatea penală, este în mod absolut incapabil de a fi supus măsurilor represive (pedepselor). În acest context, se invocă de către autorul V. Dongoroz că în literatura de specialitate se indica de multe ori, în acest caz, la situația de iresponsabilitate absolută. În context, autorul citat pledează pentru *incapacitatea absolută*. [48, p. 406]

Adolescentul primar este presupus ca fiind lipsit de capacitate penală, însă această prezumție dispare atunci când se dovedește că adolescentul a acționat cu discernământ. [16, p. 406] În acest caz este vorba despre o capacitate prezumată și relativă. [48, p. 406]

În viziunea autorului V. Dongoroz, discernământul este identificat ca fiind capacitatea de a înțelege și de a-și manifesta conștient voința, în raport cu un anumit fapt; discernământul este, în viziunea autorului citat, capacitatea penală mărginită la o speță concretă, dar nu generalizată la orice manifestare a unei persoane. [48, p. 407]

Adolescentul primar, care a acționat fără discernământ, nu este supus pedepselor, dar poate fi supus la măsuri educative, ca și copilul. [48, p. 407]

Adolescenții secundari sunt considerați ca fiind capabili față de legea penală și au capacitate penală. [48, p. 407] Luând în vedere, însă, lipsa de experiență a acestor adolescenți, precum și posibilitatea de a se obține mult mai lesne corectarea acestor infractori, V. Dongoroz menționează că s-a admis întotdeauna ca pedepsele pentru adolescenții secundari, ca și pentru adolescenții primari, care au acționat cu discernământ, să fie mult mai ușoare, ca durată și ca regim. [48, p. 407]

Este important a sublinia că nu se consideră vârsta fragedă a adolescenților pedepsibili o împrejurare de atenuare a pedepselor, vorbind, în acest caz, despre admiterea unei erori de opinie. În viziunea autorului citat, pedepsele prevăzute pentru adolescenți sunt proprii lor și numai pentru ușurință legislativă ele sunt calculate prin reducerea pedepselor prevăzute pentru adulți. [48, p. 407-408]

O altă opinie separată a autorului V. Dongoroz este expusă referitor la realitatea utilizării sintagmelor *minoritate penală* și *minoritate în fața legii penale* (o asemenea ultimă sintagmă este

utilizată pe larg de către autorul I. Teodorescu [citată după 87, p. 412]), acestea din urmă fiind raportate la sinteza tuturor problemelor privitoare la minorii infractori. [48, p. 408]

Autorul citat le consideră aceste sintagme incorecte, deoarece, se subliniază, termenul *minoritate* oferă loc pentru confuzii. Astfel, V. Dongoroz consideră necesară utilizarea sintagmelor de *infractori minori* sau *infractori nevârșnici*. [48, p. 408]

Deci, constată V. Dongoroz, în *Pravila lui Vasile Lupu* și în *Pravila lui Matei Basarab*, copiii (*coconii*) până la vârsta de 7 ani nu puteau fi pedeșiți, de la 7 la 14 și de la 14 la 25, pentru bărbați, și de la 7 la 9, de la 9 la 12 și de la 12 la 25, pentru femei, se aplicau diferite micșorări de pedeapsă. [48, p. 413]

De asemenea, după *Promptuarul lui Armenopol*, minorii erau tratați mai ușor decât adulții. [48, p. 413]

Codul penal *Știrbei*, examinat de către V. Dongoroz, stabilea, prin art. 54, perioada de incapacitate (iresponsabilitate) absolută ca fiind până la 8 ani, incapacitatea relativă pentru minorii între 8 și 15 ani (art. 55), după cum minorul acționa cu sau fără pricepere, iar de la 15 la 20 ani minorul era considerat responsabil (capabil), dar i se aplica o pedeapsă redusă. [48, p. 413] Aceleași reguli și aceleași limite le prevedea și Codul penal din 1864. [48, p. 413]

În Codul penal din Bucovina, perioada de incapacitate absolută era fixată până la 10 ani, perioada de responsabilitate îndoielnică era de la 10 la 14 ani, iar de la 14 la 20 ani se aplica numai o reducere de pedeapsă. [48, p. 413]

Codul penal al lui Carol II prevedea, din punct de vedere penal, că minor se consideră persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani (după cum menționează V. Dongoroz, textul inițial prevedea 19 ani). [48, p. 413-414]

În acest context, se prevedea (art. 139) că minorul care nu a împlinit vârsta de 12 ani nu răspunde pentru infracțiunile comise (incapacitatea absolută), minorul de la 12 la 15 ani împliniți nu răspunde pentru infracțiunile comise dacă a acționat fără discernământ (incapacitate relativă); minorul între 15 și 18 ani este considerat responsabil (capacitate penală). [48, p. 414]

V. Dongoroz subliniază că pentru a decide asupra tratamentului ce urmează a se aplica infractorilor minori, legea recomandă (art. 139) instanței să cerceteze pe minor, să culeagă informații privitoare la starea fizică și morală a minorului, la antecedentele lui, la condițiile în care a fost crescut și în care a trăit, la situația morală și materială a familiei sale [48, p. 414].

O precizare principală pe care o constată V. Dongoroz la analiza Codului penal al lui Carol II este cea a caracterului relativ indeterminat al termenului de aplicare a măsurilor de protecție și educație. Adică, față de minorii incapabili penal și cei în vârstă de la 12 la 15 ani, dar care au acționat cu discernământ, se puteau aplica măsuri de protecție și educare. Dacă un minor

din această categorie comite o nouă infracțiune, atunci aceste măsuri educative aplicabile sunt mai restrânse. Însă, toate măsurile de protecție și educație încetează când minorul a împlinit vârsta de 21 ani. [48, p. 414-415]

Față de minorii capabili penal (minorii de la 12 la 15 ani care au acționat cu discernământ și cei de la 15 la 18 ani) se puteau aplica, conform dispozițiilor Codului penal al lui Carol al II, atât măsuri de siguranță, cât și pedepse. [48, p. 415] Cu alte cuvinte era vorba despre acceptarea unui sistem represiv, cu contur de natură mixtă.

O lucrare importantă, care datează cu anul 1995, și examinată sub aspectul creării unor opinii științifice proprii a fost cea a autorului I. Pitulescu - *Delincvența juvenilă*. [1]

După cum constată I. Pitulescu, întrucât în vorbirea curentă din România și din alte state (Franța, Italia) termenul de crimă era asociat cu un regim sever de executare a pedepselor, s-a introdus, prin acceptare tacită, și conceptul de „delincvență”, care s-a generalizat în mod treptat în cazul minorilor, fără să elimine conceptul de „criminalitate” [86, p. 40]. De aceea ele continuă să fie folosite cu aceeași semnificație. [86, p. 40]

I. Pitulescu remarcă că, în legătură cu utilizarea în literatura penală a termenului de „minor”, s-a arătat că el prezintă inconvenientul de a fi prea vag și de a crea confuzia cu accepția pe care acest cuvânt o are în dreptul civil. Minoritatea penală nu este echivalentă cu minoritatea civilă, limitele lor superioare fiind diferite. [86, p. 40]

În opinia noastră, această confuzie nu urmează a fi admisă, iar unificarea termenilor juridici indică anume spre necesitatea perceperii și interpretării sensului unui termen de natură civilă în aceeași manieră în dreptul penal. Totuși, atât legislația penală a României, cât și cea a Republicii Moldova, include în uz normativ termeni diferiți, precum:

- *copil în vârstă de până la 8 ani,*
- *copil, persoană care nu a atins vârsta de 16 ani,*
- *minor,*
- *minorat,*
- *persoană vârstnică* [37] etc. (pentru Republica Moldova)

și

- *minor,*
- *persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani,*
- *persoană care a împlinit vârsta de 18 ani,*
- *majori care aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani* etc. (pentru România). [38]

Luând în vedere faptul că termenul de „minoritate” a fost generalizat și corespunde, după cum evidențiază I. Pitulescu, unei perioade asupra căreia s-a ajuns la consens în marea majoritate

a statelor moderne [86, p. 40], considerăm că anume acest termen (prevăzut în context civil) urmează a fi utilizat în aceeași manieră și sub același unghi de vedere și în sensul normativului penal.

I. Pitulescu analizează categoria minorității penale inclusiv din punct de vedere istoric. Or, menționează autorul citat, minoritatea penală este un concept cunoscut de unele popoare din timpuri străvechi și și-a găsit expresia juridică în legislația scrisă sau în dreptul cutumiar al primelor organizări statale. Încă din cele mai vechi timpuri copilul și, într-o oarecare măsură, adolescentul au fost considerați ca o categorie juridică distinctă, cu drepturi și răspunderi limitate. [86, p. 40-41]

Această diminuare a responsabilității a fost consacrată, în primul rând, constată I. Pitulescu, prin dispozițiile cu caracter penal. [86, p. 41]

Făcând referire la unii jurisconșulți romani, autorul român citat subliniază faptul că cei dintâi considerau că vârsta constituie un element suficient pentru prezumarea pubertății, stabilind vârsta de 14 ani ca element de referință pentru debutul acestei perioade din dezvoltarea psihofiziologică a ființei umane. [86, p. 41] Or, asocierea acestor criterii cu un sistem de sancțiuni care atenuau răspunderea penală a impuberului constituie principalul element invocator care marchează, în acest sens, întreaga evoluție a dreptului penal. [86, p. 41]

În țările românești, enunță I. Pitulescu, Pravila lui Matei Basarab din 1652 în Muntenia („Îndreptarea legii”) și Pravila lui Vasile Lupu din 1646 în Moldova prevăd o serie de dispoziții prin care se consacră iresponsabilitatea minorului care nu a împlinit 7 ani (*coconi*) și o răspundere atenuată pentru cei în vârstă de până la 12 ani în cazul fetelor și 14 ani în cazul băieților. Pentru anumite fapte era prevăzută o atenuare a pedepselor și în cazul tinerilor în vârstă de până la 25 ani, care erau considerați, de asemenea, minori. [86, p. 53]

Începând cu sec. XVIII, determină I. Pitulescu, și cu precădere în perioada tulburărilor sociale care au precedat Revoluția franceză din 1789, apare o anumită unitate în practica judiciară, unitate marcată prin raportarea relativ constantă a soluțiilor instanțelor judecătorești la dispozițiile legale și normele de drept cutumiar inspirate de dreptul roman. [86, p. 53] Astfel, unii judecători extindeau minoritatea penală până la vârsta de 25 ani. [86, p. 53]

Operând cu criteriile de abordare a regimului penal al minorilor din România și din alte țări, în particular

- *vârsta de la care răspunde penal;*
- *regimul sancționator al minorului infractor și sistemul de ocrotire a minorului în pericol moral sau care nu răspunde penal;*

- *regimul de executare a sancțiunilor de drept penal și a măsurilor cu caracter educativ și de ocrotire;*

- *sistemul jurisdicțional pentru minorii infractori și instanțele de aplicare a măsurilor cu caracter de ocrotire;*

- *asistența și integrarea socială post-penală a minorilor infractori care au executat o pedeapsă sau o măsură educativă privativă de libertate, [86, p. 57]*

stabilim că toate acestea au importanță deosebită în contextul legislațiilor penale actuale ale tuturor statelor. Or, însă teza de doctorat în cauză pune în evidență primară specificul sistemului sancționator aplicabil în raport cu infractorul minor.

La realitatea formulărilor de opinii științifice, în sensul prezentei cercetări, o deosebită semnificație a avut-o și lucrarea autorului O. Brezeanu - *Din istoria regimului sancționator al minorului infractor în România*, care datează cu anul 1995. [17]

O. Brezeanu subliniază că procesul de apariție a unor reglementări privind regimul de sancționare a minorilor poate fi urmărit din cele mai vechi timpuri. [17, p. 83] Astfel, anunță autorul citat, chiar în dreptul antic se făceau, în anumite situații, diferențieri de tratament între minori și adulți. În unele legiuri, asemenea celei chineze, se prevedea posibilitatea ca minorii sub 7 ani să fie iertați de pedeapsă de către împărat, numai dacă nu se făceau vinovați de trădare. Pentru o astfel de faptă ei erau căstrați [I. Teodorescu citat după 17, p. 83].

Dreptul roman din epoca celor XII table (sec. V î.e.n.) constituie un progres în ceea ce privește condiția juridică a minorului delincvent, subliniază O. Brezeanu [17, p. 83]. Legea romană distincea între *impuber* și *puber*, stabilind că primul are răspundere diminuată [S. G. Longinescu citat după 17, p. 83].

Prima operă legislativă care marchează un pas important spre trecerea la codurile penale moderne este, consemnează O. Brezeanu, *Condica Criminalicească* a lui Ion Sandu Sturdza din 1826, inspirată după Codul penal austriac din 1803 și care s-a aplicat în Moldova până la Unirea Principatelor. [17, p. 85] Concepția modernă se oglindește inclusiv în cadrul reglementărilor care vizează minorii. [17, p. 85]

Primul Cod penal român, intrat în vigoare la 1 mai 1865, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, reglementează tratamentul penal al minorilor în Titlul VI „Despre cauzele care apără de pedeapsă sau micșorează pedeapsa” și distinge trei perioade în viața minorului, făcând din minoritate, subliniază O. Brezeanu, ca aproape toate celelalte coduri, când o cauză de incapacitate penală, când o cauză legală de atenuare a pedepsei. [17, p. 87]

Cele trei perioade ale vieții minorului erau:

1) *până la vârsta de 8 ani* – minorul nu răspundea penal, minorii beneficiind în cadrul acestei vârste de o cauză absolută de incapacitate penală (prezumție absolută);

2) *între 8 și 15 ani* – răspunderea penală era subordonată priceperii, minoritatea fiind fie o cauză de incapacitate penală (când minorul a lucrat fără pricepere), fie o cauză de atenuare a pedepsei (când acesta a lucrat cu pricepere); lipsa de pricepere se prezuma (prezumția relativă), putându-se face proba contrară;

3) *între 15 și 20 ani* – se reduce pedeapsa, fiind supuși răspunderii penale necondiționat; această soluție era admisă și în cazul în care persoanele cu vârsta între 8 și 15 ani au acționat cu pricepere [17, p. 87].

Codul penal din 1936, constată O. Brezeanu, încheie procesul de unificare a dreptului penal din România. Codul penal a adoptat un sistem sancționator pentru minori cu dispoziții care reproduceau multe dintre instituțiile experimentate în decursul timpului [17, p. 90].

Astfel, se indică că majoratul penal a fost fixat la 19 ani, distingându-se două etape de vârstă ale minorilor:

1) *până la 14 ani* – **copilăria**, când minorul nu răspundea penal;

2) *între 14 și 19 ani* – **adolescența**, în care minorul nu este responsabil pentru infracțiunea săvârșită, în afară de cazul în care se dovedea că în momentul săvârșirii a lucrat cu discernământ [17, p. 90-91].

Introducând în sistemul de sancționare a minorilor măsurile educative și acordându-le acestora prioritate față de pedepse, legea penală din 1936 se situează ferm, menționează O. Brezeanu, pe poziția că măsurile educative trebuie să înlocuiască, pe cât posibil, pe cele represive atunci când este vorba despre minori, [17, p. 91] adică să se configureze ideea unui sistem liberal de răspundere penală a minorilor (care a fost admis și adoptat la etapa curentă în România).

La puțin timp după intrarea în vigoare a acestei legi penale, regimul minorilor a fost modificat, fiind coborâte limitele de vârstă ale minorilor, în ceea ce privește majoratul de la 19 la 18 ani, iar incapacitatea penală – de la 14 la 12 ani. Între 12 și 18 ani se identifică o etapă intermediară – de la 12 la 15 ani – în care minorul răspundea penal numai dacă a lucrat cu discernământ. Minorul de la 15 la 18 ani, deși răspundea penal, beneficia de un tratament atenuat în ceea ce privește pedeapsa penală. [17, p. 91]

În interesul aplicării uniforme a legii penale și pentru a nu permite anumite interpretări analogice, denumirile de *copil* și *adolescent* se înlocuiesc cu cuvântul *minor* (persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani). [17, p. 91]

Un alt articol examinat din perspectiva creării unor opinii științifice proprii a fost cel al autorului D. Ciuncan - *Individualizarea pedepselor aplicate inculpaților minori*, care datează cu 1998. [32]

Autorul evidențiază că suspendarea este *un mijloc de individualizare a pedepsei aplicabile unui minor*, nu a unei pedepse abstracte, ipotetic posibile sau stabilite [32, p. 97].

De asemenea, important sub aspectul individualizării pedepsei penale a minorului, se impune precizarea autorului D. Ciuncan, precum că în cazul săvârșirii tentativei la o infracțiune, limitele pedepsei de aplicat minorului nu sunt cele prevăzute în partea specială pentru acea infracțiune reduse la jumătate, ci limitele prevăzute pentru tentativa acelei infracțiuni reduse la jumătate. [32, p. 97]

În același segment de analiză se supune cercetării și articolul științific elaborat de către autorul român A. Mihai - *Suspendarea executării pedepsei pentru minori*, care datează cu 1998.[75]

A. Mihai subliniază că față de minorul care răspunde penal se poate lua o măsură educativă sau se poate aplica o pedeapsă în funcție de gradul de pericol social al faptei săvârșite, de starea fizică de dezvoltare intelectuală și morală, de comportarea lui, de condițiile în care a crescut și în care a trăit și de orice alte elemente de natură să caracterizeze persoana minorului. Pedeapsa se aplică minorului numai dacă se apreciază că luarea unei măsuri educative nu este suficientă pentru îndreptarea lui. [75, p. 86]

Un articol important examinat sub aspect de opinie doctrinară este cel al autorului E. Boțian - *Reabilitare. Minor*, datat cu anul 2002. [16]

E. Boțian, indicând la practica judiciară în materie de răspundere și sancționare a faptelor comise în timpul minoratului, constată că în cazul condamnărilor pentru fapte săvârșite în această perioadă (minorității) nu se atrag incapacități și interdicții, pe cale de efect nefiind necesară reabilitarea condamnatului. În acest caz este instituit un tratament special, legiuitorul prevăzând faptul că pedepsele nu pot atrage decăderi și interdicții tocmai pentru protejarea în viitor a unor astfel de condamnați, în vederea reeducării lor eficiente. [16, p. 114]

În același an (2002) este lansată lucrarea autorilor M. Basarab și M. M. Basarab - *Reflecții asupra unor măsuri educative*. [7]

Autorii citați subliniază, pe drept cuvânt, că protejarea minorilor a constituit o preocupare pentru orice societate umană, deoarece, se invocă, minorii sunt viitorii membri ai societății, care urmează să producă bunuri materiale și spirituale, să apere și să conducă destinele societății. În acest context, suntem de acord cu faptul redat, precum că această protecție se referă inclusiv la minorii care au comis infracțiuni. [7, p. 19]

Alegația la legea civilă în cazul inclusiv al interpretării semnificației minorului în aspect penal pare a fi una corectă, cel puțin din punctul nostru de vedere. Astfel, autorii români citați consideră că minoritatea, potrivit legii penale, ca și a celei civile, se consideră că durează până la împlinirea vârstei de 18 ani, chiar și atunci când femeia se căsătorește înainte de această vârstă și are statut de persoană majoră. [7, p. 19]

Totuși, punctul de vedere expus de către M. Basarab și M. M. Basarab, precum că *faptele săvârșite de minori sunt considerate că prezintă un grad de pericol social legal mai redus decât atunci când sunt comise de majori, din care cauză starea de minoritate constituie o cauză de diferențiere a răspunderii penale și a regimului sancționator*, [7, p. 19] nu-l susținem în măsură deplină. Or, legiuitorul diferențiază răspunderea penală și pedeapsa penală în raport cu categoria juridică a subiectului activ al infracțiunii, dar nu în contextul gradului de pericol social al infracțiunii. În viziunea noastră, se prezumă normativ o diferențiere bazată pe gradul de pericol social al făptuitorului, dar nu a faptei infracționale. Cu adevărat, grija legiuitorului este, în primul rând, să-i reeduce și numai în ultimă instanță să-i sancționeze pe minori. [7, p. 19]

Supusă cercetărilor științifice a fost și lucrarea autorilor A. Boroș și G. Ștefania - *Sistemul sancționator al minorilor într-o viziune europeană*, care vede lumina tiparului în anul 2002. [14]

După cum subliniază A. Boroș și G. Ștefania, majoritatea statelor europene au recurs la modificări legislative importante în ceea ce privește *justiția minorului*, modificări care reflectă atât grija pentru respectarea drepturilor omului și ale copilului, cât și promovarea de soluții legislative care să corespundă nevoilor educative și de inserție socială a minorului, paralel cu ocrotirea intereselor victimei și asigurarea unei protecții eficiente a societății. [14, p. 30]

În consens european, după cum enunță autorii citați, lupta împotriva delincvenței juvenile din România ar trebui, de asemenea, să se bazeze pe o abordare complexă a factorului de prevenire în cadrul unei politici sociale adecvate, care să asigure corectarea comportamentului, în principal prin mijloace neprivative de libertate. [14, p. 31]

Sub acest aspect, în anul 2002, autorii A. Boroș și G. Ștefania sugerau legiuitorului român să reflecteze la punerea de acord a sistemului sancționator al minorului cu exigențele europene. În acest sens, se propunea:

- scurtarea duratei procesului penal atunci când inculpatul este minor;
- introducerea unor noi măsuri preventive, educative și represive, cum ar fi interdicția de a ieși în oraș după o anumită oră, controlul obligațiilor școlare, obligația de a desfășura anumite activități socio-educative, munca în folosul comunității, plasamentul într-o familie sau un grup educativ, libertatea supravegheată simplă, libertatea supravegheată sub control intensiv, prezența într-un centru de zi, tratamentul ambulatoriu în centre de dezintoxicare. [14, p. 31]

Nu a răspuns acestui mesaj al propunerilor lansate legiuitorul român, fixând în CP al României, în anul 2009, în calitate de măsuri educative:

- *stagiul de formare civică;*
- *supravegherea;*
- *consemnarea la sfârșit de săptămână;*
- *asistarea zilnică;*
- *internarea într-un centru educativ;*
- *internarea într-un centru de detenție.* [38]

O altă lucrare examinată a fost cea a autorului C. Butiuc - *Unele situații speciale privind răspunderea penală a minorilor*, datată cu anul 2003. [23]

Cu adevărat, se constată că răspunderea penală a minorilor are un anumit specific în raport cu răspunderea penală a majorilor, aceasta din urmă cuprinzând o reglementare și o structurare care constituie ceea ce ar putea fi considerat un cadru general și de la care prima derogă. Unele din aceste derogări s-au constituit în reglementări speciale, cum a fost în cazul amnistiei, împăcării părților sau al prescripției, dar au fost și cazuri pentru care, neexistând o reglementare aparte, jurisprudența, și nu mai puțin doctrina, au trebuit, la rândul lor, să găsească cele mai potrivite soluții, o astfel de situație ivindu-se în cazul unor forme de unitate infracțională, naturală sau legală. [23, p. 123]

Importantă sub aspectul opiniilor doctrinare anunțate apare lucrarea autorului român Gh. Alecu - *Drept penal. Partea generală*, datată cu anul 2005. [1]

Astfel, menționează autorul citat, când instanța își formează convingerea că niciuna dintre măsurile de educație nu este suficientă pentru îndreptarea minorului, va aplica o pedeapsă. [1, p. 461-462]

Potrivit art. 109 CP al României anterior, pedepsele care se puteau aplica minorului erau închisoarea și amenda prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârșită. Pedeapsa închisorii era unica pedeapsă privativă de libertate, care putea fi aplicată minorilor [1, p. 462].

Conform art. 109 alin. (1) CP al României anterior, pentru minor, limitele pedepselor se reduceau la jumătate, iar în urma reducerii minimul pedepsei nu trebuia să depășească în niciun caz 5 ani. [1, p. 462]

În cazul în care legea prevedea detențiunea pe viață alternativ cu pedeapsa închisorii, iar instanța, pe baza criteriilor generale de individualizare, prevăzute în art. 72 CP al României anterior, a ales pedeapsa detențiunii pe viață, potrivit art. 109 alin. (2) CP al României anterior, în locul ei se aplica pedeapsa între 5 și 20 ani. [1, p. 462]

Dacă instanța alegea pedeapsa alternativă a închisorii, se aplica o pedeapsă cuprinsă între limitele acesteia, reduse la jumătate, fără ca minimumul să depășească 5 ani. [1, p. 462]

Circumstanțele atenuante sau agravante își produceau efectele prevăzute de lege, în raport cu limitele reduse potrivit stării de minoritate. [1, p. 462]

Condamnarea definitivă la pedeapsa închisorii pentru infracțiuni comise în timpul minorității nu atrageau starea de recidivă (nu puteau constitui primul termen al recidivei). [1, p. 462]

Minorii condamnați la pedeapsa închisorii executau pedeapsa separat de condamnații majori sau în locuri speciale de detenție, asigurându-li-se posibilitatea continuării învățământului general obligatoriu și de a dobândi o pregătire profesională, potrivit aptitudinilor (art. 57 alin. (3) CP al României anterior). [1, p. 462-463]

Conform art. 109 alin. (3) CP al României anterior, pedepsele complementare nu se aplicau minorilor. [1, p. 463]

Cercetările desfășurate au fost cuprinse și de analiza soluțiilor propuse de autorul Anca Iulia Stoian, în lucrarea *Mijloace juridice de ocrotire a minorului la nivel internațional*, care datează cu anul 2007.

După cum se consemnează, existența nevoii speciale de protecție a copilului a fost datorată *vulnerabilității* sale în raport cu societatea, iar această vulnerabilitate a fost interpretată prioritar în legătură cu anumite incapacități. Adică, copilul a fost tratat ca obiect al actelor de caritate. [97, p. 177]

După cum se indică de către autorul citat, *Convenția cu privire la drepturile copilului*, adoptată la New York de Adunarea Generală a ONU la 20 noiembrie 1989, [39] trebuie privită ca un document fundamental al omenirii contemporane, prin care grijile față de generațiile viitoare capătă o înfățișare concretă, reglementând în detaliu instrumentele juridice ale acestei ocrotiri, deoarece copilul, prin lipsa de maturitate fizică și intelectuală, are nevoie de protecție specială, îndeosebi din punct de vedere juridic. [97, p. 178]

Cu adevărat, se menționează de Anca-Iulia Stoian, precum că preocupările comunității internaționale pentru ocrotirea minorului s-au manifestat și în alte documente. [97, p. 178] În particular, este vorba de:

- *Protocolul facultativ cu privire la implicarea copiilor în conflicte armate la Convenția privind drepturile copilului* (adoptat și deschis spre semnare, ratificare și aderare prin Rezoluția Adunării Generale A/RES/54/263 din 25 mai 2000);

- *Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă* (deschis spre semnare la New York la 6 septembrie 2000);

- *Convenția din data de 17 iulie 2006 asupra relațiilor personale care privesc copiii;*

- *Convenția de la Haga din data de 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii;*

- *Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 din data de 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești etc.* [45]

În opinia autorului I. Nicolau, expusă în lucrarea *Evoluția infracțiunilor comise de minori și tineri în România perioadei de tranziție*, care datează cu anul 2007, delincvența juvenilă capătă contur specific, din punct de vedere al criteriului penal, și presupune ansamblul actelor și faptelor cu caracter penal comise de către tineri care au atins vârsta majoratului penal și au fost judecați și sancționați de către instanțe. [77, p. 465]

Nu suntem de acord cu această definiție din mai multe privințe. În primul rând, nu se poate indica la delincvența juvenilă în raport cu tinerii care au atins vârsta majoratului penal. Or, nu poate exista un majorat penal și un simplu majorat. Vârsta majoratului este de la 18 ani, iar vârsta de răspundere penală este de la 16 ani, în unele cazuri fiind de la 14 ani.

Mai mult ca atât, pentru identificarea elementelor de delincvență juvenilă nu este obligatorie sancționarea persoanelor minore. Acest conținut vizează și situațiile de liberare de răspundere penală a minorilor, prin aplicarea unor măsuri de siguranță.

În sfera delincvenței juvenile, autorul I. Nicolau include:

- minorii cu tulburări de comportament,
- minorii – problemă,
- minorii în pericol moral și social,
- minorii în conflict cu legea penală. [77, p. 465]

În fapt, se constată o escaladare de la minorii cu unele tulburări de comportament, care nu sunt pasibili de răspundere juridică, și cei responsabili din punct de vedere penal.

În opinia noastră, activitățile preventive, care vizează criminalitatea juvenilă, pot fi extinse inclusiv asupra acestor categorii de minori, însă noțiunea de delincvență juvenilă urmează să includă, în conținutul său, doar persoanele aflate în conflict cu legea, în particular legea penală.

Referitor la sistemul de sancțiuni, tratament și resocializare, autorul I. Nicolau menționează trei situații importante în acest sens:

a) sistem de sancționare a minorilor și tinerilor apropiat celui aplicat adulților, cu precizarea că în cazul minorilor, măsurile și pedepsele adoptate sunt mai blânde și sensibil mai reduse față de cele aplicate adulților;

b) sistem de sancționare cu diferențe marcante, structura acestuia operând de rând cu sancțiunile privative și cu cele neprivative de libertate, în special liberarea pe probațiune, prestarea unor munci în folosul comunității;

c) sistem de sancționare combinat, prin îmbinarea elementelor sistemului penal clasic și celui medical-curativ. [77, p. 466-467]

De altfel, este cazul de a menționa că legislația penală românească (ca și în cazul legislației penale a Republicii Moldova) pune în evidență răspunderea penală a minorilor pe baza măsurilor educative și a pedepselor, [77, p. 467] la moment acest sistem represiv fiind constatat doar în Republica Moldova (în România este adoptat sistemul liberal de reacție împotriva infracțiunilor comise de către minori).

O altă lucrare examinată din perspectiva cercetărilor desfășurate este cea a autorului M. A. Hotca - *Codul penal. Comentarii și explicații*, care datează cu anul 2007. [69]

M. A. Hotca subliniază că infracționalitatea minorilor este una dintre problemele importante ale societății umane contemporane, deoarece se constată o tendință ascendentă a delincvenței juvenile. Pe acest fond al realităților impuse, legiuitorul este obligat să adopte o paletă largă de sancțiuni aplicabile acestei categorii de infractori. [69, p. 751]

Capacitatea penală a minorilor începe de la vârsta de 14 ani, dar până la vârsta de 16 ani minorii sunt prezumați că nu răspund penal, afară numai de situația în care se probează că au săvârșit fapte cu discernământ. Începând cu vârsta de 16 ani, existența discernământului este prezumată relativ. [69, p. 751] Legislația penală a Republicii Moldova, în acest context, prezumă caracterul relativ al discernământului de la vârsta de 16 ani, în anumite cazuri expres prevăzute - de la 14 ani.

Cu adevărat, remarcă M. A. Hotca, sancționarea minorilor trebuie să țină seama de specificul situației acestora, astfel încât sancțiunile aplicabile acestora să realizeze scopul educativ al dreptului penal. Și dacă anterior se stabilea normativ că față de minorul care răspundea penal se putea lua, potrivit CP al României anterior, o măsură educativă ori i se putea aplica o pedeapsă [69, p. 753], atunci CP al României în vigoare (art. 114) prevede că față de minorul, care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate. [38]

Astfel, CP al României în vigoare stabilește limitele răspunderii penale astfel (art. 113):

- minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal;

- minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ;

- minorul care a împlinit vârsta de 16 ani raspunde penal potrivit legii. [38]

În calitate de consecințe ale răspunderii penale sunt descrise (art. 114):

- față de minorul, care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate (alin (1));

- față de minorul prevăzut în alin. (1) se poate lua o masură educativă privativă de libertate în următoarele cazuri:

a) dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;

b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață. [38]

1.2. Lucrări științifice referitoare la sistemul răspunderii penale elaborate în Republica Moldova

Încă în anul 1998, autorul M. Bârgău, în lucrarea *Prevenirea infracțiunilor săvârșite de minori*, [10] menționa faptul că studierea complexă și minuțioasă a problematicii sancționării (din perspectiva eficienței acesteia) minorilor pentru comiterea infracțiunilor constituie o parte componentă a prevenirii antrenării acestor minori în activități delictuale. [10, p. 64]

În același context, în lucrarea *Infracționalitatea minoră*, care datează cu același an 1998, [9] M. Bârgău subliniază faptul că soluționarea științifică a problemelor vizând lupta împotriva implicării minorilor într-o activitate infracțională și antisocială presupune, firește, cercetarea aspectelor teoretice fundamentale ale analizei elementelor constitutive proprii infracțiunii. [9, p. 6]

În anul 1999, I. Ciobanu, în articolul științific *Caracteristica criminologică a delincvenței juvenile și a minorilor în Republica Moldova*, [30] menționează că problema combaterii delincvenței juvenile și a minorilor constituie una dintre direcțiile principale ale luptei împotriva criminalității. [30, p. 74]

În context, se admite operarea terminologică, în paralel, cu sintagmele de *criminalitate juvenilă* și *criminalitate a minorilor*, care, constată autorul citat, are în vedere același lucru. [30, p. 74]

Anume starea individuală a copiilor și a adolescenților are o reflectare corespunzătoare în reglementarea juridică, menționează I. Ciobanu, astfel impunându-se elaborarea unui statut juridic aparte al acestora, independent de cel adresat persoanelor adulte, luându-se în considerație mai multe puncte de vedere, și anume:

- ocrotirea intereselor minorilor,
- sistemul de educație a minorilor,
- răspunderea juridică a minorilor. [30, p. 74]

O lucrare examinată multiaspectual, în sensul cercetărilor desfășurate, a fost cea a autorului A. Mariț - *Drept penal. Partea generală. Legea penală. Teoria infracțiunii. Participația penală*, care datează cu anul 2002. [74]

Analizând opiniile științifice ale autorului A. Mariț, expuse în literatura de specialitate, evidențiem ideea conform căreia, deși legislația penală a Republicii Moldova stabilește vârsta de 16 ani – vârstă a răspunderii penale, în realitate, răspunderea penală pentru un șir de infracțiuni poate surveni de la 18 ani. [74, p. 130] Argumentul anunțat, în acest sens, este că posibilitatea tragerii la răspundere penală pentru comiterea acestor infracțiuni de la vârsta de 18 ani apare atunci când legea prevede că persoana care a săvârșit infracțiunea trebuie să posede anumite împuterniciri, obligații sau semne (trăsături) care lipsesc la minori. [74, p. 130]

Nu ne raliem la acest punct de vedere anunțat, fiind, în opinia noastră, completat semnul vârstei subiectului infracțiuni cu cel al subiectului special. Posibilitatea de a accesa anumite obligații și a fi împuternicit cu anumite atribuții denotă caracterul special al subiectului activ al infracțiunii, dar nu însăși vârsta acestuia.

În același sens, autorul A. Mariț identifică și o excepție de la regula generală a răspunderii penale cu începere de la 16 ani. [74, p.131] Astfel, se face referire la norma care vizează posibilitatea intervenției răspunderii penale de la vârsta de 14 ani.

Cele enunțate evidențiază posibilitatea ori imposibilitatea tragerii la răspundere penale a făptuitorului, în cazul prezenței semnelor obiectului infracțiunii, precum și a semnelor laturii obiective și subiective. În aceste limite ale existenței răspunderii penale, apare realitatea intervenției unui regim sancționator special, în raport cu infractorii minori. De exemplu, art. 71 alin. (3) CP al RM stabilește că *detențiunea pe viață nu se aplică [...] minorilor*. [37]

O importanță deosebită pentru valorificarea unor opinii științifice proprii a avut-o articolul științific elaborat de S. Botnaru - *Răspunderea penală a minorilor. Propuneri de lege ferenda*, care datează cu anul 2002. [15]

Avându-se în vedere condiția biopsihică a minorilor, necesitatea educării acestora prin mijloace eficiente și reintegrarea deplină în viața socială, fără ca săvârșirea infracțiunilor și

consecințele care decurg din comiterea lor să afecteze dezvoltarea lor în viitor, S. Botnaru subliniază că s-a instituit un regim de sancționare *special*, adecvat acestei categorii de făptuitori. [15, p. 231]

Minoritatea, sub aspectul naturii sale juridice, apare ca o cauză de diferențiere a regimului de sancționare, care se răsfrânge, cu consecințe diferite, asupra sistemului de sancțiuni consacrat, a condițiilor de aplicare și executare a lor, precum și asupra tuturor instituțiilor dreptului penal, care sunt corelate cu concepția ce fundamentează acest regim. Deși sancțiunile caracterizante pentru dreptul penal sunt pedepsele prevăzute în Partea generală a CP și în toate dispozițiile sale speciale, instituțiile de individualizare raportându-se la aceste sancțiuni, pentru minorii care răspund penal s-a consacrat un cadru legal special de sancțiuni, alcătuit din două categorii de sancțiuni de drept penal: măsuri educative și pedepse. [15, p. 231]

Minorii, aflându-se în plină dezvoltare atât fizică, cât și psihică, prezintă, din punct de vedere psihologic, o mentalitate și o capacitate de a gândi diferită de cea a maturilor. Totodată, ei sunt mai receptivi la influențele negative la care pot fi supuși și, de asemenea, pot fi mai ușor reeducați după ce au încălcat legea penală. Anume din această cauză sancțiunea concretă trebuie echilibrată în așa fel, încât să constituie punctul de plecare spre influențarea unor zone mai profunde ale personalității infractorului, precum și în vederea unor mutații cu caracter de durată și chiar definitive. [15, p. 232]

O primă direcție de perfecționare a legislației penale în vigoare ar constitui-o diversificarea măsurilor educative și reglementarea amănunțită a acestora, [15, p. 232] menționează S. Botnaru. O măsură educativă, care ar fi necesară de introdus, consideră autorul, ar fi obligația minorului la prestarea unei activități neremunerate în folosul comunității, care ar putea fi aplicată pe o durată între 30 și 160 de ore. Durata executării acesteia pentru minorii care n-au împlinit vârsta de 14 ani nu poate depăși 3 ore pe zi, iar în ceea ce privește persoanele de 14-16 ani – 3 ore pe zi. [15, p. 233]

O a doua direcție de perfecționare a sistemului sancționator pentru minori o constituie completarea acestui sistem cu pedeapsa amenzii. [15, p. 233] Amenda i se aplică minorului numai în cazul în care acesta are un câștig propriu sau dispune de proprietate, care poate fi percepută. [15, p. 233]

În același ultim sens, intervine și lucrarea autorilor N. Vladiuc și D. Vasiloi - *Particularitățile pedepsei penale privative de libertate aplicate minorului*, datată cu anul 2002. [105]

După cum subliniază autorii citați, realitatea demonstrează că, în cadrul stării infracționale generale, există un sector destul de bine conturat al activității infracționale săvârșite de minori.

Dreptul penal și legea penală nu pot ignora această realitate, dar nici nu pot privi sub același unghi activitățile infracționale săvârșite de minori, ca și pe cele săvârșite de majori, atât în privința gradului de pericol social al faptei, cât și în privința mijloacelor de constrângere juridică necesare pentru sancționarea infractorilor. De aici rezultă necesitatea unor *reguli speciale*, aplicabile minorilor atât în legătură cu limitele răspunderii penale, cât și în ceea ce privește măsurile care trebuie luate pentru a se putea asigura redresarea lor morală. [105, p. 235]

Perfecționarea legislației referitoare la minor reprezintă o cerință care se adresează nu numai organului legislativ, dar și întregii societăți. Prevenirea delincvenței juvenile, ca și recuperarea delinquentului minor prin modalități cât mai adecvate vârstei acestuia, trebuie să constituie una dintre preocupările fundamentale ale societății contemporane. [105, p. 239]

O lucrare importantă sub aspectul clarificării problemelor legate de răspunderea penală a minorilor a fost cea elaborată de către X. Ulianoschi, care așa și este denumită - *Răspunderea penală a minorilor*, care datează cu 2002. [104] După cum subliniază autorul, infracționalitatea sau criminalitatea minorilor, deși este parte componentă a infracționalității în general, prezintă anumite particularități, determinate de o multitudine de caracteristici biologice, psihologice și sociale, pe care le-a avut în vedere legiuitorul atunci când a reglementat răspunderea penală a acestora. [104, p. 10]

Autorul X. Ulianoschi evidențiază faptul că legea penală face distincție între minorii care nu răspund penal și care răspund penal. [104, p. 10] Nu suntem, însă, de acord cu autorul citat, precum că faptele săvârșite de minori prezintă un grad de pericol social mai redus decât al majorilor. [104, p. 10] În opinia noastră, minoritatea nu poate diferenția gradul de pericol social al faptei. În continuare, remarcăm susținerea opiniei autorului X. Ulianoschi, precum că minoritatea constituie o cauză specială de diferențiere a regimului sancționator și nu o scuză atenuantă legală, așa cum a fost în CP al RM anterior, din care cauză se pune accentul, în mod deosebit, pe prevenția antidelictuală și apoi, pe cea postdelictuală. [104, p. 10]

Așadar, constată autorul X. Ulianoschi, criteriul distinctiv între minorii care răspund penal și cei care nu răspund penal este cel al vârstei și discernământului. [104, p. 10] Ancheta socială servește, însă, și la cunoașterea personalității minorului, deoarece nu este suficient să se constate că are discernământ, ci trebuie ca instanța să aleagă între aplicarea unei măsuri educative și pedeapsă, iar după ce s-a oprit asupra uneia din ele, trebuie să-și dozeze măsura aleasă, în funcție de fiecare minor în parte. [104, p. 10]

O altă lucrare examinată este cea a autorului M. Dascălu - *Fenomenul infracțional în rândul minorilor*, datată cu 2000. [47] Autorul îi denumeste pe infractorii minori în mod diferit: *devianți nevârșnici* ori *minori delincvenți*. [47, p. 12]

În context, se susține că minorul delincvent este acel nevârstnic, al cărui necesități biologice, afective, intelectuale, social-educative nu au fost satisfăcute la timp și în modul corespunzător culturii sau subculturii în care trăiește. [47, p. 12]

Au fost examinate multiaspectual și articolele științifice ale autorului A. Corcenco, care datează cu anii 2002-2003. Un prim articol a fost cel denumit - *Evoluția dreptului penal privind infractorii minori. Referințe de ordin istoric*. [42]

Abia în cea de-a doua jumătate a sec. XIX și la începutul sec. XX, constată A. Corcenco, s-a impus progresiv concluzia că adolescentul, inclusiv cel infractor, reprezintă o personalitate în formare, cu un conținut psiho-moral propriu și că reacția de apărare contra conduitei sale socialmente periculoase nu poate face abstracție de acest specific și trebuie să vizeze, în primul rând, problema educației deficitare pe care a primit-o anterior. Acesta se poate realiza nu prin pedepse, ci prin măsuri educative, care să asigure formarea morală normală a minorului. [42, p. 34]

Paralel cu ridicarea limitelor responsabilității penale, în sec. XX, s-au înregistrat tendințe de înlocuire a sistemului represiv, cel puțin în ceea ce-i privește pe copii și pe adolescenții primari, cu un regim de măsuri educative și preventive. [42, p. 34]

Un alt articol științific examinat din colecția autorului A. Corcenco este cel denumit *Considerații generale privind personalitatea infractorului minor* (2002). [41]

În context, se precizează că circumstanțele care determină săvârșirea unei fapte antisociale pot fi de ordin *personal* și *subiectiv* sau de natură socială și obiectivă, după cum se referă la persoana infractorului sau la împrejurări concrete ale comiterii infracțiunii [41, p. 52].

Circumstanțele personale, în opinia autorului A. Corcenco, înglobează totalitatea trăsăturilor de personalitate ale infractorului. Personalitatea este concepută ca un complex al acțiunii conjugate a factorilor bio-psiho-sociali. Formarea personalității infractorului minor nu se utilizează spontan, ci este un proces de durată, pe al cărui parcurs au loc o sedimentare a informațiilor recepționate și pe baza cărora se constituie concepțiile și deprinderile antisociale. [41, p. 52]

Astfel, în contextul articolului științific - *Limitele răspunderii penale a minorilor delicvenți*, [43] A. Corcenco menționează că problema de esență se referă la stabilirea limitei inferioare a vârstei de la care un minor ar putea să fie considerat ca având, sub aspect psiho-fizic, capacitatea de a înțelege, de a discerne între ceea ce este bine și ceea ce este rău în relațiile social-umane și, în consecință, de a-și putea dirija, în mod conștient, voința și acțiunile. [43, p. 24]

Vârsta, de la care se admite că există o atare capacitate, devine, astfel, și limita de la care minorii vor avea și răspunderea juridică pentru faptele lor. [43, p. 24]

În viziunea autorului A. Corcenco, este absolut necesară o altă diferențiere a vârstei decât cea indicată în CP al RM, și anume se consideră că în momentul de față varianta optimă în doctrina penală a Republicii Moldova ar fi 15 ani (vârsta generală) și 13 ani (vârsta de la care începe răspunderea penală pentru faptele săvârșite cu discernământ). [43, p. 24] Deși, în opinia noastră, acest discernământ nu se impune de a fi stabilit, el este prezumat de către legiuitor în raport cu anumite categorii de infracțiuni.

Cu adevărat, se constată de către autorul A. Corcenco, că o condiție deosebit de importantă a determinării vârstei răspunderii penale a infractorilor minori o constituie relativa contradicție dintre două tendințe ale lumii mondiale:

- tendința de urcare în toate legislațiile a limitei minime, de la care începe răspunderea penală;
- tendința minorilor de a deveni tot mai precoci, datorită mijloacelor tehnice de informare și culturalizare. [43, p. 24]

Contradicția dintre cele două tendințe este doar aparentă, menționează A. Corcenco. [43, p. 24] În viziunea autorului citat, starea de precocitate nu trebuie să influențeze nivelul răspunderii penale. [43, p. 24]

În concluzie, se invocă la necesitatea ca lupta împotriva fenomenului infracțional în rândul minorilor să fie dusă pe tărâmul răspunderii juridice a acestora și, în special, prin măsuri de prevenție și educare. [43, p. 24]

O altă lucrare cercetată a fost cea a autorului A. Teleucă - *Sistemul de justiție canadian pentru minori*, care datează cu anul 2003. [101]

Se menționează de către A. Teleucă că Canada și, de fapt, cele mai multe dintre țările occidentale, dispun de reglementări penale specifice minorilor, ele fiind cuprinse într-o lege denumită *Legea privind infractorii minori*. [32, p. 35]

Se invocă precum că, conform legislației canadiene, un tânăr cu vârsta cuprinsă între 12 și 18 ani poate fi inculpat pentru comiterea unei infracțiuni, însă cazul va trebui abordat într-un mod deosebit. Se consideră că minorul are *răspundere diminuată* pentru comiterea unui fapt penal. Ideea nivelului mai redus de răspundere apare din convingerea că minorii nu dispun de spiritul de precauție și de maturitate a adulților. [101, p. 35]

În majoritatea statelor persistă, constată A. Teleucă, o dezbatere teoretică între cei care sunt în favoarea unui sistem bazat pe asistența socială și cei care susțin un sistem bazat pe justiție și legi. [101, p. 35]

Teoria asistenței sociale susține că minorii sunt doar dezorientați și derutați, iar legea trebuie să acționeze spre interesul lor superior. O astfel de teorie ar putea accepta pedeapsa cu închisoarea pe o perioadă nedeterminată pentru infractorii minori. Teoria de specialitate juridică susține că minorii trebuie să fie responsabili pentru acțiunile lor, ei trebuie să fie împiedicați de a comite infracțiuni, iar societatea trebuie să fie protejată. [101, p. 35] Astfel, se pune mai puțin accent pe necesitățile acestora, și mai mult pe respectarea legalității. În acest caz, pedepsele trebuie să fie proporționale cu gravitatea faptelor comise.

A. Teleucă consideră că soluția cea mai bună o reprezintă un amestec echilibrat al celor două teorii. [101, p. 35]

Sub aspectul evoluției răspunderii penale a minorilor a fost examinată inclusiv cercetarea desfășurată de V. Rusu - *Procesul penal în privința minorilor în antichitate și evul mediu*, datată cu anul 2003. [93]

După cum constată autorul citat, lipsa reglementărilor în mecanismul de sancționare a categoriei respective de persoane din perioada antichității se datorează, în cea mai mare parte, nedelimitării la un nivel aparte a normelor materiale de cele procesuale, copiii fiind puși, de cele mai multe ori, pe un cântar cu adulții. [93, p. 43]

De exemplu, se indică de V. Rusu, în Sparta, majoratul era atins la vârsta de 14 ani, după care instanțele de judecată aplicau *lege uti* astfel de sancțiuni: exilul, atimia, pedeapsa cu moartea. Ca sancțiune pentru persoanele de până la 14 ani figura, de regulă, bătaia, în privința procedurii de aplicare a pedepselor respective nu exista o reglementare specifică pentru minori, aceasta fiind comună tuturor membrilor societății. [93, p. 43]

În concluzie, se menționează că ceea ce caracteriza justiția medievală în general (dar și cea în privința minorilor, în mod special) era excesivitatea fracționării autorității judiciare, fapt care determina o permanentă incertitudine și dezordine, cauzată de coexistența unor principii juridice contradictorii, derivate din tradiții diverse. [93, p. 43]

În același ultim sens, de analiză a normelor procesuale referitoare la răspunderea penală a minorilor, se înscrie și lucrarea autorului N. Țurcanu - *Aspecte privind condițiile necesare angajării răspunderii pentru prejudiciul cauzat de copiii minori*, datată cu 2003. [102]

Fapta ilicită apare sub forma acțiunii sau inacțiunii ilicite. Cu privire la minorii în vârstă de până la 14 ani se poate vorbi, constată N. Țurcanu, numai despre acțiunea ilicită. Inacțiunea ilicită nu poate fi prezentă în acest caz, deoarece legea nu pune în sarcina persoanelor incapabile, cum sunt minorii, obligații, a căror neexecutare angajează răspunderea civilă delictuală. [102, p. 47]

Pentru angajarea răspunderii pentru prejudiciul cauzat de minorii până la 14 ani nu se cere condiția ca minorul să fi acționat cu discernământ, adică cu vinovăție, menționează N. Țurcanu. [102, p. 47]

Nu susținem corectă echivalarea admisă de către autor între *vinovăție* și *discernământ*. Or, discernământul se constată în cazul unor categorii de infractori (în dependență de vârstă), iar vinovăția este proprie pentru constatare în cazul tuturor infracțiunilor. [102, p. 47]

În lucrarea autorilor V. Florea și I. Arjuc - *Răspunderea penală a minorilor*, care datează cu anul 2004, se anunță că CP al RM, spre deosebire de CP al României și CP al FR, nu conține un capitol aparte referitor la răspunderea penală a minorilor. [55, p. 20]

De asemenea, se invocă lipsa determinării discernământului în cazul minorului de la vârsta de 14 la 16 ani, fapt existent în alte legislații. Din aceste rațiuni, se consideră necesară, în opinia autorilor citați, preluarea acestor detalieri normative și de către legiuitorul din Republica Moldova. [55, p. 20]

O lucrare examinată principal, sub aspectul terminologiei utilizate, a fost cea a autorilor Ch. Styles-Power și V. Rotaru - *Justiția juvenilă: îndrumar pentru ofițerii de poliție, judecători și procurori*, datată cu anul 2006. [99]

Regulile de la Beijing, menționează autorii citați, prevăd că judecata trebuie să aibă loc într-o atmosferă de înțelegere, care să-i permită copilului să participe și să se exprime liber. Instanța trebuie inclusiv *să asigure că copilul nu este tratat ca un criminal care urmează a fi pedepsit, dar ca un tânăr care are probleme și care trebuie ajutat să le depășească*. [99, p. 16]

Elementul principal al unui sistem eficient de justiție juvenilă este adoptarea unei abordări de intervenție minimă la oricare din etapele în care copii intră în atenția autorităților din acest sistem. [99, p. 19]

O altă lucrare cercetată a fost cea a autorului R. G. Ionuș - *Minoritatea făptuitorului*, care datează cu anul 2006. [27]

Autorul constată că minoritatea nu mai este considerată o circumstanță personală, ci, mai degrabă, o stare de fapt, tranzitorie, definită de vârsta făptuitorului, avându-se în vedere că, la o anumită vârstă, psihicul uman nu este încă pe deplin dezvoltat și format, astfel încât o serie de fapte nu pot fi pe deplin înțelese de o personalitate în formare, incapabilă să distingă legalul de ilegal, binele de rău, decât din prisma psihologiei copilăriei. [70, p. 59]

În acest sens, R. G. Ionuș clasifică minorii, din punctul de vedere al legii penale, în *minorii care răspund penal* și *minorii care nu răspund penal*. [70, p. 59] În același sens, se operează cu descrierea *minorului infractor*, *minorului recidivist*, *minorului victimă*, *martorul minor*. [70, p. 59]

Un rol important în crearea unor opinii științifice în raport cu subiectul abordat în teza de doctorat, în special sub aspectul unor elemente de drept penal comparat, l-a avut articolul de sinteză, elaborat de către B. Gordon - *Trei paradigme ale justiției juvenile*, care datează cu 2007.

După cum remarcă autorul citat, până la momentul actual, în SUA, discuțiile privind viitorul justiției juvenile se limitează la opiniile că *trebuie aplicate mai multe pedepse* sau că *este necesar un tratament individual mult mai corect* sau o combinație a acestor două variante. [64, p. 170]

Autorul B. Gordon identifică paradigma prin faptul că aceasta formează modul în care se percepe realitatea și stabilește modalitatea în care se soluționează problemele. [64, p. 171]

Specialiștii din domeniul justiției juvenile trebuie să reacționeze la cerințele contradictorii ale tot mai dominantei paradigme a justiției restrictive și la sarcinile de individualizare a tratamentului, care-și pierde popularitatea, menționează B. Gordon. Cu adevărat, se anunță că pedeapsa poate satisface necesitatea de răzbunare a societății, dar, în același timp, poate avea un efect contrar abținerii și alte consecințe negative. [64, p. 173]

Chiar dacă nu este adecvată, pedeapsa, în opinia societății, cel puțin într-o anumită măsură, are legătură cu infracțiunea, în timp ce individualizarea tratamentului ține, exclusiv, de nevoile infractorului. Pentru majoritatea cetățenilor, spune B. Gordon, programele care asigură tratamentul individual în domeniul justiției juvenile reprezintă doar beneficii pentru infractori și nu le cer nimic sau aproape nimic în schimb. [64, p. 173]

De altfel, pedeapsa și individualizarea tratamentului nu sunt singurele alternative pentru justiția juvenilă. Se menționează că sancțiunile nerepresive elocvente, menite să inoculeze delincventului și comunității că fapta acestuia este inacceptabilă din punctul de vedere al valorilor sociale, vor fi mult mai eficiente în corectarea comportamentului. Aceste metode sunt direcționate spre afirmarea valorilor pozitive și conștientizarea de către delincvenți că au adus prejudicii altor oameni și că un comportament infracțional este inacceptabil. [64, p. 173-174]

B. Gordon subliniază că susținerea de către societate a schimbării paradigmelor se bazează pe conștientizarea faptului că posibilitățile propuse în cadrul justiției restrictive și paradigmei de individualizare a tratamentului sunt limitate, precum și a îndepărtării acestora de problemele reale ale infractorilor, victimelor și societății. [64, p. 175]

Analizând paradigma justiției restaurative, B. Gordon menționează că, în acest caz, intervin trei subiecți. Justiția restaurativă se întemeiază pe afirmația că, fără implicarea victimei, a infractorului și a societății, problema infracționalității realmente nu poate fi soluționată. În acest caz, fiecare dintre părți este tratată ca participant al procesului de justiție, în ale cărei interese este abordată tridimensional soluționarea problemei infracționalității. [64, p. 176]

Este important punctul de vedere prin care se anunță că prioritatea de bază a oricărui sistem de justiție penală este condamnarea publică a comportamentului extrem de dăunător și crearea consecințelor respective pentru infractor. În context, menționează autorul finlandez, precum că modelul individualizării tratamentului nu presupune realizarea acestei funcții. Paradigma restrictivă acordă prioritate pedepsei prin privațiune de libertate, la acest caz, infractorul fiind pedepsit pentru faptul că a comis acțiuni împotriva statului. În paradigma restrictivă se dovedește că succesul aplicării sancțiunii de către justiția juvenilă depinde, în mod direct, de severitatea pedepsei. [64, p. 179-180]

În acest sens, importanța justiției restaurative constă în responsabilitatea pentru infracțiunea comisă ca o obligativitate a delincventului de a repara prejudiciul cauzat victimei, și nu în aplicarea pedepsei de către stat. [64, p. 180]

O lucrare publicată în Republica Moldova și examinată, tangențial, în contextul cercetărilor desfășurate, a fost cea a autorilor V. Rusu și O. Pop - *Urmărirea penală în cauzele cu minori*, care datează cu anul 2008. [94]

V. Rusu și O. Pop subliniază că problematica delincvenței juvenile a fost și rămâne a fi una din cele mai grave și mai dinamice, problemă care se pune pe planul politicii generale a dreptului penal și a dreptului procesual-penal. După cum indică autorii citați, nu există, actualmente, o problemă mai gravă decât infracționalitatea juvenilă, iar aceasta, cu timpul, capătă manifestare tot mai perfecționată și mai organizată. [94, p. 3]

Importantă sub aspectul unor opinii științifice lansate în sensul prezentei cercetări se prezintă lucrarea autorului I. Ciobanu – *Criminologie*, care datează cu anul 2011. [31]

I. Ciobanu distinge următoarele funcții ale pedepsei penale:

- funcția de constrângere;
- funcția de corectare;
- funcția de reeducare;
- funcția de restabilire a echității sociale;
- funcția de prevenție generală;
- funcția de prevenție specială. [31, p. 265]

Funcția de corectare și reeducare constă în influențarea asupra mentalității și deprinderilor condamnatului, în sensul înlăturării pozițiilor antisociale și formării altora, corespunzătoare exigențelor societății. Acest proces depinde de persoana celui condamnat, de metodele și procedeele ce i se aplică, în funcție de împrejurarea că este infractor primar, minor sau recidivist. [31, p. 265]

Mai multe lucrări direcționate spre cercetarea subiectului investigat a fost cele ale autorului V. Gal. Una dintre ele este *Pedepsele principale, complimentare și accesorii aplicabile minorilor în legislația penală a României*, care datează cu anul 2008. [59]

Este principială analiza autorului V. Gal, de identificare a mecanismului de răspundere și sancționare a minorilor, în cazul diferitor stări de atenuare a pedepsei. În acest context, se descrie, de exemplu, că în cazul infracțiunilor rămase în faza tentativei, instanța va aplica dispozițiile privitor la limitele de pedeapsă în cazul infractorilor minori, reducându-se aceste limite la jumătate, iar, ulterior, va aplica dispozițiile referitoare la reducerea limitelor de pedeapsă astfel stabilite încă odată la jumătate, fără ca minimul special să poată coborî sub minimul general (n.a. – evident, în baza legislației penale a României, la etapa elaborării acestui articol științific). [59, p. 27]

Asemenea momente, însă, lipsesc de a fi reglementate de legislația penală a Republicii Moldova. Or, autorul V. Gal, constată, potrivit legislației penale a României că, în cazul aplicării concomitente a dispozițiilor privind tentativa, minoritatea și circumstanțele atenuante, se procedează la cele două reduceri succesive a limitelor pedepsei cu câte jumătate, determinate de starea de minoritate și tentativă, iar limita minimului special, astfel obținut, se va reduce în baza reținerii circumstanțelor atenuante. [59, p. 27]

O lucrare direcționată spre cercetarea subiectului investigat a fost cea a autorului V. Gal - *Limitele răspunderii penale a minorilor în legislația României și a Republicii Moldova*, care datează cu anul 2009. [58]

Făcând referire la art. 1 din Convenția Națiunilor Unite privind drepturile copilului, *prin copil se înțelege orice ființă umană, sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă*. [39] În context, V. Gal constată că legislațiile penale românești, din toate timpurile, au conținut reglementări speciale pentru infractorii minori, cărora li s-au aplicat sancțiuni diferite față de infractorii majori. [58, p. 36] Astfel, răspunderea penală a minorilor a fost tratată cu caracter ocrotitor, avându-se în vedere particularitățile psihice și fizice specifice vârstei.

V. Gal consideră că legiuitorul român a fost generos, stabilind vârsta răspunderii penale la 14 ani, în condițiile în care legislațiile unor state europene au stabilit o vârstă mai mică a răspunderii penale (în Elveția este stabilită la 7 ani), deoarece la această vârstă minorul și-a dezvoltat gândirea, iar construcțiile logice joacă un rol important prin intermediul raționamentelor, în luarea deciziilor. [58, p. 36]

Opinii de certă valoare științifică au fost expuse de V. Gal și în articolul științific - *Individualizarea judiciară a executării pedepsei în cazul minorilor infractori în legislația*

penală a României, care datează cu anul 2010. Referitor la individualizarea judiciară a executării pedepsei în cazul minorilor infractori, V. Gal menționează că în legislația penală a României, aceasta se materializează prin două instituții importante:

- suspendarea condiționată a executării pedepsei și
- suspendarea executării pedepsei sub supraveghere sau sub control. [57, p. 438, 443]

În cazul suspendării condiționate a executării pedepsei penale, singura deosebire față de suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicată majorilor, menționează autorul citat, în cazul minorilor este termenul de încercare. Referitor la suspendarea executării pedepsei sub supraveghere sau sub control, sporirea numărului de obligații în cazul ajungerii la majorat este firească, enunță V. Gal. Or, având în vedere că atingerea maturității generează dobândirea independenței psihologice și a libertății de mișcare și acțiune, care nu se regăsește în cazul minorului [M. C. Cozma, C.-M. Crăciunescu, L. V. Lefterache citați de 57, p. 441].

O altă lucrare examinată a fost cea a autorilor Gh. Gladchi și D. Railean - *Reglementări juridice internaționale privind protecția minorilor victimizați prin infracțiune*, care datează cu anul 2012. [63] După cum constată, pe bună dreptate autorii citați, fiind o ființă vulnerabilă, copilul, evident, că are nevoie de o protecție deosebită. [63, p. 4] Însă, principala premisă a lucrării rezultă din ideea citată a autorului Janusz Korczak: *copiii sunt oameni, nu oameni în devenire, nu oameni ai zilei de mâine, dar oameni acum, chiar acum, astăzi*. [143, p. 8 citat după 63, p. 4] Or, constată Gh. Gladchi și D. Răilean, prin urmare, și protecția copiilor trebuie să intervină prompt și neîntârziat. [63, p. 4]

În sensul enunțat anterior, se face apel și la lucrarea autorului A. Opalco - *Factorii care contribuie la comiterea infracțiunii de către minor*, datată cu anul 2012. [81] Autorul citat consemnează că prezentul Republicii Moldova se confruntă cu problema combaterii delincvenței juvenile, fapt ce contribuie la revizuirea metodelor de aplicare a pedepsei penale și a metodelor de constrângere cu caracter educativ, care, cert, preventiv, necesită efectuarea unui studiu profund și, apoi, înlăturarea factorilor care predispun minorul la săvârșirea infracțiunilor. Vârsta răspunderii penale diferă de la un stat la altul, constată A. Opalco, indicând la faptul că, de exemplu, răspunderea penală poate interveni de la vârsta de 7 ani (Australia, Irlanda, Liban, Siria), 8 ani (Scoția, Sri Lanka), 9 ani (Irak, Filipine, Etiopia), 10 ani (Nepal, Anglia), 12 ani (Coreea, Canada, Uganda), 13 ani (Polonia, Tunisia, Algeria), 14 ani (România, Bulgaria, Italia, Japonia), 15 ani (Egipt, Danemarca, Suedia, Peru), 16 ani (Portugalia, Ucraina, Cuba, Argentina), 18 ani (Mexic, Belgia, Spania). [98, p. 58 citat după 81, p. 58]

După cum se invocă, ființa umană, pe parcursul existenței sale, parcurge patru etape cu aspect de evoluție psiho-fizică: *copilăria, adolescența, maturitatea, bătrânețea*. [81, p. 58] În

acest sens, se menționează că doar axarea pe criteriul de vârstă determină clasificarea personalității umane în *categoria minorilor* și *categoria majorilor*. [81, p. 58]

Vârsta de 14 - 18 ani este considerată *cea mai critică*, menționează A. Opalco, deoarece, în acest moment, are loc *formarea deplină a conștiinței de sine*, și anume *omogenizarea obișnuințelor comportamentale și fundamentarea valorilor morale* devin principiile de bază ale vieții. [81, p. 58]

Din perspectiva analizei opțiunilor științifice expuse de către autorii din Republica Moldova, referitoare la diferențierea pedepsei penale pentru infractorii minori, o importanță aparte o are articolul științific elaborat de către O. Rotaru, cu titlul *Aspecte teoretico-practice vizând ispășirea pedepsei privative de libertate de către minori*, care datează cu anul 2010.

Operând cu ideea precum că limitarea libertății pentru cei sub 18 ani trebuie să fie o măsură excepțională extremă și totdeauna *pentru cea mai scurtă perioadă de timp*, O. Rotaru definește termenul *extrem* ca nuanțând faptul că se poate recurge la pedeapsa cu închisoarea numai dacă nu există o altă modalitate de a asigura copilului protecția necesară. [90, p. 396]

În acest sens, se impune a fi o idee prea generalizată, expusă de către autor, precum că *cu referire la executarea pedepsei privative de libertate de către minori aceștia execută pedeapsa cu închisoarea doar de la vârsta de 16 ani, cu excepția cazurilor când acestora le este aplicată pedeapsa de la 14 ani pentru anumite categorii de infracțiuni prevăzute de art. 21 CP al RM*. [90, p. 397; 37] Or, posibilitatea de pedeapsă penală constituie doar un semn esențial al infracțiunii, de rând cu alte semne: pericolul social, vinovăția, ilegalitatea penală. În sensul art. 21 CP al RM se are în vedere lipsa răspunderii penale, iar, pe această cale, și lipsa pedepsei penale. În context, există cazuri când, deși este prezentă răspunderea penală, este lipsă pedeapsa penală. În alte cazuri, când este lipsă răspunderea penală, de pedeapsă penală în genere nu se poate de vorbit.

O. Rotaru constată că principiul dominant, în materie de regim de deținere a condamnaților minori la închisoare, este cel al deținerii diferențiate. [90, p. 397] Mai bine zis, legiuitorul prevede anumite reguli diferențiate atât la nivel de răspundere penală, cât și la nivel de pedeapsă penală și executare a pedepsei penale. În acest context, unul dintre mijloacele juridice de individualizare a pedepsei penale și a executării acesteia este vârsta subiectului activ al infracțiunii (*minor* ori *adult*).

O lucrare individuală, care evidențiază anumite elemente de drept penal comparat, a fost cea a autorului C. Aitbaev - *Особенности привлечения к уголовной ответственности несовершеннолетних лиц в Республике Казахстан*, care datează cu 2012. [109] Autorul focusează atenția asupra particularităților metodicii de cercetare și circumstanțelor necesare la

examinarea cauzelor penale referitoare la infractorii minori. Anume caracteristicile specifice ale criminalității minorilor au și determinat, menționează C. Aitbaev, ca legiuitorul din Republica Cazahstan să se impună cu reglementări foarte complexe referitoare la răspunderea penală a minorilor, derogând de la regulile generale ale răspunderii și pedepsei penale. [109, p. 23] Se menționează că toată problematica reglementării răspunderii penale a minorilor se conține într-un compartiment separat al CP al Republicii Cazahstan. În acest context, sunt vizate persoanele care au comis infracțiuni și au atins vârsta de 14 ani, dar nu au depășit-o pe cea de 18 ani. [109, p. 23] Particularitățile identificate, în esență, după cum s-a menționat, constituie o derogare de la regulile generale; ele sunt condiționate exclusiv de vârsta subiecților infracțiunii și toate excepțiile sunt orientate spre atenuarea răspunderii și pedepsei penale. [109, p. 23]

Specificul răspunderii penale a minorilor pentru infracțiunea comisă este dictat de posibilitatea de realizare a ei ori cu liberarea de răspundere penală și aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, ori cu atragerea la răspundere penală. [109, p. 23]

Este importantă, din punct de vedere material, clasificarea admisă de către autorul C. Aitbaev, între *normele care acționează față de persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani la momentul săvârșirii infracțiunii* și *normele care acționează față de persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani la momentul aplicării normei penale*. [109, p. 23] C. Aitbaev, totuși, anunță că problemele răspunderii penale în Republica Cazahstan au rămas slab soluționate. [109, p. 23] În context, subliniem că, corect a procedat instanța, *prin Sentința Judecătoreiei Anenii Noi din 21 decembrie 2005, când IN a fost supus pedepsei penale ca minor (vârstă care o avea la momentul comiterii infracțiunii, nu și la momentul condamnării), fiind condamnat în baza art. 195 alin. (1) CP al RM la 5 ani închisoare, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis*. [148]

1.3. Materiale științifice privind conceptul răspunderii și sancționării minorilor publicate în alte state

O lucrare semnificativă examinată, în vederea abordării multiaspectuale a temei de cercetare, a fost cea a autorului Z. A. Astemirov - *Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних*, care datează cu anul 1970. [110] După cum constată autorul, examinarea esenței răspunderii penale presupune nu doar identificarea conținutului obiectiv, dar și a momentelor subiective, a celor psihologice. Din acest ultim punct de vedere, răspunderea prezumă perceperea de către subiecții raprturilor juridice a prescripțiilor legii penale, conceperea conștientă a normelor care se conțin în acest cadru normativ (regulile de comportament) și corelarea cu acestea a comportamentului său, precum și prezumă asumarea conștientă a obligațiunii și necesității de a răspunde în fața justiției, în cazul comiterii infracțiunii, și a suporta

pedeapsa prevăzută [110, p. 12-13]. De aici, consideră pe bună dreptate autorul Z. A. Astemirov, se deduce o concluzie importantă și principială: în măsura în care are loc formarea, socializarea personalității umane, una sau altă formă de răspundere juridică îi devine o caracteristică internă, iar prin aceasta, și în măsură de a și-o asuma. Această situație obiectivă obține contur particularizat în cazul răspunderii penale a minorilor. [110, p. 13]

În viziunea autorului citat, la o etapă sau alta de formare și dezvoltare a personalității umane, omul este supus (ori poate fi supus) răspunderii, doar în anumită măsură, într-o formă sau alta, în dependență de nivelul de conștiință, de conturare a elementelor ei structurale. [110, p. 15] Anume în acest sens, stabilirea răspunderii penale are loc nu într-un mod haotic, ci cu luarea în vedere a legităților de formare a personalității, condițiilor obiective și condiționalităților subiective ale acestui proces. Persoana umană, în formare, poate fi recunoscută subiect activ al răspunderii penale de la o anumită vârstă, de la o anumită etapă de obținere a nivelului corespunzător de conștiință juridică, care presupune capacitatea de conștientizare a pericolului social, a importanței dispozițiilor legii penale. Aceste realități pun în seama legii penale necesitatea și realitatea de a particulariza răspunderea penală a minorilor, menționează Z. A. Astemirov. [110, p. 17]

Considerăm justificată ideea precum că identificarea esenței și particularităților este strâns legată de examinarea formelor prin care se manifestă realizarea acestei răspunderi, cu pedepsele și măsurile de siguranță aplicabile. Și, în acest sens, specificul răspunderii penale a minorilor condiționează și elementele particulare ale pedepselor aplicate acestor categorii de infractori. [110, p. 63]

Cu adevărat, însă, este faptul, menționat de Z. A. Astemirov, precum că, indiferent de specificul orientării și dispunerii pedepsei penale minorilor și supunerea acestora realizării funcțiilor educative, ea nu trebuie să piardă din trăsăturile generale, specifice pedepsei penale, care le deosebesc de măsurile de constrângere cu caracter educativ. Deși și unele, și altele, sunt considerate forme de realizare a răspunderii penale a minorilor, între ele există deosebiri principiale. [110, p. 78]

În final, operând cu constatarea autorului Z. A. Astemirov, consemnăm că importanța aplicării unor pedepse privative de libertate față de minori urmează să fie prevăzută ca o soluționare a combinației dialectice între două laturi opuse (pozitivă și negativă), care configurează privarea de libertate. Evaluarea privării de libertate, fără luarea în considerație a acestui fapt, indică la o interpretare unilaterală și nu determină întreaga esență și manifestare a acestei categorii a pedepsei penale. [110, p. 100]

Un alt articol științific cercetat a fost cel al autorului Ȑ. Mirovshii - *Преступное и виктимное поведение несовершеннолетних. Проблемы их вовлечения в криминальную деятельность*, datat cu anul 2004. [127]

Anume vârsta infractorilor, ca o categorie demografică, constituie o problemă centrală și un semn de bază în cadrul sistemului de dispunere a pedepsei penale, menționează autorul Ȑ. Mirovshii. [127, p. 17] Or, se indică la faptul că limitele minime și maxime ale acestei vârste au un caracter convențional, deși sunt legate de realitățile unei psihologii a vârstei și de politica penală. [127, p. 17]

Autorul citat remarcă faptul că, referitor la sancționarea penală a minorilor, au fost formulate mai multe poziții:

- unii consideră că aceștia trebuie sancționați și excluși din mediul social, deoarece constituie și niște elemente străine societății (ca și infractorii adulți),
- alții consideră că, în cazul infractorilor minori, în prim plan trebuie anunțată incapacitatea relativă, bazată pe vârstă.

În opinia autorului Ȑ. Mirovshii, ambele aceste poziții sunt incorecte. După cum subliniază autorul citat, este necesară o evaluare reală a situației și concluzii științifice concrete. [127, p. 17]

În contextul cercetărilor desfășurate, a fost supus investigațiilor articolul științific elaborat de către autorul rus Ș. Jarâlgapova - *Проблемы преступности среди несовершеннолетних*, care datează cu 2005. [116]

După cum remarcă autorul citat, lupta cu criminalitatea, inclusiv cu criminalitatea minorilor, constituie una dintre direcțiile prioritare ale politicii juridice a statului. [116, p. 114] Or, în multe state, starea criminalității și lipsa de supraveghere a minorilor indică la o anumită limită de alarmare și necesitate de reacție.

Autorul invocă la necesitatea juridică și socială a creării unei justiții juvenile, care ar include un sistem de organe specializate ale statului, instanțe de judecată specializate etc. [116, p. 114]

Un articol științific analizat din perspectiva acestei lucrări de doctorat a fost cel al autorului rus N. Cosevici - *Роль суда в профилактике преступности несовершеннолетних*, datat cu anul 2005. [121] Astfel, subliniază autorul, minorii au devenit o parte activă a lumii criminale. Și acest fapt dictează și poate dicta, în viitor, o altă hartă criminogenă [121, p. 4] în diferite state și chiar lume. Dispunerea față de infractorul minor a aplicării unor măsuri de siguranță, în locul pedepsei penale, are o importanță preventivă. [121, p. 4]

În același context, este examinat și articolul științific al autorului D. Ziadova - *Роль суда в профилактике преступлений среди несовершеннолетних*, datat cu 2005. [117] Astfel, se menționează că profilaxia infracțiunilor comise de către minori constituie, în genere, o parte componentă a unei probleme cu mult mai generale a prevenirii infracționalității. [117, p. 8] Un rol individual, în acest sistem de prevenție, îl are instanța de judecată, menționează D. Ziadova. [117, p. 8] Sunt frecvente cazurile de aplicare a unor pedepse, în locul aplicării măsurilor de siguranță, aplicarea măsurii în forma arestului preventiv etc. [117, p. 8] Or, o particularitate a răspunderii juridice a minorilor este numărul limitat al măsurilor de răspundere penală aplicate. Este limitată și posibilitatea de selectare a pedepsei în cauza penală concretă, cu luarea în considerație a principiilor de diferențiere și individualizare a răspunderii și pedepsei penale. [117, p. 8]

Răspândirea pe larg a cazurilor de liberare de pedeapsă penală a minorilor impune elaborarea unor măsuri speciale de profilaxie a recidivei din partea acestora. [117, p. 8] Autorul D. Ziadova constată că Federația Rusă se atribuie la statele, de altfel puține la număr, în care justiția juvenilă, ca un subsistem individual al justiției generale, lipsește. [117, p. 8]

Un alt articol științific, elaborat de către autorii ruși, a fost cel al lui V. Galchin - *Особенности назначения наказания несовершеннолетним, совершившим насильственные тяжкие и особо тяжкие преступления*, care datează cu anul 2008. [114, p. 44] În opinia autorului, necesitatea unor norme speciale vizând răspunderea penală a minorilor rezultă din conținutul principiului echității și umanismului. [114, p. 44]

Pe de o parte, menționează autorul citat, minorul, în virtutea unei incapacități fizice și psihice, ori a unei capacități limitate, impune realitatea unei protecții speciale. Din aceste considerente, societatea nu poate să impună aceleași cerințe precum persoanei adulte. [114, p. 44]

Pe de altă parte, particularitățile psihologiei minorului permit, în mod corespunzător, de a realiza scopul pedepsei penale, deoarece calea optimală de corectare a minorului nu este atragerea acestuia, în mod obligatoriu, la răspundere penală, dar aplicarea măsurilor educaționale, care nu constituie o pedeapsă penală. [114, p. 44]

V. Galchin menționează că, atât stabilirea vârstei, cât și nivelului de dezvoltare psihică, intelectuală a persoanei, constituie condiții necesare, care urmează de a fi luate în vedere la examinarea cauzelor penale de către instanța de judecată. Or, anume aceste circumstanțe pot, categoric, să influențeze asupra gradului de vinovăție și, desigur, asupra măsurii de pedeapsă. [114, p. 44]

În context, anume particularitățile psihice ale minorului și ale statutului special al acestuia prezumă specificul măsurilor juridico-penale aplicate față de el. În raport cu minorii nu se aplică cele mai aspre pedepse penale, precum detențiunea pe viață. [114, p. 44]

Evident, la stabilirea pedepsei penale minorilor, instanța de judecată urmează să pornească de la anumite repere generale și de la principiile generale ale aplicării pedepsei penale. [114, p. 44] Desigur, principiul echității constituie chintesența celorlaltor principii, menționează autorul V. Galchin. [114, p. 44] În special, se referă la principiul legalității și umanismului, în raport cu aplicarea unor reguli specifice de realizare a răspunderii penale a minorilor.

O lucrare importantă, în cadrul analizei subiectul abordat a fost cea a autorului rus V. Voloșin - *Некоторые проблемы дифференциации уголовного наказания несовершеннолетних*, care datează cu anul 2008. [113] În opinia autorului, literatura juridică face distincție între diferențierea și individualizarea răspunderii și pedepsei penale, după cum diferențierea indică, în principal, la problemele răspunderii penale, pe când individualizarea este legată mai mult de pedeapsa penală. Nu suntem de acord cu acest fapt, mai cu seamă că însuși autorul se contrazice imediat ulterior, invocându-se la diferențierea și individualizarea răspunderii penale, care sunt diferite, ca procese de diferențiere și individualizare a pedepsei penale. [113, p. 11] Adică, cu alte cuvinte, există atât diferențiere a răspunderii penale, cât și diferențiere a pedepsei penale, după cum există o individualizare a răspunderii penale, și o individualizare a pedepsei penale. În fapt, diferențierea răspunderii și pedepsei penale este asociată, în mare parte, cu așa-numita individualizare legală, cu care se operează în literatura de specialitate română.

Ne raliem la opinia autorului rus V. Voloșin, precum că diferențierea răspunderii și diferențierea pedepsei penale presupun utilizarea diverselor mijloace. În context, caracteristicile persoanei infractorului permit de a indica la anumite particularități specifice pedepsei penale a minorilor, în particular fiind vorba de:

- ◇ pedeapsa penală pentru minori nu este stabilită în cazul tuturor infracțiunilor;
- ◇ minorilor sunt stabilite nu toate pedepsele prevăzute de legea penală;
- ◇ în cazul minorilor, pedepsele sunt mai blânde, în delimitare de pedepsele aplicate adulților;
- ◇ în cadrul pedepselor aplicate minorilor se configurează mult mai esențial latura educativă. [113, p. 11]

Nu suntem de acord cu toate aceste trăsături enunțate, în speță ne referim la formularea anunțată și la conținutul propriu-zis al semnului specific. Astfel, legea penală determină o limită minimă de răspundere penală (16 ani ori, după caz, 14 ani), care se include în limitele unei vârste

minore. Adică, de la vârsta de 16 ani, persoana este pasibilă, ca subiect general, de răspundere penală. Excepțiile fac referire la existența unui subiect special, ale cărui semne speciale pot dicta și eventualitatea identificării unei alte vârste a răspunderii penale. Mai mult decât atât, în cazul în care nu este prezent semnul vârstei, nu există răspundere penală și, pe această cale, nu există pedeapsă penală. În opinia noastră, formularea corectă ar fi: *fapta unui minor nu este compatibilă întotdeauna cu ideea răspunderii penale*.

Specificul conținutului și tehnicii juridice de previziune a pedepselor pentru minori a condiționat ideea identificării a două sisteme de pedepse, menționează autorul V. Voloșin:

- sistem de pedepse aplicabil adulților și
- sistem de pedepse aplicabil minorilor (acesta din urmă fiind unul mai restrictiv și mai blând).

Deși, se indică la faptul că caracterul restrictiv al sistemului de pedepse, aplicabil minorilor, nu presupune ori, în viziunea noastră, nu ar trebui să presupună (deși se atestă și alte situații) excluderea caracterului sistematic al pedepselor prevăzute. [113, p. 11]

În corespundere cu art. 88 CP al FR, privațiunea de liberate nu se aplică minorului, care a comis pentru prima dată o infracțiune nu prea gravă, precum și minorului în vârstă de la 14 la 16 ani, care a comis pentru prima dată o infracțiune cu grad mediu de pericol social. Pentru infracțiunile de gravitate medie, limita superioară a pedepsei privative de libertate nu se deosebește de termenul analogic aplicabil adulților și este de 5 ani. În cazul comiterii unor infracțiuni grave, minorii în vârstă de la 14 la 16 ani sunt privați de libertate pe un termen maxim de 6 ani, iar în cazul minorilor cu vârstă între 17-18 ani – 10 ani. Comiterea infracțiunii deosebit de grave impune privarea de libertate a minorului pe un termen maxim de 10 ani. [113, p. 11]

În context, la stabilirea pedepsei privative de libertate minorului, care a comis o infracțiune gravă ori deosebit de gravă, menționează V. Voloșin, termenul minim al acestui tip de pedeapsă, stabilit de sancțiunea Părții speciale a CP al FR, se reduce pe jumătate. Ca finalitate, termenul minim al privațiunii de libertate se determină de norma generală și constituie 2 luni. [113, p. 11]

Totuși, autorul rus identifică un ansamblu de incoerențe normative și incertitudini legislative puse la dispoziție prin intermediul legislației penale a FR și raportate la răspunderea penală și pedepsele aplicate minorului. În particular, se enunță că legiuitorul rus a stabilit o diferență prea mare între pedeapsa maximă pentru infracțiunea gravă, în cazul minorului cu vârsta de până la 16 ani, pe de o parte, și minorul în vârstă de la 17 la 18 ani, pe de altă parte. În primul caz, se indică la 6 ani, în cel de-al doilea caz, la 10 ani. De asemenea, se invocă de V. Voloșin, că, stabilindu-se un singur termen maxim de 10 ani pentru comiterea infracțiunilor deosebit de grave de către minori, în cazul diferitor categorii de infracțiuni, legiuitorul a depășit

realizarea scopului de diferențiere a pedepsei penale, în baza criteriului vârstei minore. De altfel, lipsește și diferențierea pedepsei penale aplicabile minorilor, în dependență de numărul de infracțiuni comise, deoarece și în cazul concursului de infracțiuni, și în situația cumulului de sentințe, pedeapsa privativă de libertate rămâne a fi aceeași – 10 ani. [113, p. 11]

V. Voloșin supune criticii, în opinia noastră justificate, ideea evaluării de către legiuitor a termenului minim de privațiune de libertate, aplicabil în cazul minorilor. Or, în literatura de specialitate, se invocă precum că termenul minim prea mic indică la caracterul inefficient al reeducării și corectării persoanelor condamnate, în special a minorilor. [113, p. 11]

Făcându-se referire la opiniile științifice ale autorilor G. V. Drovosecov și M. M. Babaev, V. Voloșin menționează că propunerile acestor autori posedă semnificație juridică. În particular, referirea este la faptul că în cazul în care termenul privațiunii de libertate, stabilit ca pedeapsă, este de până la 1 an, atunci pedeapsa aplicabilă minorului nu trebuie să fie legată de privațiune de libertate; în cazul în care se prevede privațiune de libertate până la 2 ani, atunci pedeapsa privativă de libertate este aplicată minorului doar în cazul prezenței circumstanțelor agravante. [113, p. 11]

În continuare, este binevenit și sistemul de reguli propus de autorul V. Voloșin, în raport cu diferențierea pedepsei penale aplicabile minorului în forma privațiunii de libertate. Acest sistem cumulează următoarele reguli:

- pentru infracțiunile nu prea grave ale minorilor, indiferent de vârstă, nu se aplică pedeapsa privativă de libertate;

- comiterea infracțiunii de grad mediu de pericolozitate de către minorii în vârstă de la 14 la 15 ani pentru prima dată nu poate fi urmată de aplicarea unei pedepse privative de libertate; în cazul comiterii repetate a infracțiunilor de nivel mediu de pericolozitate de către această categorie de minori, precum și de către minorii în vârstă de la 16 la 17 ani, privațiunea de libertate se stabilește pe un termen de la 1 la 3 ani;

- pentru infracțiunea gravă, comisă de un minor în vârstă de la 14 la 15 ani, se stabilește pedeapsa privațiunii de libertate pe un termen de la 1 la 5 ani, iar minorilor de la 16 la 17 ani – de la 1 la 7 ani.

- pentru comiterea infracțiunii deosebit de grave, de către un minorii în vârstă de 14-15 ani, privațiunea de libertate se stabilește pe un termen de la 1 la 6 ani, iar minorilor de la 16 la 17 ani – de la 1 la 8 ani;

- în cazul prezenței concursului de infracțiuni ori a cumulului de sentințe, termenul maxim de privațiune de libertate, pentru minorii în vârstă de la 14 la 15 ani, nu trebuie să depășească 8 ani, iar în cazul minorilor de la 16 la 17 ani – 10 ani. [113, p. 11]

În concluzie, autorul V. Voloșin constată că legiuitorul rus nu urmează întotdeauna respectarea principiului diferențierii pedepsei penale. [113, p. 11] De exemplu, se indică la pedepse cu același termen de aplicare și adulților, și minorilor. În context, se observă că autorul rus urmează respectarea întocmai a politicii de diferențiere și individualizare a pedepsei penale, fără a face referire la anumite soluții legate de teoria represivă, precum și politica restaurativă.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

1. Problema științifică importantă soluționată prin teza de doctorat elaborată a constatat în elucidarea semnificației răspunderii penale a minorilor conform CP al RM și României, în particular prin realizarea acesteia sub forma pedepsei penale, fapt care a contribuit la evidențierea necesității de schimbare a modelului represiv de sancționare a minorilor conform CP al RM într-un model liberal, ca efect permițându-se racordarea sistemului de răspundere penală a minorilor la standardele europene și internaționale în acest domeniu.

2. Scopul tezei de doctorat a constatat în cercetarea multiaspectuală a răspunderii penale a minorilor conform legislațiilor penale ale Republicii Moldova și României și, pe această cale, analiza complexă a modelului represiv de sancționare a minorilor conform CP al RM, care se identifică cu elemente definitorii de natură mixtă, în particular sub forma pedepselor aplicabile minorilor, în cazul formei alternative de realizare a răspunderii penale a acestora.

3. În calitate de obiective (sarcini), care au pus în materializare scopul identificat, se pot nominaliza: • cercetarea complexă a opiniilor științifice remarcante în materia particularităților specifice legate de răspunderea penală a minorilor, expuse de către autorii din diferite timpuri (interpretarea istorică) și din state diferite (interpretarea sistematică); • studierea unor repere generale privind noțiunea și caracterizarea de ansamblu a fenomenului de criminalitate a minorilor și/sau delincvența juvenilă (trăsăturile definitorii ale acestora); • analiza generală a etapelor de vârstă ale subiectului activ al infracțiunii (*copilăria, adolescența, maturitatea, bătrânețea*) și corelarea acestora cu categoriile juridice de: perioadă a neresponsabilității penale, perioadă a responsabilității penale dubioase, perioadă a responsabilității penale limitate, perioadă a responsabilității penale depline; • analiza noțiunii și semnificației răspunderii penale a minorilor, în particular descrierea acestora prin intermediul unor categorii de natură dialectică (necesitatea și realitatea); • particularizarea legităților social-psihologice ale răspunderii penale a minorilor; • identificarea și analiza domeniul de incidență a răspunderii penale a minorilor conform legii penale a Republicii Moldova și României; • analiza cantitativă sistematizată a normelor care indică la răspunderea penală a minorilor conform legislației penale a Republicii Moldova și României; • cercetarea elementelor terminologice utilizate în contextul CP RM în

vederea delimitării minorilor de adulți (majori); • fundamentarea teoretică a capacității penale a minorilor, prin delimitarea clară a categoriilor de *minor care răspund penal* și *minor care nu răspund penal*; • elucidarea esenței pedepselor penale a minorilor și a scopului acestora; • configurarea generală a formelor de realizare a răspunderii penale a minorilor conform CP RM; • interpretarea multiaspectuală a sistemului de pedepse penale aplicate minorilor conform CP RM; • evaluarea cantitativă a categoriilor de pedepse penale aplicate minorilor conform CP RM și a posibilităților aplicării unor elemente de depenalizare; • identificarea unor concluzii generale și recomandări care să eficientizeze sistemul de răspundere penală a minorilor și forma de realizare a acestei răspunderi, punându-se în seamă necesitatea includerii în CP RM a unui sistem liberal de răspundere penală a minorilor.

4. Fiecare etapă a vârstei este suplimentată de anumite particularități specifice, care conferă personalității umane și o individuală stare psiho-fizică. Dreptul penal trebuie să se bazeze inclusiv pe aceste realități, să țină seama, în disciplinarea sa, de toate aceste etape ale vieții omului.

5. Literatura de specialitate constată în mod justificat că limita până la care trebuie întinsă etapa copilăriei este greu de fixat. Or, această etapă nu este dependentă doar de anumite particularități psiho-fiziologice, dar și de considerațiuni de igienă socială și de politică criminală.

6. Demult s-a stabilit, în literatura de specialitate, că *pentru un popor care voiește să întreprindă o operă serioasă de igienă socială și o luptă eficace contra criminalității, nu se poate recomanda o mai înțeleaptă măsură decât de a prelungi etapa copilăriei din punctul de vedere penal, pentru a scoate de sub incidența legii penale un cât mai mare număr de copii....*

7. Unificarea termenilor juridici indică la necesitatea perceperii și interpretării sensului unui termen de natură civilă în aceeași manieră în dreptul penal (referirea se face inclusiv la termenul de *minor*). Adică, invocarea legii civile în cazul inclusiv al interpretării semnificației minorului în aspect penal pare a fi una corectă.

8. Legislația penală a României, cât și cea a Republicii Moldova, include în uz normativ termeni diferiți, precum: copil în vârstă de până la 8 ani, copil, persoană care nu a atins vârsta de 16 ani, minor, minorat, adult, persoană adultă etc. (pentru Republica Moldova) și minor, persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani, persoană care a împlinit vârsta de 18 ani, majori care aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani etc. (pentru România), ceea ce creează diferite disconforturi aplicative.

9. Răspunderea penală a minorilor are un anumit specific, în raport cu răspunderea penală a adulților, aceasta din urmă cuprinzând o reglementare și o structurare, care constituie ceea ce ar putea fi considerat un cadru general și de la care prima derogă.

10. Literatura de specialitate din Republica Moldova descrie trei paradigme ale justiției juvenile, apelându-se la pedepse, individualizarea tratamentului și justiția restaurativă.

11. În context doctrinar, sintagmele de *criminalitate juvenilă* și *criminalitate a minorilor* indică la același lucru.

12. Posibilitatea de a accesa anumite obligații și de a fi împuternicit cu anumite atribuții de la o anumită vârstă denotă caracter special al subiectului infracțiunii, dar nu însăși vârsta acestuia.

13. În Republica Moldova, autorii autohtoni au identificat două direcții de perfecționare a legislației penale referitoare la minori: a) perfecționarea legislației penale în vigoare, prin diversificarea măsurilor educative și reglementarea amănunțită a acestora și b) perfecționarea sistemului sancționator pentru minori, prin completarea acestui sistem cu pedeapsa amenzii.

14. Minoritatea nu poate diferenția gradul de pericol social al faptei.

15. Potrivit CP al RM, discernământul nu se impune a fi stabilit, el este prezumat de către legiuitor în raport cu anumite categorii de infracțiuni.

16. Este cert că se impune revizuirea metodelor de aplicare a pedepsei penale și a metodelor de constrângere cu caracter educativ, pornindu-se de la necesitatea efectuării unui studiu profund în acest context.

17. În literature de specialitate rusă, opiniile referitoare la sancționarea minorilor s-au împărțit: unii consideră că aceștia trebuie sancționați și excluși din mediul social, deoarece constituie și niște elemente străine societății (ca și infractorii adulți), alții consideră că, în cazul infractorilor minori, în prim plan trebuie anunțată incapacitatea relativă, bazată pe vârstă.

18. Specificul conținutului și tehnicii juridice de previziune a pedepselor pentru minori a condiționat ideea identificării a două sisteme de pedepse, expusă în literatura de specialitate, sub forma sistemului de pedepse aplicabil adulților și sistemului de pedepse aplicabil minorilor (acesta din urmă fiind unul mai restrictiv și mai blând).

19. Răspândirea pe larg a cazurilor de liberare de pedeapsă penală a minorilor impune elaborarea unor măsuri speciale de profilaxie a recidivei din partea acestora.

2. MINORITATEA PENALĂ: NOȚIUNE, SEMNIFICAȚIE, LIMITE. FORME DE REALIZARE A RĂSPUNDERII PENALE A MINORILOR POTRIVIT LEGISLAȚIEI PENALE A ROMÂNIEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA

2.1. Criminalitatea minorilor și/sau delincvența juvenilă: caracterizare generală

Combaterea delincvenței juvenile, menționează A. Boroș, G. Ș. Ungureanu și M. A. Hotca, constituie o preocupare a țărilor europene, care se văd, după cum se indică, pe bună dreptate, confruntate cu creșterea numărului de fapte violente, comise de către minori, a recidivei, a traficului de droguri [69, p. 751] în rândul minorilor, a violenței rasiale și xenofobe și, nu în ultimul rând, se constată o creștere a numărului de infracțiuni comise de către minori, care au ca victime alți minori. [14, p. 30]

Anume evoluția fenomenului delincvenței juvenile a determinat în unele state europene elaborarea de reforme penale în materia minorilor.

În acest context, A. Boroș și Ș. G. Ungureanu indică la faptul că, chiar dacă există unele diferențe în ceea ce privește sistemul de sancțiuni sau de măsuri aplicabile minorilor, se poate identifica, totuși, o tendință comună, în toate țările europene, care acordă prioritate măsurilor reparatorii, în favoarea victimei sau a instituțiilor publice ori private, măsurilor cu caracter educativ sau de probațiune, rezervându-se pedepsele privative de libertate numai pentru cazurile cele mai grave de delincvență juvenilă. [14, p. 30-31]

În consens european, autorii români conchid că lupta împotriva delincvenței juvenile din România trebuie să se bazeze pe o abordare complexă a factorului de prevenire în cadrul unei politici sociale adecvate, care să asigure corectarea comportamentului, în principal prin mijloace neprivative de libertate. [14, p. 31]

Operând cu ideea autorului I. Pitulescu, conceptul de *delincvență juvenilă* cuprinde două noțiuni distincte:

- *devianță*

- și

- *juvenil*. [86, p. 39]

Deși ambii termeni au intrat în limbajul curent și par să aibă semnificații bine determinate și univoce, menționează I. Pitulescu, ei sunt folosiți, adesea, cu înțelesuri diferite, nu numai în vorbirea curentă, ci și în limbajul științific. Adică, lipsa unei definiții, unanim acceptate, constituie un izvor de incoerență, care indică la distorsionarea unor rezultate ale investigațiilor criminologice.

Noțiunea de *delincvență juvenilă* este o creație a doctrinei penale și a teoriilor criminologice sau sociologice. Apariția acestei categorii juridice a fost condiționată de încercările de a grupa mai multe infracțiuni în funcție de criteriile de vârstă, consolidându-se, în mod justificat, că faptele penale prezintă un cumul de particularități, determinate de nivelul de maturitate biologică, cu precădere mintală a subiectului activ al infracțiunii.

Delincvența juvenilă este percepută ca fiind sinonim, în unele limbi (italiană, germană, franceză) cu noțiunea de *criminalitate juvenilă* (criminalita giovanile, criminalité juvenile, juderd kriminalitat), deși de la originea lor (în limba latină), aceste noțiuni erau completate cu diferite înțelesuri terminologice. Doar literatura de specialitate nord-americană (catalogată ca aparținând sistemului de drept anglo-saxon) consemnează semnificația originală a termenului de delincvență - *delinquency*, care nu admite confuzia cu conținutul noțiunii de *criminalitate* (criminality). [86, p. 39]

Prin delincvență, în opinia autorului I. Pitulescu, urmează să se înțeleagă o serie de fapte ilicite, indiferent dacă au sau nu au un caracter penal (fuga de la domiciliu, absența repetată și îndelungată de la școală etc.).

Interes deosebit prezintă și abordarea psihologică a acestei noțiuni, prin care se explică în ce măsură individul dispune de o capacitate intelectuală, afectivă și volitivă, capabilă să mențină un echilibru între interesele, nevoile și aspirațiile sale, precum și mijloacele legitime de realizare a acestora.

Din această ultimă perspectivă, criminalul apare ca un individ cu o insuficientă maturizare socială, cu deficiențe de integrare socială, care intră în conflict cu cerințele sistemului valorico-normativ și cultural al societății în care trăiește. Prin urmare, se încearcă a fi scoase în evidență atât personalitatea delincventului, cât și mecanismele interne (mobiluri, motivații, scopuri), care declanșează trecerea la actul delincvent.

În opinia autorilor francezi, impulsurile și instinctele antisociale coexistă în același individ, alături de cele sociale, într-o formă mai mult sau mai puțin latentă.

Astfel, J. Pinatel [citat după 60, p. 119] susține că diferența dintre personalitatea delincventului și nondelincventului rezidă în gradul diferit de intensitate a anumitor trăsături specifice. De aceea, trecerea la comiterea delictelor, care se produc mult mai rapid în cazul delincventului, se datorează anumitor trăsături, care caracterizează personalitatea acestuia, și anume: egocentrismul, agresivitatea, labilitatea, indiferența afectivă, indiferența morală. [60, p. 119]

În acest sens, R. Stănoiu conchide că, în anumite cazuri, poate fi identificată o *stare periculoasă a subiectului*, care explică înclinația acestuia de a *trece la act*. [95, p. 24]

Sub aspect anume psihologic, remarcă I. Pitulescu, criminalitatea apare ca un produs ineluctabil al personalității individului, incluzând comportamentele care violează normele juridice, întrucât indivizii în cauză nu dispun de capacitatea de a le respecta și de a li se supune. [85, p. 17]

Din acest motiv, unii psihologi sunt tentați să considere delincvența ca o formă de *ajustare* a unei inferiorități fizice sau a unei frustrații, fapt care generează predispunerea individului către agresivitate și violență. Din aceste considerente, capacitățile funcționale ale indivizilor urmează de a fi apreciate numai în raport cu standardele normative, iar imposibilitatea de a respecta aceste reguli trebuie asociată controlului motivațiilor individuale și responsabilității individului implicat în actul antisocial, precizează autorul rus V. Cudreavțev. [122, p. 17-18]

În opinia autorului N. Cuznețova, transgresând normele și valorile sistemului social, individul poate fi, deci, atât o persoană insuficient maturizată, sub raport social, sau neintegrată social, cât și o persoană, care refuză sau nu poate să se supună normelor juridice ale colectivității. [123, p. 7-11]

Din această perspectivă, comportamentul delincvent se datorează fie unor dificultăți care îl împiedică pe individ să acționeze conform prescripțiilor normei, fie existenței unei personalități perfecte, normele căreia sunt incompatibile cu standardele de normalitate și moralitate ale grupului sau colectivității din care face parte.

În baza acestor premise, literatura de specialitate face distincție între un *delincvent nevrotic* (care manifestă un comportament generat de conflictele de natură psihică), un *delincvent patologic* (comportamentul căruia este determinat în mod organic) și un *delincvent normal* (care se identifică cu modelul obișnuit de delincvent, preluându-i caracteristicile).

Astfel, rezultând din cele consemnate anterior, opiniile științifice indică la faptul că termenul de *delincvență juvenilă* a fost introdus și generalizat cu intenția de a nu asocia conotațiile prea grave ale conceptului de *criminalitate* cu faptele comise de minori.

În legătură cu utilizarea în literatura penală a termenului de *minor*, V. Dongoroz și alți autori români consideră că acesta prezintă inconvenientul de a fi prea vag și de a crea confuzia cu accepțiunea pe care acest cuvânt o are în dreptul civil. [49, p. 327 citat după 86, p. 40]

În doctrina penală, constată autorul V. Dongoroz, a fost întotdeauna folosit termenul civilistic *minoritate* pentru a indica pe copii și adolescenți. [48, p. 405] Cum, însă, subliniază autorul citat, limita superioară a adolescenței este, în genere, inferioară limitei minorității din civil, s-a ajuns la detașarea unei categorii de minori, care sunt asimilați cu adulții, în sensul că sunt supuși exact aceluiași tratament. Unii autori, se menționează, au susținut că acești minori sunt majori din punct de vedere penal, deoarece, în penal, minoritatea sfârșește mai înainte decât

în civil. De aici și concluzia autorului V. Dongoroz, precum că termenii de minori, minoritate și majorat, din civil, trebuie evitați în penal, deoarece ei nu pot avea nici același tratament juridic, nici aceeași valoare juridică. Se propunea operarea cu termenii de *copil*, *adolescent primar* și *adolescent secundar*. [48, p. 405]

De asemenea *delincvența* nu constituie un sinonim și nu trebuie confundată cu noțiunea de *devianță*. În context, Gh. Nistoreanu și C. Păun precizează că conceptul de *devianță* este mai larg și cuprinde ca formă particulară noțiunea de *delincvență*. [78, p. 23-26; 86, p. 40]

De altfel, literatura de specialitate consemnează că conceptul de *devianță* poate fi definit ca un comportament uman individual sau colectiv, care încalcă una sau mai multe norme scrise sau nescrise, impuse printr-un sistem de reacții sociale (sanctiuni), care ocrotesc valorile general acceptate de un grup social, relativ stabil și de durată.

În asemenea concurs de împrejurări descrise teoretic, este evident faptul că termenul de *juvenil* se referă numai la o categorie de persoane, dependentă de o anumită vârstă – minorat. [86, p. 45] În acest sens, atât regimul de imputabilitate și responsabilitate juridică trebuie diferențiat pentru categoria de infractori minori, cât și regimul de sancționare a acestora.

Cu desăvârșire, în definirea *delincvenței juvenile*, un rol aparte trebuie să revină vârstei cronologice, care separă criminalitatea majoră de criminalitatea minorilor (*delincvența juvenilă*). Limitele de vârstă sunt arbitrare și relative (*n.a.* - ele se regăsesc descrise în continuarea cercetărilor științifice desfășurate), indică S. M. Rădulescu și D. Banciu. [89, p. 42-45] T. Pop susține că aceste limite nu se pot fixa, în mod uniform, la toate popoarele, căci diferă după rasă, climă, cultură, educație etc. [87, p. 398]

În sfera conceptului de *delincvență juvenilă*, se identifică și conceptul de *minor delicvent*, care include, în conținutul său, *minorii care au săvârșit o faptă penală și răspund penal* și *minorii care au săvârșit o faptă penală și nu răspund penal*. Minorul care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală și răspunde penal este considerat ca fiind minor infractor. Limita maximă de vârstă a minorilor infractori este de 18 ani.

Pentru a face diferența între *delincvența minorilor* și *delincvența adulților*, legislațiile au adoptat, în general, criteriul cronologic, stabilind:

- limita de vârstă sub care răspunderea penală este exclusă;
- vârsta de la care se pot aplica sancțiuni de drept penal;
- vârsta de tranziție, în cadrul căreia se aplică un regim sancționator derogator, specific minorilor sau regimul sancționator destinat adulților, dar atenuat;
- limita de vârstă de la care se stabilește răspunderea deplină a făptuitorului.

Deci, în baza celor consemnate anterior, se poate conchide că, pentru o faptă similară cu cea comisă de un adult, minorului nu i se aplică aceeași pedeapsă. Întrucât în vorbirea curentă din Republica Moldova, precum și din România, Italia, Franța cuvântul *crimă* este asociat cu un regim sever de executare a pedepselor, s-a introdus, prin acceptare tacită, și conceptul de *delincvență*, care s-a generalizat, în mod treptat, în cazul minorilor, fără să elimine, însă, conceptul de *criminalitate*.

Pornind de la ideea că criteriile de abordare a regimului penal al minorilor este diferit în fiecare țară, punând accent pe criteriile (evident orientative) nominalizate de către autorul I. Pitulescu (*vârsta de la care minorul răspunde penal; regimul sancționator al minorului infractor și sistemul de ocrotire a minorului în pericol moral sau care nu răspunde penal; regimul de executare a sancțiunilor de drept penal și a măsurilor administrative cu caracter educativ și de ocrotire; asistența și integrarea socială post-penală a minorilor infractori, care au executat o pedeapsă sau o măsură educativă privativă de libertate*), [86, p. 57] se pune în evidență posibilitatea și inevitabilitatea răspunderii penale a persoanei, în raport cu anumite faze (etape) ale vârstei acestuia, precum și sistematizarea unor repere normative privind pedepsele aplicate minorilor (*n.a.* - fără o analiză a măsurilor de siguranță – *măsurile de constrângere cu caracter educativ*, aplicate minorilor, potrivit CP al RM [37] ori a *măsurilor educative*, conform CP al României [38]).

2.2. Noțiunea și semnificația răspunderii penale a minorilor

Conform art. 50 CP al RM, *se consideră răspundere penală condamnarea publică, în numele legii, a faptelor infracționale și a persoanelor care le-au săvârșit, condamnare ce poate fi precedată de măsurile de constrângere prevăzute de lege.* [37]

CP al României nu conține o definiție expresă a noțiunii de răspundere penală, deși aceasta este, tacit, concepută și cu multiple particularități definitorii, raportată la temeiul răspunderii penale – infracțiunea. Adică, în baza art. 15 alin. (2) CP al României, *infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale.* [38]

În viziunea noastră, fără o explicare corectă și adecvată a răspunderii penale, nu este posibilă determinarea trăsăturilor particulare, specifice ale acesteia, aplicabile în cazul minorilor (minoratului).

Cu adevărat, menționează Z. A. Astemirov, noțiunea și semnificația răspunderii penale nu comportă un caracter unilateral și nu determină, pe deplin, acest fenomen complex, ca structură și importanță, din punct de vedere social. [110, p. 7]

După cum enunță Gh. Alecu și M. A. Hotca, raportul juridic penal de conformare se naște din chiar momentul intrării în vigoare a normei cu caracter penal, alături de titularii valorilor sociale protejate și persoanele obligate să se conformeze conduitei prevăzute de norma de incriminare. [1, p. 126; 69, p. 217]

Odată născut, raportul de conformare se desfășoară prin impunerea cerinței de respectare a regulii de conduită specifice, până la data ieșirii din vigoare a normei juridice penale. Spre deosebire de raportul juridic penal de conformare, raportul juridic de conflict se naște numai prin săvârșirea infracțiunii.

În acest sens, dacă dobândirea calității de subiect al raportului juridic penal de conformare nu depinde de exprimarea voinței destinatarului său, raportul de tip conflictual decurge, în cele mai multe cazuri, nuanțează Gh. Alecu, din fapte comise cu voință, dintr-o manifestare expresă de voință a acestuia. [1, p. 127]

Adică, susține M. A. Hotca, diferența dintre subiectul infracțiunii și subiectul de drept penal este reprezentată de subiectele raporturilor penale de conformare: subiectele de drept penal sunt persoanele între care există raporturi juridice penale de conformare și cele de conflict (contradicție, represiune, constrângere sau răspundere). [69, p. 217]

De aici și deducția după care, ca o consecință logică a principiului legalității incriminării, săvârșirea unei infracțiuni fiind unicul temei al răspunderii penale, raportul juridic penal de conflict nu se poate naște decât prin săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, care să constituie infracțiune, adică infracțiunea, fiind singurul fapt juridic, care poate da naștere raportului juridic penal de conflict. [1, p. 127-128]

În fapt, infracțiunea este unicul temei al răspunderii penale. Această ultimă cerință este evidențiată și de către autorul român M. A. Hotca, care subliniază că orice formă de răspundere juridică trebuie să se întemeieze pe o faptă juridică. Temeiul tuturor formelor de răspundere juridică îl constituie fapta juridică *lato sensu*, respective, o realitate de care legea penală leagă geneza unui raport juridic de răspundere concret. [69, p. 187]

În opinia autorului A. Borodac, obiectul dreptului penal îl constituie relațiile sociale, care apar ca urmare a săvârșirii infracțiunilor, adică reglementarea relațiilor de conflict, care apar între infractor și stat, argumentându-se că legiuitorul indică la menirea dreptului penal în vederea apărării relațiilor sociale contra unor atentate infracționale, dar nu și reglementarea conduitei membrilor societății înainte și independent de săvârșirea infracțiunilor. [51, p. 7]

Susținem pe deplin faptul enunțat de Z. A. Astemirov, precum că examinarea răspunderii penale doar ca efect al săvârșirii infracțiunii, comasarea acesteia cu pedeapsa penală nu

descoperă pe deplin mecanismul influenței ei preventiv-motivaționale și educative asupra membrilor societății.

Fără o abordare corectă a noțiunii de răspundere penală nu poate fi determinat specificul acestei răspunderi în cazul minorilor. Fără luarea în vedere a laturii pozitive a răspunderii penale, stabilită de lege, menționează autorul Z. A. Astemirov, nu poate fi identificată nici esența și particularitățile acestei răspunderi raportate la minori. [110, p. 8]

Un moment de direcționare a procesului de clarificare a noțiunii de răspundere penală este prezența unei structuri complexe a acestui fenomen, includerea în conținutul ei a unui ansamblu de laturi legate dialectic între ele: aspecte pozitive și negative, aspecte obiective și subiective, momente sociale și personale.

Cu adevărat, fără luarea în vedere a elementului pozitiv al răspunderii penale nu este cu putință de a se reprezenta esența și particularitățile ei aplicabile față de minori. În opinia lui Z. A. Astemirov, premisa indicatorie pentru elucidarea semnificației răspunderii penale este recunoașterea structurii complexe a acestui fenomen, cu diferitele ei elemente dialectice componente. De aici și constatarea, după cum am menționat anterior, precum că răspunderea penală presupune atribuirea de către societate membrilor ei a cerinței de respectare ori nerespectare de către subiecții ei a normelor adoptate și asumarea efectelor juridice corespunzătoare în cazul nerespectării lor. [110, p. 8-9]

Deci, răspunderea penală și raportul juridic de drept penal nu trebuie examinate doar sub aspectul comiterii infracțiunii de către anumiți subiecți activi concreți ai infracțiunii și al realizării sancțiunilor prevăzute de o normă corespunzătoare a legii penale (adică o formă de realizare a răspunderii penale). Este principial de a lua în vedere că aceste norme, încă neaplicabile față de anumiți eventuali infractori (raportul juridic penal de conformare [1, p. 126-127]), fără a le condiționa de existența unei infracțiuni, sunt chemate de a reglementa comportamentul persoanei pe calea impunerii unor interdicții (prohibiții) ori prescripții juridico-penale, asigurându-se, în asemenea mod, interesele societății în ansamblu.

Relevarea existenței și semnificației răspunderii penale presupune identificarea nu numai a conținutului obiectiv, dar și a momentelor subiective, personal-psihologice.

În acest ultim context, răspunderea penală prezumă însușirea de către subiecții de drept a dispozițiilor legii penale, perceperea conținutului normelor incluse în acestea (adică a regulilor de comportament adoptate) și racordarea comportamentului acestora la normelor invocate. Acest element subiectiv al răspunderii penale este completat și de obligațiunea conștientă și inevitabilitatea de a răspunde în fața justiției în cazul comiterii unei fapte infracționale

(infrațiuni) și de a suporta efectele acestei răspunderi juridice (inclusiv de a fi supusă unei pedepse penale echitabile).

Considerăm meritorie poziția autorului Z. A. Astemirov, care susține că prin prisma elementului subiectiv, de asemenea, se conturează și aspectul pozitiv, și aspectul negativ al răspunderii penale, exprimat prin atitudinea persoanei atât față de legea penală (față de normele incluse în această lege), cât și față de infracțiune și inevitabilitatea suportării consecințelor ei. [110, p. 13]

Aspectul subiectiv al răspunderii penale este legat, indisolubil, de asemenea categorii filosofice precum *libertatea* și *necesitatea*. Toate acestea împreună reflectă gradul de formare, socializare a persoanei.

Pe măsura cunoașterii necesității și a atingerii nivelului de libertate, persoana, în mod dinamic (prin parcurgerea unor etape de vârstă), capătă posibilitatea de a fi supusă unei sau altei forme a răspunderii juridice. Cu alte cuvinte, răspunderea juridică, din punct de vedere subiectiv, se definitivează (în aspectul limitelor de influență), pe măsura dezvoltării persoanei, configurării depline a conștiinței și voinței, extinderii viziunilor subiective.

De aici se deduce și faptul că, pe măsura formării, socializării persoanei, una sau altă formă a răspunderii juridice devine un element intern, iar, prin aceasta, și un element determinant. Nu este posibil de a nu lua în considerație acest ultim fapt la soluționarea problemei privind răspunderea în aspect obiectiv, la determinarea formelor de răspundere juridică și a subiecților activi ai ei. [110, p. 13] Or, atribuirea arbitrară a răspunderii juridice contravine naturii persoanei însăși și nu oferă efectul necesar. Acest ultim fapt este cu atât mai categoric, în cazul și pe măsura implicării în limitele acestei răspunderi a minorilor.

Minorul este o personalitatea în formare, care treptat (dinamic) cunoaște *necesitatea* și își atinge *nivelul de libertate*, căpătând, în asemenea mod, posibilitatea de a lua decizii în mod conștient, adică a acționa cu responsabilitate, pe măsura perceperii conștiente a legităților dezvoltării sociale și a regulilor de conviețuire. Adică, procesul de formare, socializarea a persoanei minore, determinat atât de condiții externe, cât și de condiții interne, este însoțit de obținerea treptată a posibilității de a purta o anumită formă a răspunderii juridice. Formele de răspundere juridică, extinderea posibilităților de a o purta, depind, la rândul lor, de caracterul acestor relații și corelații în care intervine personalitatea în dezvoltare și care sunt cuprinse de un tip ori altul de răspundere juridică.

Specificul răspunderii penale constă în trăsăturile specifice ale normelor (regulilor de comportament), respectarea cărora ea o condiționează.

Aceste norme, în primul rând, comportă un caracter general la nivel de stat și prezumă poziția întregii societăți, iar în al doilea rând, conțin lista exhaustivă a regulilor (prescripții și interdicții), atitudinea față de care din timp este evaluată în forma sancțiunilor, în contextul nerespectării fiecărei interdicții ori prescripții.

Dintr-un alt aspect, aceste particularități sunt legate de elementul negativ al răspunderii, condiționate de sfera în care ea se realizează, procedura de atragere la răspundere a persoanei, reglementarea ei strictă și consecutivă.

În ansamblu, normele juridice au un caracter educative, în raport cu toți membrii societății, influențează comportamentul fiecărei persoane conștiente. Însă, în calitate de persoane concrete, căreia i se adresează, nu intervin toate persoanele, dar numai cele care pot fi subiecți activi ai răspunderii penale. Limitele acestor categorii de persoane le stabilește legea penală, legiuitorul, prin intermediul evidenței și evaluării corecte a legităților de dezvoltare și formare a personalității. În acest ultim sens, o importanță definitorie și principială o au două criterii: social-biologic și social-psihologic – vârsta și nivelul de conștiință, care reflectă acumularea experienței sociale, gradul și nivelul de socializare a personalității. [110, p. 15]

Particularitățile de vârstă și nivelul de conștiință, în unitatea lor și în raport corelativ, constituie niște premise a faptului ca persoana în dezvoltare, în măsura formării sale, să poată interveni în calitate de subiect al unor sau altor relații sociale, purtător al unei anumite forme a răspunderii sociale, rezultând din caracterul acestor relații sociale.

Cu alte cuvinte, la o etapă sau alta de dezvoltare și formare a personalității, persoana poartă (sau poate purta) răspundere în anumită măsură, într-o formă sau alta, dependentă de nivelul de conștiință, elementele sale structurale. Deși conștiința, prin sine, nu predetermină caracterul relațiilor sociale, în care apare persoana, dar ea permite persoanei de a acumula experiență, și nu o experiență individuală anumită, ci o experiență socială, și ea devine particularitatea și calitatea acesteia.

Principială este limita de vârstă, precum și nivelul și caracterul conștiinței, de la care începe răspunderea penală. De asemenea, principială este și limita de intersecție a acestor două criterii (*n.a.* – aceste momente urmează a fi detaliate în conținutul tezei de doctorat, în alte compartimente).

Este important a menționa că copilul de la o vârstă fragedă începe de a conștientiza esența și sensul unui ansamblu de interdicții și prescripții, care, în afara cunoașterii de către acesta, sunt vizate de legea penală. De exemplu, se cunoaște că nu se poate de a fura, de a bate etc. Concomitent intervine cunoașterea previziunii și pericolul acestor fapte, sentimentul de răspundere pentru comiterea lor. Și această situație, se completează, inițial, în sfera obișnuinței,

iar ulterior a conștiinței. Dar, acest ultim fapt nu determină lansarea răspunderii penale de la o vârstă fragedă. În viziunea autorului Z. A. Astemirov, răspunderea penală trebuie să posedă un anumit nivel de conștientizare juridică, elucidate concomitent și în baza conștientizării morale și, în măsură mare, a celei politice. În acest sens, conștiința juridică trebuie să posedă, ca conținut, perceperea de către persoană a pericolului social al unui anumit comportament, a unor sau a altor fapte, ilegalitatea lor și prezumția evaluării negative a acestora de către societate, stat. [110, p. 16]

Atribuirea răspunderii penale la sensul subiectiv-psihologic al conștiinței juridice impune analiza structurii acestui sens. În calitate de premise poate fi evidențiat faptul că, în conținutul structurii conștiinței juridice, fiecare formă a răspunderii juridice ocupă un anumit loc și, respectiv, răspunderea penală își are locul său.

Deci, determinarea corectă a răspunderii penale, identificarea semnificației ei impune depășirea limitelor înguste de drept și a unor abordări unilaterale, aceasta având multe laturi dialectic complexate, legate de manifestarea obiectivului și subiectivului, socialului și personalului, precum și de caracterul relațiilor de care este legată.

Cele două criterii subiective ale răspunderii penale, în particular vârsta, a fost prevăzută de lege și limitată la nivel de incidență a răspunderii penale, anume ținându-se seama, după cum menționează M. A. Hotca, de starea psiho-psihică a etapelor minorității, [69, p. 751] în afara acestor limite minorii nefiind răspunzători în fața legii penale.

Cu alte cuvinte, dincolo de controlul uman asupra conduitei nu poate exista infracțiune. Dacă simplul gând referitor la săvârșirea unei fapte nu atrage răspunderea, este necesar ca totuși, menționează M. A. Hotca, ca activitatea exteriorizată să provină de la o persoană care are discernământ și care beneficiază de libertatea de voință și acțiune. [69, p. 204-205]

În concluzie, o corectă determinare a noțiunii de răspundere penală, elucidarea esenței ei pune în valoare depășirea cadrului de limite juridice și a schemelor stabilite, evaluarea acestora în limite mult mai extinse, în aspect social-psihologic și criminologic, cu luarea în vedere a structurii ei complexe, raporturilor și determinantelor.

Răspunderea penală este vizată de legea penală nu în mod arbitrar, ci în baza evidențierii legităților de formare a personalității, condițiilor obiective și legităților subiective ale acestui proces. Personalitatea în formare poate deveni subiect activ al infracțiunii doar după atingerea unei limite minime de vârstă, pe măsura obținerii nivelului corespunzător de conștiință juridică, care presupune capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei sale, precum și a importanței prescripțiilor legii penale. Din aceste rațiuni, răspunderea penală a minorilor comportă anumite particularități definitorii.

2.3. Domeniul de incidență a răspunderii penale a minorilor conform legii penale a Republicii Moldova și României

Domeniul răspunderii penale a minorilor este, cu adevărat, după cum menționează C. Butiuc, unul extrem de delicat. În context, au fost conturate două modele de abordare asupra reglementărilor în materia răspunderii penale a minorilor:

A) **modelul liberal** și

B) **modelul autoritar**. [22, p. 32]

Modelul autoritar (tradițional) presupune că minorilor infractori, care răspund penal, li se aplică sancțiuni penale, pe când modelul liberal indică la faptul că nu se va aplica, în acest caz, regimul penal, ci vor fi supuși minorii doar unor măsuri de altă natură.

Literatura de specialitate abordează modelul autoritar (*penal*) prin prisma mai multor modalități, cu semnificație diferită, în particular:

- a) *minorul care are o vârstă apropiată de cea a majoratului, poate fi considerat adult, ceea ce permite să i se aplice pedepsele prevăzute pentru majori (modalitatea cea mai represivă - Olanda);*
- b) *minorului i se aplică numai pedepse, dar a căror durată, în raport cu cele aplicate majorilor, este mai redusă, regimul de executare fiind mai puțin sever;*
- c) *modalitatea de sancționare mixtă (pedepse și măsuri de siguranță).* [22, p. 32]

Modelul liberal (*nepenal*, denumit și *civil*) este bazat pe o concepție modernă, excluzând din sfera dreptului penal infraționalitatea juvenilă și mergând pe ideea aplicării doar a unor măsuri de siguranță.

După cum precizează autorul C. Butiuc (se indică la CP al României anterior), în România a funcționat până nu demult modalitatea mixtă a modelului represiv, [22, p. 32] iar, la moment, analiza CP al României în vigoare indică la modelul liberal.

În opinia noastră, este cert că legiuitorul român a făcut pași importanți spre liberalizarea regimului sancționator al minorilor în materie de drept penal, intervenind cu multiple nuanțe normative în contextul răspunderii penale a minorului. [38] În acest ultim sens, sub aspectul consecințelor, răspunderea penală este destul de bine nuanțată.

Astfel, conform art. 114 CP al României (*Consecințele răspunderii penale*), față de minorul, care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate. Față de minorul prevăzut în dispoziția anterioară se poate lua o măsură educativă privativă de libertate în anumite cazuri prescrise:

- a) *dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;*
- b) *atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detentiunea pe viață.*

În consecință, antrenarea răspunderii penale a minorilor presupune condiții care trebuie să existe în mod cumulativ și care vizează:

- a) săvârșirea unei infracțiuni;
- b) capacitatea penală. [22, p. 32]

2.3.1. Legități social-psihologice privind răspunderea penală a minorilor

Soluționarea problemei răspunderii penale a minorilor este legată de analiza legităților de dezvoltare a personalității, cu evaluarea unui ansamblu de factori și circumstanțe de educare a tinerei generații.

Procesul de formare a personalității poartă un caracter obiectiv, el depinde, în primul rând, de condițiile social-economice și instituțiilor politice, de caracterul și structura conștiinței sociale, care s-au statornicit într-o țară ori alta, la o etapă sau alta de dezvoltare a acesteia. [110, p. 17-18]

În acest sens, stabilirea oficială a răspunderii penale, în corespundere cu criteriile ei obiective, este posibilă doar acolo, unde statul exprimă interesele societății și își formează politica sa penală nu în mod arbitrar, ci în baza unor cercetări științifice fundamentale și cu luarea în vedere a legităților de dezvoltare a persoanei.

Aspectul social-psihologic al răspunderii penale a minorilor presupune elucidarea faptului la care etapă a dezvoltării sale personalitatea în formare capătă posibilitatea de a fi supusă răspunderii, adică devine răspunzător din punct de vedere juridico-penal. Aceste cunoștințe nu pot fi rezumate la simpla cunoaștere a dreptului penal, la anunțarea persoanei despre cele cuprinse în legea penală (interdicții ori prescripții).

În acest caz, ar fi fost evident de a plasa răspunderea penală în dependență de cunoașterea ori necunoașterea legii, adică nu ar fi avut un substrat obiectiv. Însă, după cum am menționat anterior, răspunderea penală urmează să reflecte un anumit nivel de dezvoltare a personalității și să posede anumite legități obiective, să se bazeze pe legități de formare etapică a personalității umane.

Examinând problema răspunderii penale a minorilor, în aspect socio-psihologic, este necesară evidențierea criteriului de bază, care, reflectând nivelul de conștiință a persoanei, nivelul de socializare a ei, ar fi servit ca o legitate a acestei răspunderi.

În calitate de asemenea criteriu, dreptul penal vizează noțiunea de *responsabilitate*. Însă, cercetarea teoretică a acestui din urmă criteriu, care este, în esență, o instituție juridică și social-psihologică, a fost tratată unilateral și a obținut un colorit medico-psihiatric. [110, p. 22]

Conform art. 22 CP al RM, responsabilitatea este starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile.

Deci, anume maturizarea minorului pentru răspunderea penală ar fi fost posibilă de a o cuprinde de noțiunea tradițională *responsabil*, dacă în conținutul acesteia s-ar fi inclus sensul larg social-psihologic, care și se are în vedere în uzul curent, și nu cel special.

În cazul minorilor, responsabilitatea nu poate fi examinată fără luarea în vedere a particularităților de vârstă, deoarece acestea exprimă un anumit nivel de conștientizare și socializare a persoanei, atinsă la o anumită vârstă. Autorul D. R. Lunț (citată de Z. A. Astemirov), menționează că persoana responsabilă poate fi doar aceea care corespunde anumitor indici psihici și a atins o anumită vârstă. [110, p. 25]

Potrivit art. 23 alin. (1) CP al RM, nu este posibilă de răspundere penală persoana care, în timpul săvârșirii unei fapte prejudiciabile, se afla în stare de iresponsabilitate, adică nu putea să-și dea seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau nu putea să le dirijeze din cauza unei boli psihice cronice, a unei tulburări psihice temporare sau a altei stări patologice.

Responsabilitatea poate servi ca legitate pentru răspunderea penală a minorilor doar în cazul în care, dacă este examinată drept o calitate a persoanei obținută la o anumită etapă a vârstei, etapă de dezvoltare. A se forma această calitate poate doar cu avansarea vârstei, în timp ce pierderea ei persoana o poate avea din cauza diferitor motive și, în primul rând, datorită unei boli psihice. Din aceste considerente nu poate responsabilitatea fi tratată ca antiteză a iresponsabilității. Cu alte cuvinte, conținutul responsabilității, în principal cu caracter social-psihologic, constituie o categorie social-juridică, iar conținutul iresponsabilității în principal are aspect medico-psihiatric, constituie o categorie social-biologică și, din aceste considerente, și o noțiune juridică.

Problema esenței și premiselor răspunderii penale a minorilor, în afară de latura social-psihologică, are și o altă latură – criminologică, care soluționează probleme nu mai puțin importante privind justificarea și rolul răspunderii penale în procesul amplu de luptă cu infracționalitatea minorilor, despre evaluarea persoanei minorului în calitate de infractor.

Iar acest ultim fapt impune necesitatea de a clarifica corelația între obiectiv și subiectiv, a caracterului social-personal în cadrul genezei infracționalității și a anumitor manifestări particulare ale criminalității minorilor, precum și în cadrul activității de prevenție a instituției răspunderii penale față de persoane concrete. Aceste probleme nu sunt noi, dar în plan teoretic ele nu sunt soluționate unilateral și pe deplin, deși au nevoie de o atenție principială.

Latura criminologică nu influențează și nu poate influența caracterul și volumul răspunderii penale a minorilor. În consecință, legitățile și specificul răspunderii penale a minorilor urmează a fi identificate în limitele condițiilor de formare a personalității și, mai întâi de toate, în sfera social-psihologică. Capacitatea de a suporta consecințele acestei forme a răspunderii juridice persoana o capătă la o anumită etapă a dezvoltării sale și socializării, pe măsura extinderii cercului de raporturi sociale și a acumulării unei experiențe de viață mai mare ori mai mică. [110, p. 26]

2.3.2. Săvârșirea unei infracțiuni (minorul – subiect activ sau pasiv al infracțiunii) – semn care indică la incidența răspunderii penale a minorului

Infracțiunea, potrivit CP al României, este definită ca fiind *fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o. Infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale* (art. 15 CP al României). [38]

În baza art. 14 alin. (1) CP al RM, *infracțiunea este o faptă (acțiune sau inacțiune) prejudiciabilă, prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție și pasibilă de pedeapsă penală*. [37]

Conținutul acestor definiții normative indică la faptul că legislația penală a României operează, în mod cert și justificat, cu *infracțiunea* – în calitate de temei al răspunderii penale și nu considerăm reușită abordarea din CP al RM, care, prin art. 51 alin. (1) CP al RM, precizează că *temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componenta infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale*. [37]

Or, nu este cu puțință de a identifica, în calitate de temei juridic, un element abstract, nereal – componenta de infracțiune. Cu alte cuvinte (*n.a.* – deși nu este obiectul acestei cercetări științifice, însă această propunere se impune ca necesară și evidențiază punctul de vedere al autorului tezei și în acest aspect normativ controversat) se indică ca fiind necesară modificarea textului normativ al Republicii Moldova, prin indicarea la *infracțiune* – ca temei și unic temei al răspunderii penale.

Analiza comparată a definițiilor *infracțiunii*, din conținutul legilor penale invocate, stabilește următoarea situație:

1) Infracțiunea, conform CP al României, este descrisă prin următoarele trăsături definitorii:

- a) săvârșirea unei fapte;
- b) fapta să fie prevăzută de legea penală (ilegalitatea penală);
- c) fapta să fie săvârșită cu vinovăție;
- d) fapta să fie nejustificată;
- e) fapta să fie imputabilă persoanei. [38]

Teoria penală a României nu indică la prima trăsătură, considerând-o ca prezentă, în mod tacit, ca urmare a detalierii celei de-a doua condiții. [84, p. 111-122]

În CP al României în vigoare au intervenit, ca fiind novatorii, asemenea trăsături ale infracțiunii, precum sunt:

- *caracterul nejustificat al faptei prevăzute de legea penală* (aceasta nu este permisă de ordinea juridică și, deci, este ilegală) if

- *caracterul imputabil al acestei fapte* (fapta comisă îi aparține unei persoane (imputabilitate obiectivă) și este comisă cu vinovăție (imputabilitate subiectivă)). [84, p. 121-122]

De altfel, conform art. 27 CP al României, una dintre cauzele de neimputabilitate este *minoritatea făptuitorului*, care prevede, expres, faptul că *nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor, care la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal*. [38]

2) Infracțiunea, ca instituție juridico-penală, este descrisă de CP al RM prin intermediul următoarelor semne:

- a) caracterul prejudiciabil al faptei;
- b) ilegalitatea penală;
- c) vinovăția;
- d) pasibilitatea de pedeapsă penală. [37]

În fapt, considerăm nu prea justificată ideea legiuitorului din RM, de a prevedea în conținutul infracțiunii o asemenea trăsătură definitorie, precum *pasibilitatea de pedeapsă*.

În opinia autorului A. Borodac, acest semn este determinat în modul următor: *calificând o faptă socialmente periculoasă drept infracțiune, legea penală stabilește pentru ea și o pedeapsă corespunzătoare*. [51, p. 49] Or, nu poate un fapt infracțional (care este un fapt real) să prezume

o posibilitate oarecare de pedeapsă, deși această pedeapsă poate și să nu fie aplicată, în contextul infracțiunii respective.

De asemenea, este importantă precizarea că gradul prejudiciabil al infracțiunii este prezumat de către legiuitor, fapt care nu relevă importanța și semnificația admiterii unei tautologii normative, în speță prin indicarea, în textul art. 14 alin. (1) CP al RM, a semnelui *prejudiciabilității faptei comise și a ilegalității penale*.

În opinia noastră, **este necesară modificarea art. 14 alin. (1) CP al RM, prin excluderea semnelui prejudiciabil al faptei și a pasibilității de pedeapsă penală.**

O analiză cantitativă sistematizată a normelor, care indică la răspunderea penală a minorilor conform CP al RM, ar invoca următorul tablou:

§§§ În limitele celor 84 de modalități normative (identificate conform art. 21 alin. (2) CP al RM, exprimate în formă tipică ori agravantă (**Anexa nr. 1: Tabelul nr. 1.3 și Reprezentarea nr. 1.4**), prevăzute de CP al RM, se constată:

- a) 3 infracțiuni ușoare (3.5%);
- b) 13 infracțiuni mai puțin grave (15.5%);
- c) 46 infracțiuni grave (54.8%);
- d) 17 infracțiuni deosebit de grave (20.2%);
- e) 5 infracțiuni excepțional de grave (6%).

Cu alte cuvinte, legiuitorul admite răspunderea penală pentru minori în același mod ca și pentru persoanele care au atins vârsta majoratului, în speță prin prezumarea posibilității de răspundere penală a minorului în cazul tuturor categoriilor de infracțiuni prevăzute de CP al RM (art. 16 CP al RM prevede că, *în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil, infracțiunile prevăzute de CP al RM sunt clasificate în următoarele categorii: ușoare (faptele pentru care legea penală prevede în calitate de pedeapsă maximă pedeapsa închisorii pe un termen de până la 2 ani inclusiv), mai puțin grave (faptele pentru care legea penală prevede pedeapsă maximă cu închisoare pe un termen de până la 5 ani inclusive), grave (faptele pentru care legea penală prevede pedeapsă maximă cu închisoare pe un termen de până la 12 ani inclusive), deosebit de grave (infracțiunile săvârșite cu intenție pentru care legea penală prevede pedeapsă maximă cu închisoare pe un termen ce depășește 12 ani), și excepțional de grave (infracțiunile săvârșite cu intenție pentru care legea penală prevede detențiune pe viață)*). [37]

Conform CP al României, o asemenea analiză cantitativă nu este cu putință de a fi realizată, în particular punând la bază următoarele premise:

- nu este prevăzută o clasificare legală a infracțiunilor;

- semnificația aplicării măsurilor educative privative de libertate rezultă și dintr-o situație de fapt, nu numai din cea de drept (dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat). [38]

Doar în baza unui temei normativ abstract se pot deduce posibilitățile de aplicare a măsurilor educative privative de libertate față de minori.

În acest sens, se pune în evidență posibilitatea aplicării acestor măsuri educative când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață. [38]

Din cele 448 de modalități normative, prevăzute de CP al României, în 182 de cazuri infracțiunea este mai mare decât 7 ani (inclusiv) de închisoare sau se prevede pedeapsa detențiunii pe viață.

De asemenea, urmează a se indica la faptul că în 250 de cazuri, prevăzute de CP al României, pedeapsa este mai mică decât 7 ani, iar în 16 situații - pedeapsa poate fi și mai mare și mai mică, fiind dependentă de o altă categorie de infracțiune (care pot determina și termenul mai mare de 7 ani închisoare, și termenul mai mic decât acesta) (**Anexa nr. 1, Reprezentarea nr. 1.5**). [38]

În această gamă de analize a cadrului normativ român, se identifică faptul că CP al României dedică un compartiment separat unei singure cauze de neimputabilitate – **minoratul** (Titlul V - art. 113-134 CP al României) și îl descrie sub aspectul:

- regimului răspunderii penale a minorului,
- regimului măsurilor educative neprivative de libertate;
- regimului măsurilor educative privative de libertate;
- dispozițiilor comune. [38]

Un moment detaliat foarte bine în Titlul V al CP al României este, în opinia noastră, faptul operării cu valențele categoriei juridice de minor. Astfel, conform art. 113-114 CP al României, se pune în evidență:

- 1) minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani (art. 113 alin. (1) CP al României);
- 2) minorul care are vârsta între 14 și 16 ani (art. 113 alin. (2) CP al României);
- 3) minorul care a împlinit vârsta de 16 ani (art. 113 alin. (3) CP al României);
- 4) minorul care are vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani (art. 114 alin. (1) CP al României);
- 5) minorul devenit major (art. 134 CP al României). [38]

Această claritate, însă, nu este evidențiată din perspectiva analizei complexe a CP al RM. Astfel, CP al RM nu configurează minoritatea – ca fiind o cauză de neimputabilitate în mod expres, ci o definește, în mod tacit, prin intermediul art. 21 alin. (1) - (2) CP al RM.

În ceea ce vizează textul propriu-zis al CP al RM, se identifică incoerențe profunde legate de utilizarea diferită a termenilor care se referă la aceeași categorie juridică – *minor*, ori noțiuni legate nemijlocit de diferite categorii de vârstă (**Anexa nr. 1: Tabelul nr. 1.1 și Tabelul nr. 1.2**).

Sub aspectul formelor de vinovăție, infracțiunile săvârșite de către minori nu prezintă anumite particularități, putând fi determinate ca fiind comise atât în forma vinovăției intenționate (intenție directă ori indirectă), [22, p. 33] cât și prin culpă (culpa cu prevedere sau ușurință și culpa fără prevedere, simplă sau neglijența [84, p. 117-118]).

Cu adevărat, menționează C. Butiuc, de regulă, minorii pot comite oricare infracțiune prevăzută de legea penală, excepția fiind legată de anumite categorii de infracțiuni cu subiect activ calificat (special). Adică, în cazul în care legea penală indică la o anumită calitate specială a subiectului activ, iar minorul nu o are, acesta nici nu poate comite infracțiunea în cauză. [22, p. 33]

Răspunderea penală pentru minori este admisă la oricare etapă a activității infracționale (pregătire de infracțiune (doar potrivit CP al RM), tentativă de infracțiune și infracțiune consumată (conform CP al României și CP al RM). În acest sens, se cere precizarea că minorul nu poate răspunde, de altfel ca și persoana care atins vârsta majoratului, pentru pregătirea unei infracțiuni ușoare, aceasta nefiindu-i imputabilă.

Conform art. 26 alin. (2) CP al RM, *răspunderii penale și pedepsei penale sunt supuse numai persoanele care au săvârșit pregătirea unei infracțiuni mai puțin grave, grave, deosebit de grave sau excepțional de grave*. [37]

De asemenea, după cum subliniază C. Butiuc, minorii pot fi supuși răspunderii penale în oricare calitate pe care o posedă, ca participanți la infracțiune. [22, p. 33]

Potrivit textului din CP al României, infracțiunea comisă de minor nu atrage o pedeapsă penală, fapt pentru care nu poate fi invocată și admiterea stării de recidivă infracțională (art. 114 CP al României). [38]

Conform CP al RM această situație este prevăzută în mod expres (art. 34 alin. (5) lit. a) CP al RM), adică la stabilirea stării de recidivă *nu se ține cont de antecedentele penale pentru infracțiunile săvârșite în timpul minoratului* [...]. [37]

De aici și premisa după care starea de recidivă nu poate constitui o circumstanță agravantă în cazul minorilor și nici o stare de agravare a pedepsei penale, în conformitate cu textul normativului penal al Republicii Moldova și României.

2.3.3. Capacitatea penală. Etape generale ale vârstei persoanei

După cum menționează V. Dongoroz, C. Bulai, S. Kahane, I. Oancea și alți autori români, raportul juridic de drept penal, ca oricare alt raport juridic, privește relații între oameni, iar, pe această cale, vârsta subiecților acestui raport juridic constituie un subiect de maximă importanță în teoria și legislația dreptului penal. [50, p. 215]

Minoritatea penală este un concept, subliniază I. Pitulescu, cunoscut de unele popoare din timpuri străvechi și și-a găsit expresia juridică în legislația scrisă sau în dreptul cutumiar al primelor organizări statale. Deși informațiile în această privință sunt lacunare ori incerte, se poate spune că, încă din cele mai vechi timpuri, copilul și, într-o anumită măsură, adolescentul, au fost considerați ca o categorie juridică distinctă, cu drepturi și răspunderi limitate. [86, p. 47]

Pornind de la ideea unei corelații intrinseci între etapele vârstei subiectului activ al infracțiunii și cauzele care exclud imputabilitatea, în baza diferitor criterii, este necesară identificarea unor grupări a acestora din urmă, pentru a se pune în evidență cele dintâi.

Astfel, apelând la precizările științifice puse în vedere de către autorul român T. Pop, stabilim:

1. O primă diviziune în:

- cauze care provin dintr-o alterațiune a inteligenței și
- cauze care provin dintr-o alterațiune a voinței.

2. O a doua diviziune vizează:

- cauze care exclud imputabilitatea din motivul nedevelopării facultăților spirituale (copilăria, minoritatea) și
- cauze care exclud imputabilitatea din motivul alterațiunii facultăților spirituale (inconștiența și alterațiunea facultăților spirituale).

3. A treia diviziune punctează pe cauzele care exclud imputabilitatea din perspectiva următoarelor subgrupuri:

- cauze fiziologice (copilăria, nedeveloparea morală și intelectuală la minori);
- cauze psihologice (inconștiența);
- cauze patologice (alterațiunea facultăților mentale). [87, p. 394]

Se observă clar că un element al fiecărei diviziuni o constituie cel bazat pe vârsta infractorului (făptuitorului) și realitatea ori posibilitatea admiterii răspunderii penale și a sancționării penale a acestor categorii de persoane.

Primul CP român, intrat în vigoare la 1 mai 1865, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, a reglementat tratamentul penal al minorilor în Titlul VI „Despre cauzele care apără de pedeapsă sau micșorează pedeapsa” și distingea trei perioade în viața minorului, făcând din minoritate, subliniază O. Brezeanu, ca aproape toate celelalte coduri, când o cauză de incapacitate penală, când o cauză legală de atenuare a pedepsei. [17, p. 87]

Cele trei perioade ale vieții minorului erau:

1) *până la vârsta de 8 ani* – minorul nu răspundea penal, minorii beneficiind în cadrul acestei vârste de o cauză absolută de incapacitate penală (prezumție absolută);

2) *între 8 și 15 ani* – răspunderea penală fiind subordonată priceperii, minoritatea fiind fie o cauză de incapacitate penală când minorul a lucrat fără pricepere, fie o cauză de atenuare a pedepsei când acesta a lucrat cu pricepere; lipsa de pricepere se prezuma (prezumția relativă), putându-se face proba contrară;

3) *între 15 și 20 ani* – se reduce pedeapsa, fiind supuși răspunderii penale necondiționat; această soluție era admisă și în cazul în care persoanele cu vârsta între 8 și 15 ani au acționat cu pricepere. [17, p. 87]

CP din 1936, constată O. Brezeanu, încheie procesul de unificare a dreptului penal din România. CP a adoptat un sistem sancționator pentru minori cu dispoziții care reproduceau multe dintre instituțiile experimentate în decursul timpului. Astfel, se indică că majoratul penal a fost fixat la 19 ani, distingându-se două etape de vârstă ale minorilor:

1) *până la 14 ani* – **copilăria**, când minorul nu răspundea penal;

2) *între 14 și 19 ani* – **adolescența**, în care minorul nu este responsabil pentru infracțiunea săvârșită, în afară de cazul în care se dovedea că în momentul săvârșirii a lucrat cu discernământ. [17, p. 90-91]

După cum subliniază Z. A. Astemirov, problema răspunderii penale a copiilor nu a fost pusă niciodată. Se menționează că copiii până la 11-12 ani nu sunt supuși răspunderii penale deoarece nu posedă anumită calitate de personalitate, capabile a fi recunoscute, pe această cale, responsabile din punct de vedere penal. [110, p. 30]

Operând cu anumite faze generale ale vârstei persoanei, autorii români V. Dongoroz, C. Bulai, S. Kahane, I. Oancea și alții identifică patru asemenea faze:

1. **Copilăria.**

2. **Adolescența.**

3. **Maturitatea.**

4. **Bătrânețea.** [50, p. 216; 48, p. 403; 21, p. 152]

În sensul enunțat anterior, intervin și opțiunile științifice ale autorului A. Opalco, care invocă faptul că ființa umană, pe parcursul existenței sale, parcurge patru etape, cu aspect de evoluție psiho-fizică, punând accent pe aceleași faze generale anunțate anterior (*copilăria, adolescența, maturitatea, bătrânețea*). [81, p. 58]

În aceste perioade au loc transformări evidente în personalitatea biopsihică a fiecărui om, [50, p. 216] fiecare etapă este caracterizată de o particulară stare psiho-fizică, iar, ca efect, dreptul penal, care rezultă din anumite realități, trebuie să țină seama, în disciplinarea sa, de toate aceste etape. [48, p. 403] Cu toate acestea, se anunță că anume ramura criminologiei a adoptat existența și denumirea acestor faze în raport cu vârsta persoanelor [50, p. 216].

1. *Copilăria*

În acest curs de analize, V. Dongoroz menționează că, spre deosebire de maturitate (nivelul adultului), copilăria constituie o perioadă de formațiune, dezvoltare fizică, fiziologică și psihică, în care lipsește capacitatea de a înțelege și capacitatea de a-și manifesta voința conform cu cerințele legii penale. [48, p. 403-404] V. Dongoroz o consideră, pe bună dreptate, o incapacitate normală, fiindcă ea nu rezultă din vreo deviațiune, ci din *natura lucrurilor*. [48, p. 404]

Un moment care prezintă interes, în evaluarea categoriei copilăriei în dreptul penal, este detalizarea de către V. Dongoroz a premiselor care condiționează identificarea limitei superioare a acestei vârste. Or, limita până la care trebuie întinsă epoca copilăriei este greu de fixat, fiindcă această limită nu depinde numai de condițiuni pur psiho-fiziologice, ci și de considerațiuni de igienă socială și de politică criminală. În acest sens, pentru un popor care voiește să întreprindă o serioasă operă de igienă socială și o eficace luptă contra criminalității, nu se poate recomanda o mai înțeleaptă măsură decât de a prelungi etapa copilăriei din punctul de vedere penal, pentru a scoate de sub incidența legii penale un cât mai mare număr de copii și a face ca măsurile de educare și reeducare să funcționeze față de toți cei care sunt încă apti de a fi corecți pentru o viață onestă. [48, p. 404]

I. Tănoveanu precizează că copilul mai mic și, prin urmare, mai imoral, este mai slab și mai fără putință de a comite infracțiuni. [100, p. 695] Etapa copilăriei se caracterizează, deci, printr-o incapacitate psiho-fizică normală a minorului de a înțelege exigențele legii penale și de a-și manifesta conștient voința în sensul acestor exigențe, incapacitatea decurgând din starea sa *naturală* de personalitate, insuficient dezvoltată bio-psihic. De aceea se consideră că minorul, aflat la etapa copilăriei, nu poate fi subiect activ al infracțiunii, [21, p. 152] adică fiind vorba despre o *perioadă a neresponsabilității penale*. [100, p. 700, 705, 710, 711]

2. Adolescența

Referitor la adolescență, aceasta este o perioadă de desăvârșire, de expansiune și de așezare psiho-fizică. Uneori, însă, se poate manifesta ca o simplă prelungire a epocii de formațiune. [48, p. 404]

Autorul Z. A. Astemirov consideră că adolescența este o perioadă a dezvoltării și maturizării minorului, care cuprinde circa 4 ani (12-15 ani) și prezintă interes deosebit. [110, p. 31]

În opinia autorului V. Dongoroz, adolescența presupune două faze:

- 1) adolescența propriu-zisă și
- 2) sfârșitul adolescenței. [48, p. 404-405]

În prima fază a adolescenței se prezumă existența capacității, dar a unei capacități imperfecte, nedesăvârșite, relative. Același adolescent poate fi socotit ca fiind capabil, într-un anumit caz, și ca fiind incapabil în alt caz. De aceea, constată autorul V. Dongoroz, în doctrină se propune ca prima fază a adolescenței să fie reglementată în mod separat de ultima fază. [48, p. 405]

În a doua fază a adolescenței, adolescentul se găsește în plină desăvârșire psiho-fizică. Or, deși capacitatea sa se învecinează cu cea a omului matur, sub raportul aptitudinii de a înțelege și voi, lipsește numai tonalitatea și ponderea pe care experiența o dă omului matur. [48, p. 405]

În perioada adolescenței (de la 12 - 13 ani la 18 - 20 ani), deși persoana are, în general, aptitudinea de a înțelege caracterul faptelor sale și de a le conduce, se constată, mai ales la etapa preadolescenței (12 - 15 ani) că minorul are o capacitate psiho-fizică incompletă, în sensul că, în anumite situații, poate să-și dea seama de caracterul faptelor sale și să le dirijeze, iar, în alte situații, este lipsit de această posibilitate. În ceea ce privește a două etapă a adolescenței, persoana dispune de capacitate penală deplină. [21, p. 152]

Vârsta de 14 - 18 ani este considerată *cea mai critică*, menționează A. Opalco, deoarece în acest moment are loc *formarea deplină a conștiinței de sine*, și anume *omogenizarea obișnuințelor comportamentale și fundamentarea valorilor morale* devin principiile de bază ale vieții. [81, p. 58]

În doctrina penală a fost întotdeauna folosit termenul civilistic *minoritate* pentru a indica la copii și adolescenți. [48, p. 405] Cum însă, subliniază autorul V. Dongoroz, limita superioară a adolescenței este, în genere, inferioară limitei minorității din civil, s-a ajuns la detașarea unei categorii de minori, care sunt asimilați cu adulții, în sensul că sunt supuși exact aceluiași tratament. Unii autori, se menționează, au susținut că acești minori sunt majori din punct de vedere penal, deoarece, în penal, minoritatea sfârșește mai înainte decât în civil. De aici și

concluzia autorului V. Dongoroz, precum că termenii de minori, minoritate și majorat, din civil, trebuie evitați în penal, deoarece ei nu pot avea nici același tratament juridic, nici aceeași valoare juridică. Se propunea de către autorul citat operarea cu termenii de *copil*, *adolescent primar* și *adolescent secundar*. [48, p. 405]

Nu considerăm justificată această opinie, mai cu seamă că legislația penală nu trebuie să admită anumite interpretări suplimentare legate de vârsta persoanei și etapele de dezvoltare a acesteia. Or, dacă termenul civilistic indică la minor, ca fiind persoana care nu a atins vârsta majoratului (18 ani), legislația penală poate să se bazeze anume pe această diferențiere tehnică și constitutivă între minor (minorat) și major (majorat).

În acest sens, se menționează că doar axarea pe criteriul de vârstă determină clasificarea personalității umane în *categoria minorilor* și *categoria majorilor*. [81, p. 58] Dreptul penal, însă, uzează de termenii de minoritate și majoritate. Se constată că această utilizare redusă a termenilor se datorează faptului că copiii nu răspund penal și nu sunt compatibili cu situația de a deveni subiecți activi ai infracțiunii (adică faza copilăriei a fost eliminată completamente din sfera reglementărilor legii penale). [50, p. 216]

În viziunea noastră, această reglementare nu a fost eliminată pe deplin, regăsindu-se ca descriere în contextul subiectului pasiv al infracțiunii. De exemplu, copilul până la 14 ani nu este pasibil de răspundere și pedeapsă penală, pe când același copil poate determina individualizarea răspunderii și pedepsei penale pentru o altă persoană - făptuitor (art. 171 alin. (3) lit. b) CP al RM).

Deci, se menționează de către autorii români V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alții, că dreptul penal nu se ocupă decât de două din cele patru faze pe care le parcurge viața omului: faza minorității și faza majorității, prevăzând pentru fiecare dintre ele, în măsură necesară, un sistem sancționator diferențiat. [50, p. 216-217]

În această gamă de opțiuni științifice, lansate în acea perioadă, T. Pop definește *minoritatea* ca fiind nu numai adolescența sau impubertatea, ci perioada minorității, cu toate epocele sale, adică etatea până la majoratul penal [87, p. 398] (cuprinzând toate etapele de iresponsabilitate penală, de responsabilitate relativă, de responsabilitate redusă, în afara perioadei de responsabilitate absolută sau deplină).

C. Maturitatea

Omul matur (adultul) este presupus, întotdeauna, ca având capacitate penală. [48, p. 403-404] Și, dacă se vorbește despre o *responsabilitate deplină*, [100, p. 700, 705, 710, 711] atunci se are în vedere anume etapa de vârstă matură și bătrână.

D. Bătrânețea

CC al RM pune în evidență (deși în număr extrem de redus – 1 singur caz) noțiunea de **bătrân**, deși nu-i precizează limitele de evaluare (art. 1459 alin. (1) al Codului civil al Republicii Moldova). [34]

Referitor la faza bătrâneții se anunță că ea nu formează obiectul unei reglementări speciale în dreptul penal, bătrânii nefiind catalogați ca o categorie specială a subiecților de drept penal, nici a celor activi, nici a celor pasivi. [50, p. 216]

Totuși, perfecționarea cadrului normativ în materie de răspundere penală și pedeapsă penală a multiplicat aceste reglementări, prin vizarea, într-un mod ori altul, și a acestor categorii de subiecți de drept penal în mod special. De exemplu, una dintre circumstanțele agravante generale, prevăzute de art. 77 alin. (1) lit. e) CP al RM indică la săvârșirea infracțiunii [...] *profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate* [...].

Autorul Graham W. Giles, în acest demers de cercetare, consemnează că anxietatea față de terorismul internațional, crima organizată, fraudă comercială și comerțul ilicit peste graniță constituie o provocare pentru profilul justitiei penale în Europa Centrală și a dus la investiții internaționale prost direcționate. Un mare volum de muncă se depune pentru acuzarea infractorilor aflați la prima abatere – **copii, adolescenți și tineri adulți**. Concentrarea poliției și a tribunalelor asupra furturilor mărunte reduce considerabil potențialul combaterii infracțiunilor foarte grave, ale criminalilor periculoși și ale cartelurilor balcanice puternice financiar. Istoria europeană recentă arată că atunci când se îmbunătățesc calitatea și egalitatea justiției față de copii, femei și minorități etnice, întreaga societate beneficiază. Acest volum cuprinde documente internaționale reprezentând direcții privind asigurarea standardelor minime în justiția juvenilă, drepturile fundamentale ale copiilor și adolescenților aflați în arest și administrarea alternativelor la închisoare, constată Graham W. Giles. [52]

2.4. Limite ale răspunderii și sancționării penale a minorilor (responsabilitatea relativă și responsabilitatea redusă)

Există o serie de documente internaționale care stabilesc standardele pentru respectarea drepturilor copilului în administrarea justiției.

Bunăoară Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului, [40] în art. 37 și 40, stabilește unele garanții pentru administrarea justiției pentru copii cu respectarea și protejarea drepturilor copiilor. În Partea I, art. 1 al Convenției, se definește **copilul** ca fiind orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, exceptând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă [40].

Mai mult decât atât, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului a formulat un comentariu general, dedicat în special problemelor justiției juvenile. De asemenea, există documente cu caracter de recomandare care stabilesc standardele internaționale privind administrarea justiției juvenile la diferite etape ale procesului: *Regulile standarde minime ale ONU privind administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing)*, [82] *Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana)* și *Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)* [88].

Prevederi relevante se regăsesc și în *Corpul de principii pentru protecția persoanelor contra oricărei forme de detenție sau închisoare, Regulile standarde minime ale ONU privind măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo)*, precum și în *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* (art. 14).

La nivel regional, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* este considerată piatra de temelie a întregului sistem de protecție a drepturilor omului. De asemenea, *Recomandarea (2003)20 privind noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile* constituie documentul de bază pentru ghidarea statelor-membre ale Consiliului Europei. Aceasta este acompaniată de *Recomandarea (2006)2 privind regulile penitenciare europene, Rezoluția CM/Res/2 privind justiția prietenoasă copilului, precum și Recomandarea (89)12 a Comitetului de Miniștri către statele-membre privind educația în penitenciare*. Trebuie menționate câteva convenții specializate ale Consiliului Europei: *Convenția Europeană privind protecția copilului împotriva exploatarei sexuale și a abuzului sexual (Convenția de la Lanzarote, 2007)*, *Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, Convenția Europeană privind exercitarea drepturilor copiilor (1996)*. [92]

Pentru punerea în aplicare a *Ansamblului regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)* [82] sunt date definiții ale noțiunii de minor și, respectiv, *făptuitor minor*.

Astfel, art. 2.2. lit. a prevede că un minor este un copil sau o persoană tânără, care, în respectivul sistem de drept, poate fi tratată pentru o infracțiune într-o manieră diferită de cea aplicabilă adultului, iar art. 2.2. lit. c consemnează că un făptuitor minor este un copil sau o persoană tânără care este bănuită de a fi comis sau a fost surprinsă săvârșind o faptă pedepsibilă.

Fără să se dea o definiție a noțiunii de minor, *Principiile pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)*, adoptate prin Rezoluția 45/112 14 decembrie 1990, [88] subliniază - convingerea, după părerea majorității experților, că etichetarea unui tânăr ca „deviant” sau „predelincvent” contribuie deseori la apariția unui model de comportament

nedorit al tinerilor. Indiferent de terminologia folosită, Regulile subliniază faptul că „persoanele tinere trebuie să joace un rol activ și să accepte parteneriatul în cadrul societății” neputând fi considerate „simple obiecte ale socializării sau supravegherii. În toate acțiunile care privesc minorii, indiferent dacă sunt întreprinse de către instituții de asistență socială, instanțe de judecată, autorități administrative sau instituții legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie prioritare.

Promovarea și reglementarea juridică a unui regim sancționator distinct, a unor reguli speciale privind urmărirea penală și judecata, s-au făcut ținându-se seama de particularitățile ce au în vedere etapele dezvoltării ființei umane. [40]

Cerința stabilirii unei vârste minime de la care se răspunde penal este prevăzută și în documentele internaționale. Astfel, art. 4 al Regulilor de la Beijing prevede că *în acele sisteme de drept care recunosc conceptul de vârstă a responsabilității penale pentru minori, începutul acelei vârste nu va fi fixat la un nivel prea jos, ținând seama de maturitatea emoțională, mentală și intelectuală.* [82]

Potrivit pct. 4.1 al *Ansamblului regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*, în sistemele juridice care recunosc noțiunea de limită a răspunderii penale, aceasta din urmă nu trebuie să fie fixată prea jos ținând cont de problemele de maturitate afectivă, psihologică și intelectuală. [82]

Cu toate că fiecare stat își conturează propria teorie cu privire la răspunderea penală a minorilor și limitele acestei răspunderi, formele de răspundere penală a minorilor, consacându-le și în aspect normativ, stabilim faptul că atât legislația penală a Republicii Moldova, cât și cea a României, au luat în considerație vârsta persoanei din mai multe aspecte:

1) vârsta subiectului activ al infracțiunii:

a) sub aspectul unor limite generale sau speciale ale răspunderii penale;

b) sub aspectul limitelor pedepselor aplicabile minorilor;

c) sub aspectul mijloacelor juridice de diferențiere și individualizare a pedepsei penale;

d) sub aspectul cerințelor de executare a pedepsei penale;

2) vârsta subiectului pasiv al infracțiunii.

În acest sens, se precizează, pe bună dreptate, de către autorii V. Dongoroz, C. Bulai S. Kahane, I. Oancea și alții, că chiar atunci când nu se vorbește despre vârstă în vreuna dintre normele penale care privește direct sau indirect aplicarea sau individualizarea sancțiunilor de drept penal, trebuie totuși să se aibă în vedere atât vârsta făptuitorului, cât și a victimei infracțiunii. [50, p. 215]

Pentru știința dreptului penal, sub raportul vârstei, sunt importante următoarele categorii de persoane: *copil, adolescent, adult și bătrân*, menționează I. Tănoviceanu. [100, p. 699]

Nu suntem de acord pe deplin cu acest fapt, prin admiterea unor posibile confuzii normative. De altfel, nu poate exista un sens civilistic al noțiunii de *minor* și un alt sens, cu o altă semnificație juridică, în context juridico-penal. Or, anume termenul de minor trebuie să fie evaluat și interpretat în uniformitate în baza cadrului normativ în vigoare. Deși, în continuarea demersului științific al autorului I. Tănoviceanu, remarcăm anume existența unor aceleași etape ale răspunderii/lipsei de răspundere a persoanei în ansamblu pentru faptele ilegale comise.

În acest context, T. Pop, V. Dongoroz, I. Tănoviceanu etc. menționează că doctrina română distingea (n.a. – *se făcea referire la perioada începutului sec. XX*) patru perioade ale responsabilității penale:

1. *Perioada neresponsabilității absolute* - perioada , care se întindea până al etatea de 8 ani deplini. În această etate, se menționa că nu există pricepere sau discernământ; față cu această prezumțiune, constată T. Pop, *juris et de jure* a neimputabilității nu se admite proba contrară. [87, p. 396]

2. *Perioada adolescenței problematice*, care se întindea de la 8 ani deplini la 15 ani deplini. În această epocă a etății se punea problema discernământului. Adică criteriul responsabilității era *priceperea sau discernământul*.

3. *Perioada responsabilității limitate*, care se întindea de la 15 ani deplini la 20 ani deplini. În această etate responsabilitatea, menționează T. Pop, era sigură și incontestabilă, dar era mai mică, adică limitată, și din acest motiv pedeapsa se micșora.

4. *Perioada responsabilității absolute*. [87, p. 396; 50, p. 218-219; 100, p. 700]

Deci, minorii, indiferent de vârsta lor, posedă un șir de trăsături specific, deosebite față de adulți. Dezvoltarea personalității umane are loc în cadrul unității dialectice și a relațiilor dintre aspectul biologic și social, ceea ce predetermină conturarea unui nivel de maturitate fizică și psihică. Fixarea precisă a unui asemenea punct de reper (corelații), în diferite nivele de vârstă, la toate persoanele, este mai mult sau mai puțin concomitentă, ceea ce prezumă de a distinge, în același mod, prin intermediul unei clasificări a minorilor, în dependență de grupele de vârstă. [110, p. 27-28]

De asemenea, există un ansamblu de fenomene, fiind după relativitatea lor cu importanță globală, care, în fapt, se referă la dezvoltarea dialectică a personalității și pot predetermina acest coraport enunțat anterior. La asemenea fenomene se referă, de exemplu, faptul că femeile, de regulă, ajung mai rapid la nivel de maturitate, deși în aspect social deosebire între aceste două genuri de persoane nu se identifică.

O altă circumstanță, care merită atenție, este fenomenul accelerării – maturizarea biologică și fizică accelerată a personalității contemporane. Însă cert este faptul că aceasta are loc pe fondul dezvoltării fizice, biologice, dar nicidecum a celei sociale. Respectiv, se consideră că fenomenul accelerării nu poate avea caracter dominant în cazul clasificării minorilor din perspectiva unei răspunderi penale. [110, p. 28]

Totuși, problema clasificării minorilor și diferențierii răspunderii penale a acestora, precum și identificarea conținutului responsabilității, ca premisă a răspunderii, urmează a fi soluționate nu în baza legităților biologice de dezvoltare a omului, ci prin intermediul evaluării corecte a factorilor importanți de formare socială a personalității: *ansamblul de relații sociale și sistemul de educare realizat*.

Clasificarea pe vârste a minorilor este mai bine conturată în cadrul compartimentelor psihologiei, legate de pedagogie.

După cum am menționat anterior, susținem pe deplin, din acest ultim punct de vedere, existența a două perioade, în cursul dezvoltării progresive a omului, perioade care se impun ca fiind relevante din perspectiva imputabilității și responsabilității penale.

În particular se invocă următoarele perioade:

A. Minoritatea.

B. Majoratul.

Sub aspectul modalității descrierii și interpretării, nu achiesăm la unele referiri conceptuale, care indică detalizarea acestor etape din anume ideea imputabilității/neimputabilității penale. [87, p. 394]

Perioada minorității este descrisă, din punct de vedere teoretic, prin intermediul a două etape progresive, vizând fizicul și psihicul persoanei, în special:

A.a) *copilăria* și

A.b) *adolescența* [87, p. 394].

În literatura de specialitate se operează și cu ideea precum că copilăria și adolescența formează categoria juridică de *minoritate în sens strict*. [87, p. 394]

Perioada majoratului este determinată prin intermediul a trei etape:

B.a) etapa privilegiată sau a responsabilității reduse;

B.b) etapa neprivilegiată;

B.c) etapa bătrâneței. [87, p. 39-395]

Referitor la configurația legăturilor între o perioadă și alta a vârstei, de la care intervine imputabilitatea penală și responsabilitatea limitată ori deplină, se stabilește că, între etapa copilăriei și perioada majoratului, se constată doar o singură perioadă – perioada imputabilității

problematică sau dubioasă, care operează cu determinarea discernământului sau a dezvoltării morale și intelectuale. Cu alte cuvinte, problema discernământului se pune până la etapa majoratului (în acest sens se indică la legislațiile cu majorat penal precoc). [87, p. 395]

Descriind legislațiile penale cu majorat penal tardiv, se stabilește faptul că, între etapa copilăriei și cea a majoratului, există două perioade:

1) *perioada anterioară* (în care se pune problema discernământului);

2) *perioada posterioară* (în care nu se pune problema discernământului, deoarece acest discernământ este prezumat, dar se reduc pedepsele). [87, p. 395]

Sistematizarea celor anunțate în literatura de specialitate indică asupra unui propriu punct de vedere referitor la perioadele vizate.

În opinia noastră, există, din punctul de vedere al imputabilității penale, două perioade distincte:

1. Perioada neimputabilității penale – așa-numita perioadă a neresponsabilității penale absolute, incapacității penale absolute.

2. Perioada imputabilității penale, care, la rândul ei, poate fi:

a) *perioada imputabilității relative* (perioada responsabilității dubioase, responsabilității problematice);

b) *perioada imputabilității reduse* (perioada responsabilității reduse);

c) *perioada imputabilității depline* (perioada responsabilității absolute).

1. Perioada neimputabilității penale (*iresponsabilității penale, iresponsabilității penale absolute, incapacității penale absolute, perioada neimputabilității penale* (vizată de vârsta de până la 14 ani)).

Ținându-se seama de particularitățile dezvoltării bio-psiice a persoanei, în dreptul penal s-a impus necesitatea stabilirii unei limite de vârstă, sub care răspunderea penală a minorului să fie exclusă în genere, acesta fiind prezumat lipsit de capacitate penală.

Particularitățile în cauză ale dezvoltării bio-psiice a persoanei, menționează autorul român C. Bulai, au impus, de asemenea, stabilirea unei limite de vârstă de la care persoana are capacitate penală deplină și poate deveni subiect activ al infracțiunii. [21, p. 152-153]

Calitatea de subiect activ al infracțiunii presupune aptitudinea bio-psiică a persoanei de a înțelege și de a-și asuma obligațiile de comportare prevăzute de normele dreptului penal, precum și capacitatea de a-și stăpâni și dirija, în mod conștient, actele de conduită în raport cu aceste exigențe. Omul nu dobândește aceste trăsături din momentul nașterii, ci în mod treptat, în procesul de creștere și dezvoltare bio-psiică. Anume în acest sens se pune problema de a

cunoaște, din care etapă a dezvoltării sale persoana poate fi considerată ca având însușirile necesare pentru a fi subiect activ al infracțiunii. [21, p. 152]

Cu adevărat, constată literatura de specialitate, că stabilirea limitelor acestor etape depind de realitățile sociale și umane dinăuntrul fiecărui stat și din fiecare orânduire socială. Din aceste rațiuni nu se propune o limită absolută, o anumită vârstă, care să fie unanim recunoscută în doctrina dreptului penal și uniform adoptată de diferite legislații.

După cum menționează V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alți autori români, criteriul teoretic constă în recomandarea de a se ține în afara sferei de incidență a legii penale minorii, care, datorită vârstei lor, nu au, în genere, posibilitatea de a înțelege temeiul și rostul constrângerii juridico-penale. [50, p. 218]

În context, se enunță că vârsta de la care se admite că începe să existe această posibilitate va trebui să devină, implicit, limita inferioară privitoare la vârsta de la care minorii vor răspunde penal pentru faptele prevăzute de legea penală săvârșite de ei.

La stabilirea limitei inferioare de la care începe răspunderea penală pentru minori (adică limita superioară a perioadei neresponsabilității depline, care coincide cu limita inferioară a responsabilității dubioase, în anumite cazuri prevăzute, precum și limita superioară a responsabilității dubioase, care coincide cu limita inferioară a responsabilității depline) se remarcă tendința de a se urca nivelul acestei limite, așa încât să fie sustrași de la regimul măsurilor de constrângere penală cât mai mulți făptuitori minori. [50, p. 218]

Această tendință prezintă o contradicție serioasă, datorită faptului că, pe de o parte, se asistă la o evidentă precocitate în lumea minorilor, datorită mijloacelor tehnice de informare și culturalizare, iar, pe de altă parte, legea penală prelungește etapa copilăriei până la proxima vecinătate a limitei de la care începe majoratul. Această contradicție este aparentă, deoarece până la urmă minorii precoci, dar rătăciți, au nevoie de o adecvată educare social-morală, alături de educația generală.

În raport cu consecințele juridico-penale adoptate față de persoanele cu iresponsabilitate absolută (în care se includ copii, potrivit doctrinei penale, dar nu și a cadrului normativ al Republicii Moldova în vigoare), fiind considerate ca lipsite de capacitatea penală, sunt în mod absolut incapabile de a fi supuse măsurilor represive (pedepselor). [48, p. 406]

Operând cu art. 113 CP al României, minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu raspunde penal. [38]

Acest fapt nu este prevăzut expres de CP al RM, deși, în context de interpretare sistematică și doctrinară, se poate deduce această premisă juridică. [37]

Astfel, conform art. 21 alin. (1) CP al RM, sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani. Art. 21 alin. (2) CP al RM indică la faptul că persoanele fizice care au vârsta între 14 și 16 ani sunt pasibile de răspundere penală numai pentru săvârșirea anumitor infracțiuni. [37]

Dreptul penal (de exemplu, se invocă opinia autorului R. G. Ionuș; n.a. - deși articolul științific este publicat în Republica Moldova, el vizează teoria și legislația penală a României; [70, p. 59] X. Ulianovschi [104, p. 10]) face deosebire între:

- *minorii fără răspundere penală și*
- *minorii care răspund penal.* [22, p. 34; 70, p. 59; 104, p. 10; 50, p. 216]

În acest sens, după cum menționează C. Butiuc, criteriul principal după care se face această distincție enunțată, este anume criteriul vârstei, [22, p. 34] faptele prevăzute de legea penală, săvârșite de minorii care, în momentul comiterii, nu aveau vârsta sau nu îndeplineau condițiile cerute de lege pentru existența răspunderii penale, neavând caracter penal și nefiind considerate infracțiuni. [50, p. 216]

În fapt, se face distincția între perioada iresponsabilității (incapacității) absolute și celelalte perioade, într-un caz aparte, precum și între perioada iresponsabilității absolute, împreună cu perioada responsabilității dubioase și celelalte perioade. În primul caz se are în vedere când răspunderea penală intervine de la vârsta de 14 ani, iar în cel de-al doilea caz, când răspunderea penală este prevăzută de la 16 ani (fiind inclusă, în această ultimă categorie, și perioada iresponsabilității penale, și perioada responsabilității dubioase).

2. Perioada imputabilității penale

a) *Perioada imputabilității relative* (perioada responsabilității dubioase, responsabilității problematice).

Referitor la tratamentul juridic al minorilor, care au răspundere penală, se face deosebire între două situații:

- caracterul absolut al răspunderii penale a minorului;
- caracterul relativ al răspunderii penale a minorului. [50, p. 216]

Adică, perioada responsabilității dubioase include anume caracterul relativ al răspunderii penale, care este prezumat ori prin text normativ (în asemenea mod după cum este prevăzut de CP al RM, ori prin constatarea discernământului – cum prevede textul CP al României).

Adolescentul primar (până la vârsta de 16 ani), subliniază V. Dongoroz, este presupus ca fiind lipsit de capacitate penală, însă această prezumție dispare atunci când se dovedește că adolescentul a acționat cu discernământ. [31, p. 406] În acest caz este vorba despre o capacitate prezumată și relativă. [48, p. 406]

Anume stabilirea a două limite de vârstă, în legătură cu capacitatea penală (lipsa capacității penale – perioada iresponsabilității absolute, și prezența capacității penale – perioada responsabilității reduse) a creat între aceste două, un element de timp intermediar – *perioada responsabilității relative* sau *dubioase*. [21, p. 153]

CP al României prevede, expres, că minorul, care are vârsta între 14 și 16 ani, răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ. [38]

Alte legi penale reglementează, în mod deferit, acest fapt, de la caz la caz și de la perioadă la perioadă. În context, conform art. 21 alin. (2) CP al RM se indică la faptul că persoanele fizice, care au vârsta între 14 și 16 ani, sunt pasibile de răspundere penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 145, 147, 151, 152 alin. (2), art. 164, 166 alin. (2) și (3), art. 171, 172, 175, 186-188, 189 alin. (2)–(6), art. 190 alin. (2)–(5), art. 192 alin. (2)–(4), art. 192¹ alin. (2) și (3), 196 alin. (4), art. 197 alin. (2), art. 212 alin. (3), art. 217 alin. (4) lit. b), art. 217¹ alin. (3) și alin. (4) lit. b) și d), art. 217³ alin. (3) lit. a) și b), art. 217⁴, art. 217⁶ alin. (2), art. 260, 268, 270, 271, art. 275, 280, 281, 283-286, 287 alin. (2) și (3), art. 288 alin. (2), art. 290 alin. (2), art. 292 alin. (2), 317 alin. (2), art. 342 (*n.a.* – a se vedea **Anexa nr. 1, Tabelul nr. 1.3**). [37]

În viziunea autorului V. Dongoroz, discernământul este identificat ca fiind capacitatea de a înțelege și de a-și manifesta conștient voința, în raport cu un anumit fapt; discernământul este capacitatea penală mărginită la o speță concretă, dar nu generalizată la orice manifestare a unei persoane. [48, p. 407]

În opinia autorului român C. Bulai, discernământul presupune capacitatea minorului de a-și da seama de caracterul socialmente periculos al faptei și de a-și manifesta conștient voința, capacitate privită, însă, nu în general, ci raportată la fapta săvârșită. [21, p. 154]

În mod implicit, noțiunea de *discernământ* primește o conotație evolutivă legată nu numai de gradul de maturizare psihică și somatică, ci și de experiența socială a făptuitorului.

Autorul I. Pitulescu menționează că astfel se pun premisele aprecierii responsabilității minorului și în raport cu capacitatea sa de a înțelege pericolul social real sau virtual al faptei concrete pe care a comis-o. [86, p. 55] Constatarea existenței sau lipsei discernământului este rezultanta aprecierii unei stări de fapt. [86, p. 55]

Este justificată, din punctul nostru de vedere, ideea unui discernământ neprezumat referitor la minorii care au comis infracțiuni și au vârsta între 14 și 16 ani. Or, discernământul nu indică în mod obligatoriu la iresponsabilitate. Cu alte cuvinte, după cum menționează, pe drept cuvânt, V. Păvăleanu, *discernământul și lipsa de discernământ nu trebuie confundate cu responsabilitatea*

și iresponsabilitatea. [84, p. 127] CP al RM, prin art. 21 alin. (2) CP al RM, prevede vârsta răspunderii penale, nefiind necesară identificarea reală a discernământului persoanei.

Autorul C. Butiuc concluzionează, în această gamă de idei complexe, că nu vârsta în sine este determinantă, ci ea trebuie, în mod obligatoriu, corelată cu existența sau inexistența discernământului, ceea ce din legea penală a României rezultă în mod explicit. [22, p. 36]

CP al RM nu explică aceste momente în mod expres, deși din CPP al RM (art. 475) [35] reiese că, în cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale privind minorii, urmează a se stabili, de asemenea:

- 1) vârsta minorului (ziua, luna, anul nașterii);
- 2) condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui;
- 3) influența adulților sau a altor minori asupra minorului;
- 4) cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii.

În cazul când se constată, potrivit normei invocate, că minorul suferă de debilitate mintală, care nu este legată de o boală psihică, trebuie să se stabilească, de asemenea, dacă el a fost pe deplin conștient de săvârșirea actului. Pentru circumstanțele prevăzute în norma vizată, organul de urmărire penală dispune întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a minorului. [35]

Adolescentul primar, care a acționat fără discernământ, nu este supus pedepselor, dar poate fi supus la măsuri educative, ca și copilul, menționează V. Dongoroz. [48, p. 407] Și acest ultim fapt rezultă din CP al României în vigoare. [38]

Conform CP al RM, modelul liberal nu este prescris, ci se admite ideea unui model represiv de gen mixt, fiind acceptată și posibilitatea aplicării pedepselor penale față de minori. [37] Uneori chiar caracterul represiv este determinant.

b) *Perioada imputabilității reduse* (perioada responsabilității reduse)

Adolescenții secundari (persoanele aflate în limitele perioadei responsabilității reduse – adică, conform CP al RM și CP al României, această limită este de 18 ani) sunt considerați ca fiind capabili față de legea penală și au capacitate penală.

Luând în vedere, însă, lipsa de experiență a acestor adolescenți, precum și posibilitatea de a se obține mult mai lesne corectarea acestor infractori, V. Dongoroz menționează că s-a admis întotdeauna ca pedepsele pentru adolescenții secundari, ca și pentru adolescenții primari, care au acționat cu discerământ, să fie mult mai ușoare, ca durată și ca regim. [48, p. 407] Etapa curentă

de dezvoltare a României punctează pe lipsa posibilității de admitere a unor pedepse penale față de minori, fiind în acțiune realitatea aplicării măsurilor educative.

Este important a sublinia faptul că literatura de specialitate nu consideră, în anumite cazuri, vârsta fragedă a adolescenților pedepsibili o împrejurare de atenuare a pedepselor, vorbind, în acest caz, despre admiterea unei erori de opinie. În context, pedepsele prevăzute pentru adolescenți sunt proprii lor și numai pentru ușurință legislativă ele sunt calculate prin reducerea pedepselor prevăzute pentru adulți. [48, p. 407-408]

În ceea ce privește limita superioară a vârstei până la care un minor infractor este supus regimului prevăzut de minori, această limită coincide, în genere, cu însăși vârsta ajungerii la majorat. Pentru faptele săvârșite în timpul minorității se admite, excepțional, prelungirea limitei superioare, în sensul că măsurile de constrângere aplicate în timpul cât infractorul era minor pot fi executate, în continuare, și după ce infractorul a atins vârsta majoratului, dacă aceasta este necesar realizării scopului măsurii aplicate.

Conform CP al României și CP al RM, minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii. [37; 38]

Care sistem devine mai operant și mai preferabil: *acel care determină o perioadă de neimputabilitate sau iresponsabilitate penală sau cel care nu determină aceasta, în mod anticipat, ci lasă pe seama instanței de judecată de a decide, în fiecare caz, concret dacă imputabilitatea există sau nu?*

Și în perioade mai vechi, și la moment, se determină aplicarea ambelor sisteme de reguli.

Or, în vechime (la Greci), indică T. Pop, se pedepseau și copii, chiar cu moartea. La Romani copilul până la 7 ani nu era supus pedepsei, iar în vechiul drept francez, etatea până la 10 ani constituia perioada iresponsabilității absolute. După cum menționează autorul român citat, legea franceză din 22 iulie 1912 a revenit la fixarea perioadei iresponsabilității penale absolute până la vârsta de 13 ani; adică minorul de la 13 la 18 ani va fi responsabil, doar dacă a acționat cu discernământ.

c) *Perioada imputabilității depline* (perioada responsabilității absolute, responsabilității depline). [100, p. 700, 705, 710, 711]

În opinia autorilor V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alții, problema constrângerii penale față de infractorii minori nu este complet rezolvată prin simpla admitere a unui regim de mijloace de constrângere penală diferențiat de acela prevăzut pentru infractorii majori. Această problemă este deplin soluționată numai atunci când în lege se arată care minori și în ce condiții pot deveni infractori. Minorul, spre deosebire de omul adult, nu are și nu poate fi presupus că ar

avea conștiința social-morală deplin formată. Minorul se află în proces de educare. [50, p. 217-218]

2.5. Minoratul – cauză incidentă atât perioadei neimputabilității penale, cât și perioadei imputabilității penale - prin prisma unor tehnici normative utilizate în legislația penală a Republicii Moldova

O abordare a clasificării minorilor, care să asigure o individualizare a răspunderii acestora și să soluționeze problema diferențierii acestei răspunderi, în cazul diferitor categorii de minori, este destul de rațională, dar departe de a fi una absolută.

Or, se subliniază în literatura de specialitate, precum că urmează de a se lua în calcul caracterul dublu al răspunderii și să nu fie subestimat rolul preventiv-motivațional al stabilirii răspunderii în legea penală. [110, p. 36]

În context, la stabilirea răspunderii penale, legiuitorul are în vedere noțiunile tipice, determinate prin anumite criterii unice.

Legea penală nu este adresată unor persoane concrete, ea supune răspunderii penale (aspectul pozitiv) toate persoanele care posedă anumite trăsături specifice și pot, deci, fi subiecți activi ai infracțiunilor.

Persoana concretă, cu particularitățile sale individuale, apare doar în procesul de realizare a sancțiunii legii penale, moment la care are loc trecerea de la special la particular. Din aceste raționamente, problema responsabilității și răspunderii nu poate fi soluționată în lege, fără anumite prezumții. Aceste momente se referă inclusiv la minori.

Una dintre metodele de determinare a specificului răspunderii penale a minorilor este recunoașterea instituției *responsabilității limitate*. În trecut, această instituție avea o răspândire uzuală largă în dreptul penal al mai multor state. În context, responsabilitatea limitată, neexcluzând răspunderea penală, prevedea atenuarea obligatorie a pedepsei și, în anumite condiții, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ. [110, p. 38]

Nu se echivalează responsabilitatea limitată și minoritatea, ca circumstanță atenuantă, deși sunt strâns legate între ele.

Prima dintre acestea poate reflecta particularitățile personale ale minorului la vârsta în cauză și, prin aceasta, specificul răspunderii penale a acestuia.

A doua categorie se referă mai mult la sfera tragerii persoanei la răspunderea penală concretă, precum și la aplicarea pedepsei, prezumând atenuarea acestei pedepse față de minori (de toate categoriile, în condiții egale) în comparație cu adulții.

Care sunt totuși criteriile alegerii anume a unor categorii de infracțiuni pentru care este prevăzută răspunderea penală de la vârsta de 14 ani și de care criterii s-a condus legiuitorul în acest sens?

În care limite a fost luată în considerație categoria responsabilității?

A fost oare luată în vedere de către legiuitor?

Legea penală nu oferă în mod direct răspuns la aceste întrebări. Deși, este evident că problema nu este soluționată în mod arbitrar și nu are (sau nu trebuie să aibă) o anumită explicație și o bază științifică solidă.

Este evident, însă, că legiuitorul a luat în considerație particularitățile personalității minorului și a predeterminat specificul răspunderii penale a acestora.

La conturarea limitelor faptelor supuse răspunderii penale de la vârsta de 14 ani, legiuitorul a avut în vedere faptul că gradul prejudiciabil al acestora este relativ mare, iar interdicția este evidentă și pentru minorii acestei categorii de vârstă, sau că pericolul social al acestor infracțiuni este conștientizat la o vârstă mult mai timpurie, iar infractorii își pot da seama de faptele sale prejudiciabile etc.

În viziunea autorului rus Z. A. Astemirov, la determinarea limitelor de infracțiuni de la care răspunderea penală survine de la 14 ani, legiuitorul s-a condus, în primul rând, de evaluarea social-psihologică a persoanei minorului. Legiuitorul a luat în considerațiune perceperea la o vârstă mult mai timpurie a normelor care interzic acest comportament. S-a luat în considerație posibilitatea conștientizării faptelor la o vârstă mai mică. Deoarece aceste norme sunt legate de viața cotidiană, relațiile elementare între oameni și între personalitate și societate se asimilează mult mai ușor. Și responsabilitatea, ca o exprimare a conștiinței subiectului, posibilității de a acționa conștient și a conduce cu acțiunile sale în acest domeniu intervin mai înainte, comparativ cu alte sfere, mult mai complexe ale vieții sociale. [110, p. 40-41]

În acest sens, se poate afirma că legea penală recunoaște la minorii între vârsta de 14 și 16 ani o responsabilitate relativă, dar nu limitată și se conduce, în acest context, de determinarea specificului răspunderii penale a acestora.

Adică la identificarea limitelor de fapte, această categorie de minori se consideră responsabilă și nu limitat, dar cu responsabilitate deplină, în timp ce în raport cu alte fapte, minorul se recunoaște neresponsabil, și acest fapt este indicat în lege prin identificarea limitei de răspundere penală de la vârsta de 16 ani. De asemenea, nu este corectă precizarea că răspunderea penală a minorilor de la 14 la 16 ani apare ca o excepție, decât o regulă.

Analiza faptelor prevăzute de art. 21 alin. (2) CP al RM este legată și problema privind importanța răspândirii acestor infracțiuni printre minori, în vederea stabilirii în lege a răspunderii penale a acestora.

În viziunea autorului Z. A. Astemirov, nu sunt temeiuri pentru a prezuma că răspândirea anumitor fapte, în rândul minorilor, ca situație criminologică, a avut un rol principal în alegerea categoriilor de infracțiuni pentru care este prevăzută răspunderea penală de la 14 ani.

În primul rând, nu toate infracțiunile vizate comportă un caracter deosebit de răspândit printre minori.

În al doilea rând, anumite categorii de infracțiuni, precum furtul, huliganismul, reflectă particularitățile personale ale infractorilor de această categorie.

În al treilea rând, răspândirea unor sau altor fapte infracționale printre minori, este un fenomen relativ și trecător. [110, p. 41-42]

Luând în calcul complexitatea problemei privind specificul răspunderii penale a minorilor de anumite vârste, este necesar de a constata că acest specific este reflectat nu pe deplin și nu este cercetat până la final. Luarea în vedere a unor trăsături personale specifice ale minorului urmează să fie încadrate la reglementarea tuturor instituțiilor de drept penal legate de răspunderea și pedeapsa aplicată minorilor (liberarea de răspundere penală, dispunerea pedepsei penale, atenuarea pedepsei penale, liberarea de pedeapsă penală, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ etc.).

Minorii cu vârsta între 16 și 18 ani sunt considerați, conform legii penale, subiecți activi de drept, care sunt responsabili deplin și supuși răspunderii penale. Totuși, în aspect social-psihologic, aceștia rămân a fi minori, se deosebesc de adulți prin anumite particularități subiective și, acest ultim fapt, urmează a influența soluționarea problemei privind răspunderea penală a acestora. În context, recunoașterea minorilor de această vârstă pe deplin responsabili nu predetermină egalarea acestora cu adulții.

După cum am anunțat anterior, o întrebare certă este legată de limitele inferioare ale vârstei subiectului activ al infracțiunii (minorului), de la care poate surveni răspunderea penală și infractorul să fie pasibil de o constrângere de ordin penal - *care este sau trebuie să fie limita perioadei responsabilității absolute și a celei limitate?* [87, p. 398]

După cum menționează V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alți autori români, limita inferioară a vârstei ar fi cea de la care minorul ar putea fi socotit că având capacitatea de a înțelege ceea ce, în relațiile social-umane, este bine și ceea ce este rău și de a-și conduce astfel în mod conștient voința. [50, p. 218]

În teoria dreptului penal se admite că atunci când potrivit legii civile vârsta la care o persoană devine majoră este prea ridicată, limita superioară pentru răspundere penală a minorilor poate fi stabilită mai jos decât limita civilă. [50, p. 219]

Cu adevărat, susține autorul T. Pop, aceste limite nu se pot fixa în mod uniform la toate popoarele, căci diferă după rasă, climă, cultură, educație etc. [87, p. 398] Este justificat și faptul, că influența vârstei asupra imputabilității este incontestabilă. Or, fizicul și psihicul, adică facultățile morale și intelectuale ale omului se dezvoltă progresiv cu avansarea vârstei.

În context, este contradictorie realitatea utilizării sintagmelor *minoritate penală* și *minoritate în fața legii penale* (o asemenea ultimă sintagmă este utilizată pe larg de către autorul I. Teodorescu [citată după 87, p. 412]), acestea din urmă fiind raportate la sinteza tuturor problemelor privitoare la minorii infractori. [48, p. 408]

Literatura de specialitate română consideră aceste sintagme incorecte, deoarece, se subliniază, termenul *minoritate* oferă loc pentru confuzii. Astfel, V. Dongoroz consideră necesară utilizarea sintagmelor de *infractori minori* sau *infractori nevârșnici*. [48, p. 408]

Susținem pe deplin, din acest ultim punct de vedere, existența a două perioade, în cursul dezvoltării progresive a omului, perioade care se impun ca fiind relevante din perspectiva imputabilității și responsabilității penale: **minoritatea** și **majoratul**. [87, p. 394]

În fapt, minoratul este întotdeauna relevant și incident perioadei neimputabilității penale. În ceea ce vizează perioada imputabilității penale, incidența minoratului este atestată doar în cadrul formelor de manifestare descrise prin responsabilitatea relativă și responsabilitatea redusă.

În context, nu susținem ideea legiuitorului roman, de a indica la major, inclusiv în cazul în care persoana are vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

Astfel, potrivit art. 134 CP al României, dispozițiile referitoare la minoritate se aplică și **majorilor care**, la data săvârșirii infracțiunii, aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani [38].

În viziunea noastră, este vorba, de asemenea, de categoria minorilor, majorul prezumând atingerea vârstei de 18 ani.

Conform art. 2 alin. (3) CF al RM, relațiile familiale sunt reglementate în conformitate cu următoarele principii: [...] prioritate a educației **copilului** în familie, manifestare a grijii pentru întreținerea, educația și apărarea drepturilor și intereselor membrilor **minori** și ale celor inapți de muncă ai familiei [...]. [36]

În conformitate cu art. 25 alin. (6) CF RM, depunerile făcute de soți pe numele **copiilor lor minori** sunt proprietate a copiilor și nu se iau în considerare la partaj, [36] iar, ulterior, acest act normativ indică la categoria de copil minor (de exemplu, titlul Cap. X - *Drepturile copiilor minori*). [36]

Art. 51 alin. (1) CF RM definește **copilul** ca fiind *persoana care nu a atins vârsta de 18 ani (majoratul)*. [36] Adică, Codul familiei al Republicii Moldova împarte, convențional, etapele vârstei persoanei în două categorii:

- a) *copilărie* – până la vârsta de 18 ani;
- b) *majorat* – cu vârsta mai mare de 18 ani.

Incoerențele textului normativ invocă o lipsă de precizie în perceperea noțiunilor operate.

De altfel, în justificarea punctului propriu de vedere facem referire și la dispoziția art. 53 alin. (3) CF al RM, care prevede că **minorul** care a căpătat capacitatea deplină de exercițiu până la atingerea majoratului își apără drepturile și interesele legitime de sine stătător. Adică, definind copilul ca fiind persoana care nu a atins vârsta de 18 ani (art. 51 alin. (1) CF al RM), se face alegația și la minor, în aceeași perioadă – a copilăriei. [36] Acest ultim fapt este rezultat și din analiza normelor prevăzute de art. 142 alin. (3) și art. 152 alin. (1) CF al RM.

Astfel, conform art. 34 alin. (1) CC al RM și art. 142 alin. (3) CF al RM, ele se instituie asupra **copiilor în vârstă de la 14 la 18 ani**; [36; 34] iar potrivit art. 152 alin. (1) CF al RM, în casele de copii de tip familial pot fi plasați pentru întreținere și educație **copiii** orfani și **copiii** rămași fără ocrotire părintească **în vârstă de până la 14 ani**. [36]

În conformitate cu art. 81 alin. (1) CF al RM, în circumstanțe excepționale [...], **copiii majori** pot fi obligați de către instanța judecătorească [...]. [36].

CC al RM operează cu un alt tablou terminologic, referitor la perioadele vârstei persoanei. În acest sens, conform art. 20 alin. (1) CC al RM, capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani. [34] Cert este, deci, faptul că, în unanimitate, legislația Republicii Moldova operează cu etapa majoratului de la 18 ani.

Prin art. 20 alin. (3) CC al RM se face precizarea precum că **minorul care a atins vârsta de 16 ani** poate fi recunoscut ca având capacitate de exercițiu deplină [...], [34] iar în sensul art. 21 CC al RM se indică la **minorul care a împlinit vârsta de 14 ani** și la **minorul care a împlinit vârsta de 16 ani**.

În același sens, art. 22 CF al RM operează cu categoria de **minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani**, în particular **minor în vârstă de la 7 la 14 ani**. [34]

Conform art. 1406 CC al RM se prevede răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani. În context, prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani se repară de părinți (adoptatori) sau de tutorii lui dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea sau educarea minorului. Dacă minorul care nu a împlinit 14 ani a cauzat prejudiciul când se afla sub supravegherea unei instituții de învățământ, de educație sau instituții

curative ori a unei persoane obligate să-l supravegheze în bază de contract, acestea răspund pentru prejudiciul cauzat dacă nu demonstrează că el s-a produs nu din vina lor. Obligația părinților (adoptatorilor), tutorilor, a instituțiilor de învățământ, de educație, a instituțiilor curative de a repara prejudiciul cauzat de un **minor** nu încetează o dată cu atingerea **majoratului** acestuia sau odată cu dobândirea unor bunuri suficiente pentru repararea prejudiciului. [34]

Cu privire la **minorii în vârstă de până la 14 ani** se poate vorbi, constată N. Țurcanu, numai despre acțiunea ilicită. Inacțiunea ilicită nu poate fi prezentă în acest caz, deoarece legea nu pune în sarcina *persoanelor incapabile*, cum sunt *minorii*, obligații a căror neexecutare angajează răspunderea civilă delictuală. [102, p. 47] Pentru angajarea răspunderii pentru prejudiciul cauzat de **minorii până la 14 ani** nu se cere condiția ca minorul să fi acționat cu discernământ, adică cu vinovăție, menționează N. Țurcanu. [102, p. 47]

Nu susținem corectă echivalarea admisă de către autor între *vinovăție* și *discernământ*. Or, discernământul se constată în cazul unor categorii de infractori (în dependență de vârstă), iar vinovăția este proprie pentru constatare în cazul tuturor infracțiunilor. [102, p. 47]

Referitor la răspunderea pentru prejudiciul cauzat de un minor între 14 și 18 ani, art. 1407 CC al RM prevede că **minorul între 14 și 18 ani** răspunde personal pentru prejudiciul cauzat, potrivit regulilor generale. În cazul în care minorul între 14 și 18 ani nu are bunuri sau venituri suficiente pentru repararea prejudiciului cauzat, acesta trebuie reparat, integral sau în partea nereparată, de către părinți (adoptatori) sau curator dacă nu demonstrează că prejudiciul s-a produs nu din vina lor. Obligația părinților (adoptatorilor) sau curatorului de a repara prejudiciul cauzat de un minor între 14 și 18 ani încetează în cazul în care autorul prejudiciului a atins **majoratul**, precum și în cazul când, înainte de a fi atins majoratul, acesta dobândește bunuri sau venituri suficiente pentru repararea prejudiciului. [34]

Această claritate, însă, care are incidență mai cu seamă în materie civilă și familială, nu este evidențiată (sau anume în asemenea mod incoerent) din perspectiva analizei complexe a CP al RM. După cum am menționat anterior, CP al RM nu configurează minoritatea, ca fiind o cauză de neimputabilitate în mod expres, ci o definește, în mod tacit, prin intermediul art. 21 alin. (1)-(2) CP al RM.

În ceea ce vizează textul propriu-zis al CP al RM se identifică incoerențe profunde legate de utilizarea diferită a termenilor care se referă la aceeași categorie juridică – *minorii*, ori noțiuni legate nemijlocit de diferite categorii de vârstă (**Anexa nr. 1: Tabelul nr. 1.1 și Tabelul nr. 1.2**). Astfel, se identifică următoarele forme de operare tehnică:

A.

În 2 cazuri se pune în evidență termenul de **minorat** (art. 34 alin. (5) lit a); art. 79 alin. (1) CP al RM). Și acest uz are loc prin intermediul normelor penale generale.

CP al RM, în Partea specială, nu operează cu o asemenea noțiune, precum **minorat/minoratul**.

Este important de a stabili că legea penală operează cu minoratul, ca circumstanță excepțională, care indică la anumite posibilități de diferențiere a pedepsei penale, deși, în contextul circumstanțelor atenuante, prevăzute de art. 76 alin. (1) lit. b) CP al RM, legiuitorul face uz de termenul de **minor**.

B.

În 33 de cazuri (15 cazuri prevăzute în Partea generală a CP al RM și 18 cazuri prevăzute în Partea specială a CP al RM) se indică la termenul generic de **minor/minori**.

Semnificația acestui termen nu ar crea impedimente applicative, dacă nu ar fi determinate alte corelații tehnice adoptate. Or, legiuitorul din Republica Moldova pune accent pe un ansamblu de detalieri a limitelor de vârstă ale minorului, creându-se confuzii atât la nivel teoretic, cât și în aspect practico-aplicativ (*n.a.* – acestea urmează a fi enunțate în continuare).

C.

În 2 cazuri (prevăzute exclusiv de Partea generală a CP al RM) se indică la sintagma **condamnat minor/minor condamnat**.

În esență, această sintagmă, adoptată de către legiuitor, pune în evidență statutul persoanei, în cadrul relațiilor juridico-penale, iar termenul de minor îi precizează vârsta, care nu poate deroga de la categoria juridică de minor, în ansamblu. Acest fapt nu creează dificultăți de interpretare juridică.

D., E.

În continuare, însă, legiuitorul admite posibilitatea de interpretare paralelă a uneia și aceleiași categorii juridice. Or, se cunoaște, că minorul este persoana care nu a atins vârsta majoratului, adică persoana cu vârsta de până la 18 ani.

Nu este clară realitatea prevederii de către legiuitor, în mod expres, în 4 cazuri (2 cazuri prevăzute în Partea generală a CP al RM - art. 54 alin. (1); art. 72 alin. (5) CP al RM și 2 cazuri prevăzute în Partea specială a CP al RM – art. 201 alin. (2), art. 208² CP al RM) a sintagmei **persoană în vârstă de până la 18 ani**, deși titlul normei plasează accentul pe **minor**.

În viziunea noastră, această delimitare și definire normativă nu se impune. Or, nu ține de domeniul dreptului penal definirea noțiunii de minor. Această noțiune trebuie să fie rezultată din contextul normativității în ansamblu și să fie impusă în uz cu aceeași semnificație juridică. În

acest context, se propune modificarea art. 54 alin. (1) și a art. 72 alin. (5) CP al RM, prin substituirea sintagmei de **persoană în vârstă de până la 18 ani** cu termenul generic de **minor**.

Interpretarea normelor invocate determină un ansamblu de dificultăți de percepție a textului legii penale. Oricum este evident, mai cu seamă din conținutul art. 54 CP al RM, că minorul este anume persoana care nu a atins vârsta de 18 ani.

Nu este justificată, însă, abordarea legiuitorului din Republica Moldova, care, utilizând termenul de copil și minor, le egalează, dar nu întotdeauna.

De exemplu, Titlul Cap. VII CP al RM este **Infrațiuni contra familiei și minorului**, deși în contextul conținutului acestui capitol se operează cu *traficul de copii* (art. 206 CP al RM), *recurgerea la prostituția practică de un copil* (art. 208² CP al RM) etc. În fapt, în cazul infracțiunii de recurgere la prostituția practică de un copil, legiuitorul operează cu termenul de copil în titlului normei, iar în conținutul propriu-zis se indică la **persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani**.

În această gamă de precizări normativ-textuale, se stabilește că legiuitorul face uz de minor și copil (în unele cazuri) pentru a acoperi același conținut – persoana cu vârsta până la 18 ani, deși, în viziunea noastră, această situație nu este justificată. Considerăm, în acest ultim caz, că se cere precizarea art. 206 CP al RM și art. 208² CP al RM, **prin folosirea unilaterală a termenului de minor**.

Uneori, însă este cert că termenul de copil nu indică la categoria de vârstă a persoanei, ci la legătura de rudenie, fapt care poate fi, conchidem noi, lăsat, în acest anume ultim sens, în uz tehnico-normativ.

F., H.

În 1 caz (art. 89 alin. (2) lit. d), g) CP al RM) legiuitorul din Republica Moldova indică, în mod alternativ, la categoria de minor și copil în vârstă de până la 8 ani.

Această distincție nu este justificată, pe măsura admiterii (s-a precizat anterior) uzului de asemenea noțiuni precum persoană în vârstă de până la 18 ani, copil – ca persoană în vârstă de până la 18 ani, minor. Raționamentele logice în cauză dictează realitatea punerii în valoare a unui format unic de utilizare a noțiunii de minor. În context, se propune **modificarea art. 89 alin. (2) lit. d), g) CP al RM, prin înlocuirea termenului de copil în vârstă de până la 8 ani, cu minor în vârstă de până la 8 ani**.

De asemenea, în 2 situații normative (prevăzute de Partea generală a CP al RM – art. 96 alin. (1), art. 96 alin. 93) CP al RM) se utilizează, în mod exclusive, sintagma de **copil de până la 8 ani**, fapt care impune modificarea acesteia în forma anunțată anterior.

G.

În **19** situații (3 prevăzute în Partea generală a CP al RM și 16 – Partea specială a CP al RM) se utilizează termenul de **copil/copii**.

Este de reținut faptul că utilizarea acestui termen în Partea generală a CP al RM nu indică la anumite dificultăți normative și aplicative, înțelesul acestuia fiind elucidat prin nivelul unor raporturi de rudenie, dar nu prin etapa vârstei persoanei. Legiuitorul, în Partea specială a CP al RM, nu utilizează acest sens al termenului de copil, el indicând anume la categoria de vârstă a unei persoane, doar că esența și semnificația noțiunii nu se regăsește interpretată în CP al RM nici în mod legal, nici în formă sistematică. Acest din urmă fapt impune precizarea unei necesități de modificare a normelor în situațiile vizate, în particular prin **înlocuirea termenului de copil prin noțiunea generică de minor**. Mai cu seamă că, în procesul interpretărilor normative, anume acest sens se are în vedere.

De exemplu, autorii S. Brînză și V. Stati, la interpretarea infracțiunii de scoatere ilegală a copiilor din țară (art. 207 CP al RM), menționează că victimă a infracțiunii este **minorul**, indiferent dacă are calitatea de cetățean al Republicii Moldova, cetățean al unui alt stat, polipatrid sau apatrid.[19, p. 1048]

Autorul A. Borodac, făcând referire la infracțiunea de atragere a minorilor la activitatea criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale (art. 208 CP al RM), enunță că infracțiunea se poate manifesta prin două modalități normative:

- 1) atragerea **minorilor** în activitate criminală sau instigarea lor la săvârșirea infracțiunilor;
- 2) determinarea minorilor la săvârșirea unor fapte imorale. [11, p. 233]

Agravarea infracțiunii vizate are loc prin operarea unor subiecți activi speciali, deși subiectul pasiv își modifică denumirea tehnică: din minor în copil (art. 208 alin. (2) CP al RM).

I.

Delimitarea clară între categoriile de vârstă a persoanelor care joacă un rol determinant în contextul aplicării legii penale a Republicii Moldova este evidențiată în **1** singur caz, adică se invocă categoria de minor și majorat (art. 93 alin. (2) CP al RM).

Din perspectiva interpretării doctrinare a normei în cauză identificăm anumite incertitudini: legiuitorul indică la minor (o primă categorie de vârstă), majorat (o altă categorie de vârstă), precizând ulterior **atingerea vârstei de 18 ani**. În fapt, se deduce că legiuitorul are în vedere atingerea aceleiași majorat.

În viziunea noastră, nu este justificată operarea cu același conținut, dar cu termeni diferiți în întreg CP al RM, dar mai cu seamă în conținutul aceleiași norme. Aceste premise conturează

necesitatea modificării normei alegate, în special prin înlocuirea sintagmei **după atingerea vârstei de 18 ani** cu **după atingerea majoratului**.

J., L.

În 4 situații normative (prevăzute de Partea specială a CP al RM: art. 217³ alin. (3), art. 217⁵ alin. (1), art. 217 alin. (3) lit. b¹), e), art. 217¹ alin. (3) lit. b¹), e) CP al RM - se admite o diferențiere (*n.a.* - deși nu prea clară din punct de vedere al interpretării doctrinare) între noțiunea de **minor** și cea de **tineret**.

Este cunoscut faptul că majoritatea persoanelor sunt implicați în instruire la o vârstă minoră sau, deși a atins majoratul, este tânăr. Însă, absența unor previziuni normative referitoare la conținutul termenului de *tânăr* (care de fapt indică etapa vârstei persoanei) denaturează caracterul previzibil al normei. Or, în procesul de instruire pot fi implicate și persoane de vârstă înaintată. Aceste premise conturează ideea de a exclude din conținutul normelor invocate anterior sintagma **a minorilor sau tineretului**.

M., L.

În 4 cazuri normative, legiuitorul din Republica Moldova face o delimitare, fără interpretare aferentă, între noțiunile de **minor** și **persoană care a atins vârsta de 18 ani**, uneori indicând, paralel, și la categoria de **tineret** (art. 208 alin. (1), art. 209 alin. (1), art. 217 alin. (3) lit. b¹), e), art. 217¹ alin. (3) lit. b¹), e) CP al RM).

Am anunțat anterior (a se vedea lit. I) că în Partea generală a CP al RM legiuitorul face uz de termenul de **majorat**, care indică anume la categoria persoanelor care au atins vârsta de 18 ani. În acest sens, se punctează necesitatea de înlocuire a sintagmei de **persoană care a atins vârsta de 18 ani** cu **persoană care a atins vârsta majoratului**.

M., O.

Pentru a releva semnificația unui început de vârstă a minorului/copilului, este necesar a indica la utilizarea, într-un context normativ, a noțiunii de **copil nou-născut** (art. 147 CP al RM). Și aici este important a contura ideea că noțiunea de **copil** este utilizată pentru a preciza gradul de rudenie și nu vârsta, iar sintagma **nou-născut** anume punctează pe elementul de vârstă.

În același mod, se face apel la sintagma de **persoană de vârstă înaintată** (art. 217⁶ alin. (2) lit. c) CP al RM), paralel cu termenul de **minor**. Legislația în vigoare nu pune în vedere categoria și limita strictă, care diferențiază diferite etape ale vârstei persoanei, deși în sensul normei invocate la acest moment această categorie de persoane poate fi sistematic interpretată, mai cu seamă că se face o legătură între *starea de neputință* și *vârsta înaintată*. Pentru a crea un colorit de utilizare unică a termenelor legate de vârsta persoanei, se propune consemnarea în

conținutul art. 217⁶ alin. (2) lit. c) CP al RM a noțiunii de **bătrânețe**, dar nu **vârstei înaintate**. Or, utilizarea termenului de **minor** impune o racordare tehnică anume în acest sens vizat.

N.

În 1 situație normativă prevăzută de Partea specială a CP al RM (art. 171 alin. (3) lit. b) CP al RM) se face uz de sintagma **persoană minoră în vârstă de până la 14 ani**.

Am menționat anterior, că limita minimă a vârstei minorului este de la naștere, iar limita superioară – 18 ani. În acest cadru de analize, persoana în vârstă de până la 14 ani se încadrează pe deplin în aceste limite, fapt care nu exclude existența situației de minoritate. Mai cu seamă că legiuitorul utilizează, în mod nejustificat, și termenul de **persoană în vârstă de până la 14 ani**, și cel de **minor**.

Or, minorul este, în fapt, o persoană, evidențiată și printr-o anumită etapă a vârstei. În context, se propune **înlocuirea sintagmei de persoană minoră în vârstă de până la 14 ani** cu cea de **minor în vârstă de până la 14 ani** din conținutul normei indicate.

P.

În 1 situație normativă prevăzută de Partea specială a CP al RM (art. 137 alin. (3) lit. f) CP al RM) legiuitorul indică la categoria de **copil care nu a împlinit vârsta de 18 ani**.

În fapt, se observă că anterior, legislația nominalizează categoria de copil/copii ca fiind minor/minori, adică persoane care nu au atins vârsta de 18 ani. Este cu desăvârșire nejustificată și tautologică utilizarea, în textul normativ, paralel cu termenul de minor și copil, a sintagmei de copil în vârstă de până la 18 ani. În scopul uniformizării tehnice a legii penale, se impune înlocuirea sintagmei de **copil care nu a împlinit vârsta de 18 ani**, din conținutul art. 137 alin. (3) lit. f) CP al RM) cu cea de **minor**.

Q.

În același sens de interpretare, este evidentă tautologia admisă de către legiuitor în sensul art. 206 alin. (3) lit. d¹), e), e¹) f) CP al RM, în speță prin utilizarea concomitentă a termenului de **copil** și **copil în vârstă de până la 14 ani**.

Interpretările sistematice anterioare indică la faptul că legiuitorul utilizează termenul de copil în sens de minor, adică o persoană care nu a atins vârsta de 18 ani. În acest curs de idei, se propune modificarea normei invocate, în particular prin înlocuirea în conținutul art. 206 alin. (3) CP al RM a termenului de **copil** cu **minor**, iar sintagma **copil în vârstă de până la 14 ani** cu **minor în vârstă de până la 14 ani**.

2.6. Concluzii la Capitolul 2

1. Dacă termenul civilistic indică la minor, ca fiind persoana care nu a atins vârsta majoratului (18 ani), legislația penală poate să se bazeze anume pe această diferențiere tehnică și constitutivă între minor (minorat) și major (majorat).

2. Anume termenul de minor trebuie să fie evaluat și interpretat în uniformitate în baza cadrului normativ în vigoare.

3. Axarea pe criteriul de vârstă determină clasificarea personalității umane în *categoria minorilor* și *categoria majorilor*. Se constată, în literatura de specialitate, că această utilizare redusă a termenilor se datorează faptului că copiii nu răspund penal și nu sunt compatibili cu situația de a deveni subiecți activi ai infracțiunii (adică faza copilăriei a fost eliminată completamente din sfera reglementărilor legii penale). În viziunea noastră, această reglementare nu a fost eliminată pe deplin, regăsindu-se ca descriere în contextul subiectului pasiv al infracțiunii.

4. Există, din punctul de vedere al imputabilității penale, două perioade distincte:

1. Perioada neimputabilității penale – așa-numita perioadă a neresponsabilității penale absolute, incapacității penale absolute.

2. Perioada imputabilității penale, care, la rândul ei poate fi:

a) *perioada imputabilității relative* (perioada responsabilității dubioase, responsabilității problematice);

b) *perioada imputabilității reduse* (perioada responsabilității reduse);

c) *perioada imputabilității depline* (perioada responsabilității absolute).

5. Este justificată, din punctul nostru de vedere, ideea unui discernământ neprezumat referitor la minorii care au comis infracțiuni și au vârsta între 14 și 16 ani. Or, discernământul nu indică, în mod obligatoriu, la iresponsabilitate.

6. Discernământul și lipsa de discernământ nu trebuie confundate cu responsabilitatea și iresponsabilitatea.

7. Conform CP al RM modelul liberal nu este prescris, ci se admite ideea unui model represiv de gen mixt, fiind prezumată și posibilitatea aplicării pedepselor penale față de minori.

8. Legea penală recunoaște la minorii între vârsta de 14 și 16 ani o responsabilitate relativă, dar nu limitată și se conduce, în acest context, de determinarea specificului răspunderii penale a acestora.

9. La identificarea limitelor de fapte pentru minorii în vârstă de la 14 la 16 ani, aceștia se consideră responsabili, și nu limitat, dar cu responsabilitate deplină, în timp ce în raport cu alte

fapte, minorul se recunoaște neresponsabil, și acest fapt este indicat în lege, prin identificarea limitei de răspundere penală de la vârsta de 16 ani.

10. În context, nu susținem ideea legiuitorului roman, de a indica la major inclusiv în cazul în care persoana are vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

11. Nu susținem echivalarea noțiunilor vinovăție și discernământ. Or, discernământul se constată în cazul unor categorii de infractori (în dependență de vârstă), iar vinovăția este proprie pentru constatare în cazul tuturor infracțiunilor.

12. CP al RM nu configurează minoritatea, ca fiind o cauză de neimputabilitate în mod expres, ci o definește, în mod tacit, prin intermediul art. 21 alin. (1)-(2) CP al RM.

13. În ceea ce vizează textul propriu-zis al CP al RM, se identifică incoerențe profunde legate de utilizarea diferită a termenilor care se referă la aceeași categorie juridică – *minori*, ori noțiuni legate nemijlocit de diferite categorii de vârstă.

14. În 33 de cazuri se indică la termenul generic de **minor/minori**. Semnificația acestui termen nu ar crea impedimente applicative, dacă nu ar fi determinate alte corelații tehnice adoptate.

15. Nu este clară realitatea prevederii de către legiuitor, în mod expres, în 4 cazuri a sintagmei **persoană în vârstă de până la 18 ani**, deși titlul normei pune accentul pe **minor**.

16. Nu este justificată și abordarea legiuitorului din Republica Moldova, care, utilizând termenul de copil și minor, le egalează, dar nu întotdeauna. În fapt, în cazul infracțiunii de recurgere la prostituția practică de un copil, legiuitorul operează cu termenul de copil în titlul normei, iar în conținutul propriu-zis se indică la **persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani**.

17. În 1 caz legiuitorul din Republica Moldova indică, în mod alternativ, la categoria de minor și copil în vârstă de până la 8 ani. Această distincție nu este justificată, pe măsura admiterii uzului de asemenea noțiuni, precum persoană în vârstă de până la 18 ani, copil – ca persoană în vârstă de până la 18 ani, minor.

18. În 4 situații normative se admite o diferențiere între noțiunea de **minor** și cea de **tineret**. Este cunoscut faptul că majoritatea persoanelor sunt implicați în instruire la o vârstă minoră sau deși a atins majoratul, este tânăr. Însă absența unor previziuni normative referitoare la conținutul termenului de tânăr denaturează caracterul previzibil al normei.

19. Pentru a releva semnificația unui început de vârstă a minorului/copilului, este necesar a indica la utilizarea, într-un context normativ, a noțiunii de **copil nou-născut** (art. 147 CP al RM). Și aici este important de a contura ideea că noțiunea de **copil** este utilizată pentru a preciza gradul de rudenie, și nu vârsta, iar sintagma **nou-născut** anume punctează pe elementul de vârstă.

20. Legea penală face apel și la sintagma de **persoană de vârstă înaintată**, paralel cu termenul de **minor**. Legislația în vigoare nu pune în vedere categoria și limita strictă care diferențiază diferite etape ale vârstei persoanei, deși în sensul normei invocate, la acest moment, categoria vizată de persoane poate fi sistematic interpretată, mai cu seamă că se face o legătură între *starea de neputință* și *vârsta înaintată*.

3. CARACTERIZAREA SISTEMULUI RĂSPUNDERII PENALE A MINORILOR CONFORM LEGISLAȚIEI PENALE A ROMÂNIEI ȘI REPUBLICII MOLDOVA

3.1. Modele de abordare asupra reglementărilor penale în material sancționării minorilor

Autorul român V. Dongoroz constată că, în *Pravila lui Vasile Lupu* și în *Pravila lui Matei Basarab*, copiii (*coconii*), până la vârsta de 7 ani, nu puteau fi pedepsiți, de la 7 la 14 și de la 14 la 25, pentru bărbați, și de la 7 la 9, de la 9 la 12 și de la 12 la 25, pentru femei, se aplicau diferite micșorări de pedeapsă. [48, p. 413] De asemenea, după *Promptuarul lui Armenopol*, minorii erau tratați mai ușor decât adulții.

Codul penal *Știrbei*, examinat de către V. Dongoroz, stabilea, prin art. 54, perioada de incapacitate (iresponsabilitate) absolută ca fiind până la 8 ani, incapacitatea relativă pentru minorii între 8 și 15 ani (art. 55), după cum minorul acționa cu sau fără pricepere, iar de la 15 la 20 ani minorul era considerat responsabil (capabil), dar i se aplica o pedeapsă redusă [31, p. 413]. Aceleași reguli și aceleași limite le prevedea și Codul penal din 1864 [48, p. 413].

În Codul penal din Bucovina, perioada de incapacitate absolută era fixată până la 10 ani, perioada de responsabilitate îndoielnică era de la 10 la 14 ani, iar de la 14 la 20 ani se aplica numai o reducere de pedeapsă.

Codul penal al lui Carol II prevedea, din punct de vedere penal, că minor se consideră persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani (după cum menționează V. Dongoroz, textul inițial prevedea 19 ani) [48, p. 413-414].

În acest context, se prevedea (art. 139) că minorul care nu a împlinit vârsta de 12 ani nu răspunde pentru infracțiunile comise (incapacitatea absolută), minorul de la 12 la 15 ani împliniți nu răspunde pentru infracțiunile comise dacă a acționat fără discernământ (incapacitate relativă); minorul între 15 și 18 ani este considerat responsabil (capacitate penală). V. Dongoroz subliniază că pentru a decide asupra tratamentului ce urmează a se aplica infractorilor minori, legea recomandă (art. 139) instanței:

- să cerceteze pe minor,
- să culeagă informații privitoare:
 - la starea fizică și morală a minorului,
 - la antecedentele lui,
 - la condițiile în care a fost crescut și în care a trăit,
 - la situația morală și materială a familiei sale. [48, p. 414]

O precizare principială care intervine referitor la analiza Codului penal al lui Carol II este cea a caracterului relativ indeterminat al termenului de aplicare a măsurilor de protecție și educație. Adică, față de minorii incapabili penal și cei în vârstă de la 12 la 15 ani, dar care au acționat cu discernământ, se puteau aplica măsuri de protecție și educare. Dacă un minor din această categorie comite o nouă infracțiune, atunci aceste măsuri educative aplicabile sunt mai restrânse. Însă, toate măsurile de protecție și educație încetează când minorul a împlinit vârsta de 21 ani. [48, p. 414-415]

Față de minorii capabili penal (minorii de la 12 la 15 ani care au acționat cu discernământ și cei de la 15 la 18 ani) se puteau aplica, conform dispozițiilor Codului penal al lui Carol al II, atât măsuri de siguranță, cât și pedepse.

După cum precizează, pe drept cuvânt autorul român O. Brezeanu, procesul de apariție a unor reglementări privind regimul de sancționare a minorilor poate fi urmărit din cele mai vechi timpuri. [17, p. 83] Chiar în dreptul antic se făceau, în anumite situații, diferențieri de tratament între minori și adulți. În unele legiuri, asemenea celei chineze, se prevedea posibilitatea ca minorii sub 7 ani să fie iertați de pedeapsă de către împărat, numai dacă nu se făceau vinovați de trădare. Pentru o astfel de faptă ei erau căstrați [I. Teodorescu citat după 17, p. 83].

Dreptul roman din epoca celor XII table (sec. V î.e.n.) constituie un progres în ceea ce privește condiția juridică a minorului delincvent, subliniază O. Brezeanu [17, p. 83]. Legea romană distingea între *impuver* și *puver*, stabilind că primul are răspundere diminuată [S. G. Longinescu citat după 17, p. 83].

Prima operă legislativă care marchează un pas important spre trecerea la codurile penale moderne este, totuși, Condica Criminalicească a lui Ion Sandu Sturdza din 1826 – inspirată după Codul penal austriac din 1803 și care s-a aplicat în Moldova până la Unirea Principatelor [17, p. 85]. Concepția modernă se oglindește inclusiv în cadrul reglementărilor care vizează minorii.

Introducând în sistemul de sancționare a minorilor măsurile educative și acordându-le acestora prioritate față de pedepse, legea penală din 1936 se situează ferm pe poziția că măsurile educative trebuie să înlocuiască, pe cât posibil, pe cele represive atunci când este vorba despre minori. Și acest ultim fapt a fost respectat pe deplin de legea penală română în vigoare la etapa actuală.

La puțin timp după intrarea în vigoare a legii penale din 1936, regimul minorilor a fost modificat, fiind coborâte limitele de vârstă ale minorilor, în ceea ce privește majoratul de la 19 la 18 ani, iar incapacitatea penală – de la 14 la 12 ani.

Între 12 și 18 ani se identifica o etapă intermediară – de la 12 la 15 ani – în care minorul răspunderea penal numai dacă a lucrat cu discernământ.

Minorul de la 15 la 18 ani, deși răspundea penal, beneficia de un tratament atenuat în ceea ce privește pedeapsa penală.

În interesul aplicării uniforme a legii penale și pentru a nu permite anumite interpretări analogice, denumirile de *copil* și *adolescent* se înlocuiesc cu cuvântul *minor* (cu semnificația curentă de *persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani*). [17, p. 91]

Problema folosirii mijloacelor de constrângere juridică de natură penală față de minori a format și continuă să formeze una dintre importantele preocupări ale științei dreptului penal.

Or, se menționează de autorii români V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alții că realitatea arată că în cuprinsul stării infracționale generale există un sector destul de bine conturat al activităților infracționale săvârșite de minori. În acest sens, se subliniază că dreptul penal și legea penală nu pot privi sub același unghi vizual aceste activități săvârșite de minori și să le trateze ca și pe cele comise de majori. Și acest fapt se impune și din punctul de vedere al gradului de pericol social al faptelor, și sub raportul mijloacelor de constrângere juridică necesare pentru sancționarea infractorilor. [50, p. 217] Raportate la vârstă și la condițiile de viață ale minorilor în genere, faptele săvârșite de către aceștia prezintă, în mod firesc, un grad de pericol social mai puțin grav decât acela al faptelor săvârșite de adulți. Această constatare de ordin obiectiv conduce empiric la concluzia că problema infractorilor minori ar putea fi rezolvată printr-o corespunzătoare atenuare a măsurilor de constrângere penală în cazul faptelor săvârșite de minori [50, p. 217].

În acest context, ținem să nu achiesăm la punctul de vedere precum că în cazul minorilor are loc o diminuare a gradului de pericol social al faptei infracționale. Or, pericolul social constituie un semn material al infracțiunii și are caracter obiectiv, iar vârsta este identificată în mod subiectiv și aparține subiectului activ al infracțiunii.

Nu se neagă necesitatea lansării și continuării eforturilor în vederea diminuării gradului de răspundere și sancționare a faptelor comise de minori, dar nicidecum sub aspectul diminuării gradului de pericol social al infracțiunii comise de către ei.

Toate aceste rațiuni indică la necesitatea diferențierii regimului sancționator al infractorilor minori de acela prevăzut și destinat pentru infractorii majori.

În viziunea noastră, este necesar nu doar un tratament sancționator diferențiat, ci și o individualizare a răspunderii penale pe baza vârstei subiectului activ al infracțiunii. Și acest ultim fapt poate fi promovat pentru fiecare infracțiune în parte ori pentru anumite categorii de infracțiuni, după cum este prevăzută clasificarea acestora în legea penală.

Domeniul răspunderii penale a minorilor este, cu adevărat, după cum menționează C. Butiuc, unul extrem de delicat. [22, p. 32]

În context, au fost conturate două modele de abordare asupra reglementărilor penale în materia răspunderii penale a minorilor:

A) *modelul liberal (nepenal, denumit și civil, este bazat pe o concepție modernă, excluzând din sfera dreptului penal infraționalitatea juvenilă și mergând pe ideea aplicării doar a unor măsuri de siguranță (măsuri educative))*

și

B) *modelul autoritar (tradițional - minorilor infractori care răspund penal li se aplică sancțiuni penale, pe când modelul liberal indică la faptul că nu se va aplica în acest caz regimul penal, ci vor fi supuși minorii doar unor măsuri de altă natură). [22, p. 32]*

Literatura de specialitate abordează modelul autoritar (*penal*) prin prisma mai multor modalități, cu semnificație diferită, în particular:

- *minorul care are o vârstă apropiată de cea a majoratului, poate fi considerat adult, ceea ce permite să i se aplice pedepsele prevăzute pentru majori;*

- *minorului i se aplică numai pedepse, dar a căror durată, în raport cu cele aplicate majorilor, este mai redusă, regimul de executare fiind mai puțin sever;*

- *modalitatea de sancționare mixtă (pedepse și măsuri de siguranță). [22, p. 32]*

După cum s-a anunțat anterior, la moment, analiza CP al României în vigoare indică la modelul liberal.

În opinia noastră, este cert că legiuitorul român a făcut pași importanți spre liberalizarea regimului sancționator al minorilor în materie de drept penal, intervenind cu multiple nuanțe normative în contextul răspunderii penale a minorului. [38] În acest ultim sens, sub aspectul consecințelor, răspunderea penală este destul de bine nuanțată.

CP al RM a adoptat un regim de sancționare mixt în raport cu minorul, prevăzându-se, alternativ, posibilitatea aplicării pedepsei penale sau a măsurilor de siguranță.

Mai mult decât atât, în contextul aplicării pedepsei penale, se ia ca bază pedeapsa aplicată adulților, de la care se fac anumite excepții în raport cu minorii (acestea vor fi enunțate, conform CP al RM, în continuare).

Conform art. 114 CP al României, față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani, se ia o măsură educativă neprivativă de libertate. Față de minorul prevăzut în dispoziția anunțată anterior se poate lua o măsură educativă privativă de libertate în anumite cazuri prescise:

- *dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;*

- *atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detentiunea pe viață.* [38]

În opinia autorului C. Butiuc, pe care o susținem pe deplin, antrenarea răspunderii penale a minorilor presupune condiții care trebuie să existe în mod cumulativ și care vizează săvârșirea unei infracțiuni și capacitatea penală. [22, p. 32]

În acest context, sunt vizate persoanele care au comis infracțiuni și au atins vârsta de 14 ani, dar nu au depășit-o pe cea de 18 ani. [109, p. 23]

Particularitățile identificate, în esență, după cum s-a menționat, constituie o derogare de la regulile generale; ele sunt condiționate exclusiv de vârsta subiecților infracțiunii și toate excepțiile sunt orientate spre atenuarea răspunderii și pedepsei penale.

Specificul răspunderii penale a minorilor pentru infracțiunea comisă este dictat de posibilitatea de realizare a ei:

- ori cu liberarea de răspundere penală și aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ,

- ori cu atragerea la răspundere penală. [109, p. 23]

Este importantă, din punct de vedere material, clasificarea admisă de către autorul C. Aitbaev între:

- *normele care acționează față de persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani la momentul săvârșirii infracțiunii*

și

- *normele care acționează față de persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani la momentul aplicării normei penale.* [109, p. 23]

3.2. Modelul liberal de sancționare a minorilor adoptat de legislația penală a României

Conform art. 27 CP al României (minoritatea faptuitorului), se prevede că nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită de un minor, care la data comiterii acesteia nu îndeplinea condițiile legale pentru a răspunde penal. [38]

Imputabilitatea, menționează V. Păvăleanu, nu trebuie confundată cu cea de răspundere și nici cea de vinovăție; imputabilitatea este o condiție a vinovăției, implicând capacitatea de a înțelege și a voi, iar vinovăția este o condiție a răspunderii penale înțeleasă ca obligație a persoanei de a răspunde de consecințele actelor sale. [84, p. 250]

Cauzele de neimputabilitate constau în anumite situații, stări, împrejurări existente în momentul săvârșirii faptei, care împiedică realizarea unei trăsături esențiale a infracțiunii și prin aceasta exclud caracterul imputabil al faptei.

Nu trebuie, de asemenea, confundate cauzele de neimputabilitate cu cauzele care înlătură răspunderea penală, întrucât intervenirea celor dintâi fac ca fapta să nu constituie infracțiune, iar în situația celorlalte infracțiunea subzistă, însă din considerente de politică penală, menționează V. Păvăleanu, legiuitorul a considerat că nu este oportună aplicarea unei pedepse. [84, p. 251]

Nu suntem de acord pe deplin cu opinia expusă în literatura de specialitate, precum că minoritatea, desemnând starea unei persoane care n-a ajuns la vârsta stabilită de legea penală pentru majorat, indică la comiterea unor infracțiuni cu regim represiv special.

În primul rând, vârsta majoratului nu este și nici nu trebuie stabilită prin legea penală anume, iar în al doilea rând, în opinia noastră, legiuitorul român a ales sistemul liberal de reacționare contra infracțiunilor comise de către minori.

Art. 23 alin. (1) CP al României prevede că *nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală, dacă a fost comisă în condițiile vreuneia dintre cauzele de neimputabilitate (inclusive minoratul)*. [38]

În conformitate cu art. 114 CP al României, față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se ia o măsură educativă neprivativă de libertate.

Față de minorul prevăzut anterior se poate lua o măsură educativă privativă de libertate în următoarele cazuri:

a) dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;

b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață. [38]

În context, anume modelul liberal invocă imposibilitatea aplicării unor pedepse penale, ci precizează realitatea admiterii doar a unor măsuri educative în raport cu minorii infractori.

Pentru ca minoritatea făptuitorului să înlăture caracterul imputabil al faptei este necesar a fi întrunite în mod cumulativ mai multe condiții:

a. Să se comită o faptă prevăzută de legea penală.

Nu interesează, după cum am anunțat anterior, dacă fapta comisă este o formă consumată a infracțiunii sau rămasă în faza de tentativă pedepsibilă și nici dacă minorul a avut calitatea de autor, instigator sau complice.

b. Fapta să fie săvârșită de un minor care nu îndeplinește condițiile legale pentru a răspunde penal.

În opinia autorului V. Păvăleanu, aceste condiții sunt prevăzute de art. 113 CP al României, instituindu-se o prezumție absolută de nerăspundere penală până la vârsta de 14 ani (adică perioada neimputabilității absolute) și o prezumție relativă între 14 și 16 ani [84, p. 261] (ceea ce, în viziunea noastră, coincide cu primele două elemente ale perioadei de imputabilitate).

c. Minorul să nu fi îndeplinit condițiile legale pentru a răspunde penal la data comiterii faptei.

Această condiție nu prezintă dificultate în cazul faptelor care îmbracă forma simplă a unității de infracțiune, cum sunt cele de furt, omor, fals etc.

Dacă minorul a săvârșit mai multe fapte, din care unele înainte de a îndeplini condițiile legale și altele - după, pentru primele fapte va opera cauza de neimputabilitate.

În cazul în care minorul a săvârșit, în timpul când nu răspunde penal, o parte din actele succesive componente ale unei infracțiuni continue ori continuate sau ale unei infracțiuni de obicei, pe care le repetă în perioada în care a devenit răspunzător potrivit legii, va fi tras la răspundere penală numai pentru activitatea infracțională săvârșită în ultima perioadă.

În acest context, urmează a se anunța că dacă minorul își continuă activitatea infracțională și după împlinirea vârstei de 18 ani, va răspunde penal ca major. [84, p. 262]

Este importantă, în această gamă de idei, clasificarea admisă de către autorul C. Aitbaev între normele care acționează față de persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani la momentul săvârșirii infracțiunii și normele care acționează față de persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani la momentul aplicării normei penale. [109, p. 23]

Dacă minorul a săvârșit, în timpul când nu răspundea penal, o faptă prevăzută de legea penală cu urmări progresive realizate în perioada în care a devenit răspunzător, el va fi tras la răspundere penală. Nu suntem de acord cu acest ultim fapt, mai cu seamă că timpul de comitere a infracțiunii este considerat timpul când a fost săvârșită fapta socialmente periculoasă, indiferent de momentul survenirii consecințelor. Pe măsură ce în cazul infracțiunilor progresive (așa numitele infracțiuni cu consecințe suplimentare) este comisă o faptă doar, iar survin două consecințe (cea din urmă cu efect progresiv), această faptă pusă în sarcina răspunderii penale a unei persoane care a comis fapta la etapa când nu era subiect al infracțiunii.

Conform art. 115 CP al României, măsurile educative sunt neprivative de libertate sau privative de libertate. Măsurile educative neprivative de libertate sunt:

- a) stagiul de formare civică;
- b) supravegherea;

- c) consemnarea la sfârșit de săptămână;
- d) asistarea zilnică. [38]

În calitatea măsurilor educative privative de libertate intervine:

- a) internarea într-un centru educativ;
- b) internarea într-un centru de detenție.

Alegerea măsurii educative care urmează a fie luată față de minor se face în anumite condiții (art. 114 CP al României) și potrivit unor criterii fixe (art. 74 CP al României). [38]

În baza art. 74 alin. (1) CP al României, stabilirea duratei ori a cuantumului măsurii educative se face în raport cu:

- **gravitatea infracțiunii săvârșite**

și

- **periculozitatea infractorului,**

care se evaluează după următoarele criterii:

- a) *împrejurările și modul de comitere a infracțiunii, precum și mijloacele folosite;*
- b) *starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită;*
- c) *natura și gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii;*
- d) *motivul săvârșirii infracțiunii și scopul urmărit;*
- e) *natura și frecvența infracțiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului;*
- f) *conduita după săvârșirea infracțiunii și în cursul procesului penal;*
- g) *nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială și socială* [38].

În vederea efectuării evaluării minorului (art. 74 CP al României), instanța va solicita serviciului de probațiune întocmirea unui referat care va cuprinde și propuneri motivate referitoare la natura și durata programelor de reintegrare socială pe care minorul ar trebui să le urmeze, precum și la alte obligații ce pot fi impuse acestuia de către instanță. [38]

Referatul de evaluare privind respectarea condițiilor de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse se întocmește de către serviciul de probațiune în toate cazurile în care instanța dispune asupra măsurii educative ori asupra modificării sau încetării executării obligațiilor impuse, cu excepția situației prevăzute la art. 126 CP al României, când acesta va fi întocmit de către centrul educativ ori de detenție. [38]

I. Măsurile educative neprivative de libertate

Conform art. 115 CP al României, măsurile educative sunt neprivative de libertate sau privative de libertate.

Măsurile educative neprivative de libertate sunt:

- a) stagiul de formare civică;

- b) supravegherea;
- c) consemnarea la sfârșit de săptămână;
- d) asistarea zilnică. [38]

În măsura în care se admite teza creării unui mecanism individualizat de răspundere penală în cazul minorilor, propunem aceste măsuri educative neprivative de libertate să fie preluate integral de către legiuitorul din Republica Moldova. Or, ele nu pun în dificultate sistemul normativ în materie de drept penal.

Măsura educativă a stagiului de formare civică constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de cel mult 4 luni, pentru a-i ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor.

Organizarea, asigurarea participării și supravegherea minorului, pe durata cursului de formare civică, se fac sub coordonarea serviciului de probațiune, fără a afecta programul școlar sau profesional al minorului. [38]

Conform art. 118 CP al României, *măsura educativă a supravegherii* constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între 2 și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probațiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătură cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de îndreptare a acestuia. [38]

În mod indirect, atât stagiul de formare civică, cât și supravegherea se regăsește prevăzut în conținutul art. 104 alin. (1) CP RM, în speță: obligarea minorului de a urma cursul de învățământ obligatoriu; obligarea minorului de a participa la un program probațional.

Măsura educativă a consemnării la sfârșit de săptămână constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță.

Supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Măsura educativă a asistării zilnice constă în obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului. Măsura educativă a asistării zilnice se ia pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, iar supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

În conformitate cu art. 121 CP al României, se prevăd anumite obligații ce pot fi impuse minorului.

În context, pe durata executării măsurilor educative neprivative de libertate, instanța poate impune minorului una sau mai multe dintre următoarele obligații:

- a) *să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională;*
- b) *să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță;*
- c) *să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;*
- d) *să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță;*
- e) *să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta;* f) *să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.*

Când stabilește obligația de *a nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membrii de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță*, instanța individualizează, în concret, conținutul acestei obligații, ținând seama de împrejurările cauzei.

Supravegherea executării obligațiilor impuse de instanță se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Pe durata executării măsurii educative neprivative de libertate, serviciul de probațiune are obligația să sesizeze instanța, dacă:

- a) *au intervenit motive care justifică fie modificarea obligațiilor impuse de instanță, fie încetarea executării unora dintre acestea;*
- b) *persoana supravegheată nu respectă condițiile de executare a măsurii educative sau nu execută, în condițiile stabilite, obligațiile ce îi revin.*

Dacă, pe parcursul supravegherii, au intervenit motive care justifică

- fie impunerea unor noi obligații,
- fie sporirea condițiilor de executare a celor existente,
- fie diminuarea condițiilor de executare a celor existente,

instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura persoanei supravegheate șanse mai mari de îndreptare.

Instanța dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus, când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară. [38]

În cazul în care minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse, instanța dispune:

a) *prelungirea măsurii educative, fără a putea depăși maximul prevăzut de lege pentru aceasta;*

b) *înlocuirea măsurii luate cu o altă măsură educativă neprivativă de libertate mai severă;*

c) *înlocuirea măsurii luate cu internarea într-un centru educativ, în cazul în care, inițial, s-a luat măsura educativă neprivativă de libertate cea mai severă, pe durata sa maximă.*

În cazurile prevăzute de lit. a) și lit. b), dacă nici de această dată nu sunt respectate condițiile de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse, instanța înlocuiește măsura educativă neprivativă de libertate cu măsura internării într-un centru educativ.

Respectiv, dacă minorul aflat în executarea unei măsuri educative neprivative de libertate săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, instanța dispune:

a) *prelungirea măsurii educative luate inițial, fără a putea depăși maximul prevăzut de lege pentru aceasta;*

b) *înlocuirea măsurii luate inițial cu o altă măsură educativă neprivativă de libertate mai severă;*

c) *înlocuirea măsurii luate inițial cu o măsură educativă privativă de libertate.*

În cazurile prevăzute imediat anterior la lit. a) și lit. b), precum și în alte cazuri prevăzute, instanța poate impune noi obligații în sarcina minorului ori sporește condițiile de executare a celor existente. [38]

II. Măsurile educative privative de libertate

În calitatea măsurilor educative privative de libertate intervine:

a) internarea într-un centru educativ;

b) internarea într-un centru de detenție.

Conform art. 124 CP al României, *măsura educativă a internării într-un centru educativ* constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, unde va urma un program de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale, precum și programe de reintegrare socială.

Internarea se dispune pe o perioadă cuprinsă între 1 și 3 ani.

Dacă în perioada internării minorul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, instanța poate menține măsura internării într-un centru educativ, prelungind durata acesteia, fără a depăși maximul prevăzut de lege, sau o poate înlocui cu măsura internării într-un centru de detenție.

În cazul în care pe durata internării minorul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune:

a) *înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani;*

b) *liberarea din centrul educativ, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.*

Odată cu înlocuirea sau liberarea instanța impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121 până la împlinirea duratei măsurii internării. [38]

Dacă minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii sau liberării și dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru educativ.

În cazul săvârșirii, până la împlinirea duratei internării, a unei noi infracțiuni de către o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și față de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării într-un centru educativ cu măsura asistării zilnice, instanța revine asupra înlocuirii și dispune:

a) *executarea restului rămas din durata măsurii internării inițiale, cu posibilitatea prelungirii duratei acesteia până la maximul prevăzut de lege;*

b) *internarea într-un centru de detenție.*

Măsura educativă a internării într-un centru de detenție constă în internarea minorului într-o instituție specializată în recuperarea minorilor, cu regim de pază și supraveghere, unde va urma programe intensive de reintegrare socială, precum și programe de pregătire școlară și formare profesională potrivit aptitudinilor sale. Internarea se dispune pe o perioadă cuprinsă între 2 și 5 ani, afară de cazul în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 20 de ani sau mai mare ori detențiunea pe viață, când internarea se ia pe o perioadă cuprinsă între 5 și 15 ani.

Dacă în perioada internării minorul săvârșește o nouă infracțiune sau este judecat pentru o infracțiune concurentă săvârșită anterior, instanța prelungește măsura internării, fără a depăși maximul prevăzut anterior, determinat în raport cu pedeapsa cea mai grea dintre cele prevăzute de lege pentru infracțiunile săvârșite. Din durata măsurii educative se scade perioada executată până la data hotărârii.

În cazul în care pe durata internării minorul a dovedit interes constant pentru însușirea cunoștințelor școlare și profesionale și a făcut progrese evidente în vederea reintegrării sociale, după executarea a cel puțin jumătate din durata internării, instanța poate dispune:

a) *înlocuirea internării cu măsura educativă a asistării zilnice pe o perioadă egală cu durata internării neexecutate, dar nu mai mult de 6 luni, dacă persoana internată nu a împlinit vârsta de 18 ani;*

b) *liberarea din centrul de detenție, dacă persoana internată a împlinit vârsta de 18 ani.*

Odată cu înlocuirea sau liberarea, instanța impune respectarea uneia sau mai multora dintre obligațiile prevăzute în art. 121 CP al României, până la împlinirea duratei măsurii internării.

Dacă minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii asistării zilnice sau obligațiile impuse, instanța revine asupra înlocuirii sau liberării și dispune executarea restului rămas neexecutat din durata măsurii internării într-un centru de detenție.

În cazul săvârșirii, până la împlinirea duratei internării, a unei noi infracțiuni de către o persoană care nu a împlinit vârsta de 18 ani și față de care s-a dispus înlocuirea măsurii internării într-un centru de detenție cu măsura asistării zilnice, instanța revine asupra înlocuirii și dispune:

a) *executarea restului rămas din durata măsurii internării într-un centru de detenție;*

b) *prelungirea duratei acestei internări în condițiile prevăzute anterior.*

Dacă în cursul executării unei măsuri educative privative de libertate persoana internată, care a împlinit vârsta de 18 ani, are un comportament prin care influențează negativ sau împiedică procesul de recuperare și reintegrare a celorlalte persoane internate, instanța poate dispune continuarea executării măsurii educative într-un penitenciar. În cazul măsurilor educative privative de libertate, dispozițiile art. 71-73 CP al României se aplica în mod corespunzător.

Conform art. 128 CP al României, în cazul infracțiunilor săvârșite în timpul minorității, cauzele de atenuare și agravare sunt avute în vedere la alegerea măsurii educative și produc efecte între limitele prevăzute de lege pentru fiecare măsură educativă.

În caz de concurs de infracțiuni săvârșite în timpul minorității se stabilește și se ia o singură măsură educativă pentru toate faptele, în condițiile art. 114 CP al României, ținându-se seama de criteriile prevăzute în art. 74 CP al României.

În cazul săvârșirii a două infracțiuni, dintre care una în timpul minorității și una după majorat, pentru infracțiunea comisă în timpul minorității se ia o măsură educativă, iar pentru infracțiunea săvârșită după majorat se stabilește o pedeapsă, după care:

a) *dacă măsura educativă este neprivativă de libertate, se execută numai pedeapsa;*

b) *dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat;*

c) *dacă pedeapsa aplicată pentru infracțiunea săvârșită după majorat este detențiunea pe viață, se execută numai această pedeapsă;*

d) *dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este amenda, se execută măsura educativă, a cărei durată se majorează cu cel mult 6 luni, fără a depăși maximumul prevăzut de lege pentru aceasta.*

În cazul prevăzut la lit. b), din durata pedepsei aplicate se scade ceea ce s-a executat din momentul săvârșirii infracțiunii comise după majorat până la data judecării.

În cazul săvârșirii după majorat a două sau mai multor infracțiuni concurente se aplică mai întâi regulile referitoare la concursul de infracțiuni, după care se face aplicarea dispozițiilor anterior indicate. Pedeapsa stabilită potrivit dispozițiilor lit. b) nu poate face obiectul amânării aplicării pedepsei sau al suspendării executării sub supraveghere. [38]

În baza art. 130 CP al României, dacă pe durata termenului de supraveghere al amânării aplicării pedepsei, al suspendării sub supraveghere ori al liberării condiționate se descoperă că persoana supravegheată mai săvârșise o infracțiune în timpul minorității pentru care s-a luat, chiar după expirarea acestui termen, o măsură educativă privativă de libertate, amânarea, suspendarea sau liberarea se anulează, aplicându-se în mod corespunzător dispozițiile art. 129 alin. (2) -(4) CP al României.

Termenele de prescripție a răspunderii penale, prevăzute în art. 154 CP al României, se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori și se întrerup sau se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori.

Măsurile educative neprivative de libertate se prescriu într-un termen de 2 ani de la data rămânării definitive a hotărârii prin care au fost luate.

Măsurile educative privative de libertate se prescriu într-un termen egal cu durata măsurii educative luate, dar nu mai puțin de 2 ani.

Termenele de prescripție a executării măsurilor educative se întrerup și se suspendă în condițiile prevăzute de lege pentru majori. În cazul înlocuirii măsurilor educative, executarea se prescrie în raport cu măsura educativă mai grea și curge de la data rămânării definitive a hotărârii prin care s-a dispus înlocuirea. Măsurile educative nu atrag interdicții, decăderi sau incapacități.

3.3. Modelul represiv de sancționare a minorilor prevăzut de legislația penală a Republicii Moldova

3.3.1. Esența și scopul pedepselor penale aplicate minorilor

Elucidarea esenței și particularităților răspunderii penale a minorilor este strâns legată de examinarea formelor prin care se realizează această răspundere, a problemelor legate de pedeapsă și măsurile de constrângere cu caracter educativ.

Specificul răspunderii penale a minorilor condiționează și anumite particularități ale pedepsei acestei categorii de subiecți ai infracțiunii. [110, p. 63]

Esența pedepselor penale aplicate minorilor. Pedeapsa penală, ca o formă de manifestare și realizare a răspunderii penale a minorilor, în raport cu această categorie de infractori, comportă anumite particularități definitorii. Aceste particularități ale pedepsei o deosebesc de alte forme de realizare a răspunderii penale – măsurile de constrângere cu caracter educativ.

Specificul evaluării prin lege a infracțiunilor comise de către minori influențează și aplicarea pedepsei penale față de infractorii minori concreți. [110, p. 77]

La realizarea principiului proporționalității pedepsei faptei comise, în cazul minorilor, corelația între criteriul gravității infracțiunii comise și personalitatea infractorului devin evidente în alte dimensiuni, decât în cazul aplicării pedepsei penale față de adulți (persoanele majore).

Nu doar semnele care caracterizează personalitatea infractorului, dar și circumstanțele în care are loc infracțiunea, factorii specifici au un rol dominant la determinarea pedepsei minorului în raport cu cea a persoanei majore (adultului).

Importanța acestor particularități nu trebuie supraestimată. Principiul proporționalității este implicit aplicabil și în cazul minorilor. Este de menționat că acest principiu este legat de caracterul echitabil al pedepsei, fără de care nu poate fi materializată funcția de educare particulară pedepsei penale.

Coraportul între gravitatea infracțiunii comise și personalitatea vinovatului, la realizarea principiului proporționalității în raport cu minorii, urmează a fi diferențiat în dependență de categoriile de vârstă ale minorilor:

- particularitățile subiective față de minorii de la 14 la 16 ani trebuie luate în vedere în mod deosebit în comparație cu cele ale minorilor de la 16 la 18 ani, iar
- particularitățile subiective ale acestora din urmă – mai mult decât cele în raport cu ale adulților (de aici și catalogarea diferitor perioade ale imputabilității penale ori lipsei de imputabilitate).

A identifica un raport corect, general și perfect între pedeapsă și măsurile de constrângere cu caracter educativ este posibil inclusiv prin soluționarea problemei privind mecanismul influenței lor preventiv-educative asupra infractorilor. Dacă orientarea unică și subordinea funcțiilor de educare și prevenție ale noilor infracțiuni pentru ei este generală, atunci și mecanismul de realizare a acestei funcții este diferit. [110, p. 79]

Cu elucidarea esenței și particularităților pedepsei penale a minorilor este strâns legată și problema privind scopul pedepsei penale.

Orientarea pedepsei, stabilirea scopurilor ei depinde de voința legiuitorului, de politica penală desfășurată de către acesta. Din aceste rațiuni, la examinarea scopurilor pedepsei este necesar a examina atât buchia, cât și spiritul legii penale.

Scopul de corectare și reeducare a condamnaților reflectă esența, importanța definitorie a pedepsei, și anume în acest fapt constă marea ei importanță teoretică și practică.

În viziunea autorului Z. A. Astemirov, nu este corectă tratarea situației precum că corectarea și reeducarea, deși sunt noțiuni omogene, dar diferite după conținut, adică față de anumiți condamnați se urmărește corectarea, iar față de alții – reeducarea. Autorul citat consideră că în acest caz are loc confundarea scopurilor pedepsei cu principiul individualizării atingerii acestor scopuri. Or, în cazul în care este vorba despre influența asupra infractorului și, concomitent, despre rezultatul acestei influențe, legea operează cu corectarea și reeducarea. În cazul în care se are în vedere doar scopul ori rezultatul influenței, se utilizează termenul de corectare. [62, p. 80-81]

Corespunzător, legea operează cu scopul corectării, care poate fi atins în raport cu fiecare condamnat, fapt pentru care sunt supuse unei anumite influențe (reeducare).

Evident, intensivitatea acestei influențe, gradul de corectare a diferitor categorii de infractori și a fiecărui condamnat în parte este diferit. Dar în toate cazurile rezultatul trebuie să fie același – corectarea.

Noțiunea de corectare și reeducare nu trebuie unificate. Și legiuitorul le utilizează cu luarea în considerație a delimitării în baza faptului că corectarea întotdeauna reflectă rezultatul dorit și atins, iar reeducarea – procesul de influență și rezultatul care urmează a fi atins în acest proces.

Un alt tratament este identificat în literatura de specialitate în legătură cu corectarea și reeducarea condamnaților minori.

Unii autori consideră că formularea în lege a corectării și reeducării nu corespunde pe deplin din cauza particularităților caracterului educativ al pedepsei aplicate acestora. Or, formularea din lege „corectarea și reeducarea” se referă la toate categoriile de pedepse și la toate categoriile de infractori.

Alt moment este însă reieșit din faptul care conținut urmează a fi atribuit la această noțiune, când are loc aplicarea unei sau altei pedepse penale, ori când este vorba de corectarea și reeducarea unei sau altei categorii de condamnați.

Elucidarea esenței și conținutului corectării este nemijlocit legată de cercetarea personalității condamnatului, factorilor și circumstanțelor de comitere a infracțiunii. Deoarece fiecare infractor posedă individualitate, are neajunsurile sale și a comis infracțiunea pe calea aleasă de acesta, din aceste motive corectarea comportă un caracter pur individual.

Principiul individualizării pedepsei și influenței educativ-corecționale reflectă ideea corectării, îi predetermină esența și conținutul.

În ciuda unui caracter individual al corectării, ea trebuie să răspundă unor categorii generale, care să asigure unitatea cerințelor, evidența particularităților unei sau altei categorii de infractori, care posedă trăsături tipice. Fără diferențierea, reieșită din clasificarea fundamentată științific, nu este posibilă individualizarea corectării și reeducării condamnaților.

Specificul corectării și reeducării condamnaților minori posedă o natură dualistă.

Pe de o parte, ca și în cazul infractorilor majori (adulți), aceasta rezultă din specificul infracțiunilor comise. De exemplu, nu poate fi același conținut al corectării și reeducării condamnaților pentru huliganism și pentru furt.

Pe de altă parte, asupra conținutului și, respectiv, asupra caracterului corectării și reeducării minorilor, o influență semnificativă o au particularitățile de vârstă și psihologice, care caracterizează această categorie de infractori nu doar în plan criminogen, ci în sens mai extins, al personalității. [110, p. 82-83]

Prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni de către condamnat (prevenția specială) și prevenția generală

Dificultățile legate de clarificarea scopului prevenției speciale a pedepsei penale sunt relevate, de regulă, când aceasta este examinată independent de alte scopuri, în particular de corectare și reeducare. Însă, cert este că toate scopurile sunt în mod dialectic legate între ele, și examinarea separată poate fi admisă doar convențional.

Însăși prevenția specială poate fi tratată în două sensuri: *larg* și *restrâns*.

În sens larg, prevenția specială include tot ceea ce este caracteristic pedepsei din punctul de vedere al influenței asupra condamnatului.

În sens restrâns se are în vedere prevenirea recidivei cu ajutorul pedepsei și caracterelor acesteia.

Posibilitățile prevenției speciale ale pedepsei aplicate față de minori sunt, evident, mai mici decât în raport cu infractorii majori (adulți), dacă luăm în vedere faptul că față de minori nu pot fi aplicate toate categoriile de pedepse, care reflectă o forță preventivă deosebită.

Cu adevărat, se menționează de către autorii români V. Dongoroz, C. Bulai, G. Antoniu etc., precum că lupta împotriva fenomenului infracțional la minori trebuie să se desfășoare în principal pe tărâmul:

- prevenției generale și speciale,
- prevenției preinfracționale – prin măsuri de ocrotire a minorilor expuși să devină infractori și prevenției postinfracționale – prin măsuri de educare și reeducare a minorilor care au devenit infractori. [50, p. 219]

În concluzie, menționăm că dacă scopurile pedepsei penale a minorilor comportă anumite particularități specifice, un mecanism propriu de atingere, ele sunt legate între ele și intercondiționate. Luarea corectă în vedere a unității și legăturilor dialectice permite a elucida mai evident esența pedepsei minorului și a urmări căile de eficientizare a acestora.

Un moment general de legătură între scopurile pedepsei este interesul de luptă cu criminalitatea. În ipoteza acestor interese are loc răspunderea în sens obiectiv, ca fiind referită la condamnații concreți, să favorizeze ridicarea sentimentului de răspundere a altor persoane, în particular minori. [110, p. 95]

3.3.2. Individualizarea răspunderii și pedepsei penale aplicate minorilor

Operând cu textul legii penale a Republicii Moldova, constatăm că persoana celui vinovat influențează individualizarea pedepsei penale în mai multe situații prescise.

De regulă, acest criteriu este evident pentru comiterea infracțiunii în timpul minoratului (inclusiv minor în dependență de o anumită vârstă, de exemplu 16 ani). Însă, în ansamblu, individualizarea pedepsei penale în raport cu persoana celui vinovat este orientat spre diferențierea: a) persoanei fizice de persoana juridică; b) între diferite categorii de persoane fizice: minor; persoană care nu a atins vârsta de 16 ani; persoană recunoscută ca invalid de gradul I și II; militar prin contract; femeie; femeie gravidă; femeie care are copii în vârstă de până la 8 ani; persoană care a atins vârsta de pensionare.

Deoarece toate criteriile de individualizare a pedepsei penale au caracter alternativ, efectele fiind deduse din conținutul normativului penal, nu este corectă, din punctul nostru de vedere, ca una și aceeași circumstanță, împrejurare, stare, situație, să fie luată în vedere în

diferite calități, iar efectele să fie multiple (de exemplu, starea de minoritate este prevăzută ca circumstanță atenuantă, circumstanță atenuantă excepțională, stare de atenuare).

Sistemul pedepselor penale (prevăzut de lege, exclusiv și obligatoriu, incluse în ordine logică [16, p. 32]) nu este unul integral aplicat în raport cu toate persoanele fizice. Astfel, legiuitorul admite individualizarea pedepsei penale inclusiv prin posibilitatea/ imposibilitatea aplicării unor pedepse penale în raport cu diferite categorii de persoane fizice.

Conform art. 67 alin. (4) CP al RM, munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor recunoscute ca invalizi de gradele I și II, militarilor prin contract, femeilor gravide, femeilor care au **copii în vârstă de până la 8 ani, persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani** și persoanelor care au atins vârsta de pensionare.

De asemenea, în baza art. 71 alin. (3) CP al RM, detențiunea pe viață nu poate fi aplicată femeilor și **minorilor**.

Lipsa unui mecanism diferențiat eficient pus la dispoziția eventualei individualizări a pedepsei cu munca neremunerată rezultă și din faptul că, conform CP al RM, sunt prevăzute 4 sancțiuni, care operează în mod unic cu pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității. În context, se impune, în aceste cazuri, diversificarea individualizării pedepsei penale prevăzute de articolele respective ale CP al RM, prin prevederea alternativă a pedepsei amenzii.

În cadrul stabilirii categoriilor de pedeapsă și a limitelor acestora în Partea generală a CP al RM, se face individualizarea pedepsei penale sub forma închisorii, și anume art. 70 alin. (3) CP al RM prevede că la stabilirea pedepsei închisorii pentru **persoana care**, la data săvârșirii infracțiunii, **nu a atins vârsta de 18 ani**, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, reduse la jumătate. În baza art. 70 alin. (4) CP al RM, la stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 25 de ani pentru adulți și 12 ani și 6 luni pentru **minorii**, iar în caz de cumul de sentințe - de 30 ani pentru adulți și 15 ani pentru **minorii**.

Dispoziția art. 70 alin. (4) CP al RM pune în vedere anumite stări de agravare a pedepsei penale și, astfel, sunt reiterate, ca conținut, art. 84 alin. (1) CP al RM (dacă o persoană este declarată vinovată de săvârșirea a două sau mai multor infracțiuni fără să fi fost condamnată pentru vreuna din ele, instanța de judecată, pronunțând pedeapsa pentru fiecare infracțiune aparte, stabilește pedeapsa definitivă pentru concurs de infracțiuni prin cumul, total sau parțial, al pedepselor aplicate, dar pe un termen nu mai mare de 25 de ani de închisoare, iar în privința **persoanelor care nu au atins vârsta de 18 ani** - pe un termen nu mai mare de 12 ani și 6 luni) și art. 85 alin. (1) CP al RM (dacă, după pronunțarea sentinței, dar înainte de executarea completă a pedepsei, condamnatul a săvârșit o nouă infracțiune, instanța de judecată adaugă, în

întregime sau parțial, la pedeapsa aplicată prin noua sentință partea neexecutată a pedepsei stabilite de sentința anterioară. În acest caz, pedeapsa definitivă nu poate depăși termenul de 30 de ani de închisoare, iar în privința **persoanelor care nu au atins vârsta de 18 ani** - termenul de 15 ani). Din aceste rațiuni, considerăm adecvată excluderea din art. 70 CP al RM a alin. (4).

În proces de individualizare a diferitor categorii de sancțiuni penale, legiuitorul prevede la art. 75 alin. (3) CP al RM faptul că pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică **minorului** numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea **minorului**. [10] În context, o formă specifică de realizare a răspunderii penale prin aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ este admisibilă doar pentru **infractorii minori**.

În ipoteza celor consemnate, devine evident faptul că dacă o anumită împrejurare devine operantă ca stare de atenuare a pedepsei penale, ea nu mai poate figura ca circumstanță atenuantă. Din aceste raționamente, se consideră necesară **excluderea din lista circumstanțelor atenuante a împrejurării de săvârșire a infracțiunii de către un minor**.

Deci, minoritatea penală apare în rolul de stare de atenuare a pedepsei penale. Art. 76 alin. (1) lit. b) CP al RM prevede că la stabilirea pedepsei penale se consideră circumstanță atenuantă **săvârșirea infracțiunii de către un minor**.

În conformitate cu art. 79 alin. (1) CP al RM, minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea se consideră **circumstanță excepțională**. În ansamblu, legislația penală prevede minoratul ca o stare de atenuare a pedepsei penale. Aceasta este prevăzut și de legislația penală a altor state (Franța [144, p. 578-579] etc.). CP al României o identifică în calitate de cauză de neimputabilitate, fiind identificat un alt regim sancționator în raport cu această categorie de persoane, în particular infractori minori. [38]

Mecanismul pus la dispoziție, prin identificarea minorității, ca circumstanță atenuantă, circumstanță excepțională și ca stare de atenuare a pedepsei, nu este suficient de uniformizat.

Astfel, *prin Sentința Judecătorei Bălți din 26 noiembrie 2007, minorul PA a fost condamnat în baza art.195 alin. (2) CP al RM, cu aplicarea prevederilor art. 79 CP al RM la 2 ani închisoare, cu executarea pedepsei în penitenciar pentru minori. Prin aceeași Sentință a fost condamnat PR în baza art. 195 alin. (2) CP al RM, cu aplicarea art. 79 CP al RM la 1 an închisoare. În baza prevederilor art. 90 CP al RM pedeapsa aplicată a fost suspendată condiționat pe un termen de probă de 2 ani.* [149] Sau, *prin Sentința Judecătorei Făleşti din 12 noiembrie 2007 CN a fost condamnat în baza art. 145 alin. (1) CP al RM cu aplicarea prevederilor art. 70 alin. (3) și 79 CP al RM la 8 ani închisoare în penitenciar pentru minori.* [152]

În alte cazuri din practica judiciară, art. 79 CP al RM nu a fost aplicat. Spre exemplu, prin *Sentința Judecătorei Făleşti din 28 martie 2006, în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, RA a fost condamnat în baza art. 187 alin. (2) lit. b) și d) CP al RM la 5 ani închisoare, cu executarea pedepsei în penitenciar pentru minori. Potrivit art. 85 CP al RM la pedeapsa aplicată s-a adăugat parțial partea neexecutată a pedepsei stabilite prin sentința Judecătorei Făleşti din 21.12.2005 numindu-i pedeapsa definitivă de 5 ani și 6 luni închisoare, cu executare în penitenciar pentru minori.* [150]

Un alt asemenea caz este cel, în care prin *Sentința Judecătorei Centru, mun.Chișinău din 25 septembrie 2008, în cadrul procedurii acordului de recunoaștere a vinovăției, FE a fost condamnat în baza art.186 alin.(2) lit.d) CP al RM la 2 ani închisoare. Potrivit art.84 alin.(4) CP al RM, prin cumulul parțial al pedepsei aplicate și celei stabilite prin sentința Judecătorei Centru, mun.Chișinău din 4 iulie 2008, i s-a stabilit pedeapsa definitivă de 5 ani și 8 luni închisoare în penitenciar de tip semiînchis.* [151]

În acest sens, considerăm că procesul de individualizare a pedepsei penale, în cazul minorității, urmează a lua în calcul doar această împrejurare în calitate de stare de atenuare, efectele derogând de la regulile și potrivit criteriilor stabilite pentru stările de atenuare a pedepsei penale.

În opinia noastră, efectele stării de minoritate trebuie să posede mai mult caracter de individualizare legală, așa precum este prevăzut în alte legislații penale, dar nu numai efect de individualizare judiciară și execuțională.

3.3.3. Particularitățile sancționării cu închisoarea a infractorilor minori potrivit legislației penale a Republicii Moldova

În cadrul activității de prevenire și combatere a criminalității în societate, un rol aparte îl are prevenirea și combaterea delicvenței juvenile. Această activitate complexă și complicată de prevenire a delicvenței juvenile poate avea succes doar în contextul unor eforturi din partea întregii societăți în asigurarea dezvoltării armonioase a minorilor, urmărind și stimulând evoluția personalității lor încă de la vârsta cea mai fragedă. [66, p. 78]

Printre mijloacele de luptă cu criminalitatea în ansamblu, în special punctând pe delicvența juvenilă, sunt și cele cu caracter penal. De fapt, CP al RM, adoptat la 18 aprilie 2002, a depășit anumite probleme ce se impuneau la nivelul sancționării persoanelor minore. Controverse și coliziuni, însă, au continuat a fi constatate și după intrarea în vigoare a legislației penale

adoptate. Din anul 2003 până în prezent, în scopul eficientizării aplicativității pedepsei penale în cazul minorilor în legea penală au fost operate modificări esențiale.

În acest context, este necesară identificarea posibilităților de sancționare a minorilor potrivit legislației penale în vigoare a Republicii Moldova și determinarea anumitor controverse și contradicții ce sunt constatate la acest capitol.

De obicei, remarcă unii autori, publicul larg consideră că față de minorii delincvenți nu se iau măsuri de pedepsire suficient de drastice, impunându-se în acest aspect nuanțarea unei game mai largi de sancțiuni adaptate personalității și contextelor specifice în care s-au format aceștia. [66, p. 78]

Conform art. 5 CP al RM, persoanele care au săvârșit infracțiuni sunt egale în fața legii și sunt supuse răspunderii penale fără deosebire de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație. Apărarea drepturilor și intereselor unei persoane nu poate fi realizată prin încălcarea drepturilor și intereselor altei persoane sau a unei colectivități. [37]

În context, răspunderea penală a minorilor nu intervine ca excepție de la această regulă, ci o altă regulă care vizează anumite categorii de subiecți care posedă libertate și sunt incluse în limitele unei necesități evidente.

Potrivit art. 21 alin. (1) CP al RM *sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani.* [37]

Astfel, se observă clar că legiuitorul a prezumat un discernământ deplin în cazul tuturor infracțiunilor odată cu atingerea vârstei de 16 ani. În cazuri particulare, prevăzute de art. 21 alin. (2) CP al RM, subiectul activ al infracțiunii poate fi supus răspunderii și pedepsei penale de la vârsta de 14 ani.

În conformitate cu art. 62 alin. (1) CP al RM, persoanelor fizice care au săvârșit infracțiuni li se pot aplica următoarele pedepse: amendă; privare de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate; retragere a gradului militar, a unui titlu special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat; munca neremunerată în folosul comunității; închisoarea; detențiunea pe viață.

În ipoteza comiterii infracțiunii de către o persoană minoră (subiect activ care nu a atins vârsta de 18 ani), legislația penală prevede în mod expres, prin detalizare specială, anumite condiții doar în cazul pasibilității de o pedeapsă în forma muncii neremunerate în folosul comunității, închisorii ori a detențiunii pe viață.

Astfel, potrivit art. 67 alin. (4) CP al RM, munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani.

Conform art. 70 CP al RM, închisoarea constă în privarea de libertate a persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni prin izolarea impusă a acesteia de mediul normal de viață și plasarea ei, în baza hotărârii instanței de judecată, pe un anumit termen, într-un penitenciar. Închisoarea se stabilește pe un termen de la 3 luni la 20 de ani. [37]

În acest sens, pedeapsa închisorii este diferențiată în cazul minorilor. CP al RM, după cum am enunțat anterior, prevede răspunderea penală de la vârsta de 16 ani (vârsta generală a subiectului activ al infracțiunii), admitând și excepția privind răspunderea penală de la vârsta de 14 – 16 ani pentru săvârșirea unor anumitor infracțiuni prevăzute expres.

Astfel, conform art. 70 alin. (3) CP al RM, la stabilirea pedepsei închisorii pentru persoana care, la data săvârșirii infracțiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, reduse la jumătate.

Această diferențiere a pedepsei penale este admisă și în cazul unui concurs de infracțiuni ori a unui cumul de sentințe, precizându-se la art. 70 alin. (4) CP al RM, că la stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 25 de ani pentru adulți și 12 ani și 6 luni pentru minori, iar în caz de cumul de sentințe – de 30 ani pentru adulți și 15 ani pentru minori. [37]

Reieșind din art. 71 alin. (3) CP al RM, detențiunea pe viață nu poate fi aplicată minorilor.

Toate cele evidențiate ne invocă din start faptul, deși posibilitatea prezumtivă a pedepsei penale apare de la vârsta de 16 ani (respectiv 14 ani), că legiuitorul moldovean include în acțiune și anumite reguli de excepție, prevăzute în cadrul ipotezei normei penale.

Oricum, evidențiind posibilitățile reale de aplicare a pedepsei, legiuitorul a prevăzut expres, că în cazul minorilor termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, reduse la jumătate.

Luând în vedere faptul că teoria penală face distincție între sancțiuni relativ determinate și sancțiuni alternative în ideea unei pedepse potrivit dreptului penal pozitiv, apelând la interpretarea normativă a textului prevăzut la art. 70 alin. (3) CP al RM, rezultă cu claritate că se invocă excepția pentru minori și în cazul în care norma punctează pe o sancțiune relativ determinată, cât și în contextul celei alternative.

Mai mult ca atât, la acest capitol apar anumite dificultăți legate de posibilitatea, deși nerațională, dar admisă de lege, de aplicare a unei sancțiuni absolut determinate. Aceste cazuri sunt impuse pentru aplicare în cazul în care maximul micșorat al închisorii este mai mic decât minimul prevăzut de norma de incriminare. Astfel, de exemplu, infracțiunea de omor intenționat, prevăzută la art. 145 alin. (1) CP al RM prevede drept pedeapsă – închisoarea în limitele de la 8

la 15 ani. În cazul în care infracțiunea respectivă este comisă de către un minor (vârsta de la 14 la 18 ani), pedeapsa penală capătă caracter absolut, constituind 7.5 ani, adică jumătate din maximul pedepsei.

Or, în aceste cazuri nu pot fi aplicate mijloacele prevăzute de individualizare a pedepsei penale. Asemenea cazuri pot fi constatate în ipoteza unui cumul de cazuri prevăzute de legea penală în Partea specială a CP al RM (**Anexa nr. 2, Reprezentarea nr. 2.2**).

Conform art. 60 alin. (7) CP al RM, termenele prescripției de tragere la răspundere penală se reduc pe jumătate pentru persoanele care la data săvârșirii infracțiunii erau minori, [37] iar reieșind din conținutul art. 97 alin. (2) CP al RM, termenele de prescripție a executării pedepsei se reduc pe jumătate pentru persoanele care, la data săvârșirii infracțiunii, erau minori.

De asemenea, o problemă aparte poate fi constatată în cazul săvârșirii unei infracțiuni în formă atipică (pregătire ori tentativă de infracțiune), când legiuitorul prevede posibilitatea reducerii maximului pedepsei penale în contextul caracterului atipic al activității infracționale (formă neconsumată a infracțiunii), neavând în vedere posibilitatea comiterii infracțiunii de către un minor.

De fapt, regulile prevăzute de micșorare a pedepsei penale pentru minor în cazul comiterii unor acte preparatorii nu-și pot găsi reflecție. Acest moment are consecință o singură micșorare de pedeapsă penală – avându-se în vedere posibilitatea de aplicare a pedepsei penale pentru activitatea infracțională neconsumată. Astfel, apelând la același exemplu, infracțiunea de omor intenționat, prevăzută la art.145 alin. (1) CP al RM, în cazul constatării unor acte preparatorii la această infracțiune, pedeapsa închisorii poate avea caracter absolut determinat în cazul tuturor persoanelor, neavând nici o implicație stabilirea faptului că infracțiunea a fost comisă de către un minor sau un adult.

De asemenea, având în vedere faptul că în mai bine de 90% din legea penală a Republicii Moldova este posibilă aplicarea pedepsei închisorii, este necesară, în viziunea noastră reevaluarea întregului spectru de sancțiuni aplicabile minorului și determinarea unor posibilități de aplicare a unor pedepse alternative detențiunii penitenciare, având în vedere atingerea unui scop al pedepsei penale, însă nu simpla aplicare formală a acestei sancțiuni.

Această necesitate intervine mai cu seamă urmărind reperele cantitative ale posibilităților de aplicare a pedepsei penale, conform CP al RM. Astfel, sancțiunile prevăzute pentru realizarea celor 84 de modalități normative determinate (**Anexa nr. 1, Tabelul nr. 1.3.**), care evidențiază răspunderea penală a minorilor de la vârsta de 14 ani, sunt completate în felul următor:

- a) în 49 de cazuri se prevede în mod exclusiv pedeapsa închisorii (58,3%);
- b) în 5 cazuri se prevede pedeapsa închisorii alternativă detențiunii pe viață (6%);

Este de remarcat faptul că, potrivit art. 71 alin. (3) CP al RM, detențiunea pe viață nu se aplică minorilor, fapt care determină posibilitatea aplicării în acest caz a pedepsei închisorii în mod exclusiv.

c) în 6 cazuri se prevede pedeapsa închisorii alternativă amenzii (7,15%);

d) în 7 cazuri se prevede pedeapsa închisorii alternativă amenzii sau muncii neremunerate în folosul comunității (8,3%);

În acest sens, în conformitate cu art. 67 alin. (4) CP al RM, munca neremunerată în folosul comunității nu se aplică persoanelor care nu au atins vârsta de 16 ani.

e) în 1 caz se prevede pedeapsa închisorii alternativă amenzii și ambele având ca pedeapsă complementară – privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate (1,2%);

f) în 10 cazuri se prevede pedeapsa închisorii cu amendă – în calitate de pedeapsă complementară (11,9%);

g) în 6 cazuri se prevede pedeapsa închisorii cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate – în calitate de pedeapsă complementară (7,15%) **(Anexa nr. 2, Reprezentarea nr. 2.1).**

Caracterul represiv al pedepselor penale prevăzute de CP al RM rezultă din analiza desfășurată anterior. Or, în circa 70 de cazuri (ceea ce constituie 83,35%) din infracțiuni pentru care răspunderea penală a minorilor este prezumată ca fiind posibilă de la vârsta de 14 ani este prevăzută aplicarea în calitate de pedeapsă principală unică – închisoarea. Și acest caracter represiv, deși pare a fi prevăzut de lege ca fiind unul cu semnificație mixtă (combinarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ – ca formă de realizare a răspunderii penale în cazul minorilor, și pedepsei penale) tinde a se distanța de aspectul său mixt în aspect aplicativ.

Or, conform art. 54 alin. (1) CP al RM, persoana în vârstă de până la 18 ani care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale. Persoanelor liberate de răspundere penală, în conformitate cu această prevedere enunțată, li se pot aplica măsurile de constrângere cu caracter educativ, prevăzute la art. 104 CP al RM. [37]

În context, această posibilitate este identificată în cazul a 16 infracțiuni (19%) din cele 84 vizate ca incidente în perioada de responsabilitate relativă (14-16 ani) **(Anexa nr.2, Reprezentarea nr. 2.3).**

Art. 104 CP al RM prevede următoarele „măsuri de constrângere cu caracter educativ” aplicabile minorilor:

- *avertismentul;*
- *încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat;*
- *obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerație starea materială a minorului;*
- *obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică;*
- *internarea minorului într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.*

Această listă are un caracter exhaustiv. Minorului îi pot fi aplicate concomitent câteva măsuri de constrângere cu caracter educativ.

În cazul eschivării sistematice de la măsurile de constrângere cu caracter educativ de către minor, instanța de judecată, la propunerea organelor de stat specializate, anulează măsurile aplicate și decide trimiterea cauzei penale procurorului sau stabilește pedeapsa conform legii în baza căreia persoana a fost condamnată, după caz.

O condiție necesară, pentru ca minorul să răspundă penal pentru fapta săvârșită, este responsabilitatea, respectiv, capacitatea persoanei de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile. Responsabilitatea, capacitatea persoanei de a înțelege de ce fapta săvârșită prezintă pericol social și este interzisă, precum și semnificația pedepsei, nu se confundă cu răspunderea penală care constituie obiectul raportului penal de conflict. În timp ce, responsabilitatea este o premisă a infracțiunii (factorii intelectual și volitiv necesari pentru existența vinovăției, marchează și prezența responsabilității), răspunderea penală este consecința săvârșirii unei infracțiuni.

Responsabilitatea este o categorie psihologică, în timp ce răspunderea penală este o categorie juridică. [33, p. 65]

Luând în calcul faptul că toate infracțiunile incluse în lista art. 21 alin. (2) CP al RM prevăd în calitate de pedeapsă principială (unică sau alternativă) închisoarea, urmează a se preciza faptul că, conform art. 70 alin. (3) CP al RM, la stabilirea pedepsei închisorii pentru persoana care, la data săvârșirii infracțiunii, nu a atins vârsta de 18 ani, termenul închisorii se stabilește din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, reduce la jumătate.

În acest context:

a) în 39 de cazuri prevăzute, pedeapsa închisorii se reduce mai jos decât limita inferioară a pedepsei închisorii prevăzute (46,4%);

b) în 33 de cazuri prevăzute, pedeapsa închisorii rămâne în limitele prevăzute de Partea specială a CP RM pentru infracțiunea săvârșită în modalitatea prevăzută (39,3%);

c) în 12 cazuri prevăzute, limita superioară a pedepsei închisorii, redusă pe jumătate, este egală cu minimul închisorii prevăzut pentru infracțiunea în modalitatea corespunzătoare (14,3%) (**Anexa nr. 2, Reprezentarea nr. 2.2**).

Este important a stabili și faptul că:

a) în 9 cazuri (ceea ce reprezintă 10 modalități normative) răspunderea penală de la 14 la 16 ani intervine pentru infracțiuni tipice;

b) în 13 cazuri (ceea ce reprezintă 43 de modalități normative) această răspundere intervine și pentru varianta tipică și pentru cea agravantă a infracțiunilor;

c) în 18 cazuri (ceea ce reprezintă 31 de modalități normative) răspunderea în cauză intervine doar în formă agravantă, iar vârsta răspunderii penale în varianta tipică este prevăzută de la 16 ani (**Anexa nr. 2, Reprezentarea nr. 2.4**).

În opinia noastră, cele 18 cazuri prevăzute în calitate de modalități normative cu efect agravant, dar care vizează o limită de vârstă inferioară celei prevăzute pentru subiectul activ al infracțiunii în varianta tipică, nu este justificată.

Or, componența cu circumstanțe agravante constituie o componență cu anumite semne esențiale și constitutive, iar doar prin cumularea unui semn special cu caracter agravant, infracțiunea devine incidentă modalității agravante. În aceste situații, lipsa variantei agravante a infracțiunii determină neangajarea răspunderii penale în formă agravantă, dar nicidecum lipsa răspunderii penale în varianta tipică a infracțiunii. Din aceste ultime rațiuni, în sensul celor 18 modalități normative agravante, răspunderea penală nu poate fi admisă de la 14 ani, deși legislația în vigoare, în opinia noastră, oferă o interpretare legală cu caracter extensiv și defavorabil.

În baza art. 76 alin. (1) lit.) CP al RM, la stabilirea pedepsei se consideră circumstanță atenuantă săvârșirea infracțiunii de către un **minor**, iar în baza art. 77 alin. (1) lit. e) CP al RM, la stabilirea pedepsei se consideră circumstanță agravantă săvârșirea infracțiunii cu bună știință împotriva unui **minor** sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează **vârstei înaintate**, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor. [37]

Operând cu art. 79 alin. (1) CP al RM, ținând cont de circumstanțele excepționale ale cauzei, legate de scopul și motivele faptei, de rolul vinovatului în săvârșirea infracțiunii, de comportarea lui în timpul și după consumarea infracțiunii, de alte circumstanțe care micșorează esențial gravitatea faptei și a consecințelor ei, precum și de contribuirea activă a participantului

unei infracțiuni săvârșite în grup la descoperirea acesteia, instanța de judecată poate aplica o pedeapsă sub limita minimă, prevăzută de legea penală pentru infracțiunea respectivă, sau una mai blândă, de altă categorie, ori poate să nu aplice pedeapsa complementară obligatorie. Minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea se consideră circumstanță excepțională. În baza art. 91 alin. (4) CP al RM, liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen poate fi aplicată dacă condamnatul, care la momentul săvârșirii infracțiunii a atins vârsta de 18 ani, a executat efectiv: a) cel puțin jumătate din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave; b) cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni grave; c) cel puțin trei pătrimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave, precum și din pedeapsa aplicată persoanei anterior liberate condiționat de pedeapsă înainte de termen, dacă liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen a fost anulată în condițiile prevăzute.

Potrivit art. 107 alin. (3) CP al RM, amnistia nu se aplică în cazul săvârșirii de infracțiuni prevăzute la art. 166¹ alin. (2)–(4), precum și persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art. 171–175¹, 201, 206, 208, 208¹ și 208² CP al RM. În același sens, art. 108 alin. (4)–(5) CP al RM prevede că grațierea nu are efecte asupra măsurilor de siguranță și asupra drepturilor persoanei vătămate. Aceasta nu se aplică persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art. 171–175¹, 201, 206, 208, 208¹ și 208² CP al RM.

Asemenea efecte de excepție sunt indicate și în conținutul art. 109 CP al RM, care vizează instituția împăcării. În context, art. 109 alin. (4) CP al RM indică la faptul că împăcarea nu se aplică în cazul persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art. 171–175¹, 201, 206, 208, 208¹ și 208² CP al RM. [37]

Reacția socială față de criminalitate de-a lungul timpului a cunoscut câteva forme de manifestare, care s-au conturat sub forma modelului represiv, preventiv și curativ. Toate aceste modele au contribuit la formarea unor tendințe noi ale reacției sociale. Conform doctrinelor criminologice, o tendință nouă a reacției sociale o reprezintă tendința moderată, care abordează problematica prevenirii și combaterii criminalității, într-o manieră structurală, sistematică, apreciind că reducerea diferenței sociale, economice și culturale dintre indivizi este de natură să contribuie la o mai mare implicare a cetățenilor la soluționarea problemelor comunității din care fac parte.

Este îmbucurător faptul că principiile menționate anterior și-au găsit reflectare și în art. 5 al Legii Republicii Moldova cu privire la probațiune, și anume: sprijinirea și încurajarea periodică a persoanelor supravegheate, asistate și consiliate în vederea reintegrării lor în societate și în

vederea asumării responsabilității propriilor acțiuni prin formarea unei atitudini corecte față de munca, ordinea de drept și regulile de conviețuire socială.

Salutăm decizia legiuitorului din Republica Moldova de a stipula confidențialitatea dosarului personal de reintegrare socială drept un principiu aparte, acest lucru fiind stipulat și de Regulile și standardele minime ale administrării justiției juvenile (Regulile de la Beijing) adoptate de Adunarea Generală prin Rezoluția 40/33 din noiembrie 1985.

Astfel, art. 8.1 subliniază importanța protejării dreptului minorului la viața particulară: *dreptul minorului la protejarea vieții sale particulare poate fi respectat în toate stadiile în scopul de a fi evitată cauzarea de daune printr-o publicitate inițială și prin încadrarea penală*”. *Tinerii sunt sensibili, în special, la încadrarea penală. Cercetările criminologice din acest domeniu au demonstrat efectele periculoase rezultate din faptul că tinerii sunt odată și pentru totdeauna încadrați în categoria delicvenților sau criminalilor* [103, p. 4-5].

Art. 8.2 arată că tinerii trebuie protejați de efectele nocive ale publicării în presă a unor informații referitoare la problema acestora (spre ex. numele delicvenților aflați în prevenție sau condamnați): *nu trebuie publicată nici o informație care să poată duce la identificarea delicventului juvenil*.

Trebuie respectat și protejat interesul individului, fapt menționat în art. 21 (*Arhivele*): arhivele privind tinerii delicvenți trebuie să fie considerate strict confidențiale și fără putință de legătură cu o terță parte. Accesul la aceste arhive se limitează numai la persoanele autorizate în mod expres. Nu se va putea face caz de antecedentele unui tânăr delicvent în urmările ulterioare ale adulților, urmări care implică același delicvent [35].

3.5. Concluzii la Capitolul 3

1. Nu achiesăm la punctul de vedere precum că în cazul minorilor are loc o diminuare a gradului de pericol social al faptei infracționale.

2. Pericolul social constituie un semn material al infracțiunii și are caracter obiectiv, iar vârsta este identificată în mod subiectiv și aparține subiectului al infracțiunii. Nu se neagă necesitatea lansării și continuării eforturilor în vederea diminuării gradului de răspundere și sancționare a faptelor comise de minori, dar nicidecum sub aspectul diminuării gradului de pericol social al infracțiunii.

3. Imputabilitatea nu trebuie confundată cu răspunderea și nici cu vinovăția.

4. Imputabilitatea este o condiție a vinovăției, implicând capacitatea de a înțelege și a voi, iar vinovăția este o condiție a răspunderii penale înțeleasă ca obligație a persoanei de a răspunde de consecințele actelor sale.

5. Cauzele de neimputabilitate constau în anumite situații, stări, împrejurări existente în momentul săvârșirii faptei, care împiedică realizarea unei trăsături esențiale a infracțiunii și prin aceasta exclud caracterul imputabil al faptei.

6. Nu trebuie confundate cauzele de neimputabilitate cu cauzele care înlătură răspunderea penală, întrucât intervenirea celor dintâi fac ca fapta să nu constituie infracțiune, iar în situația celorlalte infracțiunea subzistă, însă din considerente de politică penală legiuitorul a considerat că nu este oportună aplicarea unei pedepse.

7. Nu suntem de acord cu opinia expusă în literatura de specialitate, precum că minoritatea, desemnând starea unei persoane care n-a ajuns la vârsta stabilită de legea penală pentru majorat, indică la comiterea unor infracțiuni cu regim represiv special.

8. Asume modelul liberal indică la imposibilitatea aplicării unor pedepse penale, precizând realitatea admiterii doar a unor măsuri educative în raport cu minorii infractori.

9. Termenele de prescripție a răspunderii penale se reduc la jumătate pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii erau minori.

10. Conform CP al României, măsurile educative neprivative de libertate se prescriu într-un termen de 2 ani de la data rămânării definitive a hotărârii prin care au fost luate, iar măsurile educative privative de libertate se prescriu într-un termen egal cu durata măsurii educative luate, dar nu mai puțin de 2 ani.

11. Elucidarea esenței și particularităților răspunderii penale a minorilor este strâns legată de examinarea formelor prin care se realizează această răspundere, a problemelor legate de pedeapsă și măsurile de constrângere cu caracter educativ.

12. La realizarea principiului proporționalității pedepsei faptei comise, în cazul minorilor, corelația între criteriul gravității infracțiunii comise și personalitatea infractorului devin evidente în alte dimensiuni, decât în cazul aplicării pedepsei penale față de adulți (persoanele majore).

13. Scopul de corectare și reeducare a condamnaților reflectă esența, importanța definitivă a pedepsei, și anume în acest fapt constă marea ei importanță teoretică și practică.

14. Elucidarea esenței și conținutului corectării este nemijlocit legată de cercetarea personalității condamnatului, factorilor și circumstanțelor de comitere a infracțiunii.

15. Dificultățile legate de clarificarea scopului prevenției speciale a pedepsei penale sunt relevate, de regulă, când aceasta este examinată independent de alte scopuri, în particular de corectare și reeducare. Însă, cert este că toate scopurile sunt în mod dialectic legate între ele, și examinarea separată poate fi admisă doar convențional.

16. Sopurile pedepsei penale a minorilor comportă anumite particularități specifice, mecanism propriu de atingere, ele sunt legate între ele și intercondiționate. Luarea corectă în

vedere a unității și legăturilor dialectice permite a elucida mai evident esența pedepsei minorului și a urmări căile de eficientizare a acestora.

17. Mecanismul pus la dispoziție, prin identificarea minorității – ca circumstanță atenuantă, ca circumstanță excepțională și ca stare de atenuare a pedepsei, nu este suficient de uniformizat.

18. Considerăm că procesul de individualizare a pedepsei penale în cazul minorității urmează a lua în calcul doar această împrejurare în calitate de stare de atenuare, efectele derogând de la regulile și potrivit criteriilor stabilite pentru stările de atenuare a pedepsei penale.

19. Efectele stării de minoritate urmează a avea mai mult caracter de individualizare legală, așa precum este prevăzut în alte legislații penale, dar nu numai efect de individualizare judiciară și execuțională.

20. Caracterul represiv al pedepselor penale prevăzute de CP al RM rezultă din analiza desfășurată. Or, în circa 70 de cazuri (ceea ce constituie 83,35%) din infracțiuni pentru care răspunderea penală a minorilor este prezumată ca fiind posibilă de la vârsta de 14 ani, este prevăzută aplicarea în calitate de pedeapsă principală unică – închisoarea.

21. Sancțiunile prevăzute pentru realizarea celor 84 modalități normative determinate conform CP RM, care evidențiază răspunderea penală a minorilor de la vârsta de 14 ani, sunt completate în felul următor: a) în 49 de cazuri se prevede în mod exclusiv pedeapsa închisorii (58,3%); b) în 5 cazuri se prevede pedeapsa închisorii alternativă detențiunii pe viață (6%); c) în 6 cazuri se prevede pedeapsa închisorii alternativă amenzii (7,15%); d) în 7 cazuri se prevede pedeapsa închisorii alternativă amenzii sau muncii neremunerate în folosul comunității (8,3%); e) în 1 caz se prevede pedeapsa închisorii alternativă amenzii și ambele având ca pedeapsă complementară – privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate (1,2%); f) în 10 cazuri se prevede pedeapsa închisorii cu amendă – în calitate de pedeapsă complementară (11,9%); g) în 6 cazuri se prevede pedeapsa închisorii cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate – în calitate de pedeapsă complementară (7,15%).

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În contextul enunțării unor **concluzii generale** reieșite din conținutul cercetărilor științifice desfășurate, menționăm următoarele:

1. Răspunderea penală a minorilor are un anumit specific în raport cu răspunderea penală a adulților, aceasta din urmă cuprinzând o reglementare și structurare care constituie ceea ce ar putea fi considerat un cadru general și de la care prima derogă.

2. În context doctrinar, sintagmele de *criminalitate juvenilă* și *criminalitate a minorilor* indică la același lucru.

3. Posibilitatea de a accesa anumite obligații și a fi împuternicit cu anumite atribuții de la o anumită vârstă denotă caracter special al subiectului infracțiunii, dar nu însăși vârsta acestuia.

4. În Republica Moldova, autorii autohtoni au identificat două direcții de perfecționare a legislației penale referitoare la minori: a) perfecționare a legislației penale în vigoare prin diversificarea măsurilor educative și reglementarea amănunțită a acestora și b) perfecționarea sistemului sancționator pentru minori prin completarea acestui sistem cu pedeapsa amenzii.

5. Minoritatea nu poate diferenția gradul de pericol social al faptei.

6. Potrivit CP al RM, discernământ nu se impune a fi stabilit, el este prezumat de către legiuitor în raport cu anumite categorii de infracțiuni.

7. Specificul conținutului și tehnicii juridice de previziune a pedepselor pentru minori a condiționat ideea identificării a două sisteme de pedepse, expusă în literatura de specialitate, sub forma sistemului de pedepse aplicabil adulților și sistemului de pedepse aplicabil minorilor (acesta din urmă fiind unul mai restrictiv și mai blând).

8. Dacă termenul civilistic indică la minor – ca fiind persoana care nu a atins vârsta majoratului (18 ani), legislația penală poate să se bazeze anume pe această diferențiere tehnică și constitutivă între minor (minorat) și major (majorat).

9. Anume termenul de minor trebuie să fie evaluat și interpretat în uniformitate în baza cadrului normativ în vigoare.

10. Există, din punctul de vedere al imputabilității penale, două perioade distincte:

1. Perioada neimputabilității penale – așa-numita perioadă a neresponsabilității penale absolute, incapacității penale absolute.

2. Perioada imputabilității penale, care, la rândul ei poate fi:

a) *perioada imputabilității relative* (perioada responsabilității dubioase, responsabilității problematice);

b) *perioada imputabilității reduse* (perioada responsabilității reduse);

c) *perioada imputabilității depline* (perioada responsabilității absolute).

11. Este justificată ideea unui discernământ neprezumat referitor la minorii care au comis infracțiuni și are vârsta între 14 și 16 ani. Or, discernământul nu indică în mod obligatoriu la iresponsabilitate.

12. Discernământul și lipsa de discernământ nu trebuie confundate cu responsabilitatea și iresponsabilitatea.

13. Conform CP al RM modelul liberal nu este prescris, ci se admite ideea unui model represiv de gen mixt, fiind prezumată și posibilitatea aplicării pedepselor penale față de minori.

14. Legea penală recunoaște la minorii între vârsta de 14 și 16 ani o responsabilitate relativă, dar nu limitată și se conduce determinarea specificului răspunderii penale a acestora.

15. La identificarea limitelor de fapte pentru minorii în vârstă de la 14 la 16 ani, aceștia se consideră responsabili, și nu limitat, dar cu responsabilitate deplină, în timp ce în raport cu alte fapte minorul se recunoaște neresponsabil, și acest fapt este indicat în lege prin identificarea limitei de răspundere penală de la vârsta de 16 ani.

16. Nu susținem ideea legiuitorului român de a indica la major, inclusiv în cazul în care persoana are vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

17. Nu se admite echivalarea noțiunilor vinovăție și discernământ. Or, discernământul se constată în cazul unor categorii de infractori (în dependență de vârstă), iar vinovăția este proprie pentru constatare în cazul tuturor infracțiunilor.

18. În ceea ce vizează textul propriu-zis al CP al RM se identifică incoerențe profunde legate de utilizarea diferită a termenilor care se referă la aceeași categorie juridică – *minori*, ori noțiuni legate nemijlocit de diferite categorii de vârstă.

19. Imputabilitatea nu trebuie confundată cu noțiunea de răspundere și nici cea de vinovăție.

20. Imputabilitatea este o condiție a vinovăției, implicând capacitatea de a înțelege și a voi, iar vinovăția este o condiție a răspunderii penale înțeleasă ca obligație a persoanei de a răspunde de consecințele actelor sale.

21. Nu trebuie confundate cauzele de neimputabilitate cu cauzele care înlătură răspunderea penală, întrucât intervenirea celor dintâi fac ca fapta să nu constituie infracțiune, iar în situația celorlalte infracțiunea subzistă, însă din considerente de politică penală legiuitorul a considerat că nu este oportună aplicarea unei pedepse.

22. Anume modelul liberal indică la imposibilitatea aplicării unor pedepse penale, precizând realitatea admiterii doar a unor măsuri educative în raport cu minorii infractori.

23. Elucidarea esenței și particularităților răspunderii penale a minorilor este strâns legată de examinarea formelor prin care se realizează această răspundere, a problemelor legate de pedeapsă și măsurile de constrângere cu caracter educativ.

24. La realizarea principiului proporționalității pedepsei faptei comise, în cazul minorilor, corelația între criteriul gravității infracțiunii comise și personalitatea infractorului devin evidente în alte dimensiuni, decât în cazul aplicării pedepsei penale față de adulți (persoanele majore).

25. Sopurile pedepsei penale a minorilor comportă anumite particularități specifice, mecanism propriu de atingere, ele sunt legate între ele și intercondiționate. Luarea corectă în vedere a unității și legăturilor dialectice permite a elucida mai evident esența pedepsei minorului și a urmări căile de eficientizare a acestora.

26. Mecanismul pus la dispoziție, prin identificarea minorității, ca circumstanță atenuantă, ca circumstanță excepțională și ca stare de atenuare a pedepsei, nu este suficient de uniformizat.

27. Procesul de individualizare a pedepsei penale în cazul minorității urmează a lua în calcul doar această împrejurare în calitate de stare de atenuare, efectele derogând de la regulile și potrivit criteriilor stabilite pentru stările de atenuare a pedepsei penale.

28. Caracterul represiv al pedepselor penale prevăzute de CP al RM rezultă din analiza desfășurată. Or, în circa 70 de cazuri (ceea ce constituie 83,35%) din infracțiuni, pentru care răspunderea penală a minorilor este prezumată ca fiind posibilă de la vârsta de 14 ani, este prevăzută aplicarea în calitate de pedeapsă principală unică – închisoarea.

Recomandări, inclusiv cu caracter de lege ferenda:

1. Este necesară modificarea art. 14 alin. (1) CP al RM prin excluderea semnului prejudiciabil al faptei și a pasibilității de pedeapsă penală.

2. În scopul uniformizării legislației penale sub aspectul tehnicii juridice și excluderii diferitor interpretări controversate, se recomandă modificarea:

- a) art. 54 alin. (1) CP al RM;
- b) art. 67 alin. (4) CP al RM;
- c) art. 70 alin. (4) CP al RM;
- d) art. 71 alin. (3) CP al RM;
- e) art. 72 alin. (5) CP al RM;
- f) art. 93 alin. (1)-(2) CP al RM;
- g) art. 96 alin. (1), (3) CP al RM;
- h) art. 135 CP al RM;
- i) art. 137 alin. (3) lit. f) CP al RM;
- j) art. 158 alin. (3) lit. d) CP al RM;

- k) art. 165¹ alin. (1) CP al RM;
- l) art. 168 alin. (2) lit. b) CP al RM;
- m) art. 171 alin. (3) lit. b) CP al RM;
- n) art. 175¹ CP al RM;
- o) art. 201 alin. (2) CP al RM;
- p) art. 205 alin. (1)-(4) CP al RM;
- q) art. 206 alin. (1)-(2), alin. (3) lit. d¹), e), e¹), f), alin. (4) CP al RM, inclusiv titlul;
- r) art. 207 CP al RM;
- s) art. 208 alin. (1) CP al RM;
- ș) art. 208¹ CP al RM;
- t) art. 208² CP al RM, inclusiv titlul;
- ț) art. 209 alin. (1) CP al RM;
- u) art. 217 alin. (3) lit. b¹), e) CP al RM;
- v) art. 217¹ alin. (3) lit. b¹), e) CP al RM;
- w) art. 217³ alin. (3) lit. b) CP al RM;
- x) art. 217⁵ alin. (1) CP al RM;
- y) art. 217⁶ alin. (2) lit. c) CP al RM;
- z) art. 134 CP al României.

3. Se recomandă excluderea:

- a) art. 21 alin. (1)-(2) CP al RM;
- b) art. 34 alin. (5) lit. a) CP al RM;
- c) art. 53 alin. (5) lit. a) CP al RM;
- d) art. 54 CP al RM;
- e) art. 60 alin. (7) CP al RM;
- f) art. 72 alin. (5) CP al RM;
- g) art. 75 alin. (3) CP al RM;
- h) art. 76 alin. (1) lit. b) CP al RM;
- i) art. 79 CP al RM;
- j) art. 89 alin. 2 lit. d) CP al RM;
- k) art. 91 alin. (6) CP al RM;
- l) art. 93 CP al RM;
- m) art. 97 alin. (2) CP al RM;
- n) art. 104 CP al RM;

3. Includerea în CP al RM a unui capitol separat, dedicat reglementării juridice a instituției minoratului în dreptul penal.

Recomandări cu caracter de lege ferenda:

Pentru Republica Moldova

A.

Articolul 14

(1) Infracțiunea este fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, și care nu constituie cauză care înlătură caracterul penal al faptei ori cauză care înlătură răspunderea penală.

B.

Articolul 54

(1) minorul care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberat de răspundere penală [...].

Articolul 70

(4) La stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 25 de ani, iar în caz de cumul de sentințe - de 30 ani.

Articolul 71

(3) Detențiunea pe viață nu poate fi aplicată femeilor.

Articolul 72

(5) minorii care execută pedeapsa cu închisoare (inclusiv abrogarea sintagmei „în penitenciare pentru **minori**” [...]).

Articolul 93

(1) condamnații minori pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave pot fi eliberați de pedeapsă [...].

(2) internarea minorilor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare se stabilește de către instanța de judecată pe un termen de până la atingerea majoratului. Prelungirea termenului de aflare a persoanei în aceste instituții **după atingerea majoratului** este permisă numai până la absolvirea unei școli de cultură generală sau de meserii.

Articolul 135

săvârșirea, cu intenția de a distruge, în întregime sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, a uneia dintre următoarele fapte: [...] transferul forțat de **minori** aparținând unui grup în alt grup.

Articolul 137

(3) f) săvârșirea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, împotriva uneia sau mai multor persoane protejate de dreptul internațional umanitar a uneia dintre următoarele fapte: [...] recrutarea și încorporarea **minorilor** în forțele armate naționale, precum și determinarea acestora, prin orice mijloace, să participe activ la operațiuni militare

Articolul 158

(3) prelevarea ilicită de țesuturi și/sau celule umane [...] asupra unui **minor** [...].

Articolul 165¹

(1) utilizarea produselor și/sau serviciilor care constituie rezultatul exploatării în infracțiunile de trafic de ființe umane sau trafic de **minori**, prestate de o persoană despre care beneficiarul știe că este victima acestor infracțiuni, dacă această faptă nu întrunește elementele traficului de ființe umane sau ale traficului de **minori**

Articolul 168

(2) b) munca forțată [...] asupra unui **minor** [...].

Articolul 171

(3) b) violul unui **minor în vârstă de până la 14 ani** [...]

Articolul 175¹

propunerea [...] unei întâlniri cu un **minor** în scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infracțiuni cu caracter sexual.

Articolu 201

(2) persoanele [...] nu sunt pasibile de răspundere penală dacă, la momentul săvârșirii faptei, **sunt minori** [...].

Articolul 205

(1) primirea de către părinte, tutore (curator) sau alt reprezentant legal al **minorului**, de către altă persoană a unei recompense [...] pentru consimțământul la adopție [...].

(2) intermedierea, facilitarea sau încurajarea adopției unui **minor** [...].

(3) exercitarea sub orice formă a constrângerii asupra părintelui, tutorelui (curatorului) **minorului** [...], plasamentul **minorului** într-o instituție rezidențială, într-o familie sau casă de tip familial.

(4) primirea [...]; intermedierea, facilitarea sau încurajarea adopției [...]; exercitarea [...] constrângerii în privința a doi sau mai mulți **minori**.

Articolul 206 Traficul de minori

(1) recrutarea [...] unui **minor**, precum și darea sau primirea unor plăți ori beneficii pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra **minorului**.

(2) recrutarea [...] însoțite de profitare de abuz de autoritate sau de situația de vulnerabilitate a **minorului**, de amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei **minorului** sau altor persoane.

(3) d¹), e), e¹), f) recrutarea [...] însoțite de contaminarea **minorului** cu o boală venerică sau cu maladia SIDA; soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a **minorului** [...]; săvârșite asupra **minorului** care se află în îngrijirea, sub ocrotirea, sub protecția, la educarea sau la tratamentul făptuitorului; săvârșite asupra unui **minor în vârstă de până la 14 ani** [...].

(4) traficul de **minori** [...] săvârșit asupra a doi sau mai multor **minori**.

Articolul 207 Scoaterea ilegală a minorilor din țară

scoaterea **minorului** din țară în baza unor acte false sau pe altă cale ilegală [...].

Articolul 208

(1) atragerea minorilor la activitatea criminală sau instigarea lor la săvârșirea infracțiunilor, precum și determinarea minorilor la săvârșirea unor fapte imorale (cerșetorie, jocuri de noroc, desfrâu etc.), săvârșite de **o persoană care a atins majoratul**.

Articolul 208¹

producerea [...] de reprezentări ale unui sau mai mulți **minori** implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui **minor** [...].

Articolul 208² Recurgerea la prostituția practică de un minor

beneficierea, contra oricăror avantaje materiale, de serviciile sexuale prestate de către o persoană despre care se știa cu certitudine că este **minor**.

Articolul 209

(1) atragerea de către **o persoană care a atins majoratul** a **minorilor** la consumul ilegal de droguri, medicamente sau alte substanțe cu efect narcotizant.

Articolul 217

(3) lit. b¹), e) producerea [...] substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor, [...] de **o persoană care a atins majoratul** cu atragerea **minorilor**; [...] în locurile de [...] instruire (excluzându-se sintagma „a **minorilor** sau **tineretului**”) [...].

Articolul 217¹

(3) b¹), e) producerea [...] substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor, [...] de **o persoană care a atins majoratul** cu atragerea **minorilor**; [...] în locurile de [...] instruire (excluzându-se sintagma „a **minorilor** sau **tineretului**”) [...].

Articolul 217³

(3) b) producerea [...] materialelor ori a utilajelor destinate producerii, preparării sau prelucrării substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor [...] în locurile de [...] instruire (prin excluderea sintagmei „a **minorilor** sau **tineretului**”) [...].

Articolul 217⁵

(1) consumul ilegal de substanțe narcotice, psihotrope sau analoage ale acestora, [...] săvârșit în locurile de [...] instruire (prin excluderea sintagmei „a **minorilor** sau **tineretului**”) [...].

Articolul 217⁶

(2) c) introducerea ilegală intenționată, indiferent de mod, în organismul altei persoane, împotriva voinței acesteia, a substanțelor narcotice [...] cu bună știință față de un minor sau de o femeie gravidă ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează **bătrâneței** [...].

C.

Includerea în CP al RM a unui capitol separat, dedicat reglementării juridice a instituției minoratului în dreptul penal – **Capitolul V¹ – RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORILOR**

Articolul 52¹ Limitele răspunderii penale a minorului

(1) Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu raspunde penal.

(2) Minorul care are vârsta între 14 și 16 ani raspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ.

(3) Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani raspunde penal potrivit legii.

Articolul 52² Efectele răspunderii penale a minorilor

(1) Față de minorul care, la data săvârșirii infracțiunii, avea vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani se aplică măsuri educative ori pedepse penale.

(2) Față de minorul prevăzut în alin. (1) se poate lua o pedeapsă penală în următoarele cazuri:

a) dacă a mai săvârșit o infracțiune, pentru care i s-a aplicat o măsură educativă ce a fost executată ori a cărei executare a început înainte de comiterea infracțiunii pentru care este judecat;

b) atunci când pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea de 7 ani sau mai mare ori detențiunea pe viață.

Articolul 52³ Măsurile educative

Minorilor cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani pot fi aplicate următoarele măsuri educative:

a) stagiul de formare civică;

b) supravegherea;

- c) consemnarea la sfârșit de săptămână;
- d) asistarea zilnică.

Articolul 52⁴ Pedepsele penale aplicate minorilor

(1) Minorilor cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani li se pot aplica următoarele pedepse penale:

- a) amendă;
- b) privare de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate;
- c) munca neremunerată în folosul comunității;
- d) închisoare.

(2) Închisoarea se aplică numai în calitate de pedeapsă principală.

(3) Muncă neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată ca pedeapsă principală sau în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei - în calitate de obligație pentru perioada termenului de probă.

(4) Amenda, privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate se aplică atât ca pedepse principale, cât și ca pedepse complementare.

(5) Criteriile pentru individualizarea pedepsei penale sunt prevăzute la art. 75 al prezentului Cod.

Articolul 52⁵ Stagiul de formare civică

Stagiul de formare civică constă în obligația minorului de a participa la un program cu o durată de cel mult 4 luni, pentru a-i ajuta să înțeleagă consecințele legale și sociale la care se expune în cazul săvârșirii de infracțiuni și pentru a-l responsabiliza cu privire la comportamentul său viitor.

Articolul 52⁶ Supravegherea

Supravegherea constă în controlarea și îndrumarea minorului în cadrul programului său zilnic, pe o durată cuprinsă între două și 6 luni, sub coordonarea serviciului de probatiune, pentru a asigura participarea la cursuri școlare sau de formare profesională și prevenirea desfășurării unor activități sau intrarea în legătura cu anumite persoane care ar putea afecta procesul de educare a acestuia.

Articolul 52⁷ Consemnarea la sfârșit de săptămână

(1) Consemnarea la sfârșit de săptămână constă în obligația minorului de a nu părăsi locuința în zilele de sâmbătă și duminică, pe o durată cuprinsă între 4 și 12 săptămâni, afară de cazul în care, în această perioadă, are obligația de a participa la anumite programe ori de a desfășura anumite activități impuse de instanță.

(2) Supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probatiune.

Articolul 52⁸ Asistarea zilnică

(1) Asistarea zilnică constă în obligația minorului de a respecta un program stabilit de serviciul de probațiune, care conține orarul și condițiile de desfășurare a activităților, precum și interdicțiile impuse minorului.

(2) Asistarea zilnică se ia pe o durată cuprinsă între 3 și 6 luni, iar supravegherea se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Articolul 52⁹ Obligații ce se pot impune minorului

(1) Pe durata executării măsurilor educative, instanța poate impune minorului una sau mai multe dintre următoarele obligații:

- a) să urmeze un curs de pregătire școlară sau formare profesională;
- b) să nu depășească, fără acordul serviciului de probațiune, limita teritorială stabilită de instanță;
- c) să nu se afle în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;
- d) să nu se apropie și să nu comunice cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu participanții la săvârșirea infracțiunii ori cu alte persoane stabilite de instanță;
- e) să se prezinte la serviciul de probațiune la datele fixate de acesta;
- f) să se supună măsurilor de control, tratament sau îngrijire medicală.

(2) Supravegherea executării obligațiilor impuse de instanță se face sub coordonarea serviciului de probațiune.

Articolul 52¹⁰ Modificarea sau încetarea obligațiilor

(1) Dacă, pe parcursul supravegherii, au intervenit motive care justifică fie impunerea unor noi obligații, fie sporirea sau diminuarea condițiilor de executare a celor existente, instanța dispune modificarea obligațiilor în mod corespunzător, pentru a asigura persoanei supravegheate șanse mai mari de îndreptare.

(2) Instanța dispune încetarea executării unora dintre obligațiile pe care le-a impus, când apreciază că menținerea acestora nu mai este necesară.

Articolul 52¹¹ Prelungirea sau înlocuirea măsurilor educative

(1) Dacă minorul nu respectă, cu rea-credință, condițiile de executare a măsurii educative sau a obligațiilor impuse, instanța dispune:

- a) prelungirea măsurii educative, fără a putea depăși maximul prevăzut de lege pentru aceasta;
- b) înlocuirea măsurii luate cu o altă măsură educativă mai severă;

c) înlocuirea măsurii luate cu o pedeapsă penală, în cazul în care, inițial, s-a luat măsura educativă cea mai severă, pe durata sa maximă.

(2) În cazurile prevazute în alin. (1) lit. a) și lit. b), instanța poate impune noi obligații în sarcina minorului ori sporește condițiile de executare a celor existente.

Articolul 52¹² Amendă

(1) Amendă este o sancțiune pecuniară care se aplică în calitate de pedeapsă principală și în cazul în care nu este prevăzută de articolul corespunzător al Partii speciale a prezentului Cod.

(2) Mărimea amenzii pentru minori se stabilește în limitele de la 75 la 500 unități convenționale, iar pentru infracțiunile săvârșite din interes material – până la 5000 unități convenționale.

(3) În caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului minor de la achitarea amenzii stabilite ca pedeapsă principală sau complementară, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu închisoare în limitele termenelor pedepsei maxime, prevăzute de articolul respectiv al Partii speciale a prezentului cod. Suma amenzii se înlocuiește cu închisoare, calculându-se o lună de închisoare pentru 25 unități convenționale.

Articolul 52¹³ Privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate

Privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate poate fi stabilită de instanța de judecată pentru condamnatul minor pe un termen de la 1 la 3 ani.

Articolul 52¹⁴ Munca neremunerată în folosul comunității

(1) Munca neremunerată în folosul comunității se aplică minorilor cu vârsta cuprinsă între 16 și 18 ani.

(2) Munca neremunerată în folosul comunității se stabilește pe un termen de la 30 la 160 de ore și este executată de la 1 la 2 ore pe zi.

(3) Regimul aplicării acestei pedepse se stabilește conform art. 67 al prezentului Cod.

Articolul 52¹⁵ Închisoarea

(1) Închisoarea se aplică numai în calitate de pedeapsă principală.

(2) Termenul închisorii pentru minori se stabilește din maximul pedepsei, prevăzute de legea penală pentru infracțiunea săvârșită, reduse la jumătate.

(3) La stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși 12 ani și 6 luni, iar în caz de cumul de sentințe - 15 ani.

Articolul 52¹⁶ Prescripția răspunderii penale și a pedepsei penale

(1) Termenele prescripției de tragere la răspundere penală se reduc pe jumătate pentru minori.

(2) Măsurile educative se prescriu într-un termen de 2 ani de la data rămânerii definitive a hotărârii prin care au fost luate.

(3) Pedeapsa penală se prescrie într-un termen redus pe jumătate în raport cu termenul stabilit conform art. 97 al prezentului Cod.

Articolul 52¹⁷ Concursul unor forme de atenuare a răspunderii și pedepsei penale

În cazul în care se constată vreunul dintre efectele circumstanțelor atenuante sau agravante în raport cu infracțiunea comisă ori vreun criteriu special de individualizare atenuantă ori agravantă a pedepsei penale, se ia în vedere în primul rând acesta, după care, din efectul juridic stabilit se aplică regulile de individualizare a răspunderii penale a minorului.

Pentru România

Articolul 134

(1) Dispozițiile prezentului titlu se aplică și **minorilor** care, la data săvârșirii infracțiunii, aveau vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

(2) Când, la data pronunțării hotărârii prin care s-a luat o măsură educativă privativă de libertate, infractorul a **atins majoratul**, instanța, ținând seama de posibilitățile sale de îndreptare, de vârsta acestuia, precum și de celelalte criterii prevăzute în art. 74, poate dispune executarea măsurii educative într-un penitenciar.

Planul de cercetări în perspectivă ar urma să vizeze:

- 1) cercetarea particularităților de adoptare a regimului liberal de reacție socială față de criminalitatea minorilor;
- 2) analiza calitativă și cantitativă a pedepsei închisorii aplicate în raport cu minorii;
- 3) investigarea științifică a limitelor de previziune normativă și de aplicare faptică a măsurilor educative în raport cu infractorii minori;
- 4) elucidarea semnificației discernământului în contextul răspunderii penale a minorilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Alecu Gh. Drept penal. Partea generală. Constanța: Europolis, 2005. 572 p.
2. Antoniu G., Daneș Ș., Popa M. Codul penal pe înțelesul tuturor. Ediția a VII-a. București: Editura Juridică, 2002. 528 p.
3. Aramă E. Istoria dreptului. Chișinău: 1997.
4. Avramescu A.A. „Pedepsa închisorii cu suspendare” – sancțiune reală sau surogat? <http://www.balcanii.ro/2013/08/pedeapsa-inchisorii-cu-suspendare-sanctiune-reala-sau-surogat/>. 26.04.2014.
5. Basarab M. Drept penal. Partea generală. Vol. II. București: Lumina Lex, 1997. 416 p.
6. Basarab M. Drept penal. Partea generală. Vol. II. Ediția a IV-a. București: Lumina Lex, 2002. 464 p.
7. Basarab M., Basarab M.M. Reflecții asupra unor măsuri educative. În: Revista de drept penal. Anul IX, nr. 2 (aprilie-iunie). București: 2002, p. 19-23.
8. Bădescu M. Teoria răspunderii și sancțiunii juridice. București: Lumina Lex, 2001. 132 p.
9. Bârgău M. Infracționalitatea minoră. În: Legea și viața, 1998, nr. 5, p. 6.
10. Bârgău M. Prevenirea infracțiunilor săvârșite de minori. Material didactic. Chișinău: 1998. 104 p.
11. Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău, S.n., 2004. 622 p.
12. Boroș A. Drept penal și procesual penal. Curs pentru examenul de licență. Ediția 2. București: C.H. Beck, 2009. 782 p.
13. Boroș A. Drept penal. Partea generală. Ediția a III-a. București: All Beck, 2001. 360 p.
14. Boroș A., Ungureanu G. Ș. Sistemul sancționator al minorilor într-o viziune europeană. În: Revista de drept penal. Anul IX, nr. 2 (aprilie-iunie). București: 2002, p. 30-31.
15. Botnaru S. Răspunderea penală a minorilor. Propuneri de lege ferenda. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Rolul pedepsei în societatea de tranziție”. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2002, p. 231-234.
16. Boțian E. Reabilitare. Minor. În: Revista de drept penal. Anul IX, nr. 1 (ianuarie-martie). București: 2002, p. 114-115.
17. Brezeanu O. Din istoria regimului sancționator al minorului infractor în România. În: Revista de drept penal. Anul II, nr. 2 (aprilie-iunie). București: 1995, p. 83-93.
18. Brezeanu O. Minorul și legea penală. București: All Beck, 1998. 162 p.
19. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: S.n., 2015. 1328 p.

20. Bujor V., Buga L. Drept penal comparat. Partea generală. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2003. 104 p.
21. Bulai C. Drept penal român. Partea generală. Vol. I. București: Casa de editură și presă „Șansa” – SRL, 1992. 282 p.
22. Butiuc C. Răspunderea penală a minorilor. În: Revista de drept penal. Anul IX, nr. 4 (octombrie-decembrie). București: 2002, p. 32-37.
23. Butiuc C. Unele situații speciale privind răspunderea penală a minorilor. În: Dreptul, 2003, nr. 3, p. 123.
24. Casandra I. (în coautorat) Noțiunea de personalitate a delincventului minor. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale *Reformele cadrului legal și instituțional din Republica Moldova prin prisma practicilor europene*. Chișinău: USEM, ICEȘD, IISD al AȘM, 2010, p. 225-234.
25. Casandra I. Instituția probațiunii în cazul infractorilor minori. În: Revista de studii și cercetări juridice, 2010, №3-4, p. 142-150.
26. Casandra I. Minorul – subiect al răspunderii penale: scurt istoric și politică penală. În: Materialele Conferinței teoretico-științifice internaționale *Importanța instituțiilor democratice în asigurarea drepturilor omului*. Bălți: Ministerul Educației RM, 2011, p. 171-182.
27. Casandra I. Minorul delincvent: concept și caracterizare. În: Revista de studii și cercetări juridice, 2011, №1-2, p. 146-158.
28. Casandra I. Minorul și familia – obiect al protecției penale în conformitate cu legislația Republicii Moldova. În: Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători *Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova*. Chișinău: UAȘMD, IISD al AȘM, Universitatea „Petre Andrei” din Iași, România, 2012, p. 95- 103.
29. Casandra I. Particularitățile sancționării cu închisoarea a infractorilor minori potrivit legislației penale a Republicii Moldova. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale *Reformele cadrului legal și instituțional din Republica Moldova prin prisma practicilor europene*. Chișinău: USEM, ICEȘD, IISD al AȘM, 2010, p. 206-210.
30. Ciobanu I. Caracteristica criminologică a delincvenței juvenile și a minorilor în Republica Moldova. În: Analele științifice ale Universității de Stat, 1999, nr. 2, p. 74.
31. Ciobanu I. Criminologie. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 2011. 560 p.
32. Ciuncan D. Individualizarea pedepselor aplicate inculpaților minori. În: Dreptul, 1998, nr. 7, p. 97.

33. Coca-Cozma M., Crăciunescu C.M., Lefterache L.V. Justiția pentru minori, ed. Universul Juridic, București, 2003.
34. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 6.06.2002. În: Monitorul Oficial din 22.06.2002, nr. 82-86, art. 661.
35. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Cod nr. 122 din 14.03.2003. În: MO din 7.06.2003, nr. 104-110, art. 447. În vigoare: 12.06.2003. <http://lex.justice.md/md/326970/>. Vizitat: 15.02.2015.
36. Codul Familiei al Republicii Moldova nr. 1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial din 26.04.2001, nr. 47-48, art. 210.
37. Codul penal al Republicii Moldova. Cod nr. 985 din 18.04.2002. În: MO din 14.04.2009, nr. 72-74, art. 195.
<http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=331268>. Vizitat: 15.02.2015.
38. Codul penal al României din 17 iulie 2009 (actualizat 2014). Legea nr. 286. În: MO nr. 510 din 24.07.2009. În vigoare la 1.02.2014. Forma actualizată valabilă la 3.02.2014. <http://e-juridic.manager.ro/articole/codul-penal-actualizat-2014-14489.html>. Vizitat: 15.02.2014.
39. Convenția cu privire la drepturile copilului. Adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 29.11. 1989. Intrată în vigoare la 2.11.1990. România a ratificat Convenția prin Legea nr. 18/1990. În: Monitorul Oficial al României, partea I, 28.09.1990, nr. 109. Republicată în: Monitorul Oficial al României, partea I, 13.06.2001, nr. 314. Semnată de Republica Moldova la 12.12.1990 și ratificată la 25.02.1993. http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf. Vizitat: 27.07.2015.
40. Convenția cu privire la drepturile copilului. Adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 29 noiembrie 1989. În vigoare la 2 septembrie 1990. România a ratificat Convenția prin Legea nr. 18/1990. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 109 din 28 septembrie 1990. Republicată în: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 314 din 13 iunie 2001. http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf. Vizitat: 18.11.2015.
41. Corcenco A. Considerații generale privind personalitatea infractorului minor. În: Revista Națională de Drept, 2002, nr. 4, p. 52.
42. Corcenco A. Evoluția dreptului penal privind infractorii minori. Referințe de ordin istoric. În: Revista Națională de Drept, 2002, nr. 7, p. 34.
43. Corcenco A. Limitele răspunderii penale a minorilor delicvenți. În: Revista Națională de Drept, 2003, nr. 1, p. 24.
44. Costache Gh. Penologie. Craiova: Editura SITECH, 2005. 304 p.

45. Curtea de Apel București. Legislație. <http://www.cab1864.eu/?pag=33>. Vizitat: 20.08.2015.
46. Daneș Ș., Papadopol V. Individualizarea judiciară a pedepselor. Ediția a II-a. București: Editura Juridică, 2002. 512 p.
47. Dascălu M. Fenomenul infracțional în rândul minorilor. Comportamentul uman în procesul judiciar - o lucrare ce prezintă interes. În: Legea și viața, 2000, nr. 4, p. 12.
48. Dongoroz V. Drept penal. București: 1939. 772 p.
49. Dongoroz V. și colaboratorii. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. Vol. I. București: 1969.
50. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I. et. al. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 456 p.
51. Drept penal. Partea generală. Sub redacția autorului A. Borodac Chișinău: Știința, 1994. 368 p.
52. eBibliophil. Grahon W. Giles. Notă generală. <http://ebibliophil.ro/carte/administrarea-justitiei-in-comunitate-standarde-si-reglementari-internationale-editia-a-ii-a>. Vizitat: 8.09.2015.
53. Experiența României în aplicarea muncii în beneficiul comunității. Interacțiunea părților implicate în aplicarea și executarea pedepsei cu munca în beneficiul comunității în privința minorilor. În: Culegerea privind implementarea probațiunii prezentențiale și a muncii neremunerate în folosul comunității în Republica Moldova. Chișinău: 2004.
54. Fletcher G.P., Dolea I., Blănaru D. Concepte de bază ale justiției penale. Chișinău: Editura ARC, 2001. 412 p.
55. Florea V., Arjuc I. Răspunderea penală a minorilor. În: Revista Națională de Drept, 2004, nr. 1, p. 20.
56. Florian Gh., Zaharia V., Dilion M. et. al. Probațiunea prezentențială în privința minorilor. Teorie și practică. Chișinău: IRP, 2005.
57. Gal V. Individualizarea judiciară a executării pedepsei în cazul minorilor infractori în legislația penală a României. În: Materialele Colocviului internațional „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică”, 30-31.10.2009. Chișinău: „Grafema Libris” SRL, 2010. 702 p. (p. 438-443)
58. Gal V. Limitele răspunderii penale a minorilor în legislația României și a Republicii Moldova. În: Legea și viața, 2009, nr. 1, p. 36.
59. Gal V. Pedepsele principale, complimentare și accesorii aplicabile minorilor în legislația penală a României. În: Legea și viața, 2008, nr. 6, p. 27.
60. Giugu N. Elemente de criminologie. Iași: 1992.

61. Giurgiu N. Drept penal general. Doctrină, legislație, jurisprudență. Iași: Sunset, 1997. 608 p.
62. Giurgiu N. Drept penal general. Doctrină, legislație, jurisprudență. Ediția a 2-a. Iași: Cantes, 2000. 680 p.
63. Gladchi Gh., Railean D. Reglementări juridice internaționale privind protecția minorilor victimizați prin infracțiune. În: Legea și viața, 2012, nr. 5, p. 4.
64. Gordon B. Trei paradigme ale justiției juvenile. În: Revista de științe penale. Anul 3. Chișinău: IRP, 2007, p. 169-196.
65. Gorea N., Comarnițchi S. Influența circumstanțelor atenuante și agravante asupra pedepsei. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1984. 142 p.
66. Grahon W. Giles, Adiministrarea justiției în comunitate. Standarde și reglementări internaționale. Ediția a II-a. București, Editura Expert, 2001. 330 p.
67. Grama M. Organizatorul infracțiunii în legislația penală a Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, 2002, nr. 4, p. 31.
68. Grama M., Popescu D. Problemele clasificării circumstanțelor agravante și atenuante. În: Revista Națională de Drept, 2014, nr. 2, p. 19.
69. Hotca M. A. Codul penal. Comentarii și explicații. București: Editura C. H. Beck, 2007. 1598 p.
70. Ionuș R. G. Minoritatea făptuitorului. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr. 7, p. 59.
71. Ivan Gh. Individualizarea pedepsei. București: Editura C.H. Beck, 2007. 288 p.
72. Lupașcu D. Punerea în executare a pedepselor principale. București: Rosetti, 2003. 176 p.
73. Macari I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea generală. Chișinău, 1999. 292 p.
74. Mariș A. Drept penal. Partea generală. Vol. 1. Legea penală. Teoria infracțiunii. Participația penală. Chișinău: 2002. 355 p.
75. Mihai A. Suspendarea executării pedepsei pentru minori. În: Dreptul, 1998, nr. 5, p. 86.
76. Moraru V. Executarea pedepselor privative de libertate. Chișinău: CEP USM, 2011. 300 p.
77. Nicolau I. Evoluția infracțiunilor comise de minori și tineri în România perioadei de tranziție. În: Materialele celei de-a XIII-a sesiune de comunicări științifice a studenților și a XIV-a sesiune de comunicări științifice a cadrelor didactice, Universitatea „Spiru Haret, mai 2007. Constanța: Europolis, 2007. 680 p. (p. 465-472).
78. Nistoreanu Gh., Păun C. Criminologie. București: 1995.

79. Noul Cod penal al României. Intrat în vigoare la 1.02.2014. http://www.avocatnet.ro/UserFiles/articleFiles/1391378400_codul%20penal%20actualizat.pdf . Vizitat: 7.04.2014.
80. Oancea I. Drept execuțional penal. București: All Educational S.A., 1998. 356 p.
81. Opalco A. Factorii care contribuie la comiterea infracțiunii de către minor. În: Revista Națională de Drept, 2012, nr. 4, p. 58.
82. Organizația Națiunilor Unite – Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). <https://www.google.com/#q=Rezolu%C5%A3ia+Na%C5%A3iunilor+Unite+nr.40%2F33+din+29+noiembrie+1985>. Vizitat: 18.11.2015.
83. Osadci C. Conceptul individualizării executării pedepsei cu închisoarea. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr. 2, p. 63.
84. Păvăleanu V. Drept penal general. Conform noului Cod penal. București: Universul Juridic, 2012. 504 p.
85. Pitulescu I. Delincvența juvenilă. București: 2002.
86. Pitulescu I. Delincvența juvenilă. București: Editura Ministerului de Interne, 1995. 376 p.
87. Pop T. Drept penal comparat. Partea generală. Vol. II. Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardeaulul”, 1923. 914 p.
88. Principiile pentru prevenirea delincvenței juvenile. (Principiile de la Riyadh). Rezoluția 45/112 14 decembrie 1990. http://cj.md/uploads/Principiile_Natiunilor_Unite_pentru_prevenirea_delincventei_juvenile_Principiile_de_la_Riyadh_1990.pdf. Vizitat: 18.11.2015.
89. Rădulescu S., Banciu D. Introducere în sociologia delincvenței juvenile. București: Editura Medicală, 1990.
90. Rotari O. Aspecte teoretico-practice vizând ispășirea pedepsei privative de libertate de către minori. În: Materialele Colocviului internațional „Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie și practică”, 30-31.10.2009. Chișinău: „Grafema Libris” SRL, 2010. 702 p. (p. 395-405)
91. Rotaru C. Fundamentul pedepsei. Teorii moderne. București: All Beck, 2006. 370 p.
92. Rusanovschi S. Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova (aprilie 2014). Analiza și recomandările Publicație independentă, realizată la solicitarea Ministerului Justiției cu sprijinul UNICEF Moldova, și

reprezintă opiniile personale ale autorului. Editare și tipar: Casa-Editorial-Poligrafi că „Bons Offi ces”. http://www.unicef.org/moldova/ro/RO_final.pdf. Vizitat: 18.11.2015.

93. Rusu V. Procesul penal în privința minorilor în antichitate și evul mediu. În: Legea și viața, 2003, nr. 3, p. 43.

94. Rusu V., Pop O. Urmărirea penală în cauzele cu minori. Chișinău: Pontos, 2008. 120 p.

95. Stănoiu R. M. Introducere în criminologie. București: Editura Academiei, 1989.

96. Stănoiu R., Griga I., Dianu T. Drept penal. Partea generală. București: Editura Hyperion XXI, 1992. 244 p.

97. Stoian A.-I. Mijloace juridice de ocrotire a minorului la nivel internațional. În: Materialele celei de-a XIII-a sesiune de comunicări științifice a studenților și a XIV-a sesiune de comunicări științifice a cadrelor didactice, Universitatea „Spiru Haret, mai 2007. Constanța: Europolis, 2007. 680 p. (p. 177-183).

98. Strulea M. Delicvența juvenilă. Chișinău: 2008.

99. Styles-Power Chris., Rotaru V. Justiția juvenilă: îndrumar pentru ofițerii de poliție, judecători și procurori. Chișinău: Elena V.I., 2006. 32 p.

100. Tănoveanu I. Tratat de drept și procedură penală. Edițiunea a doua. București: Curierul Judiciar, 1923. 1044 p.

101. Teleucă A. Sistemul de justiție canadian pentru minori. În: Revista Națională de Drept, 2003, nr. 3, p. 35.

102. Țurcanu N. Aspecte privind condițiile necesare angajării răspunderii pentru prejudiciul cauzat de copiii minori. În: Revista Națională de Drept, 2003, nr. 8, p. 47.

103. Ulianovschi X. Probațiunea: alternative la detenție. Chișinău: 2004.

104. Ulianovschi X. Răspunderea penală a minorilor. În: Revista Națională de Drept, 2002, nr. 3, p. 10.

105. Vladiuc N., Vasilo D. Particularitățile pedepsei penale privative de libertate aplicate minorului. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale „Rolul pedepsei în societatea de tranziție”. Chișinău: Universitatea de Criminologie, 2002, p. 235-239.

106. Zolyneak M. Drept penal. Partea generală. II. Iași: Editura Fundației Chemarea, 1994. 172.

107. Zolyneak M. Drept penal. Partea generală. II. Iași: Editura Fundației Chemarea, 1993, p. 139-654.

108. Авакова А. Индивидуализация судебного наказания в виде лишения свободы несовершеннолетних в воспитательных колониях. În: Российский судья, 2007, № 8, p. 20.

109. Айтбаев К. Особенности привлечения к уголовной ответственности несовершеннолетних лиц в Республике Казахстан. *În: Закон и жизнь*, 2012, № 8, р. 23.
110. Астемиров З. А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. Под редакцией Н. А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 р.
111. Белый Н. Уголовное наказание и его исполнение в Республики Молдова. Кишинэу: ULIM, 2005. 94 р.
112. Васильев И.М. Наказание по советскому уголовному праву. Москва: МВД СССР, 1970. 89 р.
113. Волошин В. Некоторые проблемы дифференциации уголовного наказания несовершеннолетних. *În: Российский судья*, 2008, № 2, р. 11.
114. Галкин В. Особенности назначения наказания несовершеннолетним, совершившим насильственные тяжкие и особо тяжкие преступления. *În: Российский судья*, 2008, № 6, р. 44.
115. Джоробекова А. Уголовная ответственность несовершеннолетних по законодательству Кыргызской Республики. *În: Уголовное право*, 2004, № 4, р. 20.
116. Жарылгапова Ш. Проблемы преступности среди несовершеннолетних. *În: Тураби*, 2005, № 5, р. 114.
117. Зиядова Д. Роль суда в профилактике преступлений среди несовершеннолетних. *În: Российский судья*, 2005, № 6, р. 8.
118. Ищенко А.В. Назначение наказания по Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва: Юрлитинформ, 2002. 160 р.
119. Касаковска А. Роль суда в ведении обязательных работ для несовершеннолетних в Латвии. Кишинев: 2004.
120. Косевич Н. Уголовная ответственность и ее роль в предупреждении преступности несовершеннолетних. *În: Российский судья*, 2005, № 10, р. 29.
121. Косевич Н. Роль суда в профилактике преступности несовершеннолетних. *În: Российский судья*, 2005, № 12, р. 4.
122. Кудрявцев В. Криминология. Москва: 1995.
123. Кузнецова Н. Криминология. Москва: 1994.
124. Мамедов А.А. Справедливость назначения наказания. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003. 119 р.

125. Марковичева Е. Некоторые аспекты дифференциации уголовного судопроизводства в отношении несовершеннолетних. În: Российский судья, 2007, № 10, р. 35.
126. Мельниченко А.Б., Кочубей М.А., Радачинский С.Н. Уголовное право. Общая часть. Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. 384 р.
127. Мирковский Э. Преступное и виктимное поведение несовершеннолетних. Проблемы их вовлечения в криминальную деятельность. În: Закон и право, 2004, № 7, р. 17.
128. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть. 2-е издание. Москва: Издательство БЕК, 2000. 590 р.
129. Ничипорович А. Особенности уголовной ответственности несовершеннолетних. În: Судовы весник, 2001, № 1, р. 24.
130. Орлов В.С. Субъект преступления. Москва: Юридическая литература, 1958. 260 р.
131. Салева Н. Преступления, совершаемые несовершеннолетними, требуют особого рассмотрения в суде. În: Российская юстиция, 2003, № 2, р. 39.
132. Советское уголовное право. Часть особенная. Под редакцией Е.А.Смирнова, А.Ш.Якупова. Киев: НИ и РИО КВШ МВД СССР, 1975. 342 р.
133. Уголовное наказание в вопросах и ответах. Под ред. В.С. Комиссарова, Р.Х. Якітіеупова, Москва: Зерцало, 1998. 416 р.
134. Уголовное право России. Общая часть. Под редакцией А.И. Рарога. Москва: ИМПЭ, 1997. 320 р.
135. Уголовное право России. Части Общая и Особенная. 5-е издание. Под редакцией А.И.Рарога. Москва: Проспект, 2005. 696 р.
136. Уголовное право. Общая часть и особенная часть. Под редакцией Л.Д. Гаухмана, Л.М. Колодкина. Учебник. Москва: Юриспруденция, 1999. 784 р.
137. Уголовное право. Общая часть. Под ред. Б.В. Здравомыслова, Ю.А.Красикова, А.И.Рарога. Москва: Юридическая литература, 1994. 536 р.
138. Уголовное право. Общая часть. Под ред. Н. Ф. Кузнецовой, Ю. М. Ткачевского, Г. Н. Борзенкова. Москва: Издательство Московского университета, 1993. 368 р.
139. Уголовное право. Общая часть. Под редакцией И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова. Москва: Норма-Инфра·М, 1999. 516 р.
140. Уголовно-исполнительное право. Учебник. Под редакцией И.В.Шмарова. Москва: Издательство БЕК, 1996. 418 р.

141. Цепляева Г. Аналогия Общей части УК РФ, или Как определить пределы сокращения наказания на основании ч.2 ст.10 УК РФ. În: Российский судья, 2005, №4, p.33.

142. Kolb P., Leturmy L. Droit pénal général. L'infraction - L'auteur – les peines. Paris: Gualino éditeur, 2000. 750 p.

143. Korczak J. The Child's Right to Respect. Strasbourg: Council of Europe Publishing, November 2009. 93 p.

144. Pradel J. Droit pénal général. Edition 2002/2003. Paris: Édition Cujas, 1974. 750 p.

145. Pradel J., Danti-Juan M. Droit pénal général. 2 édition 2001. Paris: Édition Cujas, 1994. 750 p.

146. Rassat M.-L. Droit pénal spécial. Infractions des et contre les particuliers. Paris: Dalloz, 1997. 630 p.

147. Salvage Ph. Droit pénal général. Édition à jour de nouveau Code pénal. Presses Universitaires de Grenoble, 1993. 176 p.

148. Dosarul nr. 1re-649/08. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Decizie în numele Legii din 17 iunie 2008.
<http://cauta.csj.md/legy/document/view/b1954e5b9b7153e182e5afead4de953b>. Vizitat: 2.01.2017.

149. Dosarul nr. 1ra-687/2008. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Decizie în numele Legii din 27 mai 2008.
<http://cauta.csj.md/legy/document/view/d8c317225c51aa6ac05416ecd770e2>. Vizitat: 2.01.2017.

150. Dosarul nr. 1re-493/2008. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Decizie în numele Legii din 3 iunie 2008.
<http://cauta.csj.md/legy/document/view/b0731b2954c8e6ba7a6cdb1cdaa8998>. Vizitat: 2.01.2017.

151. Dosarul nr. 1re-493/09. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Decizie în numele Legii din 2 iunie 2009.
<http://cauta.csj.md/legy/document/view/56954d3a706f75f01f942b36fcde6e73>. Vizitat: 2.01.2017.

152. Dosarul nr. 1ra-659/08. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Decizie în numele Legii din 23 aprilie 2008.
<http://cauta.csj.md/legy/document/view/6bbe2136351d31fe695d44f384ded0f9>. Vizitat: 2.01.2017.

ANEXE

ANEXA nr. 1

FORME DE OPERARE TEHNICĂ A NOȚIUNILOR LEGATE DE DIFERITE VÂRSTE ȘI VARIANTELE NORMATIVE CARE INDICĂ LA RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORULUI DE LA VÂRSTA DE 14 ANI CONFORM CP RM

ANEXA nr. 1.1

FORME DE OPERARE TEHNICĂ A NOȚIUNILOR LEGATE DE DIFERITE VÂRSTE ÎN Partea generală a CP RM

Nr. PARTEA GENERALĂ a CP RM			
2. A. MINORAT			
1.	1.	art. 34 alin. (5) lit. a) CP RM	la stabilirea stării de recidivă nu se ține cont de antecedentele penale pentru infracțiunile săvârșite în timpul minoratului
2.	2.	art. 79 alin. (1) CP RM	[...] minoratul persoanei care a săvârșit infracțiunea se consideră circumstanță excepțională
15 B. MINOR/MINORI			
3.	1.	art. 53 lit a) CP RM	persoana care a săvârșit o faptă ce conține semnele componenței de infracțiune poate fi liberată de răspundere penală [...] în cazul minorilor
4.	2.	titlul art. 54 CP RM	liberarea de răspundere penală a minorilor
5.	3.	art. 60 alin. (7) CP RM	termenele prescripției de tragere la răspundere penală se reduc pe jumătate pentru persoanele care la data săvârșirii infracțiunii erau minori
6.	4.	art. 70 alin. (4) CP RM	la stabilirea pedepsei definitive în caz de concurs de infracțiuni, pedeapsa închisorii nu poate depăși [...] 12 ani și 6 luni pentru minori , iar în caz de cumul de sentințe - de [...] 15 ani pentru minori
7.	5.	art. 71 alin. (3) CP RM	detențiunea pe viață nu poate fi aplicată [...] minorilor

8.	6.	art. 75 alin. (3) CP RM	pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică minorului numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului
9.	7.	art. 76 alin. (1) lit. b) CP RM	la stabilirea pedepsei se consideră circumstanță atenuantă săvârșirea infracțiunii de către un minor
10.	8.	art. 77 alin. (1) lit. e), g) CP RM	la stabilirea pedepsei se consideră circumstanțe agravante: săvârșirea infracțiunii cu bună știință împotriva unui minor ; săvârșirea infracțiunii prin intermediul minorilor [...]
11.	9.	art. 91 alin. (6) CP RM	liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen poate fi aplicată minorilor dacă aceștia au executat efectiv [...]
12.	10.	art. 97 alin. (2) CP RM	termenele de prescripție a executării pedepsei se reduc pe jumătate pentru persoanele care, la data săvârșirii infracțiunii, erau minori
13.	11.	art. 104 alin. (1), (3), (4) CP RM	persoanelor liberate de răspundere penală în conformitate cu art. 54, le pot fi aplicate următoarele măsuri de constrângere cu caracter educativ: [...] obligarea minorului să repare daunele cauzate. La aplicarea acestei măsuri se ia în considerare starea materială a minorului ; obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică; internarea minorului [...] într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare. Minorului îi pot fi aplicate concomitent câteva măsuri de constrângere cu caracter educativ. În cazul eschivării sistematice de la măsurile de constrângere cu caracter educativ de către minor , instanța de judecată [...] anulează măsurile aplicate și decide trimiterea cauzei penale procurorului sau stabilește pedeapsa conform legii în baza căreia persoana a fost condamnată, după caz

14.	12.	art. 107 alin. (3) CP RM	amnistia nu se aplică în cazul [...] persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art. 171–175 ¹ , 201, 206, 208, 208 ¹ și 208 ²
15.	13.	art. 108 alin. (5) CP RM	grațierea nu se aplică persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art. 171–175 ¹ , 201, 206, 208, 208 ¹ și 208 ²
16.	14.	art. 109 alin. (1) CP RM	împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor , și pentru o infracțiune gravă infracțiuni prevăzute la capitolele II – VI din Partea specială, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală
17.	15.	art. 109 alin. (4) CP RM	împăcarea nu se aplică în cazul persoanelor care au săvârșit asupra minorilor infracțiuni prevăzute la art. 171–175 ¹ , 201, 206, 208, 208 ¹ și 208 ²
2	C.	CONDAMNAT MINOR ȘI/SAU MINOR/MINORI CONDAMNAT	
18.	1.	art. 91 alin. (6 ¹) CP RM	prevederile prezentului alineat nu se aplică condamnatului minor
19.	2.	art. 93 alin. (1) CP RM	minorii condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave pot fi eliberați de pedeapsă [...]
1	D.	PERSOANĂ ÎN VÂRSTĂ DE PÂNĂ LA 18 ANI	
20.	1.	art. 54 alin. (1) CP RM	persoana în vârstă de până la 18 ani care a săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală [...]
1	E.	PERSOANĂ CARE NU A ATINS VÂRSTA DE 18 ANI ȘI/SAU MINOR/MINORI	

21.	1.	art. 72 alin. (5) CP RM	persoanele care nu au atins vârsta de 18 ani execută pedeapsa cu închisoare în penitenciare pentru minori [...]
1 F. MINOR/MINORI ȘI/SAU COPIL/COPII DE PÂNĂ LA 8 ANI			
22.	1.	art. 89 alin. (2) lit. d), g) CP RM	liberarea de pedeapsa penală se efectuează prin liberarea de pedeapsă a minorilor ; amânarea executării pedepsei pentru [...] femei care au copii în vârstă de până la 8 ani
3 G. COPIL/COPII			
23.	1.	art. 96 alin. (1) CP RM	în cazul în care [...] a renunțat la copil sau continuă să se eschiveze [...] instanța de judecată[...] poate să anuleze amânarea executării pedepsei [...]
24.	2.	art. 133 ¹ CP RM	prin membru de familie se înțelege [...] în condiția locuirii separate: [...] copiii [...], inclusiv cei adoptivi, cei născuți în afara căsătoriei, cei aflați sub curatelă
25.	3.	art. 134 alin. (4) CP RM	rude apropiate sunt [...] copiii , [...] copiii înfiați [...]
2 H. COPIL/COPII DE PÂNĂ LA 8 ANI			
26.	1.	art. 96 alin. (1) CP RM	femeilor condamnate [...] care au copii în vârstă de până la 8 ani , instanța de judecată le poate amâna executarea pedepsei până la atingerea de către copil a vârstei de 8 ani
27.	2.	art. 96 alin. (3) CP RM	la atingerea de către copil a vârstei de 8 ani [...]
1 I. MINOR/MINORI ȘI/SAU MAJOR/MAJORI ȘI/SAU			

28.	1.	art. 93 alin. (2) CP RM	internarea minorilor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare se stabilește de către instanța de judecată pe un termen de până la atingerea majoratului . Prelungirea termenului de aflare a persoanei în aceste instituții după atingerea vârstei de 18 ani este permisă numai până la absolvirea unei școli de cultură generală sau de meserii
-----	----	-------------------------	--

**FORME DE OPERARE TEHNICĂ A NOȚIUNILOR LEGATE
DE DIFERITE VÂRSTE ÎN Partea specială a CP RM**

PARTEA SPECIALĂ a CP RM			
A.		MINORAT	
0		-	
18	B.	MINOR/MINORI	
29.	1 (16).	art. 145 alin. (2) lit. e) CP RM	omorul săvârșit cu bună știință asupra unui minor [...]
30.	2 (17).	art. 148 CP RM	lipsirea de viață a persoanei în legătură cu o maladie incurabilă sau cu caracterul insuportabil al suferințelor fizice, dacă a existat dorința [...] în cazul minorilor , a rudelor acestora
31.	3 (18).	art. 150 alin. (2) lit. b) CP RM	determinarea la sinucidere sau la tentativă de sinucidere a unui minor
32.	4 (19).	art. 151 alin. (2) lit. b) CP RM	vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, [...] cu bună știință asupra unui minor [...]
33.	5 (20).	art. 152 alin. (2) lit. c ¹) CP RM	vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății, [...] cu bună știință asupra unui minor [...]
34.	6 (21).	art. 164 alin. (2) lit. c) CP RM	răpirea unei persoane [...] cu bună-știință asupra unui minor [...]
35.	7 (22).	art. 164 ¹ CP RM	răpirea minorului de către rudele apropiate
36.	8 (23).	art. 166 alin. (2) lit. c) CP RM	privațiunea ilegală de libertate a unei persoane, dacă acțiunea nu este legată cu răpirea acesteia, [...] cu bună-știință asupra unui minor [...]

37.	9 (24).	art. 166 ¹ alin. (2) lit. a) CP RM	cauzarea intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice, [...] săvârșite cu bună știință asupra unui minor [...]
38.	10 (25).	art. 166 ¹ alin. (4) lit. a) CP RM	tortura [...] săvârșită cu bună știință asupra unui minor [...]
39.	11 (26).	art. 171 alin. (2) lit. b) CP RM	violul, [...] săvârșit cu bună-știință asupra unui minor [...]
40.	12 (27).	art. 171 alin. (2) lit. b) CP RM	homosexualitatea sau satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse, [...] săvârșite cu bună-știință asupra unui minor [...]
41.	13 (28).	titlul Cap. VII CP RM	infracțiuni contra familiei și minorilor
42.	14 (29).	art. 208 alin. (2) CP RM	atragera minorilor [...] săvârșite de părinți sau de alți ocrotitori legali ai copilului [...]
43.	15 (30).	art. 208 alin. (3) lit. b) c) CP RM	atragera minorilor [...] prin atragera minorilor într-un grup criminal organizat sau într-o organizație criminală și prin atragera minorului la săvârșirea unei infracțiuni cu caracter terorist [...]
44.	16 (31).	art. 211 alin. (3) lit. c) CP RM	persoana care, știind că suferă de o boală venerică, o transmite [...] cu bună-știință asupra unui minor
45.	17 (32).	art. 212 alin. (3) lit. b) CP RM	punerea intenționată a altei persoane în pericol de contaminare cu maladia SIDA [...] cu bună-știință asupra unui minor
46.	18 (33).	art. 280 alin. (2) lit. c) CP RM	luarea sau reținerea persoanei în calitate de ostatic [...] cu bună știință în privința unui minor [...]
2. J. MINOR/MINORI ȘI/SAU TINERET			
47.	1.	art. 217 ³ alin. (3) lit. b) CP RM	producerea [...] materialelor ori a utilajelor destinate producerii, preparării sau prelucrării substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor[...]în locurile de [...] instruire a minorilor sau tineretului [...]

48.	2.	art. 217 ⁵ alin. (1) CP RM	consumul ilegal de substanțe narcotice, psihotrope sau analoage ale acestora, [...] săvârșit în locurile de [...] instruire a minorilor sau tineretului [...]
2. K. MINOR/MINORI ȘI/SAU O PERSOANĂ CARE A ATINS VÂRSTA DE 18 ANI			
49.	1.	art. 208 alin. (1) CP RM	atragera minorilor la activitatea criminală sau instigarea lor la săvârșirea infracțiunilor, precum și determinarea minorilor la săvârșirea unor fapte imorale (cerșetorie, jocuri de noroc, desfrâu etc.), săvârșite de o persoană care a atins vârsta de 18 ani
50.	2.	art. 209 alin. (1) CP RM	atragera de către o persoană care a atins vârsta de 18 ani a minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente sau alte substanțe cu efect narcotizant
2. L. MINOR/MINORI ȘI/SAU O PERSOANĂ CARE A ATINS VÂRSTA DE 18 ANI ȘI/SAU TINERET			
51.	1.	art. 217 alin. (3) lit. b ¹), e) CP RM	producerea [...] substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor, [...] de o persoană care a împlinit vârsta de 18 ani cu atragerea minorilor ; [...] în locurile de [...] instruire a minorilor sau tineretului [...]
52.	2.	art. 217 ¹ alin. (3) lit. b ¹), e) CP RM	producerea [...] substanțelor narcotice, psihotrope sau a analoagelor lor, [...] de o persoană care a împlinit vârsta de 18 ani cu atragerea minorilor ; [...] în locurile de [...] instruire a minorilor sau tineretului [...]

1. M. MINOR ȘI/SAU PERSOANĂ DE VÂRSTĂ ÎNAINȚATĂ			
53.	1.	art. 217 ⁶ alin. (2) lit. c) CP RM	introducerea ilegală intenționată, indiferent de mod, în organismul altei persoane, împotriva voinței acesteia, a substanțelor narcotice [...] cu bună știință față de un minor sau de o femeie gravidă ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate [...]
2. E. PERSOANĂ/E CARE NU AU ÎMPLINIT VÂRSTA DE 18 ANI			
54	1. (2)	art. 201 alin. (2) CP RM	persoanele [...] nu sunt pasibile de răspundere penală dacă, la momentul săvârșirii faptei, nu au împlinit vârsta de 18 ani [...]
55.	2. (3)	art. 208 ² CP RM	beneficierea, contra oricăror avantaje materiale, de serviciile sexuale prestate de către o persoană despre care se știa cu certitudine că nu a împlinit vârsta de 18 ani
1. N. PERSOANĂ/PERSOANE MINORĂ/E ÎN VÂRSTĂ DE PÂNĂ LA 14 ANI			
56.	1.	art. 171 alin. (3) lit. b) CP RM	violul unei persoane minore în vârstă de până la 14 ani [...]
16 G. COPIL/COPII			
57.	1. (4)	art. 135 CP RM	săvârșirea, cu intenția de a distruge, în întregime sau în parte, un grup național, etnic, rasial sau religios, a uneia dintre următoarele fapte: [...] transferul forțat de copii aparținând unui grup în alt grup
58.	2. (5)	art. 158 alin. (3) lit. d) CP RM	prelevarea ilicită de țesuturi și/sau celule umane [...] asupra unui copil [...]

59.	3. (6)	art. 165 ¹ alin. (1) CP RM	utilizarea produselor și/sau serviciilor care constituie rezultatul exploatării în infracțiunile de trafic de ființe umane sau trafic de copii , prestate de o persoană despre care beneficiarul știe că este victima acestor infracțiuni, dacă această faptă nu întrunește elementele traficului de ființe umane sau ale traficului de copii
60.	4. (7)	art. 168 alin. (2) lit. b) CP RM	munca forțată [...] asupra unui copil [...]
61.	5. (8)	art. 175 ¹ CP RM	propunerea [...] unei întâlniri cu un copil în scopul săvârșirii împotriva acestuia a oricărei infracțiuni cu caracter sexual
62.	6. (9)	art. 205 alin. (1) CP RM	primirea de către părinte, tutore (curator) sau alt reprezentant legal al copilului , de către altă persoană a unei recompense [...] pentru consimțământul la adopție [...]
63.	7. (10)	art. 205 alin. (2) CP RM	intermedierea, facilitarea sau încurajarea adopției unui copil [...]
64.	8. (11)	art. 205 alin. (3) CP RM	exercitarea sub orice formă a constrângerii asupra părintelui, tutorelui (curatorului) copilului [...], plasamentul copilului într-o instituție rezidențială, într-o familie sau casă de copii de tip familial
65.	9. (12)	art. 205 alin. (4) lit. b) CP RM	primirea [...]; intermedierea, facilitarea sau încurajarea adopției [...]; exercitarea [...] constrângerii în privința a doi sau mai mulți copii
66.	10. (13)	titlul art. 206 CP RM	traficul de copii
67.	11. (14)	art. 206 alin. (1) CP RM	recrutarea [...] unui copil , precum și darea sau primirea unor plăți ori beneficii pentru obținerea consimțământului unei persoane care deține controlul asupra copilului
68.	12. (15)	art. 206 alin. (2) lit. c) CP RM	recrutarea [...] însoțite de profitare de abuz de autoritate sau de situația de vulnerabilitate a copilului , de amenințare cu divulgarea informațiilor confidențiale familiei copilului sau altor persoane

69.	13. (16)	art. 206 alin. (4) lit. b) CP RM	traficul de copii [...] săvârșit asupra a doi saU mai multor copii
70.	14. (17)	art. 207 CP RM	scoaterea copilului din țară în baza unor acte false sau pe altă cale ilegală [...]
71.	15. (18)	art. 208 ¹ CP RM	producerea [...] de reprezentări ale unui sau mai mulți copii implicați în activități sexuale explicite, reale sau simulate, ori de imagini sau alte reprezentări ale organelor sexuale ale unui copil [...]
72.	16. (19)	titlul art. 208 ² CP RM	recurgerea la prostituția practică de un copil
1. O. COPIL NOU-NĂSCUT			
73.	1.	art. 147 CP RM	omorul copilului nou-născut [...]
1. P. COPIL/COPII CARE NU A/AU ÎMPLINIT VÂRSTA DE 18 ANI			
74.	1.	art. 137 alin. (3) lit. f) CP RM	săvârșirea, în cadrul unui conflict armat cu sau fără caracter internațional, împotriva uneia sau mai multor persoane protejate de dreptul internațional umanitar a uneia dintre următoarele fapte: : [...] recrutarea și încorporarea copiilor care nu au împlinit vârsta de 18 ani în forțele armate naționale, precum și determinarea acestora, prin orice mijloace, să participe activ la operațiuni militare
1. Q. COPIL/COPII ȘI/SAU COPIL/COPII ÎN VÂRSTĂ DE PÂNĂ LA 14 ANI			

75. 1. art. 206 alin. (3) lit. d¹), e), e¹), recrutarea [...] însoțite de contaminarea **copilului** cu o boală venerică sau cu maladia SIDA; soldate cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu o boală psihică a **copilului** [...]; săvârșite asupra **copilului** care se află în îngrijirea, sub ocrotirea, sub protecția, la educarea sau la tratamentul făptuitorului; săvârșite asupra unui **copil în vârstă de pînă la 14 ani** [...]

VARIANTELE NORMATIVE (TIPICE SAU AGRAVANTE) CARE INDICĂ LA RĂSPUNDEREA PENALĂ A MINORULUI DE LA VÂRSTA DE 14 ANI,

Nr. gen.	Nr. part.	Articol unic	Norma - varianta tipică	Norma - varianta agravantă
Infrațiuni contra vieții și sănătății persoanei				
1.	1.		art. 145 alin. (1)	
2.	2.			art. 145 alin. (2)
3.	3.	art. 147		
4.	4.		art. 151 alin. (1)	
5.	5.			art. 151 alin. (2)
6.	6.			art. 151 alin. (4)
7.	7.			art. 152 alin. (2)
Total:		1	2	4
Infrațiuni contra libertății, cinstei și demnității persoanei				
8.	1.		art. 164 alin. (1)	
9.	2.			art. 164 alin. (2)
10.	3.			art. 164 alin. (3)
11.	4.			art. 166 alin. (2)
12.	5.			art. 166 alin. (3)
Total:		-	1	4
Infrațiuni privind viața sexuală				
13.	1.		art. 171 alin. (1)	
14.	2.			art. 171 alin. (2)
15.	3.			art. 171 alin. (3)
16.	4.		art. 172 alin. (1)	

17.	5.			art. 172 alin. (2)
18.	6.			art. 172 alin. (3)
19.	7.	art. 175		
Total:		1	2	4
Infracțiuni patrimoniale				
20.	1.		art. 186 alin. (1)	
21.	2.			art. 186 alin. (2)
22.	3.			art. 186 alin. (3)
23.	4.			art. 186 alin. (4)
24.	5.			art. 186 alin. (5)
25.	6.		art. 187 alin. (1)	
26.	7.			art. 187 alin. (2)
27.	8.			art. 187 alin. (3)
28.	9.			art. 187 alin. (4)
29.	10.			art. 187 alin. (5)
30.	11.		art. 188 alin. (1)	
31.	12.			art. 188 alin. (2)
32.	13.			art. 188 alin. (3)
33.	14.			art. 188 alin. (4)
34.	15.			art. 188 alin. (5)
35.	16.			art. 189 alin. (2)
36.	17.			art. 189 alin. (3)
37.	18.			art. 189 alin. (4)

38.	19.			art. 189 alin. (5)
39.	20.			art. 189 alin. (6)
40.	21.			art. 190 alin. (2)
41.	22.			art. 190 alin. (3)
42.	23.			art. 190 alin. (4)
43.	24.			art. 190 alin. (5)
44.	25.			art. 192 alin. (2)
45.	26.			art. 192 alin. (3)
46.	27.			art. 192 alin. (4)
47.	28.			art. 192 ¹ alin. (2)
48.	29.			art. 192 ¹ alin. (3)
49.	30.			art. 196 alin. (4)
50.	31.			art. 197 alin. (2)
Total:		-	3	28
Infracțiuni contra sănătății populației și conviețuirii sociale				
51.	1.			art. 212 alin. (3)
52.	2.			art. 217 alin. (4)
53.	3.			art. 217 ¹ alin. (3)
54.	4.			art. 217 ¹ alin. (4)
55.	5.			art. 217 ³ alin. (3)
56.	6.		art. 217 ⁴ alin. (1)	
57.	7.			art. 217 ⁴ alin. (2)
58.	8.			art. 217 ⁴ alin. (3)

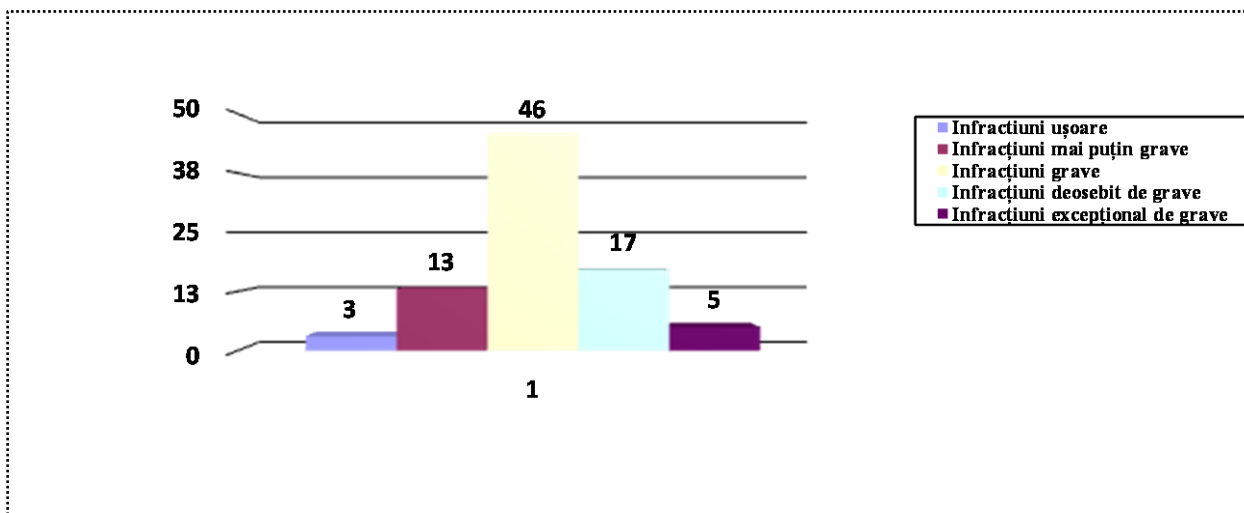
59.	9.			art. 217 ⁶ alin. (2)
Total:		-	1	8
Infracțiuni informatice și infracțiuni în domeniul telecomunicațiilor				
60.	1.	art. 260		
Total:		1	-	-
Infracțiuni în domeniul transporturilor				
61.	1.	art. 268		
62.	2.	art. 270		
63.	3.	art. 271		
64.	4.		art. 275 alin. (1)	
65.	5.			art. 275 alin. (2)
66.	6.			art. 275 alin. (3)
Total:		3	1	2
Infracțiuni contra securității publice și a ordinii publice				
67.	1.		art. 280 alin. (1)	
68.	2.			art. 280 alin. (2)
69.	3.			art. 280 alin. (3)
70.	4.	art. 281		
71.	5.	art. 283		
72.	6.		art. 284 alin. (1)	
73.	7.			art. 284 alin. (2)
74.	8.		art. 285 alin. (1)	
75.	9.		art. 285 alin. (2)	
76.	10.		art. 285 alin. (3)	

77.	11.	art. 286		
78.	12.			art. 287 alin. (2)
79.	13.			art. 287 alin. (3)
80.	14.			art. 288 alin. (2)
81.	15.			art. 290 alin. (2)
82.	16.			art. 292 alin. (2)
Total:		3	5	8
Infracțiuni contra justiției				
83.	1.			art. 317 alin. (2)
Total:		-	-	1
Infracțiuni contra autorităților publice și a securității de stat				
84.	1.	art. 342		
Total:		1	-	-
Total general		10	15	59

CONFORM CP RM

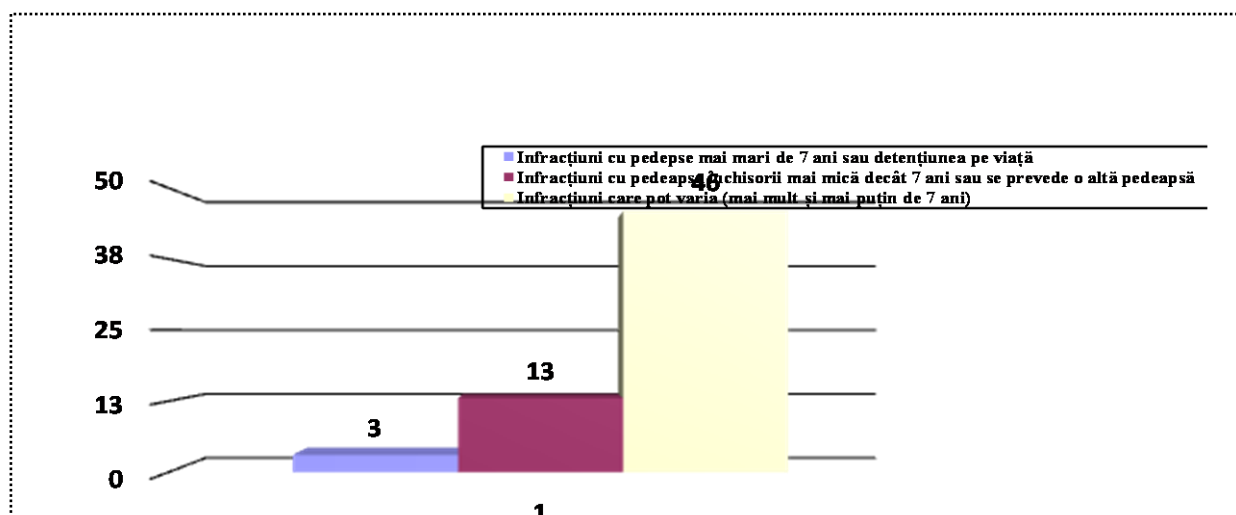
ANEXA nr. 1.4

CLASIFICAREA INFRAȚIUNILOR PENTRU CARE ESTE SUPUSĂ RĂSPUNDERII PENALE PERSONA DE LA 14 ANI, CONFORM CP RM

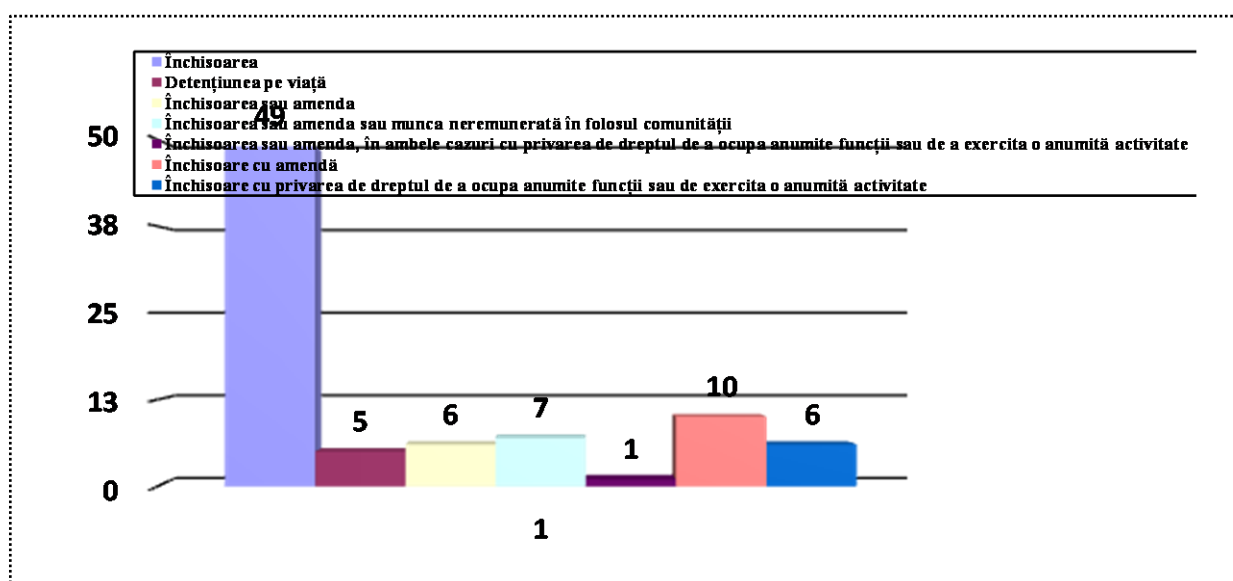
ANEXA nr. 1.5

INFRAȚIUNI PREVĂZUTE DE CP AL ROMÂNIEI ȘI RAPORTATE LA PREVIZIUNEA PEDEPSEI ÎN FORMĂ DE ÎNCHISOARE MAI MULT DE 7 ANI SAU DETENȚIUNEA PE VIAȚĂ

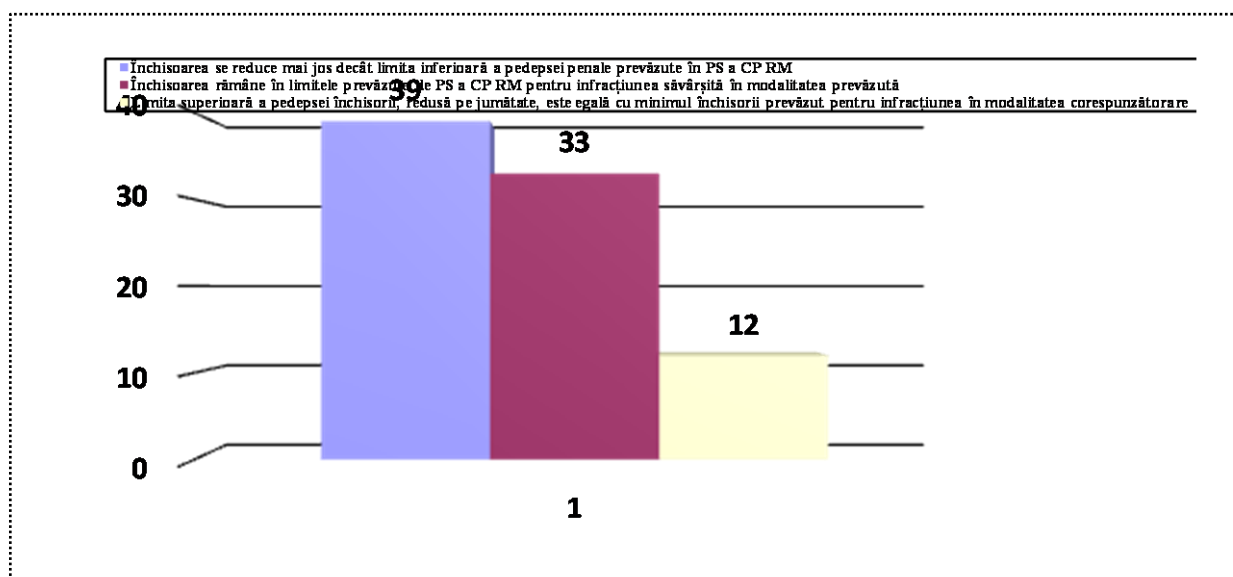

**INDIVIDUALIZAREA PEDEPSELOR PENALE ȘI POSIBILITĂȚI DE
OPERARE A FORMELOR DE DEPENALIZARE ȘI MICȘORARE
A PEDEPSEI PENALE PENTRU MINORI**

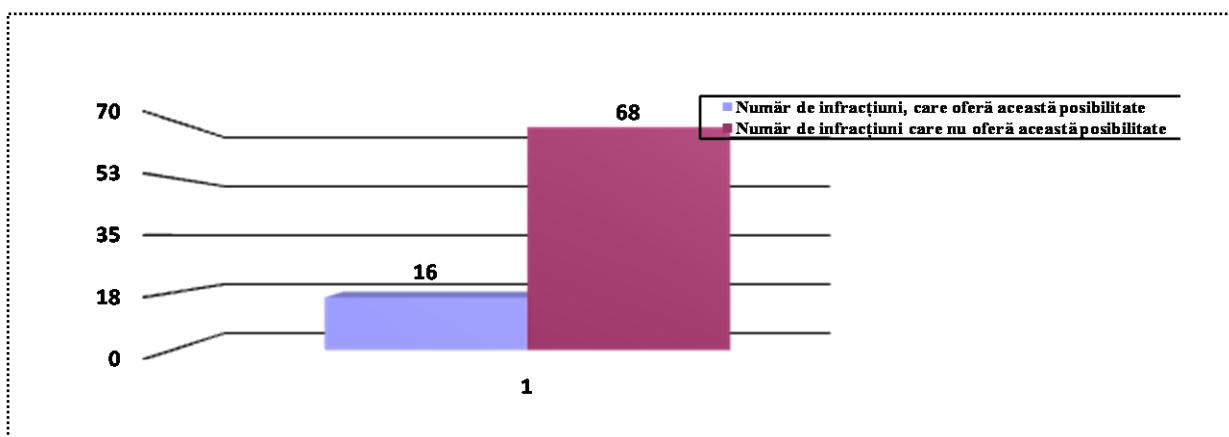
**REPARTIZAREA TIPICĂ A PEDEPSELOR PENALE PENTRU MINORII CARE AU
VÂRSTA ÎNTRE 14 ȘI 16 ANI CONFORM CP RM (se pune în evidență detalizarea
normativă, indiferent de faptul dacă poate sau nu poate fi aplicată în cazul minorilor)**

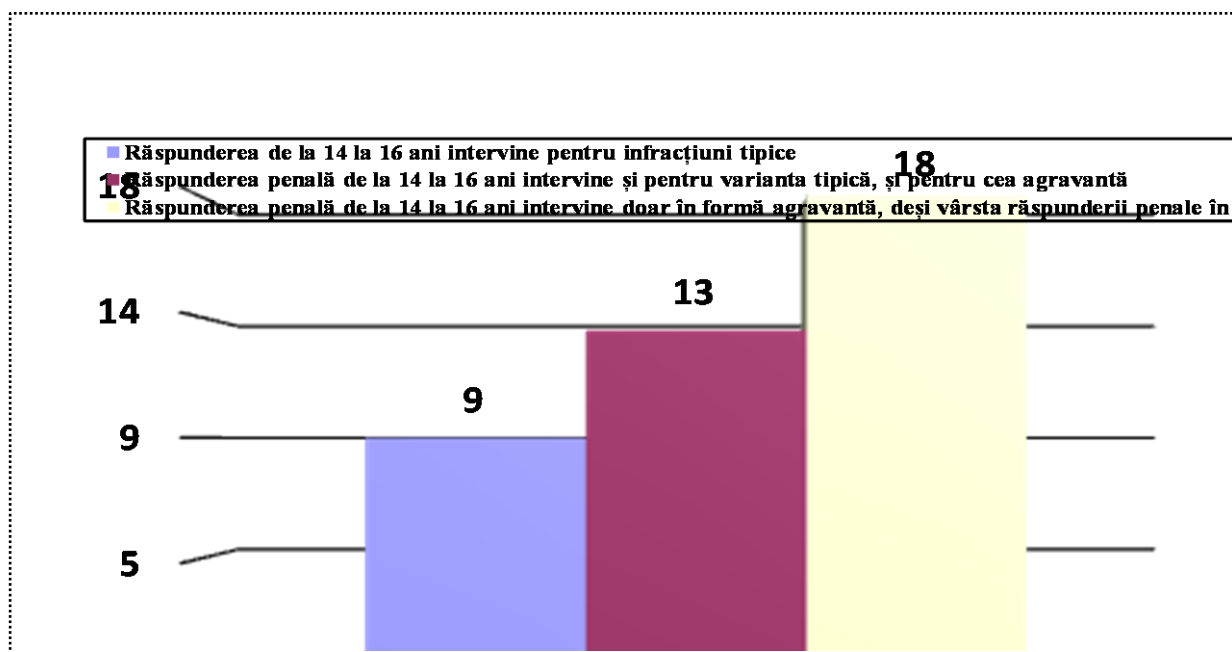
**NUMĂRUL DE INFRAȚIUNI CARE POT MICȘORA LIMITA INFERIOARĂ A
PEDEPSEI PENALE SAU ÎN ALT MOD CONFIGURA LIMITELE PEDEPSEI
PENALE SUB FORMA ÎNCHISORII PREVĂZUTE DE PS A CP RM, ÎN CAZUL
COMITERII INFRAȚIUNII DE MINORI ÎN VÂRSTĂ DE LA 14 LA 16 ANI**

**NUMĂRUL INFRAȚIUNILOR PENTRU CARE ESTE SUPUS RĂSPUNDERII
PENALE MINORUL ÎN VÂRSTĂ DE LA 14 LA 16 ANI ȘI POATE INTERVENI
POSSIBILITATEA LIBERĂRII DE RĂSPUNDERE PENALĂ PREVĂZUTĂ
DE ART. 54 CP RM**

**NUMĂRUL CAZURILOR (CEEĂ CE NU CORESPUNDE NUMĂRULUI DE
MODALITĂȚI NORMATIVE) PENTRU CARE RĂSPUNDEREA PENALĂ A
MINORILOR ÎN VÂRSTĂ DE LA 14 LA 16 ANI INTERVINE
PENTRU INFRAȚIUNI TIPICE ȘI/SAU AGRAVANTĂ**

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata **CASANDRA Ioana**, declar pe proprie răspundere că materialele prezentate în teza de doctorat, se referă la propriile activități și realizări, în caz contrar urmând să suport consecințele, în conformitate cu legislația în vigoare.

CASANDRA Ioana

/ /

26 mai 2018

CV-ul AUTORULUI

Nume: Casandra

Prenume: Ioana

Domiciliu: Constanta , jud. Constanta , cod 900605

B-dul. Alexandru Lăpușneanu nr.84, Bl.LE33, Sc. B, Ap.29

Telefon: 040 722 288 911

E-mail: ioana10681@yahoo.com

Data și locul nașterii: 10.06.1981, Constanța

Studii:

2007 – prezent

Octombrie 2008 - Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău - Doctorat , specializarea Drept penal. Manager de proiecte în resurse umane

2004 – 2006 - Universitatea Maritimă Constanța, Masterat „Legislație maritimă”

2004 – 2006 Universitatea “Ovidius” Constanța, Masterat „Dreptul afacerilor în societatea informațională”

2000 – 2004 - Universitatea “Ovidius” Constanța, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Specializarea Drept

1996 – 2000 - Liceul de Artă – Constanța, Specializarea “Muzică”

Experiență: (locuri de muncă și activități întreprinse)

Perioada	Denumirea societății	Funcția	Sarcini de serviciu executate	Motivul încetării activității
Aprilie 2004 – Aprilie 2005	Arhiepiscopia Tomisului	Asistent social	-	-
Mai 2005 - Decembrie 2005	Arhiepiscopia Tomisului	Bibliotecar	recepție, inventar etc.	Schimbare domeniu activitate
Mai 2006 – August 2008	S.C. Consulting juridic S.R.L. (din februarie 2008 - S.C. Consulting Strategy S.R.L.)	Consilier juridic	reprezentări în instanță; întocmit dosare etc.	-
Martie 2008 – prezent	K.B.R. (King of Brokers in Romania)	Broker in asigurari	Discuții cu potențiați clienți; încheiere de polițe atât viața cât și non-viața etc.	-
Octombrie 2009 - Septembrie 2011	Biroul Individual Avocat Munteanu Eugenia - Adriana	Asistent	studii dosare, întocmit dosare etc.	-

Mai 2015 – Prezent	Sanatoriul Balnear si de Recuperare Techirghiol	Consilier Juridic	încheiere contracte: de prestări servicii, furnizare, prestări medicale, discuții cu furnizori, prestatori, întocmit dosare instanța etc.	
-----------------------	--	----------------------	---	--

Abilități și aptitudini :

1. Cunoștințe utilizare P.C.
Microsoft Word , Windows , Utilizare Internet , E-mail.
2. Capacitatea de a-mi asuma responsabilități, seriozitate.
3. Posibilitate și putere de lucru full-time.
4. Adaptabilitate în situații neprevăzute.
5. Calități bune de lucru în echipă, sociabila.
6. Ușurință în comunicare.
7. Disponibilitatea și ușurința de a învăța lucruri noi.
8. Limbi străine:

	Conversație	Citit	Scris
Engleza	Bine	Bine	Bine

Pasiuni: lectura , muzica, sport, calatorii.

Publicații la tema tezei de doctorat:

1. Instituția probațiunii în cazul infractorilor minori. În: Revista de studii și cercetări juridice, 2010, №3-4, p. 142-150.
2. Minorul delincvent: concept și caracterizare. În: Revista de studii și cercetări juridice, 2011, №1-2, p. 146-158.
3. Minorul și familia – obiect al protecției penale în conformitate cu legislația Republicii Moldova. În: Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a doctoranzilor și tinerilor cercetători *Tendințe contemporane în evoluția patrimoniului istoric și juridic al Republicii Moldova*. Chișinău: UAȘMD, IISD al AȘM, Universitatea „Petre Andrei” din Iași, România, 2012, p. 95- 103.
4. Minorul – subiect al răspunderii penale: scurt istoric și politică penală. În: Materialele Conferinței teoretico-științifice internaționale *Importanța instituțiilor democratice în asigurarea drepturilor omului*. Bălți: Ministerul Educației RM, 2011, p. 171-182.
5. Particularitățile sancționării cu închisoarea a infractorilor minori potrivit legislației penale a Republicii Moldova. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale *Reformele cadrului legal și instituțional din Republica Moldova prin prisma practicilor europene*. Chișinău: USEM, ICEȘD, IISD al AȘM, 2010, p. 206-210.
6. Noțiunea de personalitate a delincventului minor. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale *Reformele cadrului legal și instituțional din Republica Moldova prin prisma practicilor europene*. Chișinău: USEM, ICEȘD, IISD al AȘM, 2010, p. 225-234.